

DE SACRO ALTA
RIS MYSTERIO

1 5 3 6

BIBLIOTEKA UNIW. W POZNANIU

234239 //

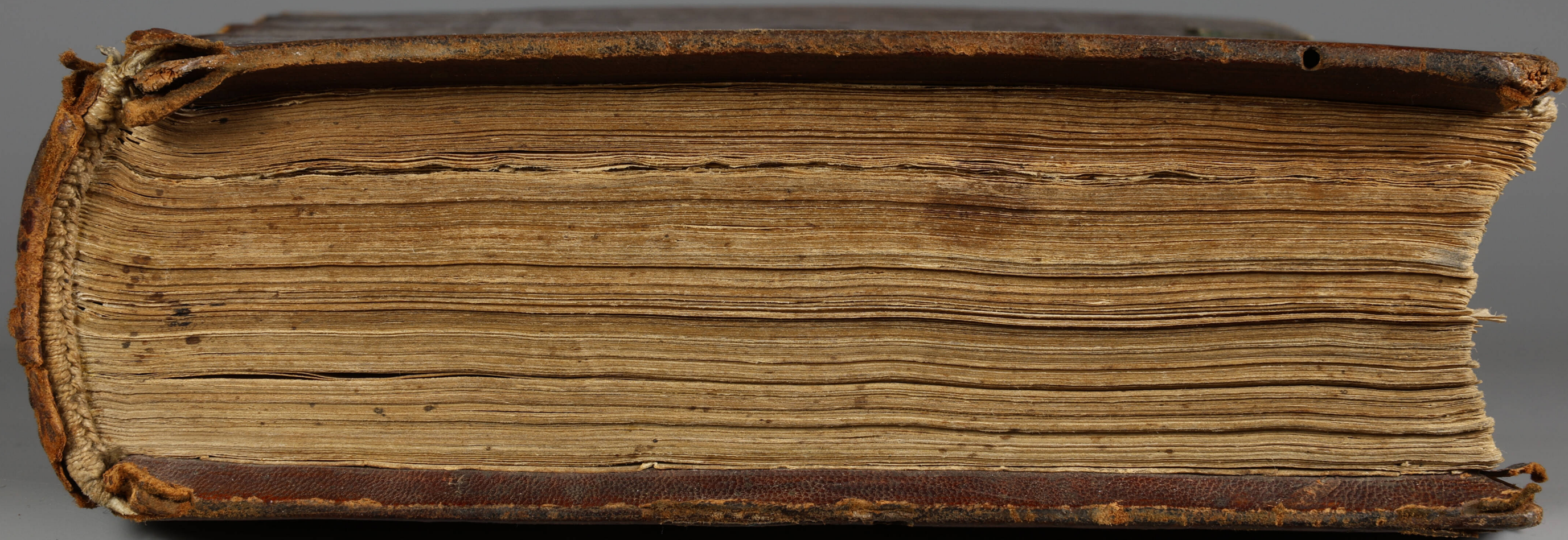
234236 //

C. 17111A

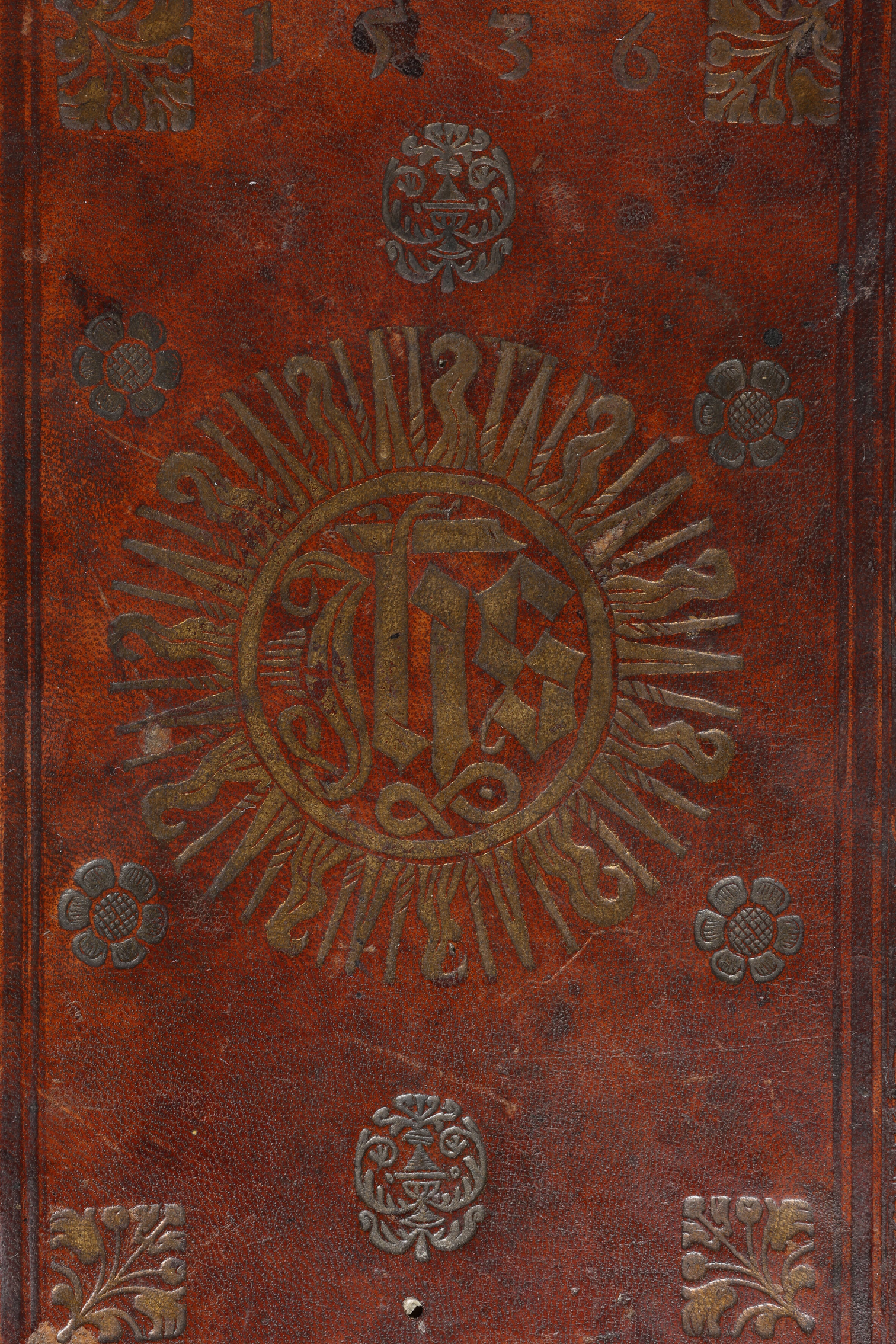

and
gave
to
the
king
of
France
in
1540

FORTITUDO

LUCIFER

Libre Laurencij de Szoda oratur pro amo eius

Innocentiū Pa

PAE, HOC NOMINE TER.

ti, Libri sex, de sacro Altaris myste-
rio, ex uetusto Codice nuper ex-
cripti, & nunc per Typogras-
phos excusi.

LIPSIÆ.

II. 412.

a.

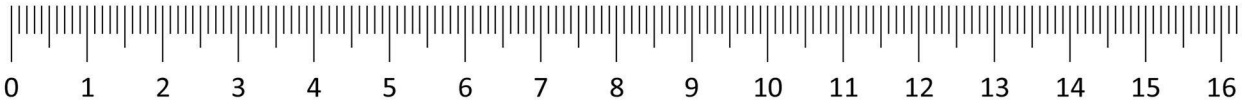
Regnante apud Germanos, Vngaros, Bohemos &c.
potentiss. Principe, Domino **FERDINAN-**
DO. Romanorum, Vngariæq; & Bohe-
miæ Rege, Archiduce Austriae &c.

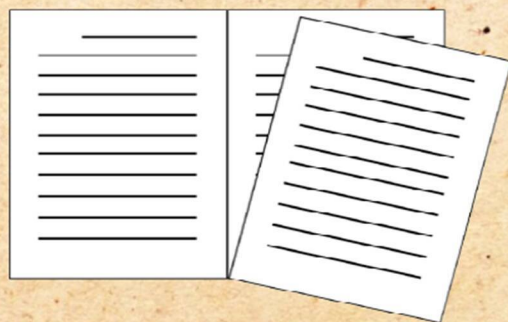
M, D, XXXIII.

Cum Priuilegio triennali.

Inscripty Cat. Coll. Puzn

(Circular red stamp)
C. Rajan Lyaly

W woluminie kolejno współoprawne sygnatury:

SD 41696 I

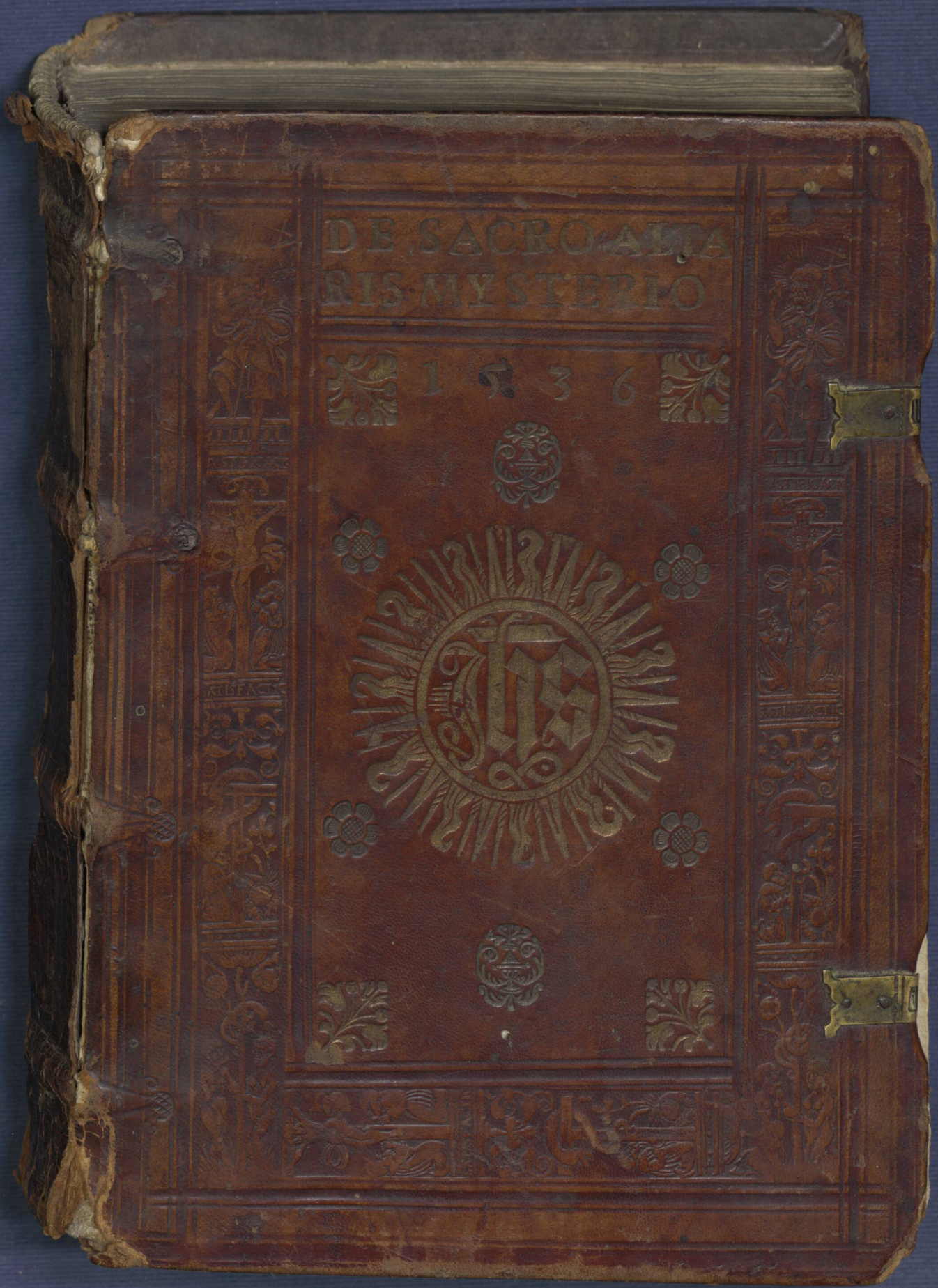
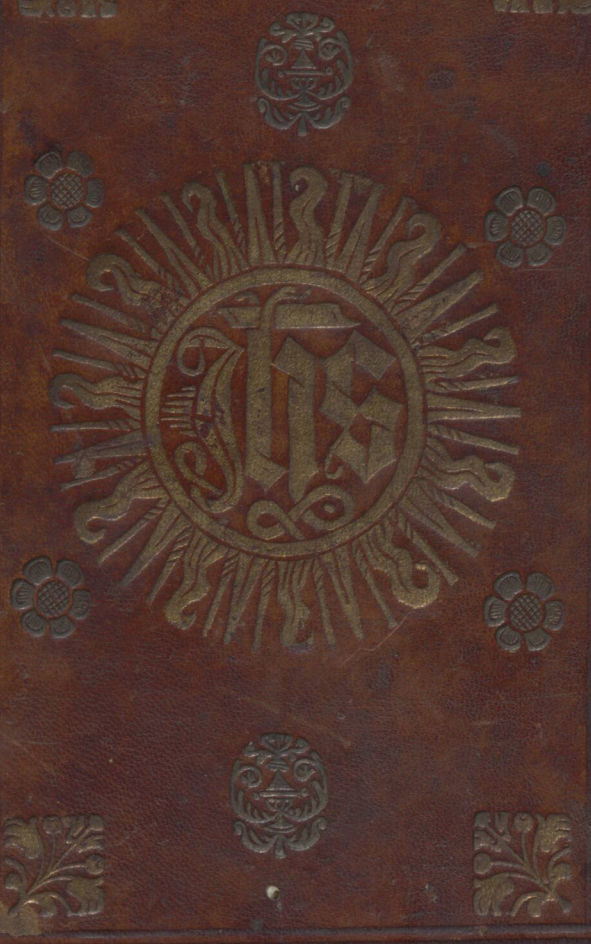
SD 41697 I

SD 41698 I

SD 41699 I

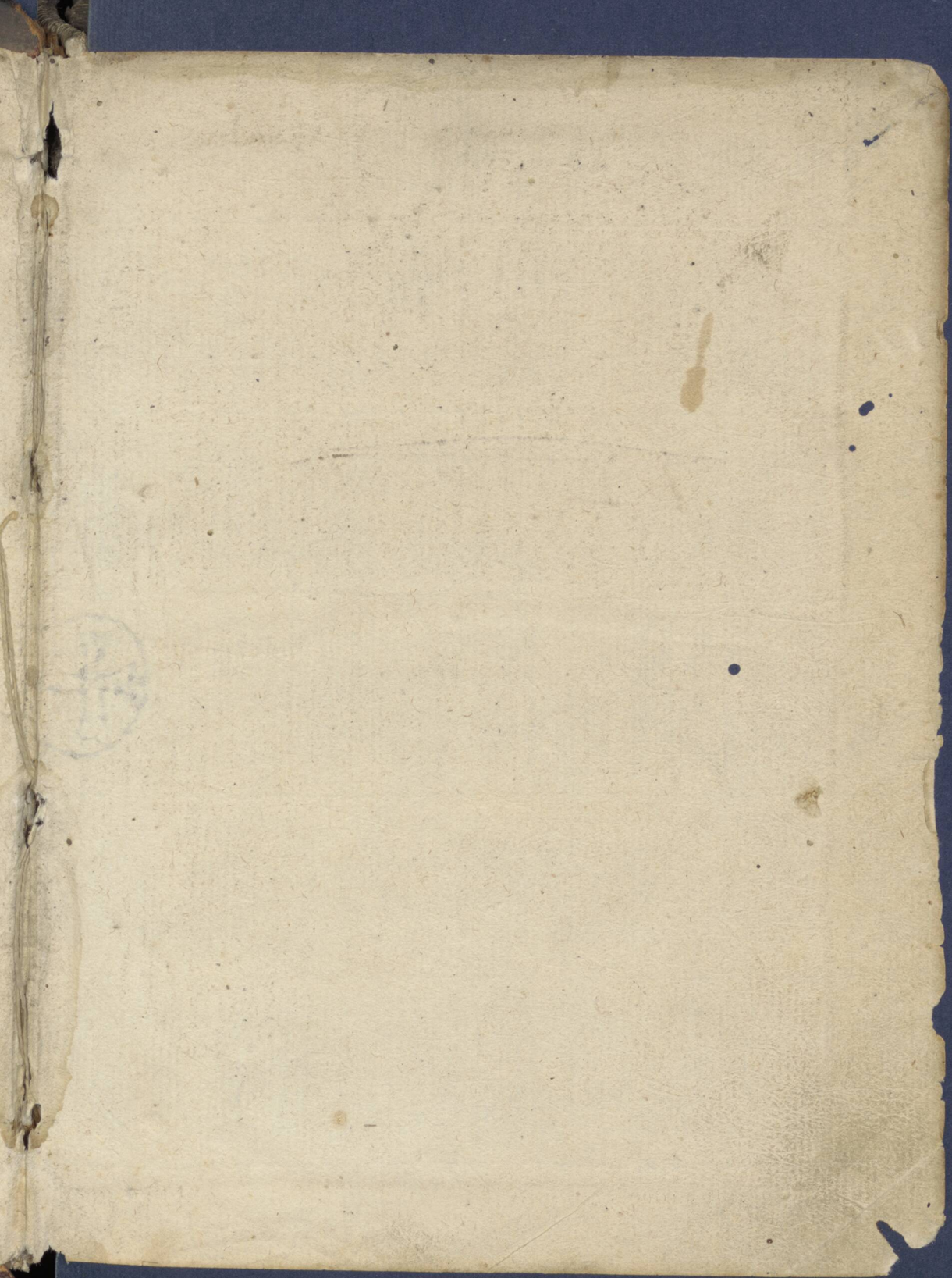
DE SACRO ALTA
RIS MYSTERIO

1 2 3 6

Dar Kuratorjum Okr. Szk. Poznańskiego.
Z księgozbioru Gimn. im. Marii Magdaleny w Poznaniu.
1930.

~~157~~ 157

Libet Laurencij de Szoda oratur pro amo eius

Innocentiū Pa

PAE, HOC NOMINE TER.

ti, Libri sex, de sacro Altaris myste-
rio, ex uetusto Codice nuper ex-
cripti, & nunc per Typogra-
phos excusi.

~~No. 148.~~

LIPSIAE.

II. 412.

α.

Regnante apud Germanos, Vngaros, Bohemos &c.
potentis. Principe, Domino **FERDINAN-**
DO. Romanorum, Vngariæq; & Bohe-
miæ Rege, Archiduce Austriæ &c.

M. D. XXXIII.

Cum Priuilegio triennali

(Fajna Lyaly)

Inscripty Cat. Coll. Pofn

234236 I

SERENISSIMO

Principi ac Domino, Domino FERDINANDO, Regi Romanorum, Ungariæq; ac Bohemiæ &c. Archiduci Austriæ. In-
fanti Hispaniæ, Duci Burgundiæ &c. Do-
mino suo clementiss. Iohannes Co-
chleus S. P. D.

Nuictissime Princeps, Rex gloriosiss. ac Domi-
ne clementissime, Pietas tua & immobilis in fi-
de Catholica contra quaslibet hæresum novi-
tates animi constantia, atq; etiam paterna &
auita in eruditos ac studiosos homines liberali-
tas, publice omnibus nota & confessa, Regia
insuper erga paruitatem meam (licet indignam
& immeritam) munificentia, tampridem incitauerunt animum me-
um, ut egregio aliquo ad posteros monumento meritis uirtuti-
busq; tuis testimonium post me relinquerem. Non defuit quidem
bona uoluntas, nec tepida intra me fuit cordis affectio benefacto-
rumq; memoria & animi gratitudo. Verum ingenio mei uires
mecum perpendens ac remetiens, comperi eas longe inferiores,
quam ut tanto Principi aliquid ex proprijs lucubrationibus digne
offerre queam. Nunc uero, quando Luthertis iam olim publice
terq; quaterq; damnatus hæreticus, nouo libro summa cum impie-
tate sacratissima Religionis nostræ mysteria ad rudem populum
germanice traducere, irridere, calumniari ac detestari Apostolica
perfidia non ueretur, excutit mihi sua improbitate uerectindiam, ut
ausim tandem, urgente necessitate obuian-di tam graui scandalo,
contra tam impias & falsas illius insanias, Maiestati tuæ suppliciter
offerre & in publicum exhibere insigne ac eruditum quoddã opu-
sculum Innocentijs Papæ Tertij, quod ante CCC annos ab eo scri-
ptum, & mihi nuper à R. D. Episcopo Misnensi, Domino & patro-
no meo benigniss. commodato datum, male renouatos hoc tem-
pore ueterum Albigenisium, Pighardorum, Albanensium, Dulci-
nistarum, Vualdensium, Vuiclephistarum, Taboritarum & id ge-
nus aliarum barbaricæ fecis pestium errores, plano quidem dicendi
stylo, sed plena ex scripturis sacris eruditione & acutis rationibus
confutat. Non arbitror mihi ad maiestatem tuam scribenti uel de-
corum

VD 16
1223

1364822 (5)

51) 416961

1922 12 800

eorum uel necessarium fore, exquisitis declarare argumentis, quanto iustius securiusq; credendū sit tam pio ac erudito Pontifici, quā desperato & in reprobum sensum dato Apostatae, cuius amarulentia, furor, inconstantia, fastus animi, & excæcatæ mentis malicia, iam pridem uario rerum tractatumq; experimento Martine probe cognita sunt, Nec dignum existimo aut rationabile, ut tam infanus, infamis & impius Diaboli satelles, ulla ex parte uel doctrinae uel uirtutis, cum tanto Pontifice conferatur, aut in comparationem ullam admittatur, cum in eo ne mica quidem ullius uirtutis aut sanæ doctrinae amplius sit reliqua. Operæ precium tamen fuerit, paucis commemorare, ad profectum & ædificationem lectoris, qualis quantusq; fuerit Pontifex iste.

Etenim cum esset genere nobilis, ex illustri familia Comitum Anagninæ oriundus ac prognatus, literarum studio uitæq; probitate longe nobilior illustriorq; factus, à Celestino Papa Tertio in numerum Cardinalium ascitus est, dictus proprio nomine Lotharius, factus itaq; Cardinalis, scripsit opusculum de miseria conditionis humanæ, sapientissimum in hoc imitatus Ecclesiasten, ut mentes hominum à superbia & à uanitatibus huius mundi deterreret, atq; ad futura diligentius consideranda pelliceret. Mortuo autem Celestino, hic, licet inter Cardinales iunior esset, mox omnium consensu in demortui locum suffectus est. Factus ergo Papa, uiuax & uersatile ingenium suum sic ad omnia utriusq; uitæ, Actiue inquam & Contemplatiue, munia intendit, ut quocunq; uerteret illud, quā maxime ualeret, perinde ac si illi uni rei fuerit intentus.

Quantum ergo ad bella attinet, quibus tempora sui Pontificatus quā turbulentiſſima fuerunt, tam longe lateq; animi curas extendit, ut nihil aliud præter bellorū negocia curasse uideri queat. Quantum enim laborum sumptuumq; impendit bello Asiatico, pro recuperanda terra sancta? Quantum pro pellendo ex Hispanijs maximo Saracenorum exercitu: qui duce Hilmilino ex Aphrica traiecerat, atq; omnem Hispaniam peruagatus, incendijs populattonibusq; ac cædibus Arelatum usq; & Auenionem peruenerat. Nec modicum curæ & laboris impendit tuendo Siciliae regno, quod Henricus Sextus Imperator eius fidei cōmiserat moriturus, ut Friderico secundo adhuc puero, filio suo, Pontificis ope & autoritate conseruaretur. Quantum uero molestiarum pertulerit idem iste Pontifex, in diuturnis Germanorum bellis, dum schismate in Imperio exorto, pars Philippum Henrici Imp. fratrem, Ducem Sueuiæ & Hetruriæ, pars Othonem Quartum, Saxonie Ducem,

a ij in Regem

In Regem Germaniæ & Rom. Imperatorem elegeret: longum
esset referre. Extat in Decretalibus eius Epistolis ea de re Capitu-
lum bene longum, sub titulo de electione & electi potestate, cui
initium est, Venerabilem. Interempto autem Philippo, ipse Otho,
quem Papa fouerat ac prætulerat, beneficiorum immemor non le-
ues & Patrimonio S. Petri & regno Siciliæ uexationes intulit. Unde
nouum in Imperio schisma enatum fuit, Excommunicato enim
Othone & Imperij dignitate priuato, pars Principum elegit Fride-
ricum secundum adhuc adolescentem, Qui in Germaniam profes-
sus, multum bellorum contra Othonem gessit, donec eo deuicto
& mortuo solus imperaret. Deniq; cum longa & grauis fuissent in-
ter reges Franciæ & Angliæ bella, Papa iste, restituta inter eos pa-
ce, sic Anglos eo merito sibi deuinxit, ut ei quotannis ex Anglia
& Hibernia uestigal penderetur, Et tamen interim in ipsa quoq;
Italia uarijs bellorum motibus angebatur etus animus, dum Vene-
ti contra Dalmatas, Pisani contra Genuenses, & Cisalpinæ Galliæ
ciuitates inter sese confligerent ac belligerarentur. Quæ igitur men-
tis tranquillitas pro literarum studio sanctisq; contemplationibus
in tantis bellorum tumultibus terroribusq; reliqua esse potuisset,
nisi excelsus eius animus, spei suæ anchorâ in Deo firmiter & unice
figens, euncta terrena prospera & aduersa æquanimiter tulisset.

Quid dicam de perpetuo Ecclesiastici fori strepitu, & inquietis
causarum fluctibus, ac infinitis ex uniuerso orbe allatis dubitan-
tium Episcoporum quæstionibus: quibus pia mens eius quotidie
in tam diuersas curas distrahebatur, ut uerissime dicere potuerit
cum Apostolo, In labore & erumna, in uigilijs multis, præter illa
quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium
Ecclesiarum. Quoties enim scripsit, in prolixis Epistolis decretali-
bus, de rebus magnis & difficilibus interrogatus, Consultationi tuæ
taliter respondemus: Certe quisquis Iuris Canonici quinque libros
Decretalium uel semel perlegerit, facile comperiet, plura sibi esse re-
scripta unius huius Innocentijs quam omnium aliorum Pontificum
simul in unum. Et ea quidem tam caute, docte ac luculenter possi-
ta, ut omnium Iurisconsultorum iudicio nihil possit decerni uel iuri
& æquitati conformius, uel rectæ rationi & honestati magis con-
sentaneum. Quod si addas ad hæc omnia latissimæ administrati-
onis curas, quas necessario impendit & gubernandæ urbi Romæ
& dispensando S. Petri patrimonio totq; regendis populis & pro-
uincijs, sedi Apostolicæ subiectis, haud immerito satis fuisse graua-
tus uel solis hjs occupationibus uideretur,

Adde

Adde insuper curas & impensas ædificationum, quantas nimirum hodie uix ullus Pontificum perferre posset. Ipse enim Hospitalitale sancti spiritus non adeo longe à Basilica S. Petri in Saxia (ut ait Blondus) à fundamentis extruxit, tantisque prouentibus in perpetuum adauxit, unde alantur peregrini, ægroti, ac uulgo concepti orphani, ut adhuc hodie tam opulentum ac bene institutum omnibusque necessarijs ad ægrotantium curam instructum Xenodochium aut Nosocomium non facile in toto orbe terrarum reperias. Ipse altissimam erexit pro familia sua munitionem, quæ in præsentem usque diem Turris comitum appellatur in urbe. Ipse altare Basilicæ S. Petri opere uermiculato insigniter exornauit, id quod eius imago & literæ in fornice ipso scriptæ adhuc hodie testantur. Ipse beati Sixti ecclesiam in Auentino, uetustate collapsam, magnifice restituit. Ipse uniuersis Romanæ urbis Ecclesijs libram argenti singulis dedit, unde calices sacrificandi gratia conficerentur. Ipse denique in pauperes ciues, qui honeste domi uiuentes, in publico mendicare aut stipem accipere erubescabant, largas in occulto elemosynas fecit. Cumque Tyberis inundatione multis maxima illata fuissent damna, ipse pius pater pauperum, larga manu illis subueniens, dedit & frumentum in panes & pecuniam in reparationes domorum. Fuit igitur & in eiusmodi causis & operibus pietatis quàm maxime occupatus & sollicitus.

Accessit & alia sollicitudo nec leuis nec breuis, utpote labor in extirpandis hæresibus. Eius namque auspicijs damnati sunt nominatim, errores tum Almerici Episcopi Parisijs, tum Ioachim Abbatis in Calabria. Et generaliter contra omnes hæreses maximum indixit & Romæ celebrauit Concilium Lateranense, in quo sane, ipse met præsidente, personaliter affuerunt duo Patriarchæ, Constantinopolitanus & Hierosolymitanus, Archiepiscopi LXX. Episcopi CCCC. Abbates XII. Priores conuentuales DCCC. duorum Imperatorum, Romani scilicet & Constantinopolitani, legati, ac Regum Hierusalem, Franciæ, Hispaniæ, Angliæ &c. oratores. Cuius sane Concilij constitutiones aliquot passim recitantur in libris Decretalium. Aliud quoque præsidium Ecclesiæ contra hæreticorum machinationes feliciter instituit, sanctos (inquam) Ordines religiosæ conuersationis fratrum mendicantium, in quibus uiri plurimi, uita & eruditione probati & populum recte docerent, & hæreticorum peruersitatibus resisterent. Ipse enim sanctissimos uiros, Dominicum Calaguritanum ex Hispania & Franciscum Assisiatem ex Umbria Italiæ prouincia ad se Romam uenientes in sancto

proposito confirmauit. Ipsius auspicijs alij quoq; instituti sunt Ordines, uti fratres S. Augustini Eremitæ, fratres S. Mariæ Carmelitæ, fratres Crucigeri, fratres Guilielmitæ, quorum ordines sub hoc Pontifice aut à nouo instituti, aut in melius restituti sunt. Vnde ait Sabellicus, præclarus nostris temporibus Historiarum scriptor, in sexto Nonæ Enneadis libro, Prouidentia euenit (ut credere æquū est) non casu, quod Innocentio Tertio sedente, multum sit Innocentiæ uirtus illustrata, multum & religio, innocentiae mater. Nam & Carmelitana religio per id tempus uel orta est uel tum demum in lucem edita. Et duo Christianæ pietatis lumina terris affulsere, quibus multo maxima parte orthodoxa creuit fides, autores incrementi huius, Dominicus & Franciscus. Hi æquales tempore, sanctitate clari, & uterq; alterum uidit. Hæc ille.

Constat igitur hunc Innocentium admodum insignem fuisse uirtutibus Pontificem, labore strenuum, curis perugilem, consultationibus cautum, iuris prudentia instructum, rerum administratione amplum, opibus florentem, honore præcipuum, dignitate maximum, sacrarum literarū cognitione eminentem, pietatis operibus dresfulgentem, ut non immerito decantari possit de eo ecclesiasticum illud Responsorium, Iustum deduxit dominus per uias rectas &c. Cumq; tantus esset uir iste & coram deo & coram hominibus, ipse tamē egregia humilitate paruulus erat in oculis suis, uti scripta eius ubiq; indicant, maxime uero Prologus & conclusio huius de Missa tractatus. Cum igitur uir iste dicat aperte, quod inter omnia sacramenta constet illud esse præcipuum, quod in officio Missæ supra mensam altaris sacratissime celebratur, idq; sex libris pulcherrime declaret, nullus profecto uir, mentis compos, iudicare poterit, minus credendum esse huic tanto Pontifici quàm Luthero Apostatæ, qui ut omnium uirtutum osor, & omnium carnis uoluptatum impurus assertor est, ita nihil sapit eorum quæ sunt spiritus Dei, Proinde nihil ei credendum est in ijs quæ contra Ecclesiam deblaterat, quum ex professo nunc tandem scribat & ingenue fateatur, à Diabolo sibi suggesta esse illa, quæ contra Missam nuper effutiuit argumenta.

Hos itaq; Innocentijs libros serenissime rex Maiestati tuæ supplici uoto à me nuncupatos, serena obsecro fronte ac placido uultu suscipe, propter Missæ assertionem & ueritatis patrocinium, è situ uentustatis in lucē restitutos. Quod si Deus alia quoq; huius Pontificis opuscula & sermonum eius uolumina, in manus meas dederit, sub nullius profecto potius quàm sub tuæ Maiestatis auspicijs in orbem diuulgabuntur. Quis enim Regum, Principum &c. aut liberalius fouet

sonet studiosos, aut clementius alloquitur eruditos? Quis Magnatum promptius aut elegantius inoffenso perpetuæ orationis sermone loquitur latine? Quis in consultationibus aut rectum iudicium deprehendit acutius, aut consiliariorum uota recitat memoriter ex tempore atq; expendit exactius? Vno Cæsare Augusto, CAROLO V. fratre tuo germano, potentia minor es, unus in cæteris bonis illi par. Nemo in terris te nobilitate aut stemmate superat, nullus Principum te maiorum claritate uincit, nullus ingenij acrimonia pro ætate æquat, nullus laborum tolerantior, nullus in periculis præsentiori animo, nullus coniugij fide integrior, nullus coniugis foecunditate foelicior, nullus in liberorum educatione diligentior, nullus iustitiæ studiosior, Breuiter nullus mortalium optimis quibusq; ornamentis & uirtutibus, quæ bonum Regem aut Principem decent, te uno, per Dei gratiam & benignitatem, ornatiore, auctiore aut cumulatior existit. Deus Opt. Max. Rex Regum & dominus dominantium, hæc uirtutum tuarum bona tibi perpetuo cum incremento foeliciter conseruet, atq; etiam in liberos tuos prosperiori successu transfundat. Bene uale, Serenissime Domine Rex, Opt. ac Clementissime Princeps. Dresdæ ad Albim. VI. Calendæ Martij Anno domini.

M. D. XXXIII.

INDEX.

Attende lector, in hoc indice nos breuitati studentes, unumquodq; folium Mathematicæ in quatuor diuisimus partes, per has literas A. B. C. D. ita sane, ut A priorem partem primæ pagine seu faciei à principio usq; ad medium, B posteriorem teneat, à medio scilicet usq; ad finem. Et C priorem partem secundæ faciei à principio usq; ad medium, D posteriorem, à medio usq; ad finem. Hoc literarum compendio tibi consultum uolumus, ut cito inuenias quoadcunq; suggerit Index. Bene uale.

A

- Abel cur puer dicitur. fo. 75. c.
 Ablutio manuum post sumptionem Eucharistiæ. fo. 88. d.
 Abraham & Dauid per duos Diacones designantur. fo. 21. c.
 Abraham cur Patriarcha dicitur. fo. 75. c.
 Accidentia in Eucharistia sine subiecto sunt. fo. 58. d.
 Acolyti cur ferunt cereos accensos. fo. 3. d.
 Adueniat regnum tuum. fo. 84. a. Agni paschalis mysterium. fo. 52. d.
 Agnus ab agnoscendo latine dicitur. fo. 87. b.

Agnus

Agnus dei ter dicitur, & ter olim dicebatur *Miserere nobis*. *ib.*
Alleluia uox consolationis & letitiæ. *fo. 30. b.*
Alleluia denotat gaudium cœlestis patriæ. *ib. c.*
Alleluia cur à LXX usq; ad pascha non dicitur. *ib. d.*
Alba de lino, mundiciam designat. *fo. 13. d.*
Alba cur in uet. test. stricta: in nouo test. larga est. *ib. c.*
Aliena specie in sacramento usus est Christus propter tres causas. *fo. 67. d.*
Altare ecclesiam designat. *fo. 21. b.* Altare ualde multiplex. *fo. 76. b. c.*
Altare ter osculatur à sacerdote. *fo. 88. b.*
Amen optantis uel affirmantis est. *fo. 27. d.*
Angelorum præsentia in missarum celebratione. *fo. 27. b. & 76. b.*
Angeli quomodo tremunt deum. *fo. 41. c.*
Angeli quomodo offerunt Deo preces nostras. *fo. 76. b.*
Annulus Episcopi quid designat. *fo. 15. c.*
Antiphona uox reciproca dicitur. *fo. 25. a.*
Aqua cur uino in calice admiscetur. *fo. 39. b.*
Aqua an simul cum uino in sanguinem conuertatur. *fo. 66. b.*
Aqua ex latere Christi non fuit slegma sed uera aqua. *ib. d.*
Argentei XXX. precium Christi, quantum ualuerunt. *fo. 50. a.*
Argutiæ nimium subtiles circa materiam huius sacramenti. *fo. 63. a.*
Ascendimus in cœlum per Christum, tanquam membra cum capite. *fo. 72. b.*
Azymus panis, non fermentatus, offerri debet. *fo. 53. d.*
Azymum conuenientius designat Christum quam fermentatum. *fo. 55. b.*

B

Baculi pastoralis forma, & quid designat. *fo. 15. d.*
Baculus S. Petri Treueris est, ideo Ro. pontifex eo non utitur. *ib.*
Beatitudo in cœlis una omnium, diuersa tamen premia. *fo. 77. a.*
Benedictionis nouissimæ mysterium post missam. *fo. 90. d.*
Binarius in signaculis crucis quid designat. *fo. 79. b. c.*
Bona triplicia sunt, quæ in oratione dominica petimus. *fo. 80. b.*

C

Calix Metonomice pro sanguine ponitur. *fo. 65. d.*
Candelabra duo in duobus cornibus altaris quid significant. *fo. 26. a.*
Canonis Missæ autor. *fo. 49. b.* Cantores David instituit. *fo. 2. c.*
Caro Christi uere manducatur in altari. *fo. 57. a.*
Charitas debet esse ordinata. *fo. 47. b.* Cœli quomodo laudant deum. *fo. 41. c.*
Cephas dupliciter interpretatur. *fo. 5. b.*
Chirothecæ Episcopi quid designant. *fo. 14. d.*
Christus mortalis fuit, uoluntate, non necessitate. *fo. 11. a. & fo. 59. b.*
Christi typum gessit Iacob in pellibus hædorum. *ib. c.*

Christus

Christus simul erat & in patria & in uia. fo. 12. a.
Christi potestas & uirga & baculus est. 1b. b.
Christus est sponsus Ecclesie. fo. 23. d. Christus orat pro Ecclesia. fo. 24. d.
Christus nihil accipit nisi quod ipse efficit in nobis. fo. 35. c.
Christus est deus & dominus noster. fo. 41. a.
Christus consecrans eleuauit oculos in coelum. fo. 56. a.
Christus quotidie sumitur & nunquam consumitur. fo. 57. b.
Christus totus est in toto, & integer in singulis partibus fracti. 1b. c.
Christus in coena quale corpus suum dedit. 59. a.
Christus etiam ante mortem glorificati corporis dotes habuit. 1b. c.
Christus an ad bonum an ad malum dedit Iudae sacramentum. 60. b.
Christus quomodo semper & non semper nobiscum est. 68. d.
Christus cur hoc sacramentum ultimo instituit. 71. a.
Christus dedit se nobis & in cibum & in precium. 1b. d.
Christus rogat pro unione nostri. 72. d.
Christus praefiguratus in oblatione Abel, Abrahæ & Melchisedech. fo. 75. b.
Christus cur agnus dei dicitur. 87. b.
Cibamur à Christo dupliciter. fo. 71. c.
Collectæ quot in Missa legi debent. 28. a.
Color quadruplex in uestibus sacris quid designat. 9. d.
Commixtio specierum panis & uini in calice. 86. c.
Communicare cum sanctis. 48. c. Cocomitantia naturalis in sacramento. 61. d.
Confessio generalis ante initium Missæ. 23. a.
Confessorum cur in Canone non fit mentio. 49. d.
Confessio catholica de uero corpore & sanguine in Eucharistia. 57. d.
Conuersio duplex, substantialis & formalis. 63. c.
Corpus Christi dupliciter manducatur. fo. 60. d.
Corpus Christi in Eucharistia spiritualis, non carnalis est cibus. 61. a.
Corpus Christi non corrumpitur, sed exterior species. 1b. b. c.
Corpus sub specie uini non bibitur sed bibendo sumitur. 64. a.
Crucis diuersæ figuræ seu typi in uet. test. 34. b.
Crucis uirtutes ac laudes. 1b. c.
Crucis signacula in missa quid designant. 75. d.
Cruces tres, crucifixionem, duæ mortem significant. 77. d.
Crucis signacula septem uicibus in actu Canonis fiunt. 79. a.
Cruciatu Christi triplex fuit. 78. b.

D.

Dalmatica quam formam habet & quid designat. 14. d.
Deus quomodo est ubiq;. fo. 42. d.
Deus quomodo quosdam scire, quosdam nescire dicitur. 46. d.

Deus quomodo non est estimator meriti. fol. 77. c.
Deus est pater, generaliter, specialiter, & singulariter. fol. 80. d.
Deus quomodo nos tentat. 82. a.
Dextrum & sinistrum in altari quid designat. 26. b.
Diacones cur stolam super sinistrum humerum portant. 4. a.
Diaconi VII. & eorum officium. 1b. b.
Diaconus cur pectus Pontificis osculatur. fo. 24. a.
Diaconus ante lectionem, subdiaconus post, accedit Pontificem. 29. c.
Diaconus cur dextram Pontificis osculatur. 31. d.
Diaconus cur in altum ascendit lecturus Euangelium. 33. d.
Diaconus qualis esse debet. 35. b. Dilectio perfecta in patria erit. fol. 83. d.
Dimittere debitoribus nostris. 82. a.
Distinctio inter ordines Ecclesiasticos. 89. c.
Dona & munera quomodo differunt. fo. 44. d. Dormiunt mortui. fo. 76. d.
Ducere & inducere in tentationem differunt. fo. 81. d.
Duo sacramenta de latere Christi profuxerunt. 78. b.
Duodenarij numerus multipliciter consecratus est. 36. b.
Duodenarij multiplex mysterium. 1b. c.
Duplex uita, sic & duplex potestas. 46. b.
Duplex comestio corporis Christi, sacramentalis & spiritualis. 60. c.

E

Ecclesia catholica, pro qua in missa offertur. 45. d.
Ecclesia non omnes Cerimonias legis reiecit. fol. 55. a.
Ecclesia quasdam legis consuetudines in melius mutauit. 1b. b.
Ecclesia Græcorum sæpe in fide errauit. 55. c.
Episcopus oneris potius quàm honoris nomen est. fo. 4. d.
Episcoporum nouem officia seu opera specialia. 6. c.
Episcopi est, ut uestem sine uirtute non portet. 17. b.
Episcopus in altari Christum representat. 20. d.
Episcopus cur à sacerdote & Leuita deducitur ad altare. 21. a.
Episcopum circa altare osculantur tres sacerdotes ad os & pectus. 22. c.
Epistola nunc ex prophetis, nunc ex apostolis legitur. 29. b.
Euangelium cur in sinistra parte legitur. 31. c.
Euangelium cur uersus Aquilonem legitur. fo. 33. d.
Euangelij præconia. fol. 35. b.
Eucharistia idem sub utraq; specie continet. 45. a.
Eucharistia consecratur in pane frumenti & uino uitis. 53. c.
Eucharistia non debet dari intincta. 60. c.
Eucharistia à ieiunis sumi debet. 65. c.
Extra Ecclesiæ unitatem non est locus offerendi. 48. d.

F

- Fermentum in bono aliquando accipitur. fol. 55. b.
 Festorum differentia in colore uestium. fo. 17. c.
 Festa, quorum mentio fit in Symbolo. 37. a.
 Forma uerborum, quae in Canone habetur, à Christo data est. 55. d.
 Forma uerborum uirtutem consecrandi à Christo accepit. 56. b.
 Forma panis genuina rei sacramentum est. 68. c.
 Fumo incensi fugantur daemones. fol. 24. b.

G

- Gelasius PP tractus & hymnos praefationesq; composuit. fo. 40. d.
 Glorificatum corpus quatuor habet dotes. 59. b.
 Graduale, lamentum poenitentiae est. 29. d.
 Graduale cur post epistolam canitur. 30. a.

H

- Hoc est corpus meum, quomodo recte intelligitur. fo. 56. d.
 Hoc, quid ibi demonstrat. 62. a.
 Humerum dextrum Pontificis tres osculantur. 90. d.
 Hymni Angelici mysterium. fo. 25. c. d.
 Hymnus, qui post praefationem canitur, angelorum & hominum est. 40. c.

I

- Illibata sacrificia. fo. 45. a. Incensum altaris quid designat. 38. d.
 Indumenta sex Episcopis & presbyteris communia. 6. c.
 Indumenta Episcoporum propria sunt nouem. 1b.
 Indumenta Pontificum uet. test. specialia 4. & communia 4. fo. 7. a.
 Indumentorum Allegoria. 1b. d. Indumentorum Tropologia. 8. a.
 Introitus misse desiderium antiquorum patrum denotat. 24. c.
 Iohannes Bap. subdiaconi locum tenuit. fo. 28. d.
 Iohannes inter prophetas & apostolos quidam limes fuit. 29. b.
 Ite missa est, quid representat haec uox. 90. a.
 Iudaei orabant uersus occidentem. fo. 26. c.
 Iudas proditor an Eucharistiam in coena sumpserit. 59. d.

L

- Latria & Dulia, duae species seruitutis. fo. 49. b.
 Latriæ cultus in quibus consistit. 1b.
 Lex diuina in tribus consistit, scilicet in mandatis, promissis & sacramentis. 1. a.
 Lex praecessit Euangelium sicut umbra lucem. 29. a.
 Lex Moysi non de Syon, ut lex Christi, sed de monte Syna exiuit. fo. 32. c.
 Lignum duplex, unum scientiae, alterum uitae. fo. 71. c.
 Logion, id est rationale Pontificis quale fuit. 7. b.
 Lotio manuum mentis mundiciam indicat. 13. b.

Lotio manuum indicat lauandam lachrymis conscientiam. fol. 38. b.
Luctus diuiditur in irriguum superius & inferius. fol. 82. d.

M

Magdalena ihesum ter unxit. 38. d.
Manna typus fuit Eucharistiae. 53. a.
Manipulus in sinistra uigilantiam designat. 15. b.
Mappula, quatuor baculis portata, sacram scripturam designat. 21. d.
Martyrium praefertur uirginitati. 18. b.
Melchisedech Christi typum gessit. 75. c.
Meminit Deus quorundam in bono, quorundam in malo. 46. d.
Memoria pro defunctis in missa. 76. d.
Merita nostra, dona Christi sunt. 23. c.
Merita patrum suffragantur filiis apud Deum. 48. c.
Misericordia dei una, miserationes multae. 77. a.
Missam Christus instituit, & Apostoli frequentarunt. fo. 1. b.
Missa representat gesta Christi & eius passionem. 1b.
Missa consistit in quatuor, scilicet in personis, operibus, uerbis & rebus. 1b. c.
Missa plena est diuinis mysterijs. 1b.
Missa, ut opus operatum, semper est bona. 46. c.
Missa Papalis coenam domini representat in communione. 65. a.
Missa tria de Christo commemorat, passionem, resurrectionem & ascen. 73. d.
Missa & ministerium & mysterium dicitur. 90. b.
Missa Cathecuminorum unde dicitur. 1b.
Missa pro sacrificio posita dicitur quasi transmissa. 1b. c.
Missa est missio seu legatio ad placandum deum. 1b.
Mitra bicornis quid designat. 15. c.
Mutatio in ministerio cultus diuini facta. 3. d.
Mysterium numerorum. 4. 6. 9. & 15. fol. 6. d.
Mysteria diuina potius credere quam perscrutari debemus. fo. 38. c. & 57. b. d.
Mysterium simul cum ueritate stat in sacramento. 68. a.

N

Nomen patris sanctificatur in filiis quatuor modis. 84. b.
Nouies dicitur Kyricleyson propter nouem genera peccatorum. 25. b.
Nouem ordines Angelorum cur non plene exprimuntur in praefatione. 41. d.
Numeri XXXV. mysterium. 79. b.

O

Oblatio defunctis prodest in missa. 32. a.
Oblatio sacerdotis in persona totius Ecclesiae. 46. c.
Oblatio quomodo dicitur ascripta, rata & rationalis. 50. c.
Oblatio Abel, Abrahae & Melchisedech. 75. a.

Offert

Offert sacerdos, offert & populus. 47. a.
Opus bonum & dei & nostrum est. fol. 47. d.
Orare uersus Orientem. 26. c.
Orare per dominum nostrum Ihesum Christum. 27. c.
Orationes quæ Collectæ dicuntur, à quibus sunt institutæ. 1b. d.
Orare extensis manibus. 28. b.
Orare in silentio. 43. d.
Oratio dominica reliquas omnes excellit in quatuor. 79. d.
Orare uocaliter multum prodest. 80. a.
Osanna quomodo interpretatur & cur bis dicitur. 42. d.
Osculum, quod datur altari & armo Pontificis. 78. d.
Osculum uarijs modis olim dabatur in missa. 87. d.
Osculum quadruplex in scripturis reperitur. 88. b.
Osculum Pontifici à ministro datur septem modis. 1b. c.

P

Palla corporalis ex lino duplex. 38. b. c.
Pallij episcopalis plena descriptio in forma & in mysterio. 16. a.
Panis substantia post consecrationem non remanet in hostia. 58. a.
Pascha quatuor significata habet. 54. b.
Patena mysterium fo. 39. d & 86. a.
Pater noster, dicimus nos, Pater mi, ait Christus. 81. a.
Pater noster qui es in coelis, pulchre exponitur. 1b.
Pax quadruplex. 49. c.
Peccata dimissa reuocantur, si non dimittimus. 82. b.
Personarum diuinarum proprietates & notiones. 77. d.
Petitiones septem in oratione dominica. 80. b. c.
Planetæ seu Casulæ forma, & quid designat. 15. a.
Plebi edentulæ aptus cibus est hoc sacramentum. 71. b.
Poderis, tunica talaris, per seuerantiam designat. 14. c.
Pœnitentia in tribus consistit. 23. b.
Prædicator bonæ & famæ & uitæ esse debet. 32. d.
Prædicatori ministrari debent necessaria. 33. b.
Præfationis expositio. fo. 41. per to.
Præbyteri, id est seniores, non ab ætate, sed à prudentia dicuntur. 5. d.
Primatus Petri. fo. 5. b. Processio pulchre ordinata. 22. d.
Psalms ad missam decantari constituit Celestinus 24. d.

Q

Questiones curiosæ deuitandæ sunt. 61. a. c.
Quatuor sensus scripturæ. 21. d.
Qui pridie, cur hoc cap. ponitur in medio Canonis. 74. b.

Quinq; cruces super oblatam & calicem quid mysterij habent. fo. 50. b.
Quinq; crucis signacula, partim communiter, partim diuisim super oblatam &
calicem sunt. fo. 74. a.
Quinq; panes nobis necessarij sunt. fo. 83. a.
Quinq; signa beneplaciti uoluntatis dei. lb. c.
Quotidie communicare an expediat. fo. 70. d.

R

Regnum dei uarie accipitur in scripturis. fo. 84. a.
Remissio peccati duplex, una culpæ, alia pœnæ. fo. 70. b.
Ro. Pontifex aliter quàm cæteri Episcopi Collectam legit. fo. 26. b.
Ro. Pont. oblationes ad pedes accipit, excepto pane & oblatione quæ pro de-
functis fit. fo. 32. a.
Ro. Pont. omnes Christiani communicant & pro eo orant. fo. 46. a.
Ro. Ecclesia in fide nunquam errauit. fo. 55. c.
Ro. Pontifex aliter communicat in Missa quàm cæteri sacerdotes. fo. 89. b.

S

Sacerdotes minores dicti sunt Nazarei. fo. 4. c.
Sacerdotes maiores, XII Apostoli, Minores LXXII discipuli. lb.
Sacerdotes gerunt uices Christi, tanquam mediatores. fo. 6. a.
Sacerdos non debet denegare sacramentum peccatori occulto. fo. 60. a.
Sacerdos si consecrato pane deficiat, quid fieri debet. fo. 64. b.
Sacramenta diuina potius uenerari quàm disceuti debent. fo. 59. a.
Sacramentum & actiue & passiuè accipitur. fo. 69. d.
Sacramentum in tribus consistit, rebus, factis & uerbis. fo. 70. a.
Sacrificium triplex, & in quolibet tria sunt. fo. 45. b.
Sacrificium laudis triplici ratione dicitur. fo. 47. a.
Sacrificium æqualiter toti offertur Trinitati. fo. 48. a.
Sacrificium Euangelicum præcessit legale tempore & dignitate. fo. 53. b.
Sanctus est Deus aliter quàm nos. fo. 42. b.
Sanctorum commemoratio, ante & post consecrationem. fo. 48. b.
Sandaliarum & corrigiæ mysterium in Christo. fo. 10. b.
Sandalia cur infra sunt integra, supra autem fenestrata. fo. 13. a.
Sedecim proprietates charitatis. fo. 36. c.
Septem caudelabra, septem sunt dona spiritus sancti. fo. 22. a.
Septem uicibus saluatur populus in missa. fo. 27. a.
Septem dona, septem uirtutes, septem beatitudines. fo. 80. c.
Septem uitia capitalia, per septem gentes significata. lb.
Sex ordines Clericorum in missa Ro. Pont. fo. 3. b.
Sex ordines ministrorum in uet. test. lb.
Sex ordines personarum in genealogia Christi. fo. 21. c.

Sicnti accepta habere. Hic similitudo non quantitas notatur. fo. 74. d.
Signorum alia sunt natur. alia, alia positiua. fo. 69. d.
Signa noui testamenti meliora sunt quam signa ueteris test. Ib.
Signum fidei, character Christianorum est. fo. 76. d.
Significatio secundum tria attenditur. fo. 70. a.
Species sacramenti & ueritas corporis Christi an sint unū sacramentū. fo. 69. b.
Stola super utrumq; humerum sacerdotis quid designat. fo. 6. b.
Stola cur zona colligatur, & in modum crucis ponitur. fo. 14. b.
Stola sanctorum duplex, mentis & carnis. fo. 31. a.
Stuppam in choro cur Episcopus incendit. fo. 22. b.
Subdiaconis imposta lex continentie. fo. 4. a.
Subdiaconus cur cum uno tantum acolyto uadit. fo. 29. a.
Subdiaconus cur pedem Pontificis osculatur. Ib. c.
Symbolum cur incipit Episcopus. fo. 35. c.
Symbolum indicium aut collatio dicitur. Ib. d.
Symbolum celebrante Papa, non à choro sed à subdiaconis canitur. fo. 37. c.

T

Tentatio interior & exterior. fo. 81. d.
Ternarius in signaculis crucis quid designat. fo. 79. c.
Testamentum nouum cur dicitur æternum. fo. 66. a.
Testamentum & scriptura & promissio dicitur. Ib.
Thuribuli & incensi mysterium. fo. 23. b.
Timor, quo cessamus à malo, triplex est. fo. 81. b.
Tractus, cantus tristis est. fo. 30. d.
Transsubstantiatio in quid & quomodo fit. fo. 62. d.
Tres partes oblatæ quid significant. fo. 86. d.
Tres uniones in Christo. fo. 44. b.
Tres inimicitarum parietes à Christo sublati sunt. fo. 25. c.
Trium linguarum diuersitas in Missa. fo. 31. b.
Tres traditiones Christi. fo. 44. b.
Tria sunt hominis bona, pro quibus petitur in sacrificio. fo. 47. c.
Tria sunt in sacramento altaris. fo. 68. b.
Trinitatis uestigium in omnibus creaturis reuocet. fo. 41. d.
Trinitatis diuine præconia. fo. 42. a.
Trinitatis opera sunt indiuisa. fo. 44. d.
Trinitas triplex reperitur. fo. 58. d.
Trinitas substantiarum in una persona Christi. fo. 72. b.
Triplex sunt dij, homines, demones, imagines. fo. 47. d.
Triplex opinio de uerbis per quæ Christus in cæna consecrauit. fo. 56. b.
Triplex malum à quo petimus liberari. fo. 81. b.

Triplex

Triplex debitum petimus nobis dimitti. fo. 82. b.

Triplex ablutio manuum quid designat. 89. a.

V

Verbis consecrationis maxima inest uirtus à Christo. fo. 56. c.

Verborum consecrationis sinistra interpretatio ab hæreticis. 1b. d.

Vinum optimum ad sacrificium sumi debet. 67. a.

Vinum purum uino consecrato admixtum an sit consecratum. 1b. b.

Vinum an sine aquæ admixtione consecrari queat. 1b. c.

Vinum in sacramento & sanguinis & charitatis signum est. 68. c.

Virginitas Iohannis & Stephani. 77. b

Virtus & gratia Eucharistiæ. 71. d.

Vnctio manuum presbyterorum. 5. d.

Vnguentum mulieres quando parauerunt ad unguendum corpus domini. 55. c.

Vocis expressio, quando dicitur, Nobis quoq; peccatoribus. 79. d.

Vultus dei quando propitius dicitur ac serenus. fo. 74. d.

CORRECTORIVM,

folio. xi. facie. 2. linea. 32. unica.

fo. 25. fa. 2. li. 18. macerias,

fo. 26. fa. 2. li. 33. Boos.

fo. 36. fa. 1. li. 32. principes.

fo. 38. fa. 2. li. 1. omnium.

1b. li. 28. & fo. 40. Nardi pistici.

fo. 43. fa. 1. li. 8. fiunt

fo. 44. fa. 2. li. 37. antequam

fo. 46. fa. 2. li. 12. specialiter

fo. 47. fa. 2. li. 11. per hæc

fo. 48. fa. 2. li. 3. & 8. speciem

fo. 50. fa. 1. li. 7. ualuerat

fo. 52. fa. 1. li. 4. non sacrificat

fo. 57. fa. 1. li. 24. lechyto

fo. 59. fa. 1. li. 25. deberet.

fo. 72. fa. 2. li. 15. in persona.

fo. 81. fa. 2. li. 8. paupertas

lib. 3. cap. 9. in tit. pro trina, mallem legere bina, aut gemina.

I

INCIPIIT TRACTATUS DE SACRO ALTARIS MYSTERIO, CONDITUS A DOMINO INNOCENTIO PAPA TERTIO.

TRIA sunt in quibus præcipue diuina lex consistit: mandata, promissa, & sacramenta. In mandatis est meritum. In promissis est premium. In Sacramentis est adiutorium. Sacramentis enim ad utrumque iuuamur, ad exequendum mandatum, & ad obtinendum promissum. Verum inter omnia sacramenta, illud constat esse præcipuum, quod in officio missæ supra mensam altaris sacratissime celebratur: illud ecclesiæ representans conuiuium, in quo filio reuerenti pater occidit vitulum saginatum, panem uitæ proponens, & uinum quod miscuit sapientia. Hoc autem officium ipse Christus instituit, cum hæredibus suis nouum condidit testamentum, disposcens eis regnum, sicut pater suus sibi disposuit, ut super mensam eius edant & bibant in regno suo, quod ecclesia consecrauit. Coenantibus enim illis accepit Ihesus panem, & gratias agens, benedixit ac fregit, deditque discipulis suis dicens, accipite & comedite, Hoc est corpus meum quod pro uobis tradetur, hoc facite in meam commemorationem. Hac igitur institutione formati ceperunt apostoli sacrosanctum mysterium frequentare, eam, quam Christus expresserat, & formam seruantes in uerbis, & materiam tenentes in rebus. Sicut apostolus Corinthiis protestatur. Ego (inquit) accepi à domino, quod & tradidi uobis, quoniam dominus Ihesus in qua nocte tradebatur, accepit panem & benedixit &c.

Primus ergo beatus Petrus apostolus missam Antiochiæ dicitur celebrasse, in qua tres tantum orationes in primordio nascentis ecclesiæ dicebantur. Cætera uero diuersis temporibus & à diuersis personis leguntur adiecta, prout christianæ religionis cultu crescente, uisa sunt decentius conuenire. Hoc enim officium tam prouida reperitur ordinatione esse dispositum, ut quæ per Christum gesta sunt & in Christum, ex magna parte contineat, ex quo

A de cælo

Lex diuina in tribus consistit.

Luc. 15.

Ioh. 6.

Prouer. 9.

Institutio missæ.

Luc. 22.

Matth. 26.

Mar. 14.

Luc. 27.

Missæ ab apostolis celebrata.

I. Cor. 11.

S. Petrus.

Optime dispositum Missæ officium.

INNOCENTII PP.

*Missæ consistit
in quatuor.*

*Omnia quæ in
missa sunt my-
sterijs plena
sunt.*

*Deut. 32.
Iob. 38.
Ioh. 4.
Iacob. 1.
Psal. 103.
Esa. 12.
Inuocatio.
Apoc. 3.
Can. 1.
Exo. 25.
Sap. 10.
Ioh. 3.
1. Cor. 12.
Humilis et pia
protestatio.
Iac. 1.
Sap. 9.*

de cœlo descendit, usq; dum ascendit in cœlum: & ea tam uerbis quam signis ammirabili quadam specie repræsentet. Ipsum autem officium consistit in quatuor, in personis, operibus, uerbis & rebus. Tres enim sunt ordines personarum, celebrâtes, ministrantes, & circumstantes. Tres operum species, gestus, actus, & motus. Tres diuersitates uerborum, orationes, modulationes, lectiones. Tres rerum maneries, ornamenta, instrumenta, & elementa. Hæc omnia diuinis sunt plena mysterijs, ac singula cœlesti dulcedine redundantia. Si tamen diligentem habeant inspectorem, qui norit sugere mel de petra, oleumq; de saxo durissimo. Quis autem nouit ordinem cœli, & ponit rationes eius in terra? puteus enim altus est, & in quo hauriam aquam uas non habeo, nisi porrigat ille qui dat omnibus affluenter & non inproperat, ut inter medium montium transeuntem hauriam aquam, in gaudio de fontibus saluatoris. Pulsans ergo pulsabo, si forte clauis Dauid aperire dignetur, ut introducat me rex in cellam uinariam, in qua mihi supernum demon stret exemplar, quod Mõysi fuit in monte monstratum, quatinus sacrosanctum altaris officium eo ualeam reuelante differere, qui linguas infantium facit esse disertas, cuius spiritus ubi uult spirat, diuidens singulis prout uult, ad laudem & gloriam trinitatis, ad profectum & utilitatem legentium, ad meorum ueniam & indulgentiam peccatorum. Si quid ergo dignum in hoc reperietur opusculo, diuinæ gratiæ penitus ascribatur, Nam omne datû optimum, & omne donum perfectum, desursum est descendens à patre luminum, siquid indignum, insufficientiæ deputetur humanæ, nam corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Consuetudinem autem apostolicæ sedis, non illam quam olim legitur habuisse, sed eam quam nunc habere dinoscitur prosequendam disposuit, quæ disponente domino cæterarum ecclesiarum mater est & magistra.

Incipiunt Capitula Libri primi.

- 1 De sex ordinibus clericorum, quos romanus pontifex habet secum in missa, ubi senarium mysterium explicatur.
- 2 De primicerijs & cantoribus, ubi consicitur, quare primicerius in ecclesia medius inter cantores existit.
- 3 De acolytis, ubi quod sit eorum ministerium & unde processerit asignatur.

De

CAPITVLA LIBRI I. 2

- 4 De Subdiaconibus, ubi traditur, quod ipsi legem continentiae debent obseruare.
- 5 De Diaconibus, ubi traditur quid eorum spectet officium, unde leuitarum ordo tam in nouo quàm in ueteri testamento processerit, quare diaconus supra sinistrum humerum fert orarium, & quare diaconi cardinales semper ducunt Papam romanum pontificem.
- 6 De maioribus & minoribus sacerdotibus, quorum differentia tam in nouo quàm in ueteri legitur testamento.
- 7 De significatione nominum episcopi & presbyteri.
- 8 De primatu romani pontificis, ubi patenter ostenditur, quod Christus & ante passionem, & circa passionem, & post passionem, Petro commisit ecclesiae principatum.
- 9 De conuenientia & differentia potestatum inter episcopos & presbyteros, ubi forma sacerdotalis ordinationis exprimitur & ostenditur qualis debet esse sacerdos.
- 10 De communibus & specialibus indumentis pontificis & sacerdotum, ubi etiam quae fuerint ostenditur, & numeri mysterium assignatur.
- 11 De legalibus indumentis secundum Historiam, ubi quot & qualia fuerint explicatur, ponuntur etiam diuersa nomina secundum diuersitates linguarum.
- 12 De typo legalium indumentorum secundum allegoriam.
- 13 De uestimentis legalibus secundum tropologiam, ubi agitur de femoralibus.
- 14 De linea.
- 15 De zona.
- 16 De tunica.
- 17 De malogranatis & tintinnabulis aureis.
- 18 De superhumerali.
- 19 De duabus oris.
- 20 De duobus onychinis.
- 21 De duodecim nominibus filiorum Israel.
- 22 De duabus catenulis.
- 23 De duobus uncinis.
- 24 De rationali.
- 25 De quadratura rationalis & duplicitate.
- 26 De quatuor ordinibus lapidum.

INNOCENTII PP.

- 27 De duodecim lapidibus.
- 28 De cydari.
- 29 De lamina aurea.
- 30 De nomine domini Tetragrammaton.
- 31 De uarietate operis.
- 32 De quatuor coloribus purpura cocco, bysso, hyacintho.
- 33 De uestibus euangelici sacerdotis.
- 34 De pontificalibus indumentis secundum quod Christo conueniunt, ubi agitur de caligis, sandalijs, de ligulis quoque, quibus sandalia pedibus colligantur.
- 35 De amictu, ubi redditur ratio, cur idem in Christo per calciamentum pedis & per amictum capitis designatur.
- 36 De alba.
- 37 De cingulo & succinctorio.
- 38 De stola.
- 39 De tunica.
- 40 De dalmatica.
- 41 De chirotecis.
- 42 De planeta, ubi agitur de anteriori & posteriori parte planetæ.
- 43 De manipulo.
- 44 De mitra.
- 45 De baculo.
- 46 De annulo.
- 47 De quinque psalmis dicendis, dum pontifex præparatur.
- 48 Item de pontificalibus indumentis secundum quod membris conueniunt, ubi agitur de caligis & sandalijs, ibi quoque forma sandaliorum exponitur.
- 49 De ablutione manuum.
- 50 De amictu, ubi agitur de duobus uasculis, quibus amictus ante pectus ligatur.
- 51 Quare romantis pontifex post Albam orale, & post orale crucem assumat.
- 52 De Alba.
- 53 De Stola.
- 54 De Tunica.
- 55 De Dalmatica.
- 56 De Chirothecis.

LIBER I.

3

- 57 De Planeta.
58 De Manipulo.
59 De Mitra.
60 De Annulo.
61 De Baculo, ubi traditur quare summus pontifex pastorali iurga non utitur.
62 De pallio, ubi materia & forma secundum mysterium exponuntur.
63 De armatura uirtutum.
64 De quatuor coloribus principalibus, quibus secundum proprietates dierum uestes sunt distinguendæ.

FINIS Capitulorum. Sequitur

LIBER PRIMVS.

De sex ordinibus Clericorum. Cap. I.

VM APOSTOLICAE SEDIS

Antistes celebriter agit missarum solemnitas, sex habet secum ordines clericorum, id est, episcopos, presbyteros, diacones, subdiacones, acolytos, & cantores, ipso numeri sacramento perfectionem huius officij manifestans. Senarius enim numerus est perfectus, eo quod redditur

ex suis partibus aggregatis. Vnde sexto die perfecit deus cœlum & terram & omnem ornatum eorum, & cum in plenitudine temporis sexta uenisset ætate, sexta quoque die, sub hora sexta, genus redemit humanum. Sed & sex ordines ministrorum legimus in ueteri testamento, Pontifices, Sacerdotes, Leuitas, Nathinneos, Ianitores, & Psaltes, quos ex maiori parte distinxit Artaxerxes in epistola quam Esdræ scribæ direxit. Notum (inquit) facimus de uniuersis sacerdotibus, Leuitis, cantoribus, & Ianitoribus, nathinneis, ministris domus dei, ut eis uectigal & tributum & annona nullatenus imponatur.

Senarius numerus perfectus est.

Gen. 1.

Galat. 4.

Sex ordines ministrorum ueteris testamenti.

1. Esdræ. 7.

De primicerijs & cantoribus.

Caput II.

A iij

David

INNOCENTII PP.

Institutio Cantorum per Dauid.

1. Paralip. 6.

Heman
Asaph
Ethan.

DAVID prophetarum eximius, uolens cultum dei solensque ampliare, cantores instituit, qui coram arca fœderis domini musicis instrumentis & modulatis uocibus decantarent, inter quos præcipui fuerunt, Heman, cuius uicem nunc in ecclesia obtinet primicerius, qui cantoribus est prælatus, unde legitur in paralipomenon, isti sunt quos constituit Dauid super cantores domus domini, stantes iuxta ordinem suum in ministerio, de filijs Caath, Heman cantor filius Ioel, & à dextris eius Asaph filius Barachiae, ad sinistram autem Ethan filius Chusi. Debent ergo cantores consonis uocibus & suaui modulatione concinere, quatinus animos audientium ad deuotionem dei ualeant excitare.

De Acolytis quod sit eorum Ministerium.

Cap. III.

Exo. 27.

Multa per tēpus superaddita aut mutata sunt.

1. Paral. 23.

Ioh. 8.

Acolyti uero, qui latine Ceroferaij nuncupantur, ab Aaron & filijs eius ministerij sumere possunt exemplum. Scriptum est enim in Exodo. Præcipe filijs Aaron, ut offerant oleum de arboribus oliuarum purissimum, piloq; contusum, ut ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonij, & collocabunt eam Aaron & filij eius, & usq; mane luceat coram domino. Quod ergo tunc sacerdotes agebant, hoc nunc Acolyti faciunt in ministerio lucernarum. Multa quippe non solum in nouo, sed & in ueteri testamento legi Moyfi superaddita legimus & mutata. Vnde Dauid in libro Paralipomenon dixisse narratur. Non erit officij Leuitarum, ut ultra portent tabernaculum & omnia uasa eius ad ministrandum.

Acolyti cæceos ferunt accensos, dum legitur Euangelium. Non ut tenebras aeris illuminent, sed ut proximis opera lucis ostendant. Hoc officium dominus testatur se habere, Cum dicit. Ego sum lux mundi. Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen uitæ.

De Subdiaconibus. Cap. IIII.

1. Esdra. 8.

Ioh. 1.

Nathinnei,

Subdiacones Nathinneorum uitam in ecclesia representant. De quibus in Esdra legitur, quod Dauid dederat Nathinneos ad ministeria Leuitarum. Vnde græce dicuntur Hypodiaco- nes, ex quorum ordine fuit ille Nathanael, quem dominus in Euangelio commendauit. Ecce uere Israelita, in quo dolus non est. Nathinnei uero dicuntur, id est, in humilitate domino seruientes. De quibus

quibus recte patribus placuit, ut qui sacra mysteria contractant, legem continentiae debeant obseruare. Sicut scriptum est in propheta. Mundamini qui fertis uasa domini. Horum officio dominus uti dignatus est, quando facta cum discipulis cœna, mittens aquam in peluim, lauit pedes discipulorum, & lintheo quo erat præcinctus, extersit.

Esa. 52.
Ioh. 13.

DE Diaconibus.

Cap. V.

Ordo Diaconorum à tribu Leui sumpsit exordium, Vnde dominus ad Moysen locutus est dicens. Applica tribum Leui, & fac stare in conspectu Aaron sacerdotis ut ministrent ei, & excubent, & obseruent quicquid ad cultum pertinet multitudinis coram tabernaculo testimonij, & custodiant uasa tabernaculi in ministerio seruientes. A xxv. annis & supra, iussi sunt in tabernaculo seruire, ad omnia portanda robusti. Qui possint arcam foederis, mensam propositionis, & uasa tabernaculi deportare. Quod & in nouo testamento recolitur, quum Diaconibus supra sinistrum humerum stola imponitur. Et in diebus ieiunij supra eundem humerum calula complicatur. Quia quicquid laboris in hac uita sufferimus, tanquam in sinistra portamus, donec à sinistra transeamus in dextram, In qua requiem habeamus. Hinc etiam Diaconi Cardinales mensam Lateranensis altaris supra humeros suos, in die cœnæ deportant, & reportant in sabbato. Semper ipsi summum Pontificem, uelut Arcam foederis Leuitæ, portantes. Cæterum in nouo testamento sumpsit initium ab Apostolis, qui VII uitros boni testimonij, plenos spiritu sancto. Diacones elegerunt, oratione præmissa, per impositionem manuum ordinantes. Hi sunt in Apocalypsi VII angeli tuba canentes. Hi VII candelabra aurea, hi uoces tonitruorum, qui pacem annunciât, prædicant Euangelium, mensam componunt, offerunt Eucharistiam & cætera. Quæ licet humiliter, tamen excellenter ad eorum spectant ministerium. Hoc officium Christus exercuit, quando post cœnam sacramenta confecta proprijs manibus dispensauit, & cum dormientes excitauit Apostolos ad orandum. Vigilate, inquit, & orate, ut non intretis in tentationem.

Num. 3.
Leuitæ.

Diacones.

VII Diaconi.
Act. 6.

Apo. 8.

Matth. 26.
Luc. 22.

De Minoribus & Maioribus sacerdotibus.

Cap. VI.

Sacerdotalis

INNOCENTII PP.

Sacerdotalis ordinis institutio à ueteri lege sumpsit originem, secundum quod legitur dominus Moyfi præcepisse. Applica, inquit, Aaron fratrem tuum ad te cum suis filijs, de medio filiorum Israel, ut sacerdotio fungantur mihi. Verumtamen ante legem sacerdotes fuisse leguntur. Vnde Melchisedech sacerdos Dei altissimi legitur extitisse: cui decimas ex omnibus spolijs, tanquam sacerdoti Abraham persoluit. Erant autem multi minores sacerdotes, quos Nazareos communiter appellabant. Vnus autem erat summus sacerdos, quem uocabant specialiter Arabarchum. Porro Dauid xxiiiij, summos sacerdotes instituit, xvi. de Eleazar, & viij. de Ythamar: Quibus tamen omnibus unum præfecit, quem statuit Principem sacerdotum. Singulis autem per sortes uicis suæ diuisit Hebdomadas. Quarum Octaua prouenit Abiæ, de cuius genere Zacharias pater Iohannis Baptistæ descendit. Verum in nouo testamento Christus ipse maiores & minores sacerdotes instituit, scilicet XII Apostolos & LXXII discipulos, quos præmittēbat binos in omnem ciuitatem & locum, quo erat ipse uenturus. Sicut enim Pontifices summos Moyses regendis populis in lege præfecit, sed ad eorum societatis & operis adiutorium, sequentis ordinis uiros, & secundæ dignitatis elegit. Nam in Eleazaro & Ythamar filijs Aaron, paternæ transfudit plenitudinis habundantiam, ut ad hostias salutare & frequentioris officij sacramenta, ministerium sufficeret sacerdotum. Et in heremo per LXX uiroꝝ prudentium mentes Moyfi spiritum propagauit. Quibus ille usus in populo, innumerabiles multitudines facile gubernaret. Sic Christus Apostolis suis discipulos addidit, quibus illi suis prædicationibus totum orbem impleuerunt. Apostolorum itaq; uices, maiores obtinent sacerdotes, id est, Episcopi. Discipulorum uero, minores, id est, Presbyteri.

De significatione nominum Episcopi & Presbyteri. Cap. VII.

Nomen episcopi plus sonat oneris quàm honoris. Episcopus grece, superintendens interpretatur latine: speculatoris gerens officium. Iuxta quod Dominus inquit prophetæ. Fili hominis speculatorem dedi te domui Israel, Plebi ut sibi commissæ non negligenter incumbat, sed diligenter prospiciat. Ob hoc inquit Apostolus. Qui episcopatum desyderat, bonū opus desyderat.

Non dicit

LIBER I.

5

Non dicit honorem, sed opus. Quoniam Episcopus non tam ut
 præsfit quam ut profit eligitur. Presbyter autem non ab ætate dictus
 tur, sed à prudentia. Presbyter enim græce, latine senior intelligitur. *Presbyter.*
 Senectus enim uenerabilis est, non diuturna, nec annorum nume- *Sap. 4.*
 ro computata. Sed cani sensus sunt hominis, & ætas senectutis uita
 immaculata. Nam Dominus inquit ad Moysen. Congrega mihi
 LXX uiros de senioribus Israel, quos tu nosti quod senes populi *Num. 11.*
 sunt & magistri.

De primatu Romani pontificis. Cap. VIII.

OMnibus enim Apostolis Christus unum præposuit, uidelicet *Primat⁹ Petri.*
 Petrum, cui totius Ecclesiæ principatum, & ante passionem,
 & circa passionem, & post passionem commisit. Ante pas-
 sionem, cum dixit. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo *Matth. 16.*
 ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam,
 & tibi dabo claues regni cælorum. Licet enim uniuersis Apostolis
 communiter dixerit, Quorum remisseritis peccata, remittuntur eis, *Ioh. 20.*
 & quorum retinueritis, retenta sunt. Principaliter tamen Petro con-
 cessit, Quodcumq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis.
 Petrus ergo potest ligare cæteros, sed ligari non potest à cæteris.
 Nam illis particulariter dictum est. Quorum remisseritis peccata, re-
 mittuntur eis. Huic autem uniuersaliter dicitur. Quodcumq; ligaue-
 ris &c. Circa passionem uero, cum pluraliter dixisset de omnibus.
 Simon, ecce Sathanas expetiuit uos, ut cribraret sicut triticum: Sin- *Luc. 22.*
 gulariter autem pro Petro subiunxit. Ego autem pro te rogavi, ut
 non deficiat fides tua. Statimq; præcepit. Et tu aliquando conuer-
 sus, confirma fratres tuos. Ad eum igitur, tanquam ad Magistrum
 pertinet, cæteros confirmare, cuius fides in nulla tentatione defi-
 cit. Fides enim Apostolicæ sedis super firmam petram stabili soli-
 ditate fundata, nullis unquam errorum sordibus potuit inquinari.
 Sed absq; ruga manens & macula, pro necessitate temporum, à
 cæteris maculas deterfit errorum. Post passionem autem, cum ter-
 tio quæsisset à Petro, Symon Iohannis diligis me plus. Et ille *Ioh. 21.*
 tertio respondit. Domine tu scis quia amo te. Tertioq; præcepit,
 Pasce oues meas. Statimq; subiunxit, Sequere me. Petrus enim se- *Petrus caput*
 cutus est Christum, non solum genere martyrii, sed & in ordine *aliorum.*
 magisterij. Quod Christus ostendit, cum ait. Tu uocaberis Cephaz. *Ioh. 1.*
 Licet enim Cephaz, secundum unam linguam interpretatur Petrus,
 B secundum

INNOCENTII PP.

secundum alteram uero exponitur Caput. Nam sicut caput habens plenitudinem sensuum in se, cætera uero membra partem recipiunt plenitudinis: Ita cæteri sacerdotes uocati sunt in partem sollicitudinis, sed summus Pontifex assumptus est in plenitudinem potestatis. Hinc est, quod non sine magni mysterij sacramento, cum Christus uniuersos interrogasset Apostolos, Vos autem quem me esse dicitis, solus Petrus, quasi primus & potior respondit pro omnibus. Tu es Christus filius Dei uiui. Cumq; timore periculi cuncti simul exterrerentur Apostoli, solus Petrus descendit intrepidus, ut super undas maris ad dominum ambularet. Et cum multi discipulorum abiissent retro, dicentes, Durus est hic sermo, dixit Ihesus ad XII. Nunquid & uos uultis abire? Respondit Symon Petrus, Domine ad quem ibimus? uerba uitæ æternæ habes. Et nos credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius dei. Cumq; Ihesus respexisset discipulos, ait Simoni Petro. Si in te peccauerit frater tuus, uade & corripe eum inter te & ipsum &c. Cui cum Petrus dixisset, Domine quotiens peccabit in me frater meus, & dimittam ei: Usq; septies? Respondit illi Ihesus. Non dico tibi usq; septies, sed usq; septuagies septies. Et cum omnes Apostoli fugam arriperent, solus Petrus educens gladium, percussit seruum Pontificis, & dextram eius abscedit auriculam. Cumq; post resurrectionem alij discipuli nauigium uenissent ad dominum, Petrus succingens se misit in mare, ut inter undas ad ipsum accederet. Quapropter & Christus, cum resurrexisset à mortuis, prius se Petro quam cæteris ostendit Apostolis, Quia secundum Apostolum, Uisus est Cephæ, post hoc undecim, Deinde uisus est plus quam quingentis fratribus simul.

Præcipuus ubi q; Petrus fuit.
Matth. 16.
Ib. 14.
Ioh. 6.
Matth. 18.
Luc. 22.
Ioh. 21.
1. Cor. 15

De conuenientia & differentia potestatum inter Episcopos & Presbyteros.

Cap. IX.

Differt autem inter Episcopos & presbyteros, quod ad omnes sacerdotes communiter pertinet, catholicizare, baptizare, prædicare, conficere, soluere & ligare. Sed specialiter ad Pontifices spectat, Clericos ordinare, uirgines benedicere, Pontifices consecrare, manus imponere, basilicas dedicare, degradandos depone-
Vinctio manuum re, synodos celebrare, Chrisma conficere, & uasa consecrare. Vn-
guntur autem manus presbyteris ab Episcopo, ut cognoscant hoc
sacramento

sacramento se per spiritum sanctum suscipere gratiam consecrandi. Vnde cum eas ungit Episcopus, dicit. Consecrare & sanctificare digneris domine manus istas, per istam unctionem & nostram benedictionem, ut quaecumque consecrauerint, consecrentur, & quaecumque benedixerint, benedicantur, in nomine domini. Unguntur etiam manus presbyteris, ut opera misericordiae pro uiribus ad omnes debeant exercere. Per manus enim opera, per oleum misericordia designatur. Vnde Samaritanus, appropians uulnerato, uinum superinfudit & oleum. Verumtamen Maiores & Minores sacerdotes communiter in quibusdam uices gerunt summi Pontificis, id est, Christi, dum pro peccatis obsecrant, & peccatores per poenitentiam reconciliant. Vnde dixit Apostolus. Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi, & posuit in nobis uerbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam deo exhortante per nos. Obsecramus ergo uos pro Christo, reconciliamini deo. Mediatores enim sunt sacerdotes inter deum & homines, dum praecipua dei deferunt praedicando, & uota populi deo porrigunt supplicando. Quocirca tales debent existere sacerdotes, ut & deo sint grati, & hominibus sint accepti. Nam ut inquit Apostolus. Mediator non est unus. Discordes enim reconciliare non potest qui simul utriusque societatis & amicitiae uinculo non est concors. Si enim is qui displicet, ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur. Hi post inuocationem sancti spiritus super utrumque humerum stolam accipiunt, ut ex hoc intelligant, se per arma iustitiae à dextris & à sinistris esse munitos, Quatenus nec aduersis frangantur, nec prosperis eleuentur. Vnde cum stolam accipiunt, dicit illis Episcopus. Accipite iugum domini, Iugum enim eius suauis est, & onus eius leue. Suauis in prosperis, leue in aduersis. Accipiunt quoque Calicem & patenam de manu Pontificis, quatenus his instrumentis potestatem se accepisse agnoscant, placabiles hostias offerendi. Vnde cum haec Episcopus tribuit. Accipite, inquit, potestatem offerendi sacrificium deo, missamque celebrandi tam pro uiuis quam pro defunctis in nomine domini. Officio sacerdotis usus est dominus Ihesus Christus, quando post coenam panem & uinum in corpus & sanguinem suum diuina uirtute conuertit. Accipite, inquit, & comedite, hoc est corpus meum, hoc facite in meam commemorationem. Excellentius enim usus est hoc officio, cum pro peccatis humani generis seipsum in ara crucis obtulit, idem ipse sacerdos & hostia,

Luc. 10.
Sacerdotes gerunt uices Christi.

2. Cor. 5.

Gal. 3.

Stola super utrumque humerum.

2. Cor. 6.

Matth. 11.

Matth. 26.

INNOCENTII PP.
De communibus & specialibus indumentis
Pontificum & sacerdotum. Cap. X.

HAec autem communitas & specialitas potestatum inter Episcopos & Presbyteros, ipso numero communium & specialium uestium designatur. Sex enim sunt indumenta communia presbyteris & Episcopis, Videlicet Amictus, Alba, Cingulus, Stola, Manipulus & Planeta. Quia munia sex sunt, quibus communis presbyterorum & Episcoporum potestas consistit, Videlicet cathecizare, baptizare, praedicare, conficere, soluere & ligare. Nouem autem sunt ornamenta Pontificum specialia, Videlicet Caligae, Sandalia, Succinctorium, Tunica, Dalmatica, Mitra & Chirothecae, Annulus & Baculus. Quia munia nouem sunt, in quibus specialis Episcoporum potestas consistit. Videlicet Clericos ordinare, Virgines benedicere, Pontifices consecrare, Manus imponere, Basilicas dedicare, degradandos deponere, synodos celebrare, Chryisma conficere, Vestes & uasa consecrare. Pallium autem, quod Metropolitanorum & Primatum & Patriarcharum est proprium, priuilegiatam obtinere dignitatem. Hoc ergo tam in nouo quam in ueteri testamento legitur constitutum, ut Pontifices praeter communes uestes habeant speciales. Sed ibi erant quatuor communes & quatuor speciales. Hic autem sex sunt communes, Nouem autem speciales. Id enim mystica ratio postulabat. Nam illa data sunt carnalibus & mundanis: haec autem data sunt spiritualibus & perfectis. Quaternarius enim conuenit carni propter quatuor humores, & Mundo propter quatuor elementa. Senarius autem perfectis. Qui numerus est perfectus, qui redditur suis partibus aggregatis. Vnde sexto die perfectus deus coelum & terram, & omnem ornatum eorum. Nouenarius spiritualibus, quia nouem sunt ordines Angelorum, qui secundum prophetam per IX species lapidum designantur. XV ergo sunt ornamenta Pontificis. XV gradus uirtutum ipso numero designantur, Quot cantica graduum Psalmista distinxit. Vestes enim sacerdotis uirtutes significant, quibus debent sacerdotes ornari, secundum illud propheticum. Sacerdotes tui induantur iustitia, & sancti tui exultent.

IX ornamenta & officia specialia Pontificum.

Differentia inter. 4. 6. & 9.

Gen. 2.

Ezech. 28

Psal. 131.

De legalibus indumentis secundum Historiam. Cap. XI.

Quatuor

Quatuor erant indumenta legalia, tam minoribus sacerdotibus quàm principi sacerdotum communia. Primum dicebatur Manathasim, quod græce, hebraice & latine fœmoralia dici potest: de bysso retorta contextum. Secundum Calthemone, quod nos lineam siue subuculam, sed Moyses Abanec appellauit. Hebræi uero discentes à Babylonijs, Emiffane uocauerunt, eratq; byssinum & duplex. Tertium Baltheus, id est, zonalis cingulus, latus quasi digitis quatuor, sic reticulatus, ut quasi † p'p' uipprea uideretur, contextum de bysso, cocco, purpura & Hyacintho. Quartum Thyara, quod Hebræi Manephei, nos autem Infulam appellamus, A Cydari, id est, mitra Pontificali plurimum differens, quasi formam rotundæ cassidis repræsentans. Super hæc, quatuor proprijs indumentis Pontifex utebatur. Primum erat tunica Hyacinthina, quam Hebræus dixit Nathir, græce dicitur Ponderis, latine Talaris. Habebat autem pro fimbrijs malagranata cum tintinnabulis aureis, interscalari modo disposita, ut audiretur sonus, cum Pontifex ingrederetur sanctuarium, ne forte moreretur. Secundum erat Ephot, id est, superhumerales de quatuor prædictis coloribus auroq; contextum, sine manicis, ad modum Colobij, habens aperturam in pectore quadram, ad magnitudinem palmi. In qua Logion eiuſdem mensuræ inferebatur, in cuius parte superiori, uidelicet super humeros, infibulati erant auro duo lapides Onychini, quibus XII nomina filiorum Israel erant insculpta, sex in uno, & sex in altero, quo ante Samuel & Dauid induti leguntur. Ephot aliud erat lineum, & proprie quidem Ephotar dicebatur. Tertium Hebraice dicebatur Heusen, græce Logion, latine Rationale uocatur, Quadrangulum, duplex de quatuor prædictis coloribus auroq; cõtextum, habens XII lapides per ordines quatuor. In primo Sardium, Topasium & Smaragdum. In secundo Carbunculum, Saphirum & Iaspidem. In tertio Ligurium, Achatem & Amethystum. In quarto Chrysolitum, Onychium & Berillum. In quibus erant scripta XII nomina filiorum Israel. In singulis singula. Erant autem in eo scripta hæc duo nomina Purim & Tynim, id est, ueritas & doctrina. Inferebatur autem Logion superhumerali, id est, superiori parte per duos annulos & duas catenulas aureas, immixtas duobus uncinis, qui sub duobus prædictis Onychinis, in superhumerali continebantur, infixi ab inferiori parte per duos annulos aureos cum duobus uitris Hyacinthinis colligabatur Ephant.

Vide. Exo. 28.
per totum.

Quatuor indumenta sacerdotalia.

Lego † pellis uiperea. Diuinet alij melius, sic habet exemplar, ut uides.

Quatuor pontificalia.

INNOCENTII PP.

Lego † Agios Vltimum capitis ornamentum erat Cydaris, id est, mitra in acutum procedens, habens circulum aureum cum malagranatis & floribus. De qua super frontem pendebat aurea lamina, quam Petalum dicunt, ad modum lunae dimidia. In qua scriptum erat † Ayoch Adonay, id est, sanctum nomen domini Tetragrammaton, id est, quatuor literarum, He, Yoth, Het, Vau. Ne uero cum mouebatur Pontifex, moueretur & lamina, colligabatur uitta Hyacinthina perspicua, quae summitates posterius diffundebat. Noster autem Pontifex pro femoralibus habet sandalia, pro linea Albam, pro baltheo cingulum, pro podere tunicam, pro Ephot amictum de Dalmatica uel stolam. Pro logio pallium, pro Cydari Mitram, pro lamina Crucem. Et quaedam ex his diuersam habent formam ab illis secundum figuram eandem.

De Typo Legalium indumentorum secundum Allegoriam. Cap. XII.

forte † calor **H**is uestibus ornatus Pontifex, totius orbis praeferebat imaginem, femoralia namque Byssina congrue terram figurabant, quia Byssus de terra procedit. Baltheus cum uittis & uasculis circumuolutionem Oceani designabant. Tunica Hyacinthina ipso colore aera praeferebat. Per Tintinnabula sonitus tonitruorum. Per malagranata coruscationes & fulgura figurabatur. Quatuor minoris sacerdotis & quatuor summi pontificis indumenta, quatuor Microcosmi & quatuor Megacosmi partes ipso numero designabant, id est, quatuor humores & quatuor elementa. Ephot sui uarietate caelum sydereum ostendebat. Quod autem erat aurum intextum coloribus, figurabat, quod † color uitalis penetrat uniuersa. Duo lapides Onychini, solem & lunam, uel duo Hemispheria denotabant. XII gemmae pectorales, XII signa in Zodiaco praeferebant. *Rationale.* Rationale, quod erat in medio, quia ratione plena sunt uniuersa, quae terrena caelestibus haerent. Immo ratio terrenorum & temporum, caloris & frigoris, & duplex inter utrumque temperies, de caeli cursu & ratione descendit. Per annulos, catenulas & uncinos, elementorum, humorum & temporum colligamenta signantur. Cydaris caelum Empyreum, Lamina superposita Deum signabat omnibus praesidentem. Hanc Allegoriam libri Sapientiae confirmat autoritas. Dominus in ueste poderis quam habebat, *Sap. 18.* tus erat orbis terrarum, & parentum magna in quatuor ordinibus lapidum

LIBER PRIMVS. 8

lapidum erant sculpta, & magnificentia tua in Diademate capitis illius erat scripta.

De uestibus Legalibus secundum Tropologiam. Cap. XIII.

His indumentis legalibus sacerdos induebatur, hoc ordine, **Lo** **Exo. 29.**
 tis prius manibus & pedibus induebat Manathasim, id est, **Rom. 12.**
 fœmoralia, figurans, quod sacerdos mundatis operibus & af-
 fectibus, lachrymis pœnitentiæ, debet assumere continentiam, ut
 offerat hostiam immaculatam, sanctam, deo placentem. Noster au-
 tem Pontifex, qui iugem debet habere continentiam, non induit in **Ioh. 13.**
 sacrificio fœmoralia, sed sandalia. Ac si dicatur. Qui lotus est, non
 indiget nisi ut pedes lauet, & est mundus totus.

De Linea. Cap. XIII.

Secundo induebatur Cathemone, id est, linea. Significans, quod **Matth. 7.**
 sacerdos debet induere innocentiam, Vt quod sibi non uult
 fieri, alij ne faciat. Linum enim propter candorem significat **Eccles. 9.**
 innocentiam, secundum illud. Omni tempore uestimenta tua sint
 candida.

DE Zona, Cap. XV.

Tertio, cingebat se Baltheo, significans castitatem, qua circa **Luc. 12.**
 lumbos debet accingi, ut restringat concupiscentiam. Vnde
 ueritas ait. Sint lumbi uestri præcincti & lucernæ uestre ar-
 dentes in manibus uestris.

De Tunica. Cap. XVI.

Quarto, induebat tunicam poderem, id est, talarem. Signi- **Matth. 10.**
 ficans, quod Pontifex debet induere perseuerantiam. Quia
 qui perseuerauerit usq; in finem, hic saluus erit. Per talum
 enim propter extremitatem perseuerantia designatur, secundum il-
 lud. Ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius. **Gen. 3.**

De Malagranatis & Tintinnabulis aureis.

Cap. XVII.

Dependebant ante pro fimbrijs malagranata cum tintinna-
 bulis aureis. Per malagranatum intelligitur operatio. Per
 tintinnabulum aureum prædicatio. Quæ duo debent in sa-
 cerdote coniungi, ne sine illis ingrediens sanctuarium, moriatur.
 Cœpit

INNOCENTII PP.

Act. 1.
1. Pet. 2. Cœpit enim Ihesus facere & docere, Sacerdotibus relinquens exemplum, ut sequantur uestigia eius, qui peccatum non fecit, ut sit honestas in conuersatione. Nec inuentus est dolus in ore eius, ut sit ueritas in prædicatione.

De Superhumerali. Cap. XVIII.

Luc. 21.
Gen. 49. **Q** Vinto, induebat Ephod, id est, superhumerali, significans, quod Pontifex debet induere patientiam, ut in patientia sua possideat animam suam. Humeris enim supportamus, secundum illud. Supposuit humerum suum ad portandum, factusq; est tributis seruiens.

De duabus Oris. Cap. XIX.

Exo. 28.
2. Cor. 6. **H** Abebat autem duas oras confunctas in utroq; latere, significans, quod Pontifex debet habere arma iustitiæ à dextris & à sinistris, ut non erigatur prosperis, nec deprimatur aduersis.

De duobus Onychinis. Cap. XX.

Exo. 28.
Deut. 7. **H** Abebat & duos lapides Onychinos insertos humeris. In quibus erant sculpta XII nomina filiorum Israel, Sex in uno, & sex in altero. Per duos Onychinos significatur ueritas & sinceritas. Veritas per claritatem, sinceritas per soliditatem. Per filios Israel significantur sancta desideria & sancta opera. Secundum illud. Maledictus homo qui non reliquerit semen in Israel. Per sernarium significatur perfectio, pro eo quod deus sexto die perfectit cœlum & terram & omnem ornatum eorum.

De XII nominibus filiorum Israel. Cap. XXI.

1. Cor. 5. **Q** Uod autem sex nomina filiorum Israel sculpta erant in uno lapide, & sex in altero. Significabant quod desideria sacerdotis & opera perfici debent, non in fermento malitiæ & nequitiae, sed in azymis sinceritatis & ueritatis: Vt sinceritas formet intentionem, & ueritas finem.

De duabus cathenulis. Cap. XXII.

Deut. 6.
Mat. 22. **H** Abebat & duas Cathenulas auri purissimi, sibi inuicem coherentes, quæ duobus inferebantur uincinis. Significans, quod Pontifex debet habere duos charitatis affectus, ad deum scilicet & ad proximum. De quibus præcipitur. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & proximum sicut teipsum. Sicut enim

LIBER I. 9

enim aurum præminet uniuersis metallis, ita charitas extollitur uniuersis uirtutibus. De qua dicit Apostolus. Horum maior est *1. Cor. 13.* charitas.

De duobus Vncinis. Cap. XXIII.

Duo Vncini sunt intentio & finis, quibus Cathenulæ inferuntur, ut tam deum quàm proximum diligat. Deum propter se ipsum, proximum propter deum: ex puro corde & conscientia bona, & fide non ficta. *1. Tim. 1.*

De Rationali. Cap. XXIII.

Sexto induebatur Logion, id est, Rationale. Significans, quod Pontifex debet induere discretionem, per quam discernat inter lucem & tenebras, inter dextrâ & sinistram. Quia non est conuentio lucis ad tenebras, neq; Christi ad Belial. *2. Cor. 6.*

De Quadratura Rationalis & Duplicitate.

Cap. XXV.

Erat autem Rationale quadrangulum, significans, quod Pontifex debet discernere inter quatuor. Inter uerum & falsum, ne deuiet in credendis: Et inter bonum et malum, ne deuiet in agendis. Erat & duplex, Quia debet discernere pro duobus, pro se uidelicet & pro populo, Ne si cæcus cæcum duxerit, ambo in fossam cadant. *Matth. 15.*

De quatuor ordinibus lapidum. Cap. XXVI.

Habebat & quatuor ordines lapidum, significans, quod Pontifex debet habere quatuor principales uirtutes, iustitiam, fortitudinem, prudentiam & temperantiam.

De duodecim lapidibus. Cap. XXVII.

In singulis ordinibus autem habebat tres lapides, significans, quod Pontifex in primo debet habere fidem, spem & charitatem. In secundo modestiam, mansuetudinem & benignitatem. In tertio pacem, misericordiam & largitatem. In quarto uigilantiam, sollicitudinem & longanimitatem. Per lapides enim figurantur uirtutes, secundum illud. Alius superædificat aurum, argentum, lapides præciosos. *1. Cor. 3.*

De Cydari. Cap. XXVIII.

C Supremum

INNOCENTII PP.

SUppremum capitis ornamentū erat Cydaris uel Thyara, quam ultimo pontifex assumebat, Significans humilitatem. De qua **Luc. 18.** dominus ait : Omnis qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur. Hanc autē gestabat in capite, significans, quod Pontifex debet gerere humilitatem in mente, exemplo Capitis nostri sic dicentis. **Matth. 23. 1b. 6.** Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Per caput enim mens intelligitur. Secundum illud, Vnge caput tuum & faciem tuam laua.

De lamina aurea. Cap. xxix.

DE Cydari dependebat à fronte lamina aurea, significans sapientiam, qua præcellere debet Pontifex, secundum illud. **Can. 5.** Caput eius aurum optimum.

De nomine Domini Tetragrammaton. Cap. XXX.

IN qua quidem lamina erat scriptum nomen domini Tetragrammaton, id est, quatuor literarum, He, Ioth, Het, Vau, id est, principium uitæ passionis iste. Ac si diceretur apertius. Ille, cuius Pontifex iste gerit personam, scilicet Christus, est principium, id est autor uitæ passionis, id est, uitæ restauratæ per passionem, quia mortem nostram moriendo destruxit, & uitam resurgendo reparauit.

De uarietate operis. Cap. XXXI.

ERant autem hæc indumenta pro maiori parte contexta opere polymito, id est, uario, propter uarietatem uirtutum. De qua **Psal. 44.** dicit Psalmographus. Astitit regina à dextris tuis in uestitu deaurato, circumdata uarietate.

De quatuor coloribus. Cap. XXXII.

CONTEXTA uero erant de quatuor præciosis coloribus, purpura, Cocco, Byfso, Hyacintho. Per purpuram regie dignitatis, significatur pontificalis potestas, quæ uia regia debet incedere, ne declinet ad dextram uel deuiet ad sinistram : ne liget dignos, aut soluat indignos. Per Coccum coloris ignei, qui & bis tinctus fuisse narratur, significatur pontificalis doctrina, quæ sicut ignis lucere debet & urere : Lucere debet per promissionem, ut Omnis qui reliquerit domum aut patrem & matrem &c. centuplum accipiet & uitam æternam possidebit, Urere debet per comminationem, ut Omnis

Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur. Per Byssum candoris eximij, significatur præclaritas famæ, quæ debet esse retorta, ut Pontifex habeat bonum testimonium, secundum Apostolum, & ab his qui sunt intus & ab his qui sunt foris. Per Hyacinthum coloris aerei signatur serenitas conscientie, quam intra se Pontifex debet habere, secundum quod dicit Apostolus. Gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ.

Matth. 7.

1. Tim. 3

2. Cor. 1.

De uestibus Euangelici sacerdotis.

Cap. XXXIII.

Vestes autem Euangelici sacerdotis, aliud designant in capite, aliud figurant in membris. Nam & caput & membra sacerdotis nomine nuncupantur. Ad caput enim dicit Psalmo graphus. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Ad membra uero dicit Apostolus: Vos estis genus electum, regale sacerdotium. Prius enim exponenda sunt eorum mysteria, iuxta quod capiti congruunt, ac demum, secundum quod membris conueniunt.

Psal. 109.

1. Pet. 2.

De pontificalibus indumentis, secundum quod

Christo conueniunt. Cap. XXXIII.

Pontifex ergo in altaris officio, Capitis sui, Christi (cuius est membrum) representans personam, dum pedibus assuerit sandalia, illud incarnationis dominicæ insinuat calciamentum. De quo dominus inquit in psalmo. In Idumæam extendam calciamentum meum, id est, in gentibus notam faciam incarnationem meam. Venit enim ad nos calciata diuinitas, ut pro nobis Dei filius sacerdotio fungeretur. Per ligulas, quibus ipsa pedibus sandalia constringuntur, illud idem accipimus, quod per corrigiam calciamenti Iohannes Baptista signauit, cum ait. Cuius non sum dignus corrigiam calciamenti soluere. Unionem ergo ineffabilem, copulamq; indissolubilem, quibus Verbi diuinitas se carni nostræ coniunxit, per sandaliorum corrigias intelligimus. Mediantibus uero caligis pedes sandalijs coniunguntur, Quoniam anima mediante carni diuinitas est coniuncta. Sicut enim pes corpus sustentat, ita diuinitas mundum gubernat. Vnde ait Psalmista. Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.

Psal. 59.

Matth. 3.

Psal. 98.

INNOCENTII PP.

De amictu, ubi redditur ratio, cur idē in Christo, per calciamentum pedum, & per amictum Capitis designatur. Cap. XXXV.

- A**miclus autem, quo sacerdos caput obnubit, illud significat, quod in Apocalypsi describitur, Angelum dei fortem descendisse de cœlo, amictum nube. Et in Esaia. Ecce dominus ascendet super nubem candidam. Veniens autem ad saluationem mundi Dei filius, magni consilij angelus, amictus est nube, dum deitatem abscondit in carne. Nam caput uiri Christus, caput Christi deus. Hoc ergo carnis latibulum amictus sacerdotis significat: Quod per illā syndonem expressius designatur, qua summus Pontifex caput obducit. Et pulchre quidem, quod per calciamentum pedum, hoc ipsum per amictum capitis designatur. Quia diuinitas in carne latuit, & per carnem innotuit. Nam cum notus esset in Iudæa deus, & in Israel magnum nomen eius, in Idumæam extendit calciamentum suum, & ante conspectum gentium reuelauit iustitiam suam.

De Alba. Cap. XXXVI.

- A**lba lineum uestimentum, longissime distans à tunicis pelliceis, quæ de mortuis animalibus fiunt, quibus Adam uestitus est post peccatum: nouitatem uitæ significat, quam Christus habuit & docuit & tribuit in Baptismo. De qua dicit Apostolus. Exuite ueterem hominem cum actibus suis, & induite nouum hominem, qui secundum deum creatus est. Nam & in transfiguratione resplenduit facies eius sicut sol, & uestimenta eius sunt facta alba sicut nix. Semper enim uestimenta Christi munda fuerunt & candida, quia peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius.

De Cingulo & succinctorio. Cap. XXXVII.

- Z**ona sacerdotis illud significat, quod Iohannes Apostolus ait. Conuersus uidi similem filio hominis, præinctum ad mamillas zona aurea. Per zonam auream perfecta Christi charitas designatur. Quam dicit Apostolus supereminentem scientiæ charitatem Christi, feruentem in corde, radiantem in opere. Cuius succinctorium illud significat, quod Esaia de Christo loquens prædixit. Erit iustitia cingulum lumborum eius, & fides succinctorium

torum renum eius. Nam iustus dominus & iustitias dilexit, æquitate[m] uidit uultus eius. Fidelis dominus in omnibus uerbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Duæ summities illius, duæ sunt partes naturalis iustitiæ, quam Christus fecit & docuit, Quod tibi non uis fieri, alij ne feceris, sed quæcunq[ue] uultis ut faciant uobis homines, & uos facite illis.

Psal. 10.

Psal. 144.

Matth. 7.

De Stola.

Cap. XXXVIII.

STola, quæ super amictum collo sacerdotis incumbit, obedientiam & seruitutem significat, quam Dominus omnium propter salutem suorum subiuit. Nam cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo. Exinaniuit seipsum, formam serui accipiens, factus est obediens usq[ue] ad mortem, mortem autem crucis. Causam quippe mortalitatis nec contraxit origine, nec commisit in opere, quia quod non rapuit, hoc exolu[it]. Dedit enim illi calicem pater non Iudæi, amore non ira, uoluntate non necessitate, gratia non uindicta. Hic est ille Iacob, qui parens precepto patris Isaac & consilio matris Rebeccæ, seruisit Laban, ut Rachel & Lyam duceret in coniugium.

Phil. 2.

Psal. 68.

Gen. 28. v. 39

De Tunica.

Cap. XXXIX.

Tunica Poderis, quæ Hyacinthini coloris erat in ueteri sacerdotio, tintinnabulis & malis punctis ab inferiori parte procedentibus, ut Pontifex totus uocalis incederet, cœlestem Christi doctrinam insinuat, Cuius notitiam habuerunt omnes, quibus Deus per prophetam ait. In montem excelsum ascende tu qui euangelizas Syon. Præcipue tamen hanc habuit tunicam, Euangelicæ textrix doctrinæ, sapientia dei Ihesus Christus, & dedit illam Apostolis suis. Omnia (inquit) quæcunq[ue] audiui a patre meo, nota feci uobis. Hanc ergo significauit illa tunica domini, quam milites scindere noluerunt, eo quod esset inconsutilis, desuper contexta per totum; Damnum fore maximum existimantes, si qui doctrinam euangelicam hæresibus scindere moliantur.

Exo. 28.

Esa. 40.

Ioh. 15.

Ioh. 19.

De Dalmatica.

Cap. XL.

SVper hanc tunicam Pontifex uestit Dalmaticam, quæ sui forma largam misericordiam Christi significat, quam ipse præcæteris & docuit & impendit. Estote inquit misericordes, sicut & pater uester misericors est. Beati namq[ue] misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Iudicium uero sine misericordia fiet

Luc. 6.

Matth. 5.

INNOCENTII PP.

Iac. 2. ei qui non facit misericordiam, quia misericordia superexaltat iudicium. Ergo dimittite & dimittetur uobis, sicq; (inquit) orabitis.
Matth. 6. Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hic est ergo Samaritanus ille proximus noster, qui fecit nobiscum misericordiam, superinfundens uulneribus nostris uinum & oleum. Nam per uiscera misericordiae suae uisitauit nos oriens ex alto. Qui non ex operibus iustitiae quae fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit. Qui pro peccatoribus uenit, ut de peccatis ueniam indulgeret. Misericordiam, inquit, uolo & non sacrificium.

De Chirothecis.

Cap. XLI.

Gen. 27. **C**hirothecae sunt haedorum pelliculae, quas Iacob manibus Rebecca circumdedit, ut pilosae manus maioris similitudinem exprimerent. Pellis haedi similitudo peccati, quam Rebecca mater, id est, spiritus sancti gratia, manibus ueri Iacob, operibus Christi circumdedit, Et similitudinem maioris, id est, prioris Adae Christus exprimeret. Christus enim similitudinem peccati sine peccato suscepit, ut incarnationis mysterium Diabolo celaretur. Nam ad similitudinem peccatorum, esurijt, sitiuit, doluit & expauit, dormiuit & laborauit. Vnde cum ieiunasset XL diebus & XL noctibus, postea esurijt. Accedens ad eum diabolus, eum ad similitudinem prioris Adae tentauit. Sed qui primum uicerat, eisdem modis uictus est a secundo.

De Planeta, ubi etiam agitur de anteriori & posteriori parte planetae.

Cap. XLII.

Gal. 3. **C**asula magni sacerdotis est Vniuersalis Ecclesia, De qua dicit Apostolus: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Haec est illud Aaron uestimentum, cuius in oram descendit unguentum, Sed a capite descendit in barbam, & a barba descendit in oram. Quoniam de plenitudine spiritus eius nos omnes accepimus, primum Apostoli, postmodum caeteri. Quod autem Casula, cum tunica sit & integra, extensione manuum in anteriorem & posteriorem partem quodammodo diuiditur, designat & antiquam ecclesiam, quae passionem Christi praecessit, & nouam, quae passionem Christi subsequitur. Nam & qui praebant & qui sequebantur, clamabant, dicentes, Osanna filio Dauid, Benedictus qui uenit in nomine domini,

Mat. 21.

De manipulo

De Manipulo.

Cap. XLIII.

Quod sacerdos manipulum portat in leua, designat, quod Christus brauium obtinebat in uia. Per manipulum enim premium designatur, iuxta quod legitur. Venientes autem uenient cum exultatione, portantes manipulos suos. Per leuam uita praesens accipitur, secundum quod scriptum est. Leua eius sub capite meo, & dextra illius amplexabitur me. Christus autem simul fruebatur & merebatur. Fruebatur in patria, merebatur in uia. Nam simul & brauium comprehendebat & stadium + praecurrebat, Quia simul erat & in patria & in uia. Nemo (inquit) ascendit in caelum, nisi qui de caelo descendit, filius hominis qui est in caelo.

Psal. 125.

Can. 2.

+ percurrerat
Ioh. 3.

De Mitra.

Cap. XLIII.

Mitra Pontificis illud significat, quod Propheta loquens de filio dicit ad patrem. Gloria & honore coronasti eum domine, & constituisti eum super opera manuum tuarum. Hoc est illud nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Ihesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium & infernorum. Nam & in aurea lamina Cydaris Pontificalis sculptum erat nomen domini Tetragrammaton, Cuius mysterium superius praelibauimus. Per Mitram ergo capitis Christi summam illam honorificentiam intelligimus, quae propter diuinitatem debetur humanitati. Nam propter pedem adoratus scabellum. Adorate (inquit) scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.

Psal. 8.

Phil. 2.

Psal. 98.

De Baculo.

Cap. XLV.

Virga Pontificis, Christi potestatem significat. De qua dicit Psalmista, Virga recta est uirga regni tui, Quia dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea unxit te deus deus tuus. Et alibi dicit. Reges eos in uirga ferrea. Directio ferri rigorem significat aequitatis, Quia Christus tanquam uas figuli confringet peccatores. Verum potestas Christi non solum uirga, sed & baculus est, Quia non solum corripit, sed & sustentat. Vnde Psalmista. Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt.

Psal. 44.

Psal. 2.

Psal. 22.

De Annulo.

Cap. XLVI.

Annulus digiti dorum spiritus sancti significat. Digitus enim articulatus atque distinctus, spiritum sanctum insinuat. Secundum illud. Digitus dei est hic. Et alibi. Si ego in digito dei estis

Exod. 3.

Luc. 11.

cio daemonia

INNOCENTII PP.

Coloff. 2. cio dæmonia &c. Annulus aureus & rotundus perfectionem donos
 rum eius significat, quam sine mensura Christus accepit, quoniam
 in eo plenitudo diuinitatis habitat corporaliter. Nam qui de cælo
Ioh. 3. uenit, super omnes est. Cui deus non dedit spiritum ad mensuram.
Ib. 1. Super quem uideris spiritum (inquit) sanctum descendantem & ma
Esa. 11. nentem, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Nam requiescit super
1. Cor. 12 eum spiritus sapientiæ & intellectus &c. Ipse uero de plenitudine sua
Eph. 4. differentes donationes distribuit. Alij, secundum Apostolum, dans
 sermonem scientiæ, alij gratiam sanitatum, alij operationem uirtu-
 tum &c. Quod & uisibilis Pontifex imitatur, alios in Ecclesia con-
 stituens sacerdotes, alios Diacones, alios subdiacones, & huius-
 modi.

De quinque Psalmis. Cap. XLVII.

Psal. 94.
Psal. 83, 84, 85
115. & 129.

Celebraturus Episcopus missarum solennia, quosdam Psal-
 mos & orationes præmittit, secundum exhortationem Psal-
 mistæ dicentis. Præoccupemus faciem eius in confessione, &
 in psalmis iubilemus ei. Dicit autem hos psalmos. Quam dilecta.
 Benedixisti. Inclina. Credidi. De profundis. Ut quicquid immun-
 dum quinq; sensuum transgressione commisit, quinque Psalmorum
 oratione detergat. Quædam enim continentur in ipsis quæ recte
 conueniunt celebraturis altaris mysterium & Eucharistiæ sacra-
 mentum. In primo. Concupiuit & defecit anima mea in atria do-
 mini. Altaria tua domine uirtutum, rex meus & deus meus. Do-
 mine deus uirtutum exaudi orationem meam, auribus percipe
 deus Iacob. Protector noster aspice Deus, & respice in faciem Chri-
 sti tui. In secundo. Conuerte nos deus salutaris noster, & auerte
 iram tuam a nobis. Nunquid in æternum irasceris nobis. Ostende
 nobis domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. Ve-
 rumtamen propter timentes eum salutare ipsius, ut inhabitet gloria
 in terra nostra. In tertio. Auribus percipe domine orationem
 meam, & intende uoci deprecationis meæ. Omnes gentes quas-
 cumq; fecisti uenient & adorabunt coram te domine. Confitebor ti-
 bi domine deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tu-
 um in æternum. In quarto. Calicem salutaris accipiam, & nomen
 domini inuocabo. Dirupisti domine uincula mea, tibi sacrificabo
 hostiam laudis, & nomen domini inuocabo. Vota mea domino
 reddam in conspectu omnis populi eius, in atrijs domus domini, in
 medio

medio tui Ierusalem. In quinto. Fiant aures tuæ intendentes in uocem deprecationis meæ. Sustinuit anima mea in uerbo eius, sperauit anima mea in domino. Quia apud dominum misericordia & copiosa apud eum redemptio. Orationes uero quas addit, manifeste pertinent ad impetrandum cordis & corporis mundiciam & munimen.

De Pontificalibus indumentis, secundum quod
membris conueniunt. Vbi agitur de caligis
& sandalijs. Cap. XLVIII.

Inter hæc, pedes Pontificis, in preparatione Euangelij & pacis, & caligis & sandalijs calciantur. Quorum pulcritudinem ammirabatur propheta, cum diceret. Quam speciosi sunt pedes Euangelizantium bona. Sandalia uero de subtus integram habent soleam, desuper autem corium fenestratum, Quia gressus prædicatoris debent & subtus esse muniti, ne polluantur terrenis. Secundum illud. Excutite puluerem de pedibus uestris, & sursum apertis, quatenus ad cognoscenda cœlestia reuelentur: secundum illud propheticum. Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Quod autem sandalia quibusdam locis aperta, quibusdam clausa sunt, designat, quod Euangelica prædicatio nec omnibus debet reuelari, nec omnibus debet abscondi. Sicut scriptum est. Vobis datum est nosse mysterium regni dei, cæteris autem in parabolis. Nolite sanctum dare canibus, nec margaritas spargatis ante porcos. Prius autem caligis induitur, usque ad genua protensis ibique contractis, quod prædicator pedibus suis rectos facere gressus & genua debilia reparare debet. Nam qui fecerit & docuerit, hic magnus uocabitur in regno celorum.

Esa. 52.

Matth. 10.

Psal. 118.

Luc. 8.

Matth. 13.

Ib. 7.

Ib. 5.

De ablutione manuum. Cap. XLIX.

Deinde corporaliter lauat manus, ut spiritualiter mundet actus, autoritate Psalmistæ dicentis. Lauabo inter innocentes manus meas, & circumdabo altare tuum domine. Non enim diuina sacramenta lutum manuum contaminat, sed si quis indigne manducat & bibit, iudicium sibi manducat & bibit. Quia non lotis manibus manducare, non coinquinat hominem, Quæ uero procedunt de ore & de corde exeunt, ea coinquant hominem, cogitationes malæ, homicidia, furta, fornicationes, falsa testi-

Psal. 25.

I. Cor. 11.

Matth. 15.

D monia,

INNOCENTII PP.

monia, blasphemiae. Hæc sunt quæ coinquinant hominem. Vnde sollicitè satagendum est, ut non tam exteriora manuum quàm interiora mentium inquinamenta purgentur.

De Amictu ubi agitur de duobus uasculis, quibus amictus ante pectus ligatur. Cap. L.

- L** Otis itaq; manibus assumit amictum, qui super humeros circumquaq; diffunditur. Per quem operum fortitudo significatur. Humeri quippe fortes sunt ad opera peragenda, Secundum illud patriarchæ Iacob. Supponit humerum ad portandum, & factus tributis seruiens. Duo uasculi, quibus amictus ante pectus ligatur, signant intentionem & finem, quibus informandū est opus, *1. Cor. 5.* ne fiat in fermento malitiæ & nequitiae, sed in azymis sinceritatis & ueritatis. Sacerdos enim non debet otiosus existere, sed bonis operibus insistere & insudare, Secundum illud quod Apostolus ait *2. Tim. 2.* ad Timotheum. Labora sicut bonus miles Iesu Christi.

De Alba. Cap. LI.

- A** lba membris corporis cōuenienter aptata, nihil superfluum aut dissolutum in uita sacerdotis esse debere demonstrat. Hæc ob speciem candoris designat mundiciam, Secundum *Eccs. 9.* quod legitur. Omni tempore uestimenta tua sint candida. Fit autem de bysso uel de lino. Propter quod scriptum est. *Apoc. 19.* Byssinum sunt iustificationes sanctorum. Sicut enim byssus uel linum candorem, quem ex natura non habet, multis tunctionibus attritum, per artem acquirit. Sic & hominis caro mundiciam, quam non obtinet per naturam, multis castigationibus macerata, fortitur per gratiam. Vnde *1. Cor. 9.* sacerdos, secundum Apostolum, castigat corpus suum & in seruitutem redigit, ne forte cum alijs prædicat, ipse reprobus fiat. Hæc uestis in ueteri sacerdotio stricta fuisse describitur propter spiritum *2. Cor. 3.* seruitutis in timore. In nouo larga est, propter spiritum adoptionis in libertate. Quod autem Aurifrigium habet, & gemmata est in diuersis locis, & uarijs operibus ad decorem, illud insinuat quod *Psal. 44.* propheta dicit in Psalmo. Astitit regina à dextris tuis in uestitu deaurato, circumdata uarietate. Debet autem Alba circa lumbos zona præcingi, ut castitas sacerdotis nullis inceniuorum stimulis dissoluatur. Vnde. Sint lumbi uestri præcincli & lucernæ ardentes in manibus uestris. Et. Virtus eius in lumbis eius, & fortitudo illius in umbilico uentris eius. Debet ergo lumbi præcingi per continentiam. Debet

Debent & subcingi per abstinentiam. Quoniam hoc genus dæmonij non escitur nisi in oratione & ieiunio. Hinc etiam Apostolus ait. State succincti lumbos in ueritate. Matth. 17.
Eph. 6.

Quare Ro. Pontifex post Albam Orale, & post Orale crucem assumat. Cap. LII.

Romanus autem Episcopus post albam & cingulum assumit Orale, quod circa caput inuoluit, & replicat super humeros, legalis Pontificis ordinem sequens, qui post lineam strictam & zonam induerat Ephod, id est, superhumeralis, cuius locum modo tenet amictus. Et quia signo crucis auri lamina celsit, pro lamina, quam Pontifex ille gerebat in fronte, Pontifex iste crucem gerit in pectore. Nam mysterium, quod in quatuor literis aureis lamina continebat, in quatuor partibus forma crucis explicuit. Iuxta quod inquit Apostolus. Ut comprehendatis cum omnibus sanctis quæ sit longitudo & latitudo & sublimitas & profundum. Ideoq; Romanus Pontifex crucem quandam insertam cathenulis à collo suspensam, sibi statuit ante pectus, ut sacramentum, quod ille tunc præferbat in fronte, hic autem recondat in pectore. Cum corde creditur ad iustitiam, Ore autem confessio fit ad salutem. Eph. 3.
Rom. 10.

De Stola.

Cap. LIII.

Per stolam, quæ alio modo uocatur Orarium, super collum sibi sacerdos imponit, ut iugum domini se suscepisse significet. Quæ à collo per anteriora descendens, dextrum & sinistrum latus adornat, quia per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, id est, prosperis & aduersis, sacerdos debet esse munitus. Stola quippe significat sapientiam uel patientiam, de qua scriptum habetur. Patientia uobis necessaria est, ut reportetis promissiones. Et iterum. In patientia uestra possidebitis animas uestras. Hinc est ergo, quod stola cum zona nexibus quibusdam colligatur, quia uirtutes uirtutibus sociantur, ne aliquo temptationis moueantur impulsu. Debet autem sacerdos secundum decretum Braccharensis Concilij de uno eodemq; orario ceruicem pariter & utrumq; humerum premens, signum crucis in pectore suo præparare. Si quis autem aliter egerit, excommunicationi debitæ subiacet. Nisi forte quis dixerit hoc decretum per contrariam Ecclesiæ Romanæ consuetudinem abrogatum. 2. Cor. 6.
Heb. 10.
Luc. 21.
Ex. 3. Concil.
Braccheren. c. 3

INNOCENTII PP.

De Tunica.

Cap. LIII.

DEinde Pontifex induit tunicam Poderim, id est, talarem, significante[m] perseverantiam. Vnde Ioseph inter fratres suos talarem tunicam habuisse describitur. Cum uero ceteræ uirtutes currant in studio, perseverantia tamen accipit brauium. Quoniam qui perseverauerit usq[ue] in finem, hic saluus erit. Vnde præcipitur. Esto fidelis usq[ue] ad mortem, & dabo tibi coronam uitæ. Habebat autem hæc uestis in ueteri sacerdotio, pro simbrijs mala purpura cum tintinnabulis aureis, quorum supra mysterium exposuimus.

Gen. 37.

Matth. 10.

Apoc. 2.

De Dalmatica.

Cap. LV.

SVper hanc tunicam Episcopus uestit Dalmaticam, sic dictam, eo quod in Dalmatia fuit reperta. Quæ sui forma figurat largitatem, quia largas habet manicas & protensas. Vnde secundum Apostolum, Oportet Episcopum non esse turpis lucri cupidum, sed hospitem. Non ergo manum habeat ad dandum collectam & ad recipiendum porrectam, sed illud efficiat, quod Propheta suadet. Frange esurienti panem tuum, & egenos uagosq[ue] duc in domum tuam. Cum uideris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Ob hoc forte specialiter utuntur Diaconi Dalmaticis, quod principaliter electi sunt ab Apostolis, ut mensis ex officio ministrarent. Debet autem Dalmatica habere duas lineas coccineas, hinc inde, ante & retro, à summo usq[ue] deorsum: Vt Pontifex habeat feruorem charitatis ad deum & ad proximum, in prosperis & aduersis, iuxta ueteris & noui Testamenti præceptum, quod est.

Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo & proximum sicut teipsum. Vnde Iohannes. Charissimi, non nouum mandatum scribo uobis, sed mandatum uetus, quod habuistis ab initio. Atq[ue] iterum. Mandatum nouum scribo uobis &c. In sinistro quoq[ue] latere Dalmatica simbrias habere solet, id est, sollicitudines actiue uitæ signantes, quas Episcopus debet habere pro subditis. Iuxta quod dicit Apostolus. Præter illa quæ extrinsecus sunt instantia mea quotidianæ sollicitudo omnium ecclesiarum.

1. Tim. 3.

Esa. 58.

Act. 6.

Deut. 6.

Matth. 22.

1. Ioh. 2.

2. Cor. 11.

De Chirothecis.

Cap. LVI.

Quia uero pleriq[ue] bonum opus, quod faciunt, inani fauore corrumpunt, statim Episcopus manus operit Chirothecis, ut nesciat sinistra sua, quid faciat dexterâ sua. Per Chirothecam

Matth. 6.

thecam ergo congrue cautela designatur, qua sic facit opus in pu-
 blico, quod intentionem continet in occulto. Nam etsi dominus di-
 xerit. Luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant opera uestra *1b. 5.*
 bona, & glorificent patrem uestrum qui in cælis est. Propter hoc
 Chirotheca circulum aureum desuper habet, Ipse tamen præcepit.
 Attendite ne iustitiam uestram faciatis coram hominibus, ut uide- *1b. 6.*
 amini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud patrem ue-
 strum qui in cælis est.

De Planeta.

Cap. LVII.

Postremo super omnes uestes induit Casulam uel Planetam,
 que significat charitatem. Charitas enim operit multitudinem *1. Pet. 4.*
 peccatorum. De qua dicit Apostolus. Adhuc excellentiorem *1. Cor. 13*
 uiam uobis demonstro, si linguis hominum loquar & angelorum,
 charitatem autem nõ habuero, factus sum uelut æs sonans & cim- *Matth. 22.*
 balum tinniens. Et hæc est uestis nuptialis, de qua loquitur domi-
 nus in Euangelio. Amice quomodo huc intrasti non habens ue-
 stem nuptialem? Quod autem amictus super os Planetæ reuolui-
 tur, innuit, quod omne opus bonum debet ad charitatem referri.
 Nam finis præcepti charitas est de corde puro & conscientia bona, *1. Tim. 1.*
 & fide non ficta. Quod autem extensione manuum in anteriorem
 & posteriorem partem diuiditur, significat duo brachia charitatis,
 ad deum scilicet & ad proximum. Diliges (inquit) dominum deum *Matth. 22.*
 tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum sicut teipsum. In his
 duobus mandatis pendet tota lex & prophetæ. Latitudo Planetæ
 significat latitudinem charitatis, quæ usq; ad inimicos extenditur.
 Vnde. Latum mandatum tuum nimis. *Psal. 118.*

De Manipulo.

Cap. LVIII.

Cæterum quia mentibus bene compositis & diuino cultui
 mancipatis, sæpe subrepiit accidia, quæ quodam torpore red-
 dit animum dormientem, dicente Psalmista. Dormitauit ani- *Psal. 118.*
 ma mea præ tædio. In sinistra manu quædam apponitur mappu-
 la, quæ manipulus uel sudarium appellatur, qua sudorem mentis
 abstergat, & soporem cordis excutiat, ut depulso tædio uel torpore,
 bonis operibus diligenter inuigilet. Per manipulum ergo uigilantia *Matth. 24.*
 designatur, de qua dominus ait. Vigilate quia nescitis, qua hora do- *Cant. 5.*
 minus uester uenturus sit. Vnde sponsa dicit in Canticis. Ego dor-
 mio, & cor meum uigilat.

INNOCENTII PP.

De Mitra.

Cap. LIX.

Mitra Pontificis, scientiam utriusq; Testamenti significat. Nam duo cornua duo sunt testamenta. Duæ fimbriæ, spiritus & litera. Circulus aureus, qui anteriorem & posteriorem partem complectitur, indicat, quod omnis scriba doctus in regno cœlorum de thesauro suo noua profert & uetera. Caueat ergo diligens Episcopus, ne prius uelit esse magister quàm norit esse discipulus. Ne si cæcus cæcum duxerit, ambo in foueam cadant. Scriptum est enim in Propheta. Quia tu scientiam repulisti, ego te repellam, ne sacerdotio fungaris mihi.

Matth. 13

ib. 15.

Osee. 4.

De Annulo.

Cap. LX.

Annulus est fidei sacramentum, in quo Christus sponsam suam sanctam Ecclesiam subarravit, ut ipsa de se dicere ualeat. Annulo suo subarravit me dominus meus, id est, Christus. Cuius custodes & Pædagogi sunt Episcopi & Prælati, annulum pro signo ferentes in testimonium. De quibus sponsa dicit in Canticis. Inuenerunt me uigiles qui custodiunt ciuitatem. Hunc annulum dedit pater filio reuertenti, secundum illud. Date annulum in manum eius.

Cant. 5.

Luc. 15.

De Baculo, & quare summus Pontifex pastoralis uirga non utitur. Cap. LXI.

Baculus correptionem significat pastorem, propter quod a Consecratore dicitur Consecrato. Accipe baculum pastoralitatis. Et de quo dicit Apostolus. In uirga ueniã ad uos. Quod autem est acutus in fine, rectus in medio, retortus in summo. Designat, quod Pontifex debet per eam pungere pigros, regere debiles, colligere uagos. Quod uno carmine Versificator quidam expressit. Collige sustenta, stimula, uaga, morbida, lenta. Romanus autem Pontifex pastoralis uirga non utitur, pro eo quod beatus Petrus Apostolus baculum suum misit Euchario primo Episcopo Treuerorum, quem unã cum Valerio & Materno, ad prædicandum Euangelium genti Teuthonicæ destinauit. Cui successit in episcopatu Maternus, quo baculo sancti Petri de morte fuerat suscitatus. Quem baculum usq; hodie cum magna ueneratione Treuerensis seruat Ecclesia.

1. Cor. 4.

Baculus S.
Petri apud
Treuirenses.

De Pallio, ubi materia & forma secundum mysterium exponuntur. Cap. LXII.

PAllium, quo maiores utuntur Episcopi, significat disciplinam, qua seipfos & subditos Archiepiscopi debent regere. Per hanc acquiritur torques aurea, quã legitime certantes accipiunt. De qua dicit Salomon in Parabolis. Audi fili mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuę, ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. Fit enim pallium de candida lana contextum, habens desuper circulum humeros confringentem, & duas lineas ab utraq; parte dependentes. Quatuor autem cruces purpureas, ante & retro & à dextris & à sinistris. Sed à sinistris est duplex, & simplex à dextris. Hęc omnia moralibus sunt imbuta mysterijs, & diuinis grauida sacramentis. Nam ut scriptura testatur. In thesauris sapientię significatio disciplinę. In lana quippe notatur asperitas, in candore benignitas designatur. Nam Ecclesiastica disciplina contra rebelles & obstinatos seueritatem exercet, sed erga pœnitentes & humiles exhibet pietatem. Propter quod de lana, non cuiuslibet animalis sed ouis tantum efficitur, quę mansuetum est animal. Vnde Propheta. Tanquam ouis ad occisionem ductus est, & quasi agnus coram tondente se obmutuit, & non aperuit os suum. Hinc est, quod illius sensuui uulneribus, quem Samaritanus duxit in stabulum, & unum adhibetur & oleum, ut per uinum mordeantur uulnera, & per oleum foueantur, quatenus qui sanandis uulneribus præest, in uino morsum seueritatis adhibet, in oleo molliciem pietatis. Hoc nimirum & per Arcam Tabernaculi designatur, in qua cum tabulis uirga continetur & Manna. Quoniam in mente rectoris cum scripturę scientia debet esse uirga distractionis, & manna dulcedinis, ut seueritas immoderate nõ sæuiat, & pietas plus quàm expedit non indulgeat. Circulus Pallij, per quem humeri confringuntur, est timor domini, per quem opera cohercentur, ne uel ad illicita desuuant, uel ad superflua relaxentur. Quoniam disciplina sinistram cohibet ab illicitis formidine pœnæ: Dextram uero temperat à superfluis amore iustitię. Beatus ergo uir qui semper est pauidus. Nam iuxta sententiam Sapientis, Timor domini peccatum repellit, qui uero sine timore existit, iustificari non poterit. Hinc est ergo, quod Pallium & ante pectus & super humeros frequenter aptatur. Quatuor cruces purpureę sunt quatuor uirtutes Politicę, Iustitia, fortitudo, prudentia, temperantia, quę nisi crucis Christi sanguine purpurentur, frustra sibi uirtutis nomen usurpant, & ad ueram beatitudinis gloriam non perducunt, Vnde dominus inquit Apostolis

Pro. 1.

Forma pallij.

Eccli. 1.

Esa. 53.

Lucę. 10.

Hebr. 9.

Pro. 28.

Eccli. 1.

INNOCENTII PP.

- Matt. 7.** Apostolis. Nisi abundauerit iustitia uestra plus quam scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Hæc est purpura regis, + tincta canalibus, quam Salomon commemorat in Canticis canticorum. Is ergo qui gloria pallij decoratur, si cupit esse quod dicitur, in anteriori parte debet habere iustitiam, ut reddat unicuique quod suum est. Prudentiam in posteriori, ut caueat quod unicuique nocuum est. Fortitudinem à sinistris, ut cum aduersa non deprimant. Temperantiam à dextris, ut eum prospera non extollant. Duæ lineæ, quarum una post dorsum, & altera progreditur ante pectus, actiuam & contemplatiuam uitam significat. Quas ita debet exercere Prælati, ut exemplo Moyfi, nunc in montem ascendat & ibi philosophetur cum domino, nunc ad castra descendat, & ibi necessitatibus immineat populorum, prouisurus attentius, ut cum sepe se dederit alijs, interdum se sibi restituat. Quatenus & cum Martha circa frequens satagat ministerium, & cum Maria uerbum audiat saluatoris. Vtraque tamen grauat inferius, Quia corpus quod corrumpitur grauat animam, & deprimat terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Quapropter & pallium duplex est in sinistra, & simplex in dextra, Quia uita præsens, quæ pro sinistra accipitur, multis est subiecta molestijs. Sed uita futura, quæ per dextram designatur, in una semper collecta quiete est, Quod ueritas ipsa designauit, cum intulit. Martha Martha sollicita es, & turbaris erga plurima: Porro unum est necessarium, Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea in æternum. Pallium duplex in sinistro, quatenus ad tolerandas uitæ præsentis molestias, Prælati fortis existat. Simplex in dextra, quatenus ad obtinendam uitæ futuræ quietem, toto suspiret affectu, iuxta uerbum Psalmistæ dicentis.
- Psal. 26.** Vnam petij à domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo domini omnibus diebus uitæ meæ. Tres autem acus, quæ pallio infliguntur ante pectus super humerum & post tergum, designant compassionem proximi, administrationem officij, districtioremque iudicij. Quarum prima pungit animum per dolorem, secunda per laborem, tertia per terrorem. Prima pungebat Apostolum, cum dicebat. Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis scandalizatur & ego non uor? Secunda est, Præter illa quæ extrinsecus sunt instantia mea quotidiana sollicitudo omnium ecclesiarum. Tertia, si iustus uix saluabitur, impius & peccator ubi parebunt? Super dextrum humerum non infligitur acus, Quoniam in æterna quiete nullus est
- alias + iuncta,*
alias iuncta.
Can. 7.
- Vita actiua et cōtemplatiua.**
Exo. 24. et 34
- Luc. 10.**
- Sap. 9.**
- Luc. 10.**
- Psal. 26.**
Tres ac⁹ quid designant.
- 2. Cor. II**
1b.
- 1. Pet. 4.**

nullus est afflictionis aculeus, nullus stimulus punctio-
 nis. Absterget enim deus omnem lachrymam ab oculis eorum, & iam non
 erit amplius neq; luctus neq; clamor, sed nec ullus dolor, quoniam
 priora transierunt. Acus est aurea, sed inferius est acuta, & supe-
 rius rotunda, lapidem continens præciosum, quia nimirum bonus
 pastor propter curam ouium in terris affligitur, sed in cœlis æterna-
 liter coronatur, ubi præciosam illam margaritam habebit. De qua
 dominus ait in Euangelio. Simile est regnum cœlorum homini ne-
 gociatori quærenti bonas margaritas. Inuenta autem una præcio-
 sa margarita, abiit & uendidit omnia quæ habuit, & emit eam. Di-
 citur autem pallium plenitudo pontificalis officij, Quoniam in ipso
 & cum ipso confertur Pontificalis officij plenitudo. Nam ante-
 quam Metropolitanus pallio decoretur, non debet clericos ordi-
 nare, Pontifices consecrare, uel ecclesias dedicare, nec Archiepi-
 scopus appellari.

Apo. 21.

Matth. 13.

Vfus Pallij.

De armatura uirtutum. Cap. LXIII.

Ista sunt arma quæ Pontifex debet induere, contra spirituales
 nequicias pugnaturus. Nam (ut inquit Apostolus) arma militiæ
 nostræ non sunt carnalia, sed ad destructionem munitionum
 potentia deo. De quibus idem Apostolus in alia dicit epistola. In-
 duite uos armaturam dei, ut possitis stare aduersus insidias diabo-
 li. State ergo succincti lumbos uestros in ueritate, & induti lorica
 iustitiæ, & calciați pedes in præparationē Euangelij pacis, in omni-
 bus sumentes scutum fidei, quo possitis omnia tela nequissimi ig-
 nea extinguere, & galeam salutis assumite, & gladiū spiritus, quod
 est uerbum dei. Prouideat ergo diligenter Episcopus, & atten-
 dat sacerdos studiose, ut signum sine significato non ferat, ut ue-
 stem sine uirtute non portet. Ne forte similis sit sepulcro deforis
 dealbato, intus autem omni pleno spurcitia. Quisquis autem sacris
 indumentis ornatur, & honestis moribus non induitur, quanto ue-
 nerabilior apparet hominibus, tanto indignior redditur apud
 deum. Pontificalem itaq; gloriam iam honor non commendat ue-
 stium, sed splendor animarum. Quoniam & illa quæ quondam car-
 nalibus blandiebantur obtutibus, ea potius quæ in ipsis erant intel-
 ligenda poscebant. Ut quicquid illa uelamina in fulgore auri & in
 nitore gemmarum, & in multimodi operis uarietate signabant.
 Hoc iam in moribus actibusq; clarescat, Quod & apud ueteres ue-
 nerantiam

2. Cor. 10.

Eph. 6.

Salubris ex-
hortatio.

Mat. 23.

E

nerantiam

INNOCENTII PP.

nerantiam ipsa significationum species obtineret, & apud nos certiora sint experimenta rerum quam ænigmata figurarum. Tunc *Psal. 64.* enim ualles abundant frumento, cum arietes ouium sunt induti.

De quatuor coloribus principalibus, quibus
secundum proprietates dierum uestes sunt
distinguendæ. Cap. LXIII.

Quatuor autem sunt principales colores, quibus secundum proprietates dierum sacras uestes Ecclesia Romana distinguit, *Exo. 28.* Albus, Rubeus, niger & uiridis. Nam & in legalibus indumentis quatuor colores fuisse leguntur, Byssus & purpura, Hyacinthus & coccus. Albis induitur uestimentis in festiuitatibus Confessorum & Virginum. Rubeis in solennitatibus Apostolorum & Martyrum. Hinc sponsa dicit in Canticis. Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex milibus. Candidus in Confessoribus & Virginibus, rubicundus in Martyribus & Apostolis. Hæ & illi sunt flores rosarum & lilia conuallium. Albis indumentis igitur utendum est in festiuitatibus Confessorum & Virginum, propter integritatem & innocentiam. Nam candidi facti sunt Nazareus eius, & ambulat semper cum eo in albis. Virgines enim sunt, & sequuntur agnum quocumq; ierit. Propter eam causam utendum est albis, in solennitatibus Angelorum. De quorū nitore dominus ait ad Luciferum. Vbi eras, cum me laudarent astra matutina. In natiuitate Saluatoris & Precursoris, quoniam uterq; natus est mundus, id est, carens originali peccato. Ascendit enim dominus super nubem leuem, id est, sumpsit carnem à peccatis inunem, & intrauit Aegyptum, id est, uenit in mundum. Iuxta quod Angelus ait ad uirginem. Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoq; quod nascetur ex te sanctum, uocabitur filius dei. Iohannes autem etsi fuit conceptus in peccato, fuit tamen sanctificatus in utero. Secundum illud propheticum. Antequam exires de uulua, sanctificaui te. Nã & Angelus ait ad Zachariam. Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ. In Epiphania, propter splendorem stellæ, quæ magos adduxit. Secundum illud propheticum. Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui. In ypopanti, propter puritatem Mariæ, quæ iuxta canticum Simeonis, obtulit lumen ad reuelationem gentium & gloriam plebis suæ Israel, in cœna domini, propter confessionem Chriftatis

*Quibus festis
utendum est
albis.*

Apo. 14.

Iob. 38.

Esa. 19.

Luc. 1.

Hiere. 1.

Luc. 1.

Esa. 60.

*Vide Ratione
de diu. lib. 7.
de festo purifi-
cationis Mariæ.*

nem Chrismatis, quod ad mundationem animæ consecratur. Nam & Euangelica lectio mundiciam principaliter in illa solennitate commendat. Qui lotus est (inquit) non indiget, nisi ut pedes lauet, *Ioh. 13.* & est mundus totus. Et iterum. Si non lauero te, non habebis partem mecum. In Resurrectione, propter angelum, testem & nunciium resurrectionis, qui apparuit stola candida coopertus. De quo dicit Matthæus, quod erat aspectus eius sicut fulgur, & uestimentum eius sicut nix. In Ascensione, propter nubem candidam, in qua Christus ascendit. Nam & duo uiri steterunt iuxta illos in uestibus albis, qui & dixerunt. Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cœlum &c. Illud autem non ociose notandum est, quod licet in consecratione Pontificis talibus indumentis sit utendum, consecrantibus scilicet & ministris (Nam consecrandus semper albis utitur) qualia secundum proprietatem diei conueniunt. In dedicatione tamen Ecclesiæ semper utendum est albis, quocumq; dierum dedicatio celebretur. Quoniam in consecratione Pontificis cantatur missa diei, sed in dedicatione Basilicæ dedicationis missa catur. Nam & Ecclesia uirgineo nomine nuncupatur, secundum illud Apostoli. *2. Cor. 11.* Respondi enim uos uni uiro uirginem castam exhibere Christo. De qua sponsus dicit in Canticis. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te, Veni de Libano sponsa mea, ueni de Libano, ueni coronaberis. *Cant. 4.*

Rubeis autem utendum est indumentis in solennitatibus Apostolorum & Martyrum, propter sanguinem passionis, quem pro Christo fuderunt. Nam ipsi sunt, qui uenerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas in sanguine agni. In festo Crucis, de qua Christus pro nobis sanguinem suum fudit. Vnde Propheta, *Apoc. 7.* Quare rubrum est uestimentum tuum, sicut calcantium in torculari. *Esa. 63.* In Pentecoste, propter sancti spiritus feruorem, qui super Apostolos in linguis igneis apparuit. Nam apparuerunt illis dispersitæ linguæ tanquam ignis, seditq; supra singulos eorum spiritus sanctus. Vnde Propheta. Misit de cœlo ignem in ossibus meis. Licet autem in Apostolorum Petri & Pauli martyrio rubeis sit utendum, in conuersione tamen & Cathedra utendum est albis. Sicut licet in natiuitate Iohannis sit albis utendum, in decollatione tamen ipsius utendum est rubeis. Cum autem illius festiuitas celebratur, qui simul est & martyr & uirgo, martyrium præfertur uirginitati, quia *Act. 2.* signum est perfectissimæ charitatis, iuxta, quod ueritas ait, *Thren. 1.* *Virginitati præfertur martyrium.*

INNOCENTII PP.

Ioh. 17. rem charitatem nemo habet quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Quapropter in commemoratione omnium sanctorum quidam rubeis utuntur indumentis. Alij uero, ut Curia Romana, candidis. Cum non tantum in eadem, sed & de eadem solennitate dicat Ecclesia, quia sancti, secundum Apocalypsim Iohannis, stabant in conspectu agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum.

Apec. 7. Nigris autem indumentis utendum est in die afflictionis & abstinentiæ, pro peccatis & pro defunctis. Ab aduentu scilicet usq; ad Natalis uigiliam, & à Septuagesima usq; ad sabbatum paschæ. Sponsa quippe dicit in Canticis. Nigra sum sed formosa, filiæ Ierusalem, sicut tabernacula Cedar, sicut pellis Salomonis, Nolite me considerare, quod fusca sim, quia decolorauit me sol. In Innocentium autem die, quidam nigris, alij uero rubeis indumentis utendum esse contendunt. Illi propter tristitiam, quia uox in Rama audita est, ploratus & ululatus multus, Rachel plorans filios suos, & noluit consolari, quia non sunt. Nam propter eandem causam cantica lætitiæ subtrahuntur, & non in aurifrigio mitra deferuntur. Isti propter martyrium, quod principaliter commemorans inquit Ecclesia.

Can. 1. Sub throno dei omnes sancti clamabāt, uindica sanguinē nostrum qui effusus est deus noster. Propter tristitiam ergo, quam & silentium innuit lætitiæ canticorum, mitra quæ deferuntur non est aurifrigio insignita, sed propter martyrium rubeis est indumentis utendum. Hodie utimur uiolaceis, sicut in Lætare Hierusalem, propter lætitiā, quam aurea Rosa significat. Romanus Pontifex portat mitram aurifrigio insignitam, sed propter abstinentiam nigris, immo uiolaceis utitur indumentis.

Luc. 18. Restat ergo, quod in diebus festalibus & communibus, uiridibus sit indumentis utendum. Quia uiridis color medius est inter albedinem & nigredinem & ruborem. Hic color exprimitur, ubi dicitur. Cypri cum Nardo, & Nardus cum Croco.

Apec. 6. Ad hos quatuor cæteri referuntur. Ad rubeum colorem cocineus, ad nigrum uiolaceus, ad uiridem croceus. Quamuis nonnulli rosas ad Martyres, Crocum ad confessores, Liliū ad uirgines referant.

Explicit Liber Primus.

Incipiunt

Incipiunt Capitula Libri secundi.

- 1 De accessu Pontificis ad altare.
- 2 De presbytero & Diacono, qui deducunt hinc inde Pontificem.
- 3 De subdiacono, qui præcedit, clausum portans codicem Euangelij.
- 4 De Pontifice qui peruenit ad altare, codicem osculatur apertum.
- 5 De processione Ro. Pontificis à secretario ad altare, ubi agitur.
- 6 De duobus Diaconis qui ducunt Pontificem.
- 7 De Mappula quatuor baculis colligata, quæ super Pontificem portatur extensa.
- 8 De Cereis & incenso.
- 9 De igne quem manipulo stuppæ Pontifex apponit in choro.
- 10 De Primicerio qui Pontificis præcedentis dextrum humerum osculatur.
- 11 De tribus sacerdotibus, qui coram altari reuerenter inclinant os & pectus Pontificis osculantes.
- 12 De processions dispositione.
- 13 De Confessione & pectoris tunctione, In qua tria notantur, ictus, tactus & sonus.
- 14 De incenso, quod sacerdos repræsentat in capsula, & Episcopus apponit Thuribulo.
- 15 De triplici osculo, uidelicet oris, altaris & pectoris.
- 16 De Thurificatione, qua Pontifex incensat altare, & sacerdos Episcopum.
- 17 De forma Thuribuli, & de duplici causa thurificandi, spirituali & literali.
- 18 De Antiphona quæ dicitur ad introitum, & cur ipsa repetitur, interposita gloria Trinitatis, & quis eam cantari constituit.
- 19 De Kyrie eleyson, & quare nouies decantatur, & quare sex uicibus, dicitur Kyrieleyson & tribus Christe eleyson.
- 20 De Gloria in excelsis, & de triplici pace, & quis hymnum angelicum cantari ad missam constituit.
- 21 De candelabris & Cruce, quæ super medio collocantur altaris.

INNOCENTII PP.

- 22 De situ orandi, ubi agitur de mutatione sacerdotis ab una parte altaris ad alteram.
- 23 De salutatione maioris & minoris ad populum, ubi agitur de reuelatione capitis cum oratur. Etiam ostenditur quotiens populus salutatur ad missam.
- 24 Vtrum sacerdos minus quam duobus presentibus debeat celebrare, ubi agitur, quod in officio Missæ angeli presentes assistent.
- 25 De oratione, conclusionem & responsione, ubi docetur, unde sit forma orationis, conclusionis & responsionis assumpta.
- 26 Quare orationes dicuntur Collectæ, & quot sunt in missa dicendæ, ubi traditur, qui fuerunt autores.
- 27 De extensione manuum sacerdotis in missa, ubi traditur, quare ministri sustentant hinc inde manus Pontificis, & quare sacerdos tenet coram eo librum sacramentorum.
- 28 De Epistola quæ præmittitur Euangelio, ubi traditur, quare subdiaconum legentem epistolam solus comitatur Acolytus: Diaconum uero legentem euangelium, tam subdiaconi quam Acolyti comitantur, ostenditur etiam, quod epistola nec semper legitur de Apostolis, nec semper legitur de prophetis, sed interdum sumitur de ueteri testamento, interdum de nouo.
- 29 De reuerentia, quam subdiaconus exhibet Episcopo post epistolam, ubi traditur, quare subdiaconus post finem Epistolæ, Diaconus autem ante principium Euangelij reuerentiam exhibet sacerdoti.
- 30 De Graduali, ubi monstratur, cur in die Pentecostes Graduale non dicitur. Ostenditur etiam unde dicatur, & qualiter sit cantandum.
- 31 De Alleluia, quare post Graduale cantatur, ubi docetur quid significet Alleluia, qualiter nomen istud interpretetur, & quis instituit ut cantetur ad missam.
- 32 De uersu, qualis esse debeat, & quare interponatur, & cur in officio missæ trium linguarum concurrat diuersitas.
- 33 De sacerdotis fessu, dum epistola legitur, & graduale cantatur.
- 34 De mutatione sacerdotis ab una parte altaris ad alteram, cum lecturus est Euangelium.
- 35 Quare Diaconus, qui lecturus est Euangelium, dextrâ Pontificis osculatur, Quando

- 36 Quando manus & pedes summi Pontificis debeant osculari, ubi docetur, quod præter oblationem panis, & eam quæ pro defunctis offertur, quas manibus tangit, cæteras recipit oblationes ad pedes.
- 37 De benedictione, quam Diaconus petit & accipit.
- 38 De susceptione codicis Euangelij de altari.
- 39 De his qui præcedunt Diaconem cum cereis & incenso.
- 40 Qualiter subdiaconus in eundo sequitur, & in redeundo præcedit, referens Euangelium.
- 41 Quare Diaconus per unam partem ascendit in pulpitem, & per aliam partem descendit, ubi docetur, quod Diaconus cum silentio debet procedere, nihil ferens præter codicem Euangelij.
- 42 Quare uersus Aquilonem legitur Euangelium, ubi traditur, quod Euangelium pronunciarı debet in alto, Vt qui lecturus est Euangelium, consignet sibi os, pectus, frontem & librum.
- 43 De Crucis mysterio & de multiplici eius effectu.
- 44 Quomodo signum crucis sit exprimendum.
- 45 De salutatione quæ præmittitur Euangelio.
- 46 De præeinentia Euangelij.
- 47 Quare post Euangelium liber & Thuribulum ad Episcopum reportantur.
- 48 De symbolo quod post Euangelium decantatur, ubi traditur, quot & qui fuerint eius autores, & quis illud constituit ad missam cantari.
- 49 De XII partibus utriusq; symboli, tam Apostolici quàm Constantinopolitani.
- 50 Quibus diebus symbolum sit dicendum in missa.
- 51 A quibus & ubi symbolum sit cantandum.
- 52 De offertorio, ubi traditur, quare post Euangelium cantatur symbolum, & quare post symbolum cantatur offertorium.
- 53 De silentio post offertorium.
- 54 De ablutione manuum antequam sacrificium offeratur.
- 55 De corporalibus, ubi docetur, cur una pars extenditur, & altera complicatur.
- 56 De oblatiis & incenso, ubi dicitur, quare sacerdos tertio circumducit & superducit incensum, & quare totum undiq; incensatur altare.

INNOCENTII PP.

- 57 De modo & ordine sacrificium offerendi, ubi agitur de aqua, quæ cum uino miscetur in calice, ostenditur etiam, cur sacerdos signat uniuersa quæ accipit.
- 58 De patena super quam sacrificium panis offertur, ubi docetur, quare post susceptam oblatam, sacerdos abscondit sub corporali patenam, uel ab altari remota subdiacono traditur conseruanda, donec tempore fractionis ab eo resumatur.
- 59 De sacerdotis inclinatione.
- 60 De præfatione, ubi agitur de hymno partim angelico, partim humano, traditur etiam quis hymnum cantari constituit, quisue præfationem dictauit.
- 61 De præfationis expositione, ubi quæritur & ostenditur, quare cum nouem sint ordines angelorum, tres prætermittuntur ex illis.

Finis titulorum. Sequitur

LIBER SECVNDVS.

De accessu Pontificis ad altare.

Caput I.

Is indumentis ornatus Episcopus ad altare procedit, duobus eum ducentibus hincinde, sacerdote uidelicet & Leuita. Subdiacono præcedente, qui clausum portat codicem Euangelij, donec Episcopus ad altare perueniat, ibique codicem osculatur apertum. Hæc omnia diuinis plena sunt sacramentis. Episcopus enim illum in se repræsentat pontificem, de quo dicit Apostolus. Christus assis-
Heb. 9. stens pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum, non manu factum, id est, non huius creationis &c.

De Presbytero & Diacono qui deducunt Pontificem hincinde. Cap. II.

Sacerdos

Sacerdos & Leuita significant legem & prophetiam, secundum illud quod dominus ipse proponit in parabola sauciati, Quia sacerdos quidam descendit eadem uia, & uiso illo præteriiuit, similiter & Leuita. Moyses & Elias in figura legis & prophetiæ apparuerunt in monte cum Christo loquentes. Sacerdos ergo & Leuita ducunt Episcopum. Quia lex & prophetia Christum annunciauerunt & promiserunt. Moyses enim inquit in lege, Prophetam suscitabit nobis Deus de fratribus nostris, ipsum tanquam me audietis. Et Esaias. Ecce ueniet propheta magnus, & ipse renouabit Hierusalem.

Luc. 10.
Matth. 17.

Deut. 18.
Esa. 66.

De Subdiacono qui præcedit, clausum portans codicem Euangelij. Cap. III.

Subdiaconus qui præcedit, Iohannem baptistam significat, qui præcessit Christum in uirtute Eliæ, parare domino plebem perfectam. Hic ante Pontificem portat codicem Euangelij, Quia Iohannes ante Christum, prædicationem Euangelicam inchoauit. Pœnitentiam (inquit) agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Quod autem liber clausus tenetur, donec Pontifex ad altare perueniat, & tunc aperitur, hoc insinuat, quod in Apocalypsi describitur. Quoniam nemo inuentus est dignus aperire librum qui scriptus erat intus & foris, & signatus sigillis septem, nisi leo de tribu Iuda, radix Dauid, qui librum aperuit, & septem eius sigilla soluit. Per altare signatur Ecclesia, iuxta quod dominus dixit in Exodo. Si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus. Quod sectionem lapidum prohibet in Altari, diuisionem fidelium reprobatur, ne Ecclesia diuidatur per errores & schismata.

Luc. 1.

Matth. 3.

Apo. 5.

Altare Ecclesiam designat.
Exo. 20.

De Pontifice qui peruenit ad altare. Cap. IIII.

Tunc ergo liber aperitur cum Episcopus peruenit ad altare. Quoniam ubi Christus primitiuam apostolorum congregauit Ecclesiam, docens & prædicans, scripturæ mysteria reuelauit. Vobis inquit datum est nosse mysterium regni dei, cæteris autem in parabolis. Vnde post resurrectionem aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas. Rectius ergo facit Episcopus cum ipsemet aperit librum euangelij, quamuis & per ministros suos Christus patefecerit mysteria scripturarum. Quod Episcopus codicem Euangelij osculatur, insinuat, quod Christus pacem in Euangelio prædicauit. Pacem meam inquit do uobis, pacem relinquo uobis, non

Luc. 8.

Luc. 24.

F quomodo

INNOCENTII PP.

Ioh. 14. quomodo mundus dat, ego do uobis.

De processione Romani pontificis a secretario ad altare. Cap. V.

Matth. 1.
Sex ordines
personarū in
generatione
Christi.

Cum autem stationalis solennitas celebratur, Romanus Pontifex cum sex præfatis ordinibus, à secretario processionaliter ad altare progreditur, designans quod Christus exiuit à patre & uenit in mundum. Hic autem processionis ordo, generationis Christi seriem representat, quam Mattheus euangelista describit, in qua sex inueniuntur ordines personarum, à quibus Christus secundum carnem traxit originem, in mundum processit, Patriarchæ uidelicet & Prophete, reges & principes, pastores & duces, Abraham patriarcha, Dauid propheta, Salomon rex, Salmon princeps, Iudas pastor, Zorobabel dux,

De duobus Diaconis qui ducunt Pontificem.

Cap. VI.

Duo diaconi qui ducunt pontificem, designant Abraham & Dauid, quibus facta est incarnationis Christi repromissio. Nam illi promissum est, in semine tuo benedicentur omnes gentes. Isti pollicitum, de fructu uentris tui imponam super sedem tuam. Propter quod Euangelista signanter hos duos in generatione Christi præmissit. Liber inquit generationis Ihesu Christi filij Dauid, filij Abraham. Isti sunt duæ columnæ, quas uerus pacificus, in uestibulo templi posuit ante ostium, quas ambit funiculus duodecim cubitorum, id est, quos fides duodecim apostolorum completur, de quorum medio Christus ostium aperitur credentibus.

Gen. 22.

Psal. 131.

Matth. 1.

2. Par. 3.

Ioh. 10.

De mappula quæ portatur super Pontificem, quatuor baculis colligata. Cap. VII.

Quatuor sensus
scripturæ.

Gene. 2.

Quatuor autem ministri super pontificem ferunt mappulam quatuor baculis colligatam, propter quod ipsi ministri mappularij nuncupantur. Mappula quæ diuersis imaginibus est figurata, sacram scripturam signat, quæ multis mysterijs est insignita. Hæc quatuor baculis super pontificem portatur extensa, quia sacra scriptura quatuor modis super Christum fertur exposita, secundum historiam, secundum allegoriam, secundum tropologiam & anagogen. Hic est fluuius paradisi, qui quatuor in capita diuisus progreditur, Hic est mensa propositionis, quæ quatuor pedibus

ibus eleuata subsistit. Hæc autem super pontificem extensa portatur, ut is uenisse monstretur, quem lex scripserat & prophetæ. Nam ipsemet incipiens Christus à Moyse & prophetis, interpretabatur in omnibus scripturis, quæ de ipso erant. Propter quod alibi dicit. Si crederetis Moyse, crederetis & mihi, ille enim de me scripsit.

Exo. 25.

Luc. 24.

Ioh. 5.

De Cereis & incenso.

Cap. VIII.

ET ideo præferuntur duo lumina cum incenso, quia lex & prophetæ cum psalmis Christi pronunciauerunt aduentum, Christo attestante qui ait. Necessè est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moyse & prophetis & psalmis de me. In maioribus autem solennitatibus septem candelabra coram pontifice deferuntur, per quod illud ostenditur, quod Iohannes in Apocalypsi describit. Conuersus (inquit) iudi septem candelabra aurea, & in medio septem candelabrorum aureorum similem filio hominis uestitum podere, ut ille per hoc aduentum monstretur, super quem requieuit spiritus gratiæ septiformis secundum uaticinium Esaiæ. Egre ditur (inquit) iurga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum Spiritus domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, Spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini.

Luc. 24.

Septem candelabra septiformis spiritus,

Apo. 1.

Esa. 11.

De igne quem manipulo stuppæ Pontifex
apponit in choro.

Cap. IX.

IN quibusdam basilicis circa medium chori manipulus stuppæ super columnam appenditur, cui pontifex ignem apponit, ut in conspectu populi subito comburatur. Per hoc secundum aduentum commemorans, in quo Christus iudicabit uiuos & mortuos & sæculum per ignem. Nam ignis in conspectu eius exardescet, & in circuitu eius tempestas ualida. Ne quis ergo male securus existat, qui per primum blanditur, per secundum exterret. Quia qui iudicandus uenit in primo, iudicaturus ueniet in secundo. Vel potius, quia secundum Apostolum Iacobum uita nostra uapor est admodicum parens, pontifex ignem apponit in stuppam, ne forte qui gloriosus incedit, in temporalis gloria delectetur. Nam omnis caro scenum, & omnis gloria eius quasi flos sceni.

Psal. 49.

Iaco. 4.

Esa. 40.

1. Pet. 1.

De Primicerio qui Pontificis dextrum humerum osculatur.

Cap. X.

F ij

Cum

INNOCENTII PP.

Cum autem Pontifex appropinquat altari, Primicerius scolæ cantorum accedens, dextrum ipsius humerum coram altari-
Luc. 7. tibus osculatur. Quia cum Christus nasceretur in mundo, Ange-
lus ille cum quo facta est cœlestis militiæ multitudo laudantium
deum, natiuitatem eius pastoribus patefecit. De quo dicit Prophe-
Esai. 9. ta. Puer natus est nobis & filius datus est nobis &c.

De tribus sacerdotibus qui coram altari reue-
reter inclinant, os & pectus Pontificis
osculantes. **Cap. XI.**

Tres sacerdotes, qui pontifici uententi coram altari reuerenter
occurrunt, & inclinantes os eius osculantur & pectus, tres il-
Matth. 2. los magos signant, qui uenerunt Hierosolymam dicentes.
Vbi est qui natus est rex Iudæorum. Et procidentes adorauerunt
inuentum, & apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurum,
thus & mirram. Per geminum osculum, geminam in Christo na-
turam confitentur, diuinam scilicet & humanam, diuinam quasi
latentem in pectore, humanam quasi patentem in ore, quas quoque
per oblata munera Magi mystice figurarunt. Osculum enim est si-
gnum reuerentiæ, iuxta quod Hester summitatem uirgæ regis legi-
Hest. 5. tur osculata.

De processionis dispositione. **Cap. XII.**

Disponitur autem ista processio uelut castrorum acies ordina-
Cant. 6. ta. Nam & maiores & fortiores quasi custodes exercitus
præueniunt & sequuntur. Minores quasi debiliores colligun-
tur in medio, præcedunt Episcopi & presbyteri, subsequuntur Pon-
Cantores, uelut
Tubicines. tificex & diaconi, colliguntur in medio subdiaconi & acolyti. Can-
tores quasi tubicines præcedunt exercitum, ut eum ad prelium con-
tra dæmones excitent & inuitent. De quo prelio inquit Apostolus,
Ephe. 6. Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed ad-
uersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebra-
rum harum, contra spiritualia nequitæ in cœlestibus. Vnde bucci-
nate in nœomenia tuba in die insigni solennitatis uestræ. Crux er-
Psal. 80. go quasi regale uexillum præmittitur & præfertur, ut fugiant qui
Crux, vexillū. oderunt eum à facie eius. Nobis ergo absit gloriari nisi in cruce do-
Psal. 67. mini nostri Ihesu Christi, per quem mundus nobis crucifixus est, &
Gal. 6. nos mundo crucifigi debemus.

De cons.

De confessione & pectoris tunctione, in qua
tria notantur, ictus, tactus & sonus.

Cap. XIII.

Quia iustus uero in principio sermonis accusator est sui, *Pro. 18.*
Pontifex ad altare perueniens, & ad seipsum reuertens, an-
tequam ordiatur sacrum officium, de peccatis suis cum
stantibus confitetur, psalmum illum præmittens, qui manifeste per
totum sibi ad hoc dinoscitur pertinere & conuenire. Iudica me deus *Psal. 42.*
&c. ut discretus à gente non sancta, & ab homine liberatus iniquo,
ad altare dei dignus introeat. Illud autem in hac confessione no- *Confessio gene-*
tandum est, quia non (ut quidam minus prouide faciunt) in specie, *ralis.*
sed in genere confitenda sunt peccata, quoniam ista confessio non est
occulta, sed manifesta. Percutimus autem pectus, cum confitemur
peccata, quatenus exemplo publicani, qui percutiebat pectus suum *Luca. 18.*
dicens. Domine propitius esto mihi peccatori, iustificati descenda- *Tria in poen-*
mus in domum. In percussione tria sunt, ictus, sonus & tactus. *tentia quæ*
Per quæ signantur illa tria quæ sunt in uera poenitentia necessaria, *runtur.*
uidelicet cordis contritio, oris confessio, & operis satisfactio. Nam
sicut tribus modis peccamus scilicet, corde cogitando, ore loquen-
do, & opere perpetrando. Ita tribus modis poenitere debemus, scili-
cet corde per dolorem, ore per pudorem, & opere per laborem.

De incenso, quod sacerdos repræsentat in
capsula, & Episcopus apponit Thuri-
bulo. Cap. XIII.

Ingressurus ergo Pontifex ad altare, incensum apponit thuri-
bulo, per hoc illud insinuans, quod Angelus uenit & stetit ante *Apoc. 8.*
altare habens thuribulum aureum, quod impleuit de igne alta-
ris, & data sunt ei incensa multa, ut daret de orationibus sancto-
rum. Angelus enim Christus, thuribulum aureum corpus immacu-
latum, altare Ecclesia, ignis charitas, incensum oratio, secundum il-
lud propheticum, Dirigatur oratio mea &c. Venit ergo Angelus, *Psal. 140.*
id est Christus, stetit ante altare, id est, in cōspectu Ecclesiæ, habens
thuribulum aureum, id est, corpus immaculatum, plenum igne, id
est charitate, & data sunt ei incensa multa à fidelibus, id est ora-
tiones, ut daret, id est præsentaret eas patri, de orationibus sancto-
rum, non dicit orationes, quia Christus non omnes orationes
F iij exaudit

INNOCENTII PP.

exaudit, sed de omnibus illis quæ pertinent ad salutem. Vnde cum
 2. Cor. 12 Paulus ter rogasset dominum, ut ab eo stimulum carnis auferret.
 Respondit ei dominus, Sufficit tibi gratia mea, nam uirtus in infir-
 mitate perficitur. Episcopus ergo thus apponit thuribulo, quia
 Merita nostra dona Christi sunt. Christus orationem inspirat animo, ut per ipsum offeratur incen-
 sum dignum in odorem suauitatis, ipse nos præuenit in benedictio-
 ne dulcedinis, ut eius donum sit nostrum meritum, quia non acci-
 pit nisi quod tribuit. Sine me (inquit) nihil potestis facere, quia pal-
 mes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in uite. Sa-
 cerdos ante incensum repræsentat Episcopo, quia lex illud præcio-
 sum thymiamam confecit quod in odorem suauitatis offertur altissi-
 mo, de quo dominus subdit in Exodo, talem compositionem non
 Exo. 30. facietis in usus uestros, quia sanctum est domino. Homo quicumq[ue]
 similem fecerit, ut odore illius perfruat[ur] peribit de populis firis.
 Fuerunt qui dicerent, quod si thuribulum descendat ab altari, tunc
 aliud ibi thus sine benedictione ponendum est, & hominibus offe-
 rendum, tanquam illud spectat ad patriam, istud ad dulciam. Melius
 tamen secundum spiritum quàm secundum literam intelligitur.
 2. Cor. 3. Nam litera occidit, spiritus autem uiuificat.

De triplici osculo, uidelicet oris, altaris & pectoris. Cap. XV.

Christus sponsus Ecclesie. Can. 1. **T**Vnc accedens Episcopus ad altare, osculatur sacrum altare,
 significans, quod Christus adueniens, sanctam sibi copulauit
 ecclesiam, secundum illud epithalamium, Osculetur me oscu-
 lo oris sui. In osculo siquidem os ori coniungitur. Et in Christo non
 solum humanitas est unita diuinitati, uerum etiam sponsa sponso
 est copulata, secundum illud propheticum. Quasi sponsam decora-
 uit me corona, & quasi sponsam ornauit me monilibus. Vnde Io-
 hannes. Qui habet sponsam sponsus est. Nam in sole posuit taber-
 naculum suum, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo
 suo. Deinde conuersus Episcopus osculatur diacones, ut ostendat,
 pacem illam, in aduentu Christi uenisse, quam prophetae promise-
 rant. Vnde Dauid, Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pa-
 cis, donec extollatur luna. Alius iterum propheta. Pax erit in terra
 nostra cum uenerit. Et ideo Christo nascente, uox intonuit angelo-
 rum. Et in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Osculum enim
 quandoq[ue] pacem signat, iuxta quod dicit Apostolus. Salutate uos
 inuicem

Inuicem in osculo sancto, Deus autem pacis sit cum omnibus uobis. Diaconus ergo statim inclinans osculatur pectus Episcopi, designans quod inspiratione diuina prophetae praedixerunt pacem futuram. Nam & Iohannes supra pectus Christi recumbens, euangelij fluente, de ipso facto dominici pectoris fonte potauit.

Ioh. 13.

De thurificatione, qua pontifex incensat altare
& sacerdos Episcopum. Cap. XVI.

Episcopus ergo thuribulum accipiens a diacono, sacrum incensat altare. Quia Christus corpus assumens, de genere prophetarum, factus ex semine Dauid secundum carnem, suis orationibus fouet Ecclesiam, secundum quod orat in Euangelio. Pater sancte, ego pro eis rogo, & non tantum pro eis, sed pro illis, qui credituri sunt per uerbum eorum. Quod autem Diaconus thuribulum recipit, ut incenset Episcopo, moraliter instruit, quod si digne uolumus incensum orationis offerre, thuribulum incarnationis debemus tenere, Nam sine fide mediatoris homines deo placere non possunt, sed iuxta uerbum promissionis ipsius. Si quid petierint credentes in oratione accipient. Per thuribulum enim uerbum accipitur incarnatum.

Christus orat
pro Ecclesia.

Ioh. 17.

Heb. 11.
Matth. 21

De forma thuribuli, & de duplici causa thurificandi, spirituali & literali. Cap. XVII.

Nam sicut in thuribulo pars superior & inferior tribus cathenulis uniuntur, Ita tres in Christo sunt uniones, quibus diuinitas & humanitas coniunguntur, Unio carnis ad animam, unio diuinitatis ad carnem, & unio diuinitatis ad animam. Quidam autem quartam unionem assignant, uidelicet destatis ad compositum ex anima simul & carne. Nam & quaedam thuribula quatuor habent cathenulas. De hoc thuribulo Moyses specialiter inquit ad Aaron. Tolle thuribulum & hausto igne de altari, mitte incensum desuper. Praeter mysticam rationem, ob hoc etiam incensatur altare, quatenus ab eo omnis daemoneis nequitia propellatur. Fumus enim incensi ualere creditur ad daemones effugendos. Vnde cum Thobias interrogasset angelum, quod remedium haberent ea quae de pisce iusserat seruari. Respondit, cordis eius particulam si super carbones pones, fumus eius omne genus daemoneis extirpat.

Tres in Christo
uniones.

Num. 16.

Fumo fugari
daemones.

Thob. 6.

INNOCENTII PP.

De Antiphona quæ dicitur ad introitum, & cur ipsa repetitur, interposita gloria Trinitatis, & quis eam cantari constituit. Cap. XVIII.

INterea chorus concinit Antiphonam ad introitum, quam repetit, interposita gloria Trinitatis. Porro sicut introitus sacerdotis aduentum Christi signat. Sic antiphona quæ dicitur ad introitum, desiderium aduentus eius signat. De quo Dominus inquit

Matth. 13. Apostolis. Multi reges & prophetae uoluerunt uidere, quæ uos uidetis, & non uiderunt, & audire quæ auditis, & non audierunt.

Luc. 10. Chorus ergo dilatat animam suam, & in iubilo cantat introitum.

Introitus missæ Quoniam Prophetae, Patriarchæ, reges & sacerdotes, omnesq; fideles, aduentum Christi cum magno desiderio expectabant, clamantes & implorantes. Emitte agnum domine dominatorem terræ de petra deserti ad montem filia Syon. Veni domine & noli tardare, relaxa facinora plebis tuæ Israhel. Hinc ergo Symeon ille infans & senex, benedixit & dixit. Nunc dimittis seruum tuum domine, secundum uerbum tuum in pace. Quia uiderunt oculi mei salutare tuum. Ex eorum ergo persona cantatur introitus, per quos Christus intrauit in mundum. Iuxta quod Apostolus. Et cum introducit primogenitum in orbem, dicit. Et adorent eum omnes angeli eius. Antiphonæ repetitio multiplicationem clamoris insinuat. Vnde propheta, Manda remanda, expecta & reexpecta, modicum ibi, modicum ibi. Si moram fecerit expecta eum, quia ueniens ueniet, & non tardabit. Interpositio gloriæ designat captationem beneuolentiæ, ut enim quod expectabant facilius obtinerent, ad totam trinitatem cum glorificatione cantabāt, Ostende nobis domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. Qui sedes super Cherubin, appare coram Effraim, Benjamin & Manasse. Quorum tandem clamorem spiritus sanctus exaudiuit, ungens eum oblectatione præ consortibus suis. Et ad euangelisandum pauperibus destinauit. Secundum quod ipse filius per Prophetam testatur. Spiritus domini super me, eo quod unxit me, ad euangelisandum pauperibus misit me. Hoc ergo desiderium antiquorum introitus præsentat, non secundū intellectum literæ, sed iubilo cantilene.

Celestinus PP. Celestinus Papa constituit, ut psalmi David CL. ante sacrificium canerentur antiphonatim ex omnibus, quod antea non fiebat, sed Epistola tantum & Euangelium legebantur, excepti sunt ergo

sunt ergo de psalmis Introitus, gradualia quoque ac offertoria, nec non communionem, quæ cum modulatione ceperunt, ad missam in Ecclesia Romana cantari. Antiphona græce, latine dicitur uox reciproca, quia duo chori reciprocando uicissim melodiarum cantus alternant.

Antiphona.

De Kyrie eleyson, & quare nouies decantatur.

Et quare sex uicibus dicitur Kyrie eleyson,

& tribus Christe eleyson. Cap. XIX.

Cum ergo iam tempus plenitudinis, & annus benignitatis aduenerit, sicut prædictum fuerat à psalmista. Tu exurgens miserere Syon, quia uenit tempus miserendi eius, congrue chorus tunc concinendo subiungit Kyrie eleyson, quod interpretatur, domine miserere. Unde Propheta. Domine miserere eius & exaudi. Dicit autem hic nouies contra nouem genera peccatorum. Est enim peccatum originale, mortale & ueniale, hoc est, serpens, mulier & uir. Serpens enim, id est, concupiscentia suggerit originaliter. Mulier, id est, delectatio comedit uentaliter. Vir, id est, ratio consentit mortaliter. Item est peccatum cogitationis, locutionis & perpetrationis. Cogitationis in corde, locutionis in ore, perpetrationis in opere. Hoc est, mors in domo, mors in porta, mors in monumento. Rursus est peccatum fragilitatis, simplicitatis, & malignitatis. Fragilitatis per impotentiam, simplicitatis per ignorantiam, malignitatis per inuidiam. Hoc est, peccatum in patrem, peccatum in filium, peccatum in spiritum sanctum. Et ideo chorus dicit ter ad patrem kyrie eleyson, ter ad filium Christe eleyson, ter ad spiritum sanctum kyrie eleyson. Sed ad patrem & spiritum sanctum sub eodem tantum uocabulo. Quia pater & spiritus sanctus sunt eiusdem naturæ tantum. Ad filium uero sub alio, quia filius etsi sit eiusdem naturæ cum illis, est tamen etiam alterius, ut geminæ gigas substantiæ. Vel ideo dicitur nouies, ut ordo decimus ex hominibus reparatus, nouem associetur ordinibus angelorum. Beatus Gregorius kyrie eleyson ad missam cantari præcepit à clero, quod apud græcos ab omni populo cantabatur.

Psal. xix.

Esa. 33.

Nouem genera peccatorum.

Grego. I.

De Gloria in excelsis, & de triplici pace, & quis

hymnum angelicum cantari ad missam

constituit.

Cap. XX.

G

Mox

INNOCENTII PP.

MOx sequitur hymnus angelicus, temporali Christi natiuitati perhibens testimonium, quem ille primus inchoando pronuntiat, qui angelum magni consilij representat, Chorus autem concinendo prosequitur, quia subito facta est cum angelo multitudo militiæ coelestis laudantium & dicentium. Gloria in altissimis deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Hymnus iste, non tantum est angelorum, sed hominum congratulantium, quod mulier illa quæ perdiderat dragmam decimam iam lucernam accenderat ut dragmam perditam inueniret. Et pastor dimissis nonaginta nouem ouibus in deserto, iam uenerat, ut quæreret centesimam ouem quam amiserat. Ante natiuitatem enim Christi, tres erant inimicitiarum parietes, primus inter deum & hominem. Secundus inter angelum & hominem. Tertius inter hominem & hominem. Homo namq; per inobedientiam creatorem offenderat, per suum casum restaurationem angelicam impedierat, per uarios ritus se ab homine separauit. Iudæus namq; ceremonias excolebat. Gentilis Idolatriam exercebat, utriusq; ritus alterius displicebat. Sed ueniens pax uera, fecit utraq; unū, destruxit inimicitiarū materias, & concurrentes parietes in se angulari lapide copulauit, ut de cetero unum esset ouile & unus pastor. Abstulit ergo peccatum, & reconciliauit hominem deo. Reparauit casum & reconciliauit hominem deo & angelo. Destruxit ritus & reconciliauit hominem homini, restaurauit ergo secundum Apostolum, quæ in cœlis & quæ in terris sunt. Et ob hæc illa coelestis militiæ multitudo psallebat. Gloria in excelsis, id est, in angelis deo, & in terra pax Iudæis hominibus & gentilibus bonæ uoluntatis. Hinc est etiam quod angelus loquitur & congaudet pastoribus. Quia pax est inter homines & angelos reformata. Nascitur deus homo, quia pax est inter deum & hominem restaurata. Nascitur in præsepi, bouis & asini, quia pax est inter homines & homines reparata. Per bouem enim Iudæicus, per asinum gentilis populus figuratur, secundum illud. Cognouit bos possessorem, & asinus præsepe domini sui. Symmachus Papa constituit, tam die dominico quam natalitjs martyrum, Gloria in excelsis ad missam cantari. Quem hymnum Thelephorus Nonus à beato Petro, ad missam nocturnam, Natalis domini (quam idem instituit) cantari præceperat. Et in eo, ea quæ sequuntur uerba angelorum adiecit. Quanquam à pluribus asseratur, quod ea beatus Hylarius Pictauiens. adiecerit.

Luc. 2.

Luc. 15.

Tres inimicitiarū parietes.

Ephe. 2.

Ioh. 10.

Triplex per Christum reconciliatio.

Coloss. 1.

Luc. 2.

Esa. 1.

Symmachus

PP.

Telosephorus

PP.

De can.

De Candelabro & Cruce, quæ super medio collocantur altaris. Cap. XXI.

AD significandum itaq; gaudium duorum populorum, de natiuitate Christi lætantium, in cornibus altaris, duo sunt constituta candelabra, quæ mediante cruce, faculas ferunt accensas. Angelus enim pastoribus inquit. Annuncio uobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est uobis saluator &c. Hic est uerus Isaac, qui risus interpretatur. Lumen autem candelabri, fides est populi. Nam ad Iudaicum populū inquit Propheta. Surge illuminare Hierusalem, quia uenit lumen tuum, & gloria domini super te orta est. Ad populum uero gentilem dicit Apostolus. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Nam & in ortu Christi, noua stella Magis apparuit, secundum uaticinium Balaam. Orietur (inquit) stella ex Iacob, & consurget uirga ex Israel. Inter duo candelabra, in altari crux collocatur media. Quoniam inter duos populos Christus in Ecclesia mediator existit, lapis angularis qui fecit utraq; unum. Ad quem pastores à Iudæa, & Magi ab oriente uenerunt.

Luc. 2.

Gene. 21.

Esa. 60.

Eph. 5.

Num. 24

1. Pet. 2.

Eph. 2.

De situ orandi. Cap. XXII.

Pontifex oraturus ad sedem ascendit, & stans Collectam pronunciat, quam libro legit aperto. Quia secundum euangelica testimonia, uenit Ihesus in Nazareth, ubi erat nutritus, & intrauit secundum consuetudinem dei sabbati in Synagogam, & surrexit legere. Et traditus est ei liber Esaiæ prophetæ, quem ut reuoluit, inuenit locum, ubi erat scriptum. Spiritus domini super me, propter quod unxit me. Et cum plicuisset librum, reddidit ministro & sedit. Porro secundum consuetudinem aliorum Episcoporum, cum Episcopus orat ad dextram cõsistit altaris. In hoc illud signans quod fuerat prophetatum, Deus ab austro ueniet. Et quoniam ea quæ sunt læta, signantur per dextram, ea quæ sunt tristia, per sinistram. Idcirco Pontifex ad dextram partem altaris primum accedit, ut gaudium dominicæ natiuitatis ostendat. Deinde post Euangelium ad sinistram conuertitur, ut tristitiam passionis insinuet. Sed iterum redit ad dextram, ut gaudiū resurrectionis annunciet. Hoc ipsum Ezechiel in descriptione quatuor animalium figurauit. Facies (inquit) hominis, & facies Leonis à dextris ipsorum quatuor. Per hominem quippe natiuitas, per leonem resurrectio, per bouem

Luc. 4.

Esa. 61.

Abac. 3.

Dextrum & sinistrum in altari quid designant.

G ij

immolatio

INNOCENTII PP.

immolatio designatur. Et ideo facies hominis, & facies leonis erant à dextris, facies autem uituli erat à sinistris, quia natiuitas & resurrectio gaudium intulerunt, passio uero tristitiam inspirauit, propter quod ipse dicebat, Tristis est anima mea usque ad mortem.

*Matth. 26.
Orare uersus
Orientem.*

*Zach. 6.
Sap. 16.
Hier. 23.*

*Iudei orabant
uersus Occi-
dentem.*

Debet ergo sacerdos uersus orientem orare, quia uisitauit nos oriens ex alto. De quo legitur, Ecce uir oriens nomen eius, cuius argumentum in libro Sapientiae reperitur. Oportet (inquit) ad lucis orientem adorare. Non quod diuina maiestas localiter in oriente consistat, quæ tamen essentialiter est ubique. Cælum (inquit) & terram ego impleo. Sed quia timentibus deum orietur sol iustitiæ, qui illuminat omnem hominem in hunc mundum uenientem. Nam & templum Salomonis, & tabernaculum Moyse legitur ad orientem ostium habuisse. Magister in Historia libri Regum. Quia sub ueteri testamento, ingressus templi erat ab oriente in occidentem, ad significandum. Quia omnes ante Christi passionem tendebant ad occasum, id est, ad infernum, post mortem. Nunc uero fit ingressus in templum ab occidente in orientem, ad figurandum ortum nostrum & ascensum ad gloriam. In illis autem Ecclesijs, quæ habent hostium ab occidente, sacerdos coram altari consistens ut adoret ad orientem, semper in salutatione se conuertit ad populum, excepto præfationis & fractionis articulo, cum orationibus totus intentus, & cor habet sursum ad dominum, & eucharistiæ peragit sacramentum.

De salutatione maioris & minoris ad populum, Et de reuelatione capitis cum oratur.

Cap. XXIII.

1. Cor. 11. **O**Raturus Episcopus, mitram deponit, quia uir, secundum Apostolum, reuelato capite debet orare, quatenus inter ipsum & deum nullum malitiæ sit uelamen, ut reuelata facie, domini gloriam contempletur. Pontifex ergo salutationem præmittit ad populum dicens, Pax uobis, illius utens eulogio, cuius fungitur pontificio. Minor autem sacerdos cum salutat populum ait, Dominus uobiscum, quod utique uerbum Boos legitur dixisse messoribus, quod intelligitur Boos quoque figuram saluatoris expressisse. Quia Ruth Moabiticam duxit uxorem. Chorus autem utrique respondit, Et cum spiritu tuo. Ut autem Episcopus ostendat se Christi uicarium, prima uice dicit, Pax uobis, Quoniam hæc fuit prima uox Christi

Dominus uobiscum.

*Ruth. 2.
Pax uobis.*

Christi ad discipulos, cum eis post resurrectionem apparuit. Ad instar uero sacerdotum cæterorum dicit postea, Dominus uobiscum, ut se unum ex ipsis ostendat. Cæterum septem uicibus populus salutatur in missa, quatenus exclusis septem uitijs capitalibus suscipiat gratiam septiformem.

VII. salutatio-
nes in Missa.

Vtrum sacerdos non minus quam duobus
præsentibus debeat celebrare. Cap. XXIII.

STatutum est autem in sacris canonibus, ut nullus presbyterorum missarum solennia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibiq; respondentibus, ipse tertius habeatur. Quia cum pluraliter ab eo dicitur Dominus uobiscum. Et illud in secretis. Orate pro me, apertissime conuenit, ut illius salutationi respondeatur à pluribus. Verum aliud est necessitatis articulus, & aliud religionis contemptus. Pie quoq; credendum est, & sacris auctoritatibus comprobatur. Quod angeli dei comites assistant orantibus, secundum illud propheticum. In conspectu angelorum psallam tibi &c. Et angelus ad Tobiam. Quando orabas cum lacrymis, ego obtuli orationem tuam domino. Sed & in canone continetur, Supplices te rogamus omnipotens Deus, iube hæc perferri, per manus angeli tui sancti, in sublime altare tuum &c. Sane quilibet homo habet angelum suum ad custodiam. Vnde legitur in actibus Apostolorum, quod cum puella, quæ cucurrit ad ostium, Petri nunciaret aduentum, dicebant, Angelus eius est. Et dominus loquens in Euangelio, de paruulis ait, Angeli eorum semper uident faciem patris. Illos igitur habemus in oratione participes, quos habebimus in glorificatione consortes.

De consecra-
dist. i. c. Hoc
quoq;

Angelorū præ-
sentia i Missa.
Psal. 137.
Tob. 12.

Act. 12.

Matth. 18.

De oratione, conclusione & responsione.
Cap. XXV.

Salutatione præmissa, per quam auditores reddantur attentis, subdit orationes, quæ designantur in Apocalypsi, per fenum aromaticum, qui ascendit in conspectu domini, de manu angeli. Christus enim uerus homo, passioni propter nos destinatus, cuius illa uox est, holocausta & pro delicto non postulasti, tunc dixi. Ecce uenio, semper unicum sibi uerbum pro nobis orabat. Qui secundum Apostolum, in diebus carnis suæ preces supplicationesq; ad deum, qui saluum illum facere posset à morte, cum clamore ualido

Apoc. 8.

Psal. 39.

Heb. 5.

G ij & lachry-

INNOCENTII PP.

& lachrymis offerens exauditus est in omnibus pro sua reuerentia.
 Quod autem in fine orationis subiungitur, Per dominum nostrum
 Ihesum Christum. Illud signat, quod ipse dicit in Euangelio, quic-
 quid petieritis patrem in nomine meo, fiet uobis. Non enim per
 aliam uiam ad nos æterna dei beneficia possunt deuenire, quàm
 per eum qui est mediator dei & hominum, homo Christus Ihesus.
 Sicut per mediantem cristallum mutuamus ignem, in escam sup-
 positam à sole longinquo. Sumptum est autem de epistola ad Ro-
 manos. Gloriamur (inquit) in deo per dominum nostrum Ihesum
 Christum. Illud autem quod sequitur, qui tecum uiuit & regnat in
 unitate spiritus sancti Deus. Ita potest simpliciter, sed non impru-
 denter intelligi. Qui cum patre uiuit & regnat in unitate spiritus san-
 cti Deus, id est, unà cum sancto spiritu. Nam pater & filius & spiri-
 tus sanctus sunt unus Deus. Vel in unitate spiritus sancti, id est, in
 spiritu sancto, qui est unitas patris & filij, amor & cõnexio utriusq[ue].
 Per omnia sæcula sæculorum, hoc consecutiue & antonomatice, si-
 cut cantica canticorum. Amen optantis uel affirmantis ostendit
 affectum, nam in fine psalmorum ubi dicimus nos, fiat fiat, He-
 bræus dicit, amen amen. Et Christus in Euangelio sæpe dicit, amen
 amen dico uobis, Hoc est, uerum uerum dico uobis. Secundum il-
 lud quod alibi dicit. Sit sermo uester est est. Respicit ergo uel ad for-
 mam orationis, ut quod oratur optetur. Vel ad modum conclusio-
 nis, ut quod concluditur affirmetur, uerbi gratia, cum sacerdos orat,
 Da nobis quæsumus domine salutem mentis & corporis, populus
 optando respondit, Amen, id est, fiat. Vel cum sacerdos concludit,
 qui tecum uiuit & regnat in unitate spiritus sancti Deus, per omnia
 sæcula sæculorum. Populus affirmando respondit, amen, id est, ue-
 rum est.

Quare orationes dicuntur Collectæ, & quot sunt in Missa dicendæ. Cap. XXVI.

Orationes quæ circa principium Missæ dicuntur, Collectæ uo-
 cantur, eo quod sacerdos, qui fungitur ad Deum legatione
 pro populo, petitiones omnium in eis colligat & concludat,
 proprie tamẽ Collectæ dicuntur, quæ super collectam populi fiunt,
 dum colligitur populus, ut ad stationem faciendam, de una Eccle-
 sia procedant ad alteram. Orationum uero plures & uarij fuerunt
 auctores, & in tantũ earundem numerus & diuersitas excresebat,
 quod

quod octauum Affricanum Concilium, cui beatus Augustinus interfuit, ita constituit. Nullæ preces, uel orationes, uel missæ, uel præfationes, uel commendationes, uel manus impositiones dicantur, nisi in Concilio fuerint approbatæ. Nam & Gelasius Papa, tam à se quàm ab alijs compositas preces, dicitur ordinasse. Beatus autem Gregorius seclufis his, quæ nimia uel incongrua uidebantur rationabilia coadunauit, & congrua multa per se necessaria superaddens. Quidam uero modum & ordinem excedentes, in tantum orationes multiplicant, ut auditoribus suis tædium generent & fastidium. Cum e contra Dominus dicat in Euangelio. Cum oratis nolite multum loqui sicut faciunt ethnici, putant enim se in multiloquio exaudiri. Vnde cum ei dixissent Apostoli. Domine doce nos orare, compendiosam orationem eos edocuit, Pater noster quæ es in cælis &c. Huius ergo orationis formam sequentes sacerdotes, in missa septenarium numerum non excedant. Nam Christus septem petitionibus omnia corporis & animæ necessaria comprehendit. Quia deus numero impari gaudet, summopere quidam obseruant, ut impares dicant orationes in missa, uel unam, uel tres, uel quinque, uel septem. Vnam uel tres propter unitatis sacramentum uel mysterium trinitatis. Quinq; uel septem, propter quinque partitam domini passionem, uel spiritum gratiæ septiformis. Deus enim diuisionem & discordiam detestatur. Vnde cum cæterorum dierum operibus benedixit, operibus secundæ diei benedixisse non legitur. Quia binarius numerus ab unitate recedit, & ab eo cæteri diuisibiles numeri sortiuntur originem.

Concil. Mileuitanum, c. 12.

Matth. 6.

Luc. 11.

Collectæ in numero impari sunt.

De extensione manuum sacerdotis in Missa.

Cap. XXVII.

STans ergo Pontifex ad orandum, manus eleuat & extendit, saltantibus hincinde ministris, qui manus eius sustentant, sacerdote coram eo tenente sacramentarium. Lex quippe istud sacramentum insinuat. Legitur enim in Exodo. Quod cum Israel pugnaret aduersus Amalech in deserto, Moyse ascendit uerticem collis, cumq; leuaret Moyse manus, uincebat Israel. Si autem paululum remisisset, Amalech superabat. Aaron & Hur sustentabant manus eius ex utraq; parte. Et factum est ut manus eius non lassarentur, usq; ad solis occasum, fugauitq; Iosue Amalech & populum eius in ore gladij. Propter hoc ergo sacerdos extendit manus

Exo. 17.

in Missa

INNOCENTII PP.

- In Missa cum orat. Nam & Christus cum expandisset manus in cruce, pro perieutoribus orauit & dixit. Pater dimitte illis quia nesciunt quid faciunt. Moraliter instruens, quia Christus semper paratus est recipere poenitentes. Iuxta quod ipse promissit. Omne quod uenit ad me non efficiam foras. Cum autem uerus Moyses, id est, Christus eleuat manus, id est, impendit auxilium & solatium, uincit Israel, id est, ecclesia. Nam si deus pro nobis, quis contra nos? Sin autem paululum manus remittit, id est, si peccatis exigentibus subtrahit auxilium & solatium, superat Amalech, id est, diabolus. Quia non est uolentis neq; currentis, sed dei miserentis. Quia uero Christus promissit Ecclesie, Ecce ego uobiscum sum, usq; ad consummationem sæculi. Ob hoc Aaron, id est, mons fortitudinis, & Hur, id est, ignis charitatis, sustentant manus ipsius, ut in fertitudine ferat auxilium, & ex charitate solatium, ne manus eius lassentur usq; ad solis occasum, id est, usq; ad finem mundi. Sicq; Iosue duce, id est, Christo ductore Israel fugat Amalech & populum eius, id est, Ecclesia superat diabolum & exercitum dæmonum, in ore gladij, id est, per uirtutem orationis. Gladius enim est uerbum dei. Si quis ergo uult orationis uirtute superare diabolum, debet eleuare manus, id est, actus ad deum, ut eius conuersatio sit in cælis. Vnde demissas manus erigite & genua debilia roborate. Nam eleuatio manus est sacrificium uespertinum. Bona est oratio cum ieiunio & elemosyna. Fides autem sine operibus mortua est. Leuamus ergo puras manus sine disceptatione, quærentes quæ sursum sunt, non quæ super terram, ubi Christus est in dextra dei sedens.
- Luc. 23.**
Ioh. 6.
Sensus Allegoricus.
Rom. 8.
Rom. 9.
Matth. ult.
Ephc. 6.
Phil. 3.
Heb. 12.
Psal. 140.
Iac. 2.
1. Tim. 2.
Colof. 3.

De epistola quæ præmittitur Euangelio. Cap. XXVIII.

Subdiaconus Iohannem Bapt. representat.
Ioh. 1.
Matth. 20.

E Pistola quæ præmittitur Euangelio, præcursoris designat officium, quod Iohannes ante Christum exercuit, qui præfuit ante faciem domini parare uias eius. Sicut ipse testatur. Ego uox clamantis in deserto parare uiam domini. Iohannes ergo quasi subdiaconus fuit, id est, subminister illius qui de se dicit. Non ueni ministrari, sed ministrare. Lex enim quasi pædagogus, infantem dei populum, per manum Moysi custodiendum suscipiens, illius aduentum docuit expectare, quem eidem populo iam adulto, per os digitumq; Iohannis præsentem in carne monstrauit, unde eum dicens sequere

cens sequeretur ad regnum. Ecce inquit agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Præcessit namq; lex Euangelium, sicut umbra lucem, uirga spiritum, timor charitatem, initium perfectionem, dominantis præceptum amantis consilium. Nam lex per Moysen data est, gratia & ueritas per Ihesum Christum facta est. Epistola uero uox legis est suam imperfectionem Iohannis testimonio profitentis & ad perfectionem euangelicam transmittentis. Hic est inquit de quo dixi uobis. Qui post me uenit, ante me factus est, cuius non sum dignus corrigiam calciamenti soluere, me oportet minui, illum autem crescere. Non erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine. Erat lux uera quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Lex quippe neminem duxit ad perfectionem. Hinc est ergo quod Subdiaconum legentem epistolam unus acolytus comitatur. Diaconum uero legentem Euangelium, tam subdiaconus quam acolyti comitantur. Quia prædicationem Iohannis pauci secuti sunt, Sed prædicationem Euangelij plurimi susceperunt. Vnde discipuli leguntur dixisse Iohanni, Rabi qui erat tecum trans Iordanem, cui testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes ueniunt ad eum. Vt ergo cognouit Ihesus, quia pharisæi audierunt, quod Ihesus plures discipulos facit quam Iohannes reliquit Iudæam &c. Quia uero Iohannes fuit limes præcedentium & sequentium, medius inter apostolos & prophetas. Nam lex & Prophetæ usq; ad Iohannem, & ex eo regnum dei euangelizatur, & omnis in illud utim facit, ideo nec Epistola semper legitur de prophetis, nec semper de apostolis, Sed interdum sumitur de ueteri testamento, interdum de nouo. Quia Iohannes cuius uocem representat epistola, cum antiquis prædixit Christum uenturum. Qui post me uenit, ante me factus est, & cum modernis Christum ostendit præsentem, Ecce agnus dei qui tollit peccata mundi. Epistola uero græce, latine supermissio uel supererogatio nuncupatur, quod nomen bene congruit literis apostolicis, quæ supererogatae sunt Euangelio, de quibus frequentius leguntur epistolæ. Apostolicus enim ordo per illum stabularium intelligitur, cui Samaritanus commisit hominem à latronibus spoliatum, uulneratum & semitiuum relictum, proferens duos denarios & dicens ei. Curam illius habe, & quodcumq; supererogaueris, ego cum rediero, reddam tibi.

Ioh. 1.

Collatio legis
ad Euangelium.

Ioh. 1.

Heb. 7.

Ioh. 3.

Iohannes Bapt.
ut limes fuit.

Matth. 11.

Epistola super
erogationem
significat.

Luc. 10.

INNOCENTII PP.

De reuerentia quam subdiaconus exhibet Episcopo post Epistolam. Cap. XXIX.

Matth. II. **Q**UOD autem subdiaconus cum acolyto, ad sacerdotem post lectam epistolam accedit, illud insinuat, quod Iohannes cum audisset in uinculis opera Christi, mittens duos ex discipulis suis, ait illi. Tu es qui uenturus es, an alium expectamus? ut per uisa miracula, Christum iam uenisse cognoscerent. Vnde respondens Ihesus ait illis. Euntes renunciate Iohanni quæ uidistis & audistis. Cæci uident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur. Et quia dextera domini fecit uirtutem, ideo subdiaconus osculatur sacerdotis dextram. Quia uero per uisa miracula cognouit hunc esse, de quo Magister prædixerat. Qui post me uenit, ante me factus est, cuius non sum dignus corrigiam calcamenti soluere. Pronus ad pedes, calcamentum Romani pontificis osculatur. Sacerdos uero subdiaconum benedicit, Quia Christus commendauit Iohannem. Quid inquit existis in desertum uidere prophetam, Etiam dico uobis & plus quam prophetam. Amen dico uobis, inter natos mulierum, non surrexit maior Iohanne Baptista. Subdiaconus ergo post finem, sed Diaconus ante principium lectionis ad sacerdotem accedit, & exhibet reuerentiam, quia lex accepit finem in Christo, sed Euangelium originem sumpsit ab ipso, Nam lex & prophetæ usque ad Iohannem, Euangelium & Apostoli post Iohannem.

De Graduali.

Cap. XXX.

Graduale lamentum penitentie. **V**ERUM quia Iohannes penitentiam prædicabat. Penitentiam inquit agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Et iterum. Facite dignos fructus penitentię. Merito post epistolam graduale consequitur, quod penitentię lamentum insinuat. Propter quod in diebus pentecostes tollitur de officio. Quia illi uidelicet futurum in regno dei felicem statum significant. Quando iam area Christi uentilabro, quod est in manu eius, purgata, grana reponentur in horreo felicitatis æternæ. Dicitur autem graduale, à gradibus humilitatis, utpote illi conueniens, qui nec dum ascendit de uirtute in uirtutem, sed adhuc in ualle lachrymarum positus, iam tunc ascensiones in corde disponit. Rectius ergo faciunt, qui graduale, non festiuus, aut modulationis uocibus efferunt, Sed quasi cantum grauem & asperum simpliciter potius & lamentabiliter

Psal. 83.

tabiliter canunt. Potest autem responsum illud quod graduale uocatur, ad uocationem apostolorum referri, quando Christo uocante, Venite post me, ipsi non tantummodo uerbo sed opere responderunt. Quia relictis omnibus secuti sunt eum, & ideo graduale cantatur, quoniam Apostoli gradiebantur post dominum, discipuli post Magistrum. Post epistolam ergo graduale cantatur. Quia post prædicationem Iohannis discipuli sunt secuti Christum. Sicut Iohannes euangelista describit. Stabat, inquit, Iohannes & discipuli eius duo, & respiciens Ihesum ambulantiem dicit. Ecce agnus dei ecce qui tollit peccata mundi, & audierunt eum discipuli duo loquentem, & secuti sunt Ihesum. Erat autem Andreas frater Simonis Petri unus ex duobus, qui audierunt à Iohanne, & secuti eum fuerant. Hoc graduale cantauit cum inuenit fratrem suum Symonem, & dicit ei. Inuenimus Messyam, quod est interpretatum Christus, & adduxit eum ad Ihesum. Philippus quoque graduale cantauit cum inuenit Nathanaelem. Et dicit ei. Quem scripsit Moses in lege, & Prophetæ, Inuenimus Ihesum filium Ioseph à Nazareth, ueni & uide.

*Apostolorum
uocatio post
prædicationē
Ioh. Bapt.*

Ioh. 1.

Andreas.

Philippus.

De Alleluia.

Cap. XXXI.

Post luctum sequitur consolatio. Nam beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Et ideo post graduale cantatur Alleluia. Quod significat ineffabile gaudium angelorum & hominum, in æterna felicitate lætantium, hoc est, semper laudare deum, Nam beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. In uoce exultationis & confessionis sonus epulantis. Quid sit Alleluia centesimus duodecimus psalmus exponit, cui cum Alleluia præmittatur in titulo. Statim psalmus exponendo titulum incipit. Laudate pueri dominum. Hoc ineffabile gaudium, uitæ præsentis inopia nullatenus habere meretur, sed prægustans illud spe, sitit & esurit quod gustauerit, donec spes mutetur in rem, & fides in speciem. Quapropter hoc nomen Hebraicum interpretatum remansit, ut peregrinum ab hac uita gaudium. Peregrinum quoque uocabulum signaret potius quam exprimeret. Cuius mysterium, uelut quoddam gaudij stillicidium, de diuitijs supernæ Hierusalem, primum in mentem Patriarcharum & Prophetarum, post in Apostolorum ora, plenius per spiritum sanctum delapsus est. Quoniam igitur Alleluia futuræ beatitudinis quasi

Matth. 5.

Psal. 83. & 41

Alleluia.

H ij proprium

INNOCENTII PP.

proprium est uocabulum, iure magis eo tempore frequentatur quo Christus resurgens, beatitudinis spem nobis tribuit & meritum. Vt autem alijs temporibus caneretur ad missam, olim Ecclesie Romanae consuetudo non erat, sed à beato Gregorio constitutum, immo potius restauratum est. Nam à tempore Damasi Papæ, cum prius fuisset, eadem consuetudo defecerat. Deniq; cum de his & quibusdam alijs quosdam murmurare sentiret, tanquam Constantinopolitanae Ecclesie consuetudinem sequeretur, non est dedignatus reddere rationem dicens, Nos in nullo horum, aliam ecclesiam secuti sumus. Nam ut Alleluia non diceretur, de Hierosolymorum ecclesia, ex beati Hieronymi traditione, tempore beatæ memorie Damasi Papæ traditur tractum, & ideo in hoc magis illam consuetudinem amputauimus, quæ hic à Græcis tradita fuerat. Canimus ergo Alleluia post graduale, canticum lætitiæ post luctum poenitentiae, summo opere uolentes exprimere magnitudinem consolationis, quæ reposita est lugentibus, tubilantes potius quam canentes, unamq; breuiem digni sermonis syllabam, in plures neumas protrahimus, ut iocundo auditu, mens attonita repleatur & rapiatur illuc ubi semper erit uita sine morte, dies sine nocte, certe sine forte, iocunditas sine dolore, securitas sine timore, tranquillitas sine labore, fortitudo sine debilitate, rectitudo sine peruersitate, pulchritudo sine difformitate, ueritas sine fallacia, felicitas sine miseria.

Ratio B. Gregorij pro Alleluia

Luc. 5. 7. 1b. 10. 7. 13.

Septuagesima

Psal. 136

Tractus.

Psal. 119.

Potest tamen Alleluia referri ad exultationem eorum qui de miraculis Christi gaudebant laudantes Dominum, & dicentes, quia uidimus mirabilia hodie, & quia uisitauit Dominus plebem suam. Tunc enim cantabatur in iubilo Alleluia, cum omnis plebs ut uidit dedit laudem Deo, & omnis populus gaudebat in uniuersis, quæ gloriose fiebant ab eo. Nam & septuaginta duo reuersi sunt cum gaudio dicentes, Domine & dæmonia subiiciuntur nobis in nomine tuo. Hinc est quod à septuagesima usq; ad Pascha non cantatur Alleluia. Quia tempore tristitiæ non debet carmen lætitiæ decantari. Secundum illud propheticum, Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena. Septuagesima namq; tempus Babylonice captiuitatis repræsentat spiritualiter, in qua super flumina Babylonis sedentes & flentes in falcibus organa suspenderunt. Canitur autem tractus, qui cum asperitate uocum, tum prolixitate uerborum miseriam presentis incolatus insinuat. De qua dicit Psalmista, Heu mihi incolatus meus prolongatus est, habitauimus

cum

cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea.

De uersu qualis esse debeat, & qualiter interponatur. Cap. XXXII.

Quod autem interposito uersu bis Alleluia cantatur, designat quod interiecta læticia, sancti geminam lætificationis stolam accipient, mentis & carnis, siue cordis & corporis.

*Gemina stola
sanctorum.*

Nam secundum stolam mentis, exultabunt sancti in gloria, lætiantur in cubilibus suis. Secundum stolam carnis, fulgebunt iusti & tanquam scintillæ in arundinetis discurrent. Versus ergo nihil sinistrum aut triste, sed totum iocundum & dulce debet sonare, quales sunt, Dominus regnauit decorem indutus est. Dominus regnauit exulter terra. Iubilare deo. Iustus ut palma florebit, quoniam absterget deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, & iam non erit amplius neque luctus neque clamor, sed nec ullus dolor, quoniam priora transierunt. Hoc ipsum significat, quod in quibusdam ecclesiis sequentia post Alleluia cantatur, suauis iubilo dulcique canore. Notandum est autem quod in officio Missæ, trium linguarum concurrat diuersitas, ut omnis lingua constiteatur, quia dominus Ihesus Christus in gloria dei est patris. Quod & titulus crucis ostendit, qui scriptus fuit literis hebraicis, græcis & latinis, Ihesus Nazarenus rex Iudæorum.

*Psal. 149.
Sap. 3.*

*Trium linguarum
diuersitas
in Missa.*

*Phil. 2.
Ioh. 19.*

De sacerdotis sessu, dum Epistola legitur, & Graduale cantatur. Cap. XXXIII.

Hactenus tacitus sedebat sacerdos, illud insinuans, quod prædicante Ioanne, Christus quodammodo tacebat, quia non prædicabat aperte. Sed ut tradit Euangelista, Postquam traditus fuit Ioannes, uenit Ihesus in Galileam, prædicans Euangelium regni dei. Vel quia sedere uictoris est, sessio sacerdotis, Christi uictoriam signat, qui post ieiunium uicit diabolum. Nam reliquit eum tentator, & accesserunt angeli & ministrabant ei.

Mar. 1.

Matth. 4.

De mutatione sacerdotis, ab una parte altaris ad aliam, cum lecturus est Euangelium.

Cap. XXXIII.

His ergo rite præmissis, sacerdos ad sinistram partem altaris accedens pronunciat Euangelium, significans quod Christus non

H iij *stus non*

INNOCENTII PP.

Matth. 9. *Ib. 27.* *Alia ratio.* *Malach. 4.* *Apo. II.* *Rom. II.* *Matth. 15.*

stus non uenit uocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Iuxta quod ipse docet in Euangelio. Quia non indigent qui sani sunt medico, sed qui male habent, per dexteram enim iusti, per sinistram peccatores figurantur. Propter quod dominus quidem in iudicio statuet oues à dextris, hædos autem à sinistris. Quidam tamen in hoc loco dixerunt, quod ideo sacerdos in principio Missæ consistit ad dextram. Cum autem pronunciat Euangelium conuertitur ad sinistram. Et circa finem, iterum redit ad dextram. Quia cultus fidei, primo fuit in populo Iudæorum, deinde transiit ad gentes. Et circa finem iterum reuertetur ad Iudæos, ad prædicationem Enoch & Eliæ, qui conuertent corda patrum in filios, quoniam in diebus illis saluabitur Iuda & reliquiæ Israel saluæ fient. Sed cum sacerdos, qui pronunciat Euangelium, ipsius Christi representet personam. Et Christus non prædicauerit gentibus sed Iudæis. Iuxta quod ipse dicit in Euangelio. Non sum missus nisi ad oues, quæ perierant domus Israel, utrum illud recte dicatur, prudens auditor aduertat.

Quare Diaconus, qui lecturus est Euangelium, dextram Pontificis osculatur.

Cap. XXXV.

Matth. II. *Esa. 12.* *Cdn. 1.* *Mar. 16.* *1. Cor. 9.* *Mercenarius.* *2. Cor. 9.*

Porro cum Episcopus celebrat, omnia solemniter peraguntur. Diaconus enim dextra Pontificis osculata, codicem Euangelij suscipiens de altari, benedictionem postulat ab Episcopo, qua data procedit ad pulpitum præcedentibus ceroferarijs, qui fasculas ferunt accensas & thuribulum cum incenso. Iam figura mutatur. Nam Diaconus, qui prius representabat prophetam, modo representat euangelistam. Inquit enim lex & Prophetæ usque ad Iohannem, ex eo regnum cœlorum euangelizatur. Puteus altus est. Sed si fuerit diligenter eruditus uel eruderatus, hauriemus aquam in gaudio, de fontibus saluatoris. Diaconus ergo dextram Pontificis osculatur, quia prædicator euangelizare debet pro gloria sempiterna, pro qua sponsa dicit in canticis. Dextra illius amplexabitur me. Nam & angelus, qui resurrectionis gloriam uenerat nunciare, sedebat ad dextram, stola candida coopertus. Licet ergo secundum Apostolum, qui seminant spiritualia, metere possunt carnalia. Non est tamen seminandum pro carnalibus & terrenis, sed pro spiritualibus & æternis. Nam qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus

benedictionibus & metet uitam æternam. Mercenarius enim est, qui de prædicationis officio non quærit præmiũ sempiternum, sed commodum temporale.

Quando manus & pedes summi Pontificis
debeant osculari. Cap. XXXVI.

CAeterum Subdiaconus uel Diaconus non manus sed pedes Romani Pontificis osculatur, ut & summo Pontifici summam exhibeat reuerentiam, & eum illius ostendat uicarium esse, cuius pedes osculabatur. Mulier quæ fuit in ciuitate peccatrix. Adorandum est enim scabellum pedum eius, quoniam sanctum est, cuius pedes mulieres tenentes resurgentem à mortuis adorauerunt. Generaliter autem nemo debet manus summi Pontificis osculari, nisi cum de manibus eius aliquid accipit, uel cum ad manus eius aliquid tribuit, ut ostendatur quod ex utraq; debemus ei gratias exhibere. Quia sicut semper dat propria, sic nunquã recipit aliena. Ipse uero præter oblationem panis, nullam aliam oblationem manibus tangit, nisi quæ pro defunctis offertur. Quam ideom manibus accipit, ut eorum sugillet errorem, qui dogmatifant, eleemosynas non ualere defunctis. Panem uero tangit propter reuerentiam sacrificij, quod ex pane conficitur. Et quia uicarius est illius qui de se dicit. Ego sum panis uiuus, qui de caelo descendi. Cæteras autem oblationes ad pedes accipit, propter illud quod in actibus Apostolorum habetur, quoniam offerebant precia eorum quæ uendebantur, & ponebant ante pedes Apostolorum.

Osculũ pedũ.

Luc. 7.

Psal. 98.

Ioh. 20.

Osculari manum.

Oblatio pro defunctis.

Ioh. 6.

Act. 4.

De benedictione, quam Diaconus petit &
accipit. Cap. XXXVII.

Suscipiens ergo Diaconus codicem Euangelij, benedictionem postulat ab Episcopo, quia nullus debet prædicare nisi mittatur. Secundum illud Apostoli. Quomodo prædicabunt nisi prius mittantur. Et dominus inquit Apostolis, messis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios in messem suam. Esaias quoq; cum audisset uocem domini dicentis, quem mittam? & quis ibit ex nobis? Respondit. Ecce ego, mitte me. Dixitq; dominus. Vade & dices populo huic, audite audientes &c. Pontifex ergo uisibiliter benedicit Diacono, qui lecturus est Euangelium, quod non fecit Subdiacono, qui lecturus erat.

Rom. 10.

Matth. 9.

Luc. 10.

Esa. 6.

Cur Diacono
et nõ subdiacono
benedici
erat

INNOCENTII PP.

erat Epistolam. Quia Christus inuisibilis manens, legem & Prophetas, quæ per Epistolâ significantur, inuisibiliter misit & docuit.

Matth. 10. Euntes (inquit) prædicate dicentes, appropinquabit regnum cælorum. Sed postquam in terris uisus est, & cum hominibus conuersatus est, Apostolos & Euangelistas uisibiliter misit. Illi autem egressi circuibant castella, euangelizantes & curantes ubiq̃.

Baruch. 3.
Luc. 9.

De susceptione codicis Euangelij de altari. Cap. XXXVIII.

Esa. 2.
Differentia inter legem Moisaicâ & euangelicam.
Hier. 31.
2. Cor. 3.
Psal. 17.

Textus Euangelij sumitur de altari, quia de Syon exiuit lex & uerbum domini de Hierusalem, non utiq̃ lex Mosaica, quæ quondam exierat de monte Synai. Sed euangelica lex de qua dicit Propheta. Ecce dies ueniunt dicit Dominus, & conseruabo testamentum nouum super domum Israel, & super domum Iuda, non secundum testamentum, quod dedi patribus eorum, cum educerem eos de terra Aegypti. Sed dabo leges meas in mentes eorum, & in corde eorum superscribam eas, & ero illis in deum, & ipsi erunt mihi in populum. Lex quippe Mosaica scripta fuit in tabulis lapideis. Sed lex euangelica scribitur in tabulis cordis digito dei. Nam illa dabatur habentibus cor lapideum, Sed hæc datur obediens, sicut ipse dicit in psalmis. Populus quem non cognoui seruit mihi, in auditu auris obediuit mihi.

De his qui præcedunt Diaconem cum cereis & incenso. Cap. XXXIX.

Predicator bonæ opinionis esse debet.
2. Cor. 2.
Luc. 4.
Matth. 7.

Diaconus præmittit ceroferarios cum faculis & incenso, quia prædicator debet ex se odorem bonæ opinionis emittere. Secundū illud Apostoli. Christi bonus odor sumus, in omni loco. Nam cuius uita despicitur, restat ut eius prædicatio contemnatur, & dicitur. Medice cura teipsum. Etsi primum trabem de oculo tuo, & tunc eris festucam de oculo fratris tui. Debet etiam desiderium & gaudium in cordibus auditorum attendere, quatenus & libenter audiant & gratulanter obediant. Quis autem non desiderat bonum meritum, & de bono merito quis non gaudet? Euangelium enim bonum nuncium, ipsa sui nominis interpretatione signat. Vel per hoc, quod Episcopus duos præmittit acolytos ante Diaconem, qui lecturus est Euangelium portantes cereos & incensum. Notatur quod Christus præmittebat binos ante faciem suam, in

suam, in omnem ciuitatem & locum, quo ipse erat timenturus, præferentes coruscationes miraculorum & odorem uirtutum. Vnde reuersi dixerunt. Domine in nomine tuo dæmonia subiiciuntur nobis. Facies enim Christi conuenienter hic intelliguntur Apostoli, qui formam doctrinæ suæ populis ostendebant. Propter quod ipsis aiebat. Qui uos recipit me recipit. Vel ideo librum euangelicum præcedunt thuribulum & candelabrū, quia doctrinam Christi uirtus & fama præibant Euangelista testante. Exiuit Ihesus in uirtute spiritus in Galileam, & fama exiuit in uniuersam regionem de illo, & ipse docebat in synagogis eorum.

Luc. 10.

Luc. 4.

Qualiter Subdiaconus in eundō sequitur, & in redeundo præcedit referens Euangelium.

Cap. XL.

Diaconus præcedit ut doctor, Subdiaconus autem sequitur ut auditor. Ille præcedit ut prædicet, iste sequitur ut ministret.

Quia dignus est operarius mercede sua. Secundum quod Dominus in lege præcipit, non claudes os bouis triturantis. Post uero lectionem Subdiaconus quasi sufficienter edoctus præcedit referens Euangelium, quoniam mercedem Euangelij de sua ministracione reportat. Secundum illud quod ipse Dominus præmisit in Euangelio. Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ recipiet. Quem ideo præmittit Diaconus ad Episcopum, ut ostendat fructum prædicationis referre, de quo Dominus iusserat. Posui uos ut eatis & fructum afferatis, & fructus uester maneat. In quibusdam tamen Ecclesijs Subdiaconus præcedit Diaconum, ferens puluillum, quem libro supponat ut molliter se deat, per puluillum qui fesso supponitur ad quietem, signans uitæ solatium, ut uidelicet auditores, quasi pro mercede laboris prædicanti sibi necessaria subministrant. Nam inquit Apostolus. Qui altari deseruiunt, cum altari participantur.

Matth. 10.

Deut. 25

Matth. 10.

Ioh. 15.

Quid puluillus designat.

1. Cor. 9.

Quare Diaconus per unam partem ascendit in pulpitem, & per aliam descendit.

Cap. XLI.

Præcedit ergo Diaconus cum silentio, nihil ferens præter codicem Euangelij. Propter illud quod Dominus ipse præcepit, neminem salutaueritis, & nihil tuleritis in uia. Subdiaconus

Matth. 10.

Luc. 10.

I autem

INNOCENTII PP.

autem per unā uiam. Et Diaconus per aliam ascendit in pulpitum. Quoniam ille docendo, iste discendo procedit in augmentum scientiæ, uel quia ministrator per meritum operis, & prædicator per meritum oris progreditur in augmentum iustitiæ. De quo dicit Psal. 35. *Psal. 35.* Iustitia tua sicut montes Dei. Sed per eandem uiam reuertuntur ad præfulem. Quia per finalem perseverantiam pertingitur ad premium. Sicut Dominus ait. Qui perseverauerit usq; in finem, hic saluus erit. Et quia prædicatio non sufficit sine opere. Cæpit enim Ihesus facere & docere. Idcirco prædicator per uiam eandem reuertitur, per quam ministrator accesserat, uel ideo Diaconus qui lecturus est Euangelium, ab una parte progreditur, & ab altera parte regreditur. Quoniam Apostoli prius prædicauerunt Iudæis, & postea gentilibus prædicauerunt, secundum quod inquit ad Iudæos. *Act. 13.* Quia repulistis uerbum Dei, & indignos uos fecistis, Ecce conuertimus ad gentes.

Quare uersus aquilonem legitur Euangelium.

Cap. XLII.

Esa. 40. **D**iaconus ergo in ambonem ascendit ut annunciet Euangelium. Secundum illud propheticum. Super montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Syon, exalta in fortitudine uocem tuam. Et dominus inquit in Euangelio. Quod dico uobis in tenebris, dicite in lumine, & quod in aure auditis prædicate super tecta. Nam & ipse Dominus ascendit in montem ut Euangelium prædicaret. Et aperiens os suum docebat discipulos suos dicens. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum &c. *Matth. 10.* Faciem autem suam uersus Aquilonem apponit, ut ostendat prædicationem Christi contra eum specialiter dirigi, qui ait. Ponam sedem meam ad Aquilonem, & ero similis altissimo. Nam secundum prophetam, ab Aquilone pandetur omne malum super habitatores terræ. A uersus ergo Aquilonem legitur euangelium, ut *Ib. 5.* Aquilo surgat & Auster adueniat, id est, ut diabolus fugiat & spiritus sanctus accedat. Vnde Diaconus munit se signaculo crucis, ne diabolus, qui bonis insidiatur operibus, tollat ei deuotionem de corde, uel sermonem de ore. Sacerdos itaq; uel Diaconus, cum lecturus est Euangelium, signare se debet in fronte, signare se debet in ore, signare se debet in pectore, ac si dicat. Ego crucem Christi non erubesco, sed corde credo quod ore prædico. Prædicamus (inquit

Ad Aquilonē.
Esa. 14.
Hiere. 1.
Can. 4.
Lecturus euangelium facit. 4 cruce.
I. Cor. 1.

quit Apostolus Ihesum Christum & hunc crucifixum, Iudæis quibusdem scandalum, gentibus autem stultitiam. Nos autem gloriari oportet in cruce domini nostri Ihesu Christi, in quo est salus. Quia dominus inquit in Euangelio. Qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cum uenerit in maiestate sua & patris & sanctorum angelorum. Debet etiam signare librū & osculari. Librum osculatur Diaconus uel presbyter, dicto Euangelio & non prius, quasi dicat. Hic est liber crucifixi, per quem reconciliationem accepimus.

De Crucis mysterio, & de multiplici eius effectu.
Cap. XLIII.

Quam profundum est crucis mysterium & quam arduum est sacramentum? Legitur enim quod Moyses ad mandatum domini, serpentem erexit æneum pro signo. Quem aspicientes qui percussi fuerant à serpentibus sanabantur, quod ipse Christus exponens in Euangelio inquit, Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui credit in ipso non pereat. Legitur etiam, quod cum Ioseph applicuisset Manassen & Effraim, ad Iacob, statuens maiorem ad dextram & minorem ad sinistram, ut eis secundum ordinem benediceret Iacob. Ille terno manus commutans, id est, in modum crucis cancellans, dextram posuit super caput Effraim minoris, & sinistram super caput Manasse maioris, & dixit. Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis &c. Ezechiel autem audiuit dominum dicentem ad utrum uestitum lineis, habentem atramentarium scriptoris ad renes, transi per medium ciuitatis & signa thau, in frontibus uirorum dolentium & gementium, post hoc dixit septem uiris. Transite per mediã ciuitatem, & percutite omnem super quem non uideritis thau, Nemini parcat oculus uester. Iohannes quoque uidit angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum dei uiui, & clamauit uoce magna, quatuor angelis, quibus datum est nocere terræ & mari dicens. Nolite nocere terræ & mari, neque arboribus, quo ad usque signemus seruos dei nostri in frontibus eorum, Hinc est cum dominus percuteret Aegyptiorum primogenita, domos Hebræorum absque læsione transcendit, eo quod sanguinem in superliminari & in utroque poste uidisset. Dum Moyses manus tenebat extensas, Israel pugnans Amalech superabat.

*Figura Crucis
ex uet. Test.*

Num. 21

Ioh. 3.

Gen. 48.

Ezech. 9.

Apoc. 7.

Exo. 12.

ib. 17.

I ij Lignum

INNOCENTII PP.

ib. 15. Lignum missum in Marath, aquas dulcorauit amaras. Et ad lignum missum in Iordane ferrum quod † inciderat enatauit. Hoc est lignum uitæ in medio Paradisi, de quo sapiens protestatur. Benedictum lignum fit iustitia, quoniam regnauit à ligno Deus. Etenim correxerat orbem terræ, qui non commouebitur. Qui dixerunt, morte turpissima condemnemus eum, nescierunt sacramenta Dei.

4. Reg. 6 *alias † ceciderat.* Non comprehenderunt quæ sit latitudo & longitudo, quæ sit sublimitas & profundum. Crux ergo sanitatem restituit, Benedictio nem impendit, discernit à perfidis, liberat à periculis, hostes expellit, uictores constituit. Crux mysterium fidei, firmamentum spei, clavis scientiæ, forma iustitiæ, magnificentia regum, gloria sacerdotum, inopum sustentatio, pauperum consolatio, cæcorum dux, claudorum baculus, spes desperatorum, resurrectio mortuorum.

Gene. 3.
Sap. 14.
Psal. 92.
Sap. 2.
Eph. 3.
Laudes crucis

Quomodo signum crucis sit exprimendum.

Cap. XLIII.

Esa. 40. **E**st autem signum crucis tribus digitis exprimendum, quia sub inuocatione trinitatis imprimitur, de qua dicit Propheta. Quis appendit tribus digitis molem terræ: ita quod de superiori descendit ad inferius, & à dextra transeat ad sinistram. Quia Christus de coelo descendit in terram. Et à Iudæis transiit ad gentes. Quidam tamen signum crucis à sinistra produciunt in dextram, quia de miseria transire debemus ad gloriam. Sicut & Christus transiit de morte ad uitam, & de inferno ad Paradisum, præsertim ut seipsum & alios uno eodemque pariter modo consignent. Constat autem quod cum super alios signum crucis imprimimus, ipsos à sinistris consignamus in dextram. Verum si diligenter attendas, & super alios signum crucis à dextra produciimus in sinistram, quia non consignamus eos quasi uertentes dorsum, sed quasi faciem præsentantes.

De salutatione quæ præmittitur Euangelio.

Cap. XLV.

Mat. 10.
Luc. 10. **D**iaconus ergo in ambone consistens, salutat populum dicens, Dominus uobiscum, illud obseruans quod dominus iusserat. In quamcumque domum intraueritis, primum dicite. Pax huic domui. Stans ergo populus, quod ante non fecerat cum epistola legeretur, deuotus & attentus. Respondet. Et cum spiritu tuo. Statimque

Statimq; Diaconus ut eos beniuolos reddat & dociles, subdit. *Se-* quentia sancti euangelij. Sed & ipsi cum reuerentia & honore respondēt. Gloria tibi Domine, glorificantes Dominum, quod miserit eis uerbum salutis. Sicut in actibus Apostolorum habetur, & glorificauerunt Dominum dicentes. Ergo & gentibus dedit Deus poenitentiam ad uitam. *Act. 11.*

De præminētia Euangelij. Cap. XLVI.

SAne sicut caput præminet corpori, & ei cætera membra subseruiunt. Sic Euangelium toti officio præcellit, & ei cæteræ partes intellectuali ratione consentiunt. Hoc est uerbum uerbi, sermo sermonis, sapientia sapientiæ. Verbum uerbi quod erat in principio apud deum, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Sermo sermonis, qui uenit à regalibus sedibus, insimulatum portans imperium, nimis efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Sapientia sapientiæ quæ attingit à fine usq; ad finem fortiter & disponit uniuersa suauiter. Paradisus delictarum, hortus aromatum, cella uinaria, cœnaculum uitæ, Mensa propositionis, quadriga Aminadab, turris Dauid, Gazophylacium templi, thesaurus patrisfamilias. Hic est fons hortorum, puteus aquarum uiuentium quæ fluunt impetu de Libano. Quocirca Diaconus corde purum, ore mundum, & opere castum, se studeat exhibere, quatenus sacrosanctum Euangelium possit digne proferre, quia puteus aquarum uiuentium, id est, euangelica prædicatio non fluit impetu, id est, libere, nisi de Libano, id est, de corde casto, & ore candido. Non est enim speciosa laus in ore peccatoris. Sed peccatori dicit Deus. Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum. Hic iam non loquitur Moyses qui ab heri & nudius tertius non eloquens est, sed impeditioris & tardioris linguæ factus est. Ex quo dominum loquentem sibi audiuit. Hic non loquitur Esaias qui de se dicit. Væ mihi quia tacui, quia uir pollutus labijs ego sum. Hic non loquitur Ieremias qui dicit a a a Domine deus nescio loqui, quia puer ego sum. Sed hic loquitur pater in filio, quem constituit heredem uniuersorum, per quem fecit & secula.

Laudes Euangelij.

Sap. 18.

Heb. 4.

Sap. 8.

Cant. 4.

Qualis esse debet Diaconus.

Ecclesi. 15.

Psal. 49.

Moyfes.

Exod. 4.

Esaias. c. 6.

Ieremias c. 1.

Heb. 1.

Quare post Euangelium, liber & thuribulum ad Episcopum reportantur. Cap. XLVII.

I ij Euangelio

INNOCENTII PP.

Euangelio perlecto, liber & thuribulum ad Episcopum reportantur. Quoniam ad eum omnia bona sunt referenda, à quocumq̃ procedūt. Vnde multi psalmorū intitulatur, In finem psalmus Dauid. Quia Christus est finis consumans, sed non consumens, alpha & o, primus & nouissimus, initium & finis. Episcopus ergo thus odorat & codicem osculatur. Quia Christus quod inspirauit & docuit, hic approbat & acceptat. Deus enim nihil accipit, nisi quod efficit, nec remunerat nisi quod donat. Quia sicut cuncta quæ facit sunt bona. Sic nulla sunt bona nisi quæ facit. Nam

Qualis finis est Christus,

Gene. i. uidit deus cuncta quæ fecerat, & erant ualde bona.

De symbolo quod post Euangelium decantatur. Cap. XLVIII.

Quia uero corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutē, ut ostendat Ecclesia, quod Euangelij uerbum corde recepit, mox fidei symbolum ore decantat, quod tamen Episcopus incipit, ut significet quod omne bonum à Christo procedat. Nam omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens à patre luminum. Quo circa ne musicus ille cœlestis diceret, cantauimus uobis & non saltastis, chorus catholicus euangelicæ doctrinæ consona uoce respondet, & solenni tripudio fidem catholicam profitetur. Symbolum autem græcè, latine sonat indicium uel collatio. Tum quia fidei plenam indicat regulam & perfectam rationem, tum quia simul in unum continet articulos fidei. Traditur enim quod postquam Apostoli sanctum paraclitum acceperunt, cum iam forent ad prædicandum Euangelium profecturi, conferentes in unum super articulos fidei, statuerunt, ut sicut omnes erant in fide concordēs, sic omnes unam fidem concorditer prædicarent, & ideo Symbolum componentes, unusquisq̃ bolum, id est, particulam unam apposuit. Vnde secundum Apostolorum catalogum duodecim particulas dinoscitur continere. Symbolum ergo post euangelium, fidem post prædicationem ostendit. Vnde Iohannes. Hæc eo loquente multi crediderunt in eum. Nam & secundum Apostolum, fides est ex auditu, auditus autem per uerbum Christi. Damasus autem constituit ut symbolum cantetur ad missam, ex decreto sanctæ uniuersalis Synodi apud Constantinopolim celebratæ.

Rom. 10. Via uero corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutē, ut ostendat Ecclesia, quod Euangelij uerbum corde recepit, mox fidei symbolum ore decantat, quod tamen Episcopus incipit, ut significet quod omne bonum à Christo procedat. Nam omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens à patre luminum. Quo circa ne musicus ille cœlestis diceret, cantauimus uobis & non saltastis, chorus catholicus euangelicæ doctrinæ consona uoce respondet, & solenni tripudio fidem catholicam profitetur. Symbolum autem græcè, latine sonat indicium uel collatio. Tum quia fidei plenam indicat regulam & perfectam rationem, tum quia simul in unum continet articulos fidei. Traditur enim quod postquam Apostoli sanctum paraclitum acceperunt, cum iam forent ad prædicandum Euangelium profecturi, conferentes in unum super articulos fidei, statuerunt, ut sicut omnes erant in fide concordēs, sic omnes unam fidem concorditer prædicarent, & ideo Symbolum componentes, unusquisq̃ bolum, id est, particulam unam apposuit. Vnde secundum Apostolorum catalogum duodecim particulas dinoscitur continere. Symbolum ergo post euangelium, fidem post prædicationem ostendit. Vnde Iohannes. Hæc eo loquente multi crediderunt in eum. Nam & secundum Apostolum, fides est ex auditu, auditus autem per uerbum Christi. Damasus autem constituit ut symbolum cantetur ad missam, ex decreto sanctæ uniuersalis Synodi apud Constantinopolim celebratæ.

Cur Episcopus incipit symbolum.

Iac. 1.

Matth. 11.

Ioh. 7.

Rom. 10

De duodecim

De duodecim partibus utriusque Symboli, tam
Apostolici quam Constantinopolitani.
Cap. XLIX.

Credo in deum patrem omnipotentem, creatorem coeli & Petrus
terrae.

Et in Ihesum Christum filium eius unicum dominum nostrum.

Qui conceptus est de spiritu sancto, natus ex Maria uirgine.

Passus sub Pontio Pilato, crucifixus mortuus & sepultus.

Descendit ad inferna, tertia die resurrexit a mortuis.

Ascendit ad coelos, sedet ad dexteram dei patris omnipotentis.

Inde uenturus est iudicare uiuos & mortuos.

Credo in spiritum sanctum.

Sanctam ecclesiam catholicam, sanctorum communionem.

Remissionem peccatorum.

Carnis resurrectionem.

Et uitam aeternam, Amen.

Andreas

Iacobus

Iohannes

Philippus

Bartholomeus

Thomas

Mattheus

Iacobus

Symon

Thaddeus

Mathias.

Constantinopolitanum quoque symbolum di-
noscitur continere xij. clausulas.

Credo in unum deum.

Et in unum dominum Ihesum Christum.

Qui propter nos homines.

Crucifixus etiam pro nobis.

Et resurrexit tertia die.

Ascendit in coelum.

Et iterum uenturus est cum gloria.

Et in spiritum sanctum.

Et unam sanctam catholicam.

Expecto resurrectionem mortuorum

Et uitam uenturi seculi.

Isti sunt duodecim panes qui recentes & calidi super mensam

propositionis, coram Domino ponebantur. Hæc sunt dona quæ

princeps tribuum in consecratione altaris duodecim obtulere die-

bus. Duodenarius enim numerus multipliciter est consecratus.

In xij. Apostolis. In xij. Prophetis, in xij. Patriarchis, in xij. explo-

ratoribus, in xij. principibus, in xij. tribubus, in xij. fontibus, in xij.

lapidibus, in xij. sedibus, in xij. horis, in xij. mensibus, in xij. annis,

in xij

Leuit. 24.

Num. 7.

Numerus XII.

INNOCENTII PP.

Mysteria huius numeri.

in xij. signis, in xij. stellis, in xij. gemmis, in xij. portis, in xij. angulis, in xij. fundamentis, in xij. uirgibus, in xij. cubitis, in xij. Cophinis, in xij. phialis, in xij. acetabulis, in xij. mortariolis, in xij. bobus, in xij. Lemculis, in xij. ardetibus. Est autem numerus superabundans, constans ex duobus senariis, signantibus perfectionem cogitationis & operis, siue mentis & corporis. Ex ternario multiplicato per quaternarium, & quaternario per ternarium, signantibus fidem indiuiduæ trinitatis, & quatuor Euangeliorum doctrinam, siue tres uirtutes Theologicas catholicas, & quatuor uirtutes politicas. Hic numerus ex suis partibus aggregatis, excrescit in sedenarium, qui constat ex denario & senario, mandatorum executionem significans, Quia decem sunt legis mandata, quæ sex diebus exequimur, excrescentes in charitatis perfectionem, quæ secundum Apostolum xvi. proprietates habere dimoscitur. Charitas (inquit) patiens est, benigna est, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem ueritati, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, charitas nunquam excidit.

XVI. proprietates charitatis.

1. Cor. 13.

Quibus diebus symbolum sit dicendum in Missa. Cap. L.

Infra octauas.

Hiere. 31

Matth. 2

Symbolum autem in illis tantum solennitatibus cantari debet ad Missam, de quibus aliqua mentio fit in symbolo, uidelicet omnibus diebus dominicis, Natalis domini, Epiphania domini, Cæna domini, Pascha, Ascensione, Pentecoste, omnibus festiuitatibus Mariæ, Sanctæ crucis, Angelorum, Apostolorum, dedicationibus ecclesiarum, & commemoratione omnium sanctorum, quanquam & ipsa sit dedicationis festiuitas. Infra octauas Natalis domini, excepta die Innocentium, in qua cantica lætitiæ subtrahuntur. Tum quia uox in Rama audita est, ploratus & ululatus multus, Rachel plorans filios suos, tum quia innocentes descendunt ad inferos, tum etiam quia non loquendo sed moriendo confessi sunt. In octaua tamē cantantur cantica lætitiæ, propter resurrectionis gloriam, quam octaua signat. Infra octauas Epiphaniæ, Paschæ, Ascensionis, Pentecostes, Apostolorum Petri & Pauli, & Assumptionis uirginis Mariæ. Vnde licet in natiuitate Sancti Iohannis Baptistæ & festiuitate sancti Laurentij symbolum non cantetur.

In octauis

In octauis eorum tamen cantatur, eo quod infra octauas Apostolorum & assumptionis adueniant, & ob hoc in octauis sancti Iohannis prefatio de Apostolis. Et in octauis sancti Laurentij prefatio de Assumptione cantatur. Horum omnium commemoratio fit in symbolo, quorundam tamen obscure, ut Epiphaniæ quæ est festum baptismatis, de quo continetur in symbolo, confiteor unum baptisma. Coena domini quæ est solennitas eucharistiæ, ad quam respicit illud, quod in symbolo continetur sanctorum communionem. Angelorum qui nomine cœli debent intelligi cum in symbolo dicitur, Creatorem uel factorem cœli & terræ. Secundum illud. In principio creauit Deus cœlum & terram, id est, naturam angelicam & mundanam. Quibusdam tamen uidetur, in festiuitatibus Angelorum non esse symbolum decantandum, eo quod Angeli nunquam habuerunt fidem, sed speciem, non credentes sed agnoscetes. Dedicacionis Ecclesiarum, ad quam respicit illud, Sanctam ecclesiam catholicam. Tunc enim (ut infra dicam) sanctificatur catholica ecclesia, cum dedicatur. Ad octauas respicit resurrectio mortuorum, de qua continetur in symbolo, Expecto resurrectionem mortuorum. In festo tamen Agnetis secundo symbolum non cantatur, quia licet celebretur, non tamen est festum octauæ. Vnde nec in Calendario scribitur, nec in ecclesia pronunciatu octaua. Quibusdam non absurde singulis diebus Paschalibus, sicut omnibus diebus dominicis symbolum cantant, à die resurrectionis usque ad festum Ascensionis. Quidam etiam in festiuitate sanctæ Mariæ Magdalenæ, dicentes illam Apostolorum apostolam, symbolum cantant. Et in capella proprie cantatur, pro eo quod ipsa proprie uel prima resurrectionis gaudium Apostolis nunciauit. De quibusdam tamen mentio fit in symbolo, in quorum commemoratione symbolum non cantatur ut passionis & sepulturæ, quoniam illorum dierum officium, aliorum officiorum regulam non sectatur.

Mentio festorum in symbolo.

Ioh. 20

A quibus symbolum fit cantandum.

Cap. LI.

Quia uero Christus non uenit prædicare gentibus, sed Iudeis, iuxta quod ipse dicit in Euangelio Apostolis. *Matt. 10*
 Quia gentium ne abieritis, & in ciuitatem Samaritanorum non intraueritis, donec post resurrectionem præcepit eisdem. *Mar. 16.*
 Euntes in mundum uniuersum, prædicare Euangelium omni creaturæ.

K

creaturæ.

INNOCENTII PP.

Singularis ritus Ro. Pont. in Missa.

creaturæ. Iectico Romano Pontifice solemniter celebrante, symbolum fidei non cantores in choro, sed subdiacones ad altare decantant, ipsi & generaliter ad uniuersa respondent, usq; dum Pontifex dicit, Pax domini sit semper uobiscum. Quoniam usq; post Christi resurrectionem, sola Iudæorum Ecclesia, quæ per subdiacones designatur, qui sursum ad altare consistunt, corde credidit ad iusticiam, ore autem confessa est ad salutem. Sed extunc cantores in choro respondent, & uniuersa decantant. Quia post resurrectionem ecclesia gentium, quam cantores designant, qui deorsum in choro consistunt, fidem Christi recepit, & laudum præconia saluatori persoluit. Inter Euangelium tamen & sacrificium chorus concinit offertorium. Quoniam inter prædicationem & passionem gentilitas fidei uotum offerens decantauit, quando mulier Cananea de finibus Tyri & Sydonis egressa clamauit, & dixit. Misere mei domine fili Dauid, filia mea à dæmonio uexatur, cuius tandem fidem commendans Dominus ait, O mulier, magna est fides tua, fiet tibi sicut uis.

Mat. 15.

De offertorio.

Cap. LII.

Dicturus sacerdos Oremus, præmittit Dominus uobiscum, quia nisi nobiscum sit Dominus, ad salutem nostram orare non possumus. Statim autem canitur offertorium, trahens nomen ab offerendo, quia dum offertorium cantatur, sacerdos accipit oblationes à populis uel hostias à ministris. Hilarem enim datorem diligit Deus. Ordo conueniens, ut post prædicationem sequatur fides in corde, laus in ore, fructus in opere. Fides in symbolo, laus in offertorio, fructus in sacrificio. Quapropter offerenda cantatur, quia sacrificium laudis offertur. Vnde Psalmus. Circuibō & immolabo in tabernaculo eius hostiam iubilationis, cætabo & psallam dicam domino. Et in Paralipomenon. Cum offerrent holocausta, cœperunt laudes canere domino, Et in diuersis organis, quæ Dauid rex compererat, concrepare.

2. Cor. 9.

Psal. 26.

2. Par. 5.

De silentio post offertorium.

Cap. LIII.

Post hoc sacerdos silentij solitudinem expetit, instante memoria dominicæ passionis, illud insinuans, quod Ihesus iam non palam ambulabat apud Iudæos, cum cogitarent cum interficere, sed abiit in regionem, iuxta desertum in ciuitate quæ dicitur Effrem, & ibi morabatur cum discipulis suis, Collegerunt ergo pontifices

Ioh. 11.

pontifices & pharisæi consilium, & dicebant. Quid facimus? quia hic homo multa signa facit, si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & uenient Romani, & tollent nostrum locum & gentem. Vnus autem ex illis, Cayphas nomine, cum esset Pontifex anni illius dixit eis. Vos nescitis quicquam nec cogitatis, Quia expedit uobis, ut unus homo pro populo moriatur, & non tota gens pereat. Ab illo ergo die cogitauerunt, ut interficerent eum. Silentium ergo sacerdotis, latibulum Christi signat.

De ablutione manuum antequam sacrificium offeratur. Cap. LIII.

NOtandum uero, quod cum sacerdos dixisset, Oremus, non statim orationem subiungit, sed antequam ad altare procedat, manus abluit, quatenus lotis manibus oblationem accipiat, incensum offerat, & orationem effundat. Scriptum est enim in Exodo. Facies labium æneum, ponesq; illud in tabernaculum testimonij ad altare, & missa aqua lauabunt in ea Aaron & filij eius, manus suas & pedes, quando ingressuri sunt in tabernaculum testimonij, & quando accessuri sunt ad altare. Cum ergo manus suas lauisset Episcopus, ingressurus tabernaculum, tunc iterum manus abluit, cum accessurus est ad altare, ut magis magisque mundatus offerat hostiam immaculatam, sanctam, deo placentem. Vnde Psalmista cum esset mundatus, petebat amplius emundari. Amplius (inquit) laua me ab iniustitia mea, & à delicto meo munda me. Sacerdos igitur hostiam oblaturus, debet conscientiam lauare lachrymis poenitentiae. Secundum illud. Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum rigabo. Nam & Christus antequam uerum & unicum sacrificium in ara crucis offerret, in resurrectione Lazari lachrymas effudit, miseratus Euangelista testante. Ihesus (inquit) infremuit spiritu, turbauit semetipsum & lachrymatus est.

Exo. 30.

Bina lotio.

Psal. 50.

Psal. 6.

Ioh. II.

De corporalibus, & quare una pars extenditur & altera complicatur. Cap. LV.

INterim uero Diaconus corporales pallas, super altare disponit, quæ significant linteamina, quibus inuolutum fuit corpus Ihesu. Pars autem quæ plicata ponitur super calicem, signat sudarium, quod fuerat super caput eius separatim inuolutum in unum

K ij locum.

INNOCENTII PP.

Constitutio de Pallis lineis. *Ps + lintheo.* *De consecra. distin. 1. c. Con sulto.* *Ne perscrute= mur sed creda= mus mysteria.* *1. Tim. 1.* *Psal. 63.* *Pro. 25.* *Ioh. 6.*

locum. De his itaq; tantum reperitur in canone, Consulto omni constitutum ut sacrificium altaris non in serico panno aut intincto quisquam celebrare præsumat, sed in puro + lineo, ab Episcopo consecrato, terreno scilicet lino procreato atq; contexto, sicut corpus domini nostri Ihesu Christi in sindone linea munda sepultum fuit. Potest tamen & in his aliud figurari. Duplex est enim palla. quæ dicitur corporalis, una quam Diaconus super altare totam extendit, altera quam super calicem plicatam imponit. Pars extensa, signat fidem, pars plicata signat intellectum. Hic enim mysterium credi debet, sed comprehendere non ualet, ut fides habeat meritum, cui humana ratio non præbet experimentum. Credamus ergo de corde puro, conscientia bona & fide non ficta. Sed non præsumamus discutere, quia defecerunt scrutantes scrutiny. Scriptum est enim, quia perscrutator maiestatis opprimetur à gloria. Nam qui dixerunt, durus est hic sermo, & quis potest illum audire? abierunt retrorsum, & iam non ambulabant cum Christo.

De oblatiis & incenso, & quare sacerdos tertio circumducit & reducit incensum, & quare totum undiq; incensatur altare.

Cap. LVI.

Iohz. 12. *Magdalena ter unxit Ihesum.* *Luc. 7.* *Ioh. 12.* *Mar. 16.*

Tunc exurgens sacerdos ad altare procedit, ubi mysticam oblationem accipit à ministris. Illud insinuans quod Iohannes euangelista describit. Ihesus (inquit) ante sex dies Paschæ uenit Bethaniam ubi fuerat Lazarus mortuus, quem suscitauit Ihesus. Eecerunt autem ei cenam ibi, & Martha ministrabat. Oblatione suscepta statim adoletur incensum per quod illud innuitur, quod statim per Euangelistam subicitur. Maria ergo accepit libram ungenti nardapistici præciosi, & unxit pedes Ihesu, & domus impleta est ex odore ungenti. Quod autem sacerdos tertio superducit & circumducit incensum, designat quod Maria ter exhibuit & adhibuit unguentum circa corpus Ihesu. Primo cum unxit pedes ipsius in domo Simonis pharisæi. Secundo cum in domo Simonis leprosi super caput eius unguentum effudit. Tertio cum emit aromata ut ueniens ungeret Ihesum, iam positum in sepulchro. Voluntas enim pro facto reputatur, cum & per ipsam non steterit, quo minus expleuerit quod incepit. Quod undiq; totum incensatur altare, designat

signat quod factum illud, totam undiq; respargit ecclesiam. Sicut Dominus ipse testatur. Amen dico uobis, ubicunq; prædicatum fuerit hoc euangelium in toto mundo, dicetur, quod hoc fecit in memoriam eius. Moraliter autem incensum deuotionis adolendum est in thuribulo cordis, igne charitatis, ut odorem suauitatis emittat. De quo dicit scriptura. Fungi sacerdotio, & habere laudem in nomine ipsius, & offerre illi incensum dignum in odorem suauitatis. Hoc enim incensum sacerdos accipit, id est, Christus accipit, & incensat ex eo sacrificium & altare.

Matth. 26.

Eccli. 45.

De modo & ordine sacrificium offerendi.

Cap. LVII.

Verum libet adhuc oblationis mysterium explicare. Subdiaconus enim calicem præparat, panem & uinum in illo disponens, quia nimirum lex, quæ per Subdiaconum hic congrue designatur, huius oblationis mysterium præsignauit docens, quod Melchisedech rex Salem protulit panem & uinum. Erat enim dei sacerdos altissimi. Quod exponens Propheta dicit ad Christum. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Diaconus autem calicem præparatum accipiens, in altari componit. Quoniam Euangelium, cuius est figura Diaconus, huius sacrificij ritum commendauit Ecclesiæ, quam per altare supra diximus figurari. Prius tamen Diaconus patenam cum hostia tradit Episcopo, quam Episcopus ipse super altare disponit, insinuans, quod ipsemet Christus hoc sacramentum primū instituit, & ecclesiæ tradidit celebrandum, dicens. Hoc est enim corpus meum, quod pro uobis tradetur, hoc facite in meam commemorationem. Episcopus aquam utno commiscet in calice, quia Christus populum reconciliauit in morte. Scriptum est enim, quod aquæ multæ sunt populi multi. Christus autem sanguinem suum effudit pro populo, sicut ipse testatur. Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum, & de latere Christi simul exiuit sanguis & aqua. Quatenus nec Christus sit sine populo, nec populus sine Christo. Quia cum aqua cum uino miscetur, Christus & populus adunantur. Verum hoc quoq; mysterium lex Mosaica figurat, sicut exponit Apostolus dicens. Bibebant autem de spiritali consequente eos petra. Petra autem erat Christus. Quapropter ampullam cum aqua Subdiaconus tradit Episcopo,

Ministerium
subdiaconi.

Gene. 14

Psal. 109.

Ministerium

Diaconi.

1. Cor. 11.

Cur aqua ad-
miscetur uino.

Apoc. 17

1. Cor. 10.

INNOCENTII PP.

quam Episcopus fundit in calicem, ut sicut aqua non separatur à uino, sic nunquam populus separetur à Christo. Calix ponitur ad dextrum latus oblatæ, quasi sanguinem suscepturus, qui de latere Christi dextro creditur uel cernitur profluxisse. Nam sicut panis in *Crucis signa-* corpus, ita profecto uinum transsubstantiatur in sanguinem. Porro *culum.* cum sacerdos accipit patenam & urceolum, calicem & thuribulum, patenam cum hostia, urceolum cum aqua, calicem cum uino, thuribulum cum incenso, efficit super ea crucis signaculum, ut per crucis uirtutem omnis *✠* comitatus diabolicæ malignitatis effugiat, ne contra sacerdotem uel sacrificium aliquo modo præualeat, ob hoc & in modum crucis superducit & circumducit incensum & sacrificium & altare, quatenus & crucis signaculo & thuris incenso diabolicæ fraudis malignitas extricetur. Sicut prædiximus & ostendimus ad id utrunq; ualere.

De patena super quam sacrificium panis offer- fertur. Cap. LVIII.

Patena latitudinem charitatis designat. **P**atena dicitur à patendo, cor latum & amplum signat, super hanc patenam, id est, super latitudinem charitatis sacrificium iustitiæ debet offerri, ut holocaustum animæ pingue fiat. Hanc latitudinem cordis habebant Apostoli, cum Petrus aiebat, & si oportuerit me mori tecum, non te negabo, similiter & omnes discipuli Christo dixerunt, propter quod Dominus intulit dicens. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma, sed latitudo cordis ab eis aufugit & latuit, cum omnes discipuli relicto magistro fugerunt & latuerunt. Et ideo post susceptam oblatam sacerdos abscondit sub corporali patenam, uel ab altari remotam Subdiaconus retro continet inuolutam, per quod discipulorum fuga uel latibulum designatur, qui dum uerum sacrificium offerretur, fugerunt relicto Christo. Sicut eis ipse prædixerat. Omnes uos fugam & scandalum patiemini in me in hac nocte. Scriptum est enim, percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis, postquam autem surrexero, præcedam uos in Galileam. Et ideo sacerdos dominicæ resurrectionis annuntiaturus *✠* euangelium, resumit patenam, quia cum esset sero, die illo, una sabbatorum & fores essent clausæ, ubi erant discipuli congregati propter metum Iudæorum, uenit Ihesus & stans in medio dixit eis. Pax uobis, resumens oues quæ trepidantes aufugerunt,

De sacerdotis

De sacerdotis inclinatione. Cap. LIX.

Tunc sacerdos inclinans, orat primum pro se, deinde pro populo, monens ut populus oret pro ipso. Orate (inquit) pro me fratres, Debemus enim pro inuicem orare, secundum Apostolum, ut saluemur. Nam & Dominus inquit in Euangelio, Amen dico uobis, quia si duo uel tres consenserint de omni re super terram quamcunq; petierint, fiet eis à patre meo qui est in coelis. Orauit autem & Christus primum pro se, deinde pro populo dicens, Pater, uenit hora, clarifica filium tuum, ut & filius tuus clarificet te, Pater sancte serua eos, quos dedisti mihi, ut sint unum, sicut & nos, Per hoc autem quod sacerdos inclinat se, humiliationem Christi signat qui exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens factus obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis. Nunc tandem sacerdos dicit orationem, quam intermisit, quia tunc demum Christus redijt Hierosolymam ad domum, quam ad tempus deseruerat, cum secesserat in Effrein. Sic enim habetur in Euangelio, cum uenisset Ihesus Hierosolymam, intrauit in templum Dei & eiecit uendentes & ementes, de templo dicens, Domus mea domus orationis uocabitur.

Iaco. 5.

Matth. 18

Oratio Christi

Ioh. 17.

Phil. 2.

Ioh. 11.

Matth. 21

De præfatione. Cap. LX.

Quia uero iterum iam palam ambulabat Ihesus, ita quod in crastinum turba multa, quæ conuenerat ad diem festum, cum audissent, quia Ihesus uenit Hierosolymam, acceperunt ramos palmarum, & obuiam processerunt, clamantes, Osanna, benedictus qui uenit in nomine domini rex Israel. Leuat ergo sacerdos manus & uocem, dicendo palam. Per omnia secula seculorum. Finis orationis est principium præfationis. Per quod sacerdos insinuat, quod Christus est lapis angularis, qui fecit utraq; unum, Iudæos continens & gentiles, ut sit unum ouile & unus pastor. Vnde post laudem Iudæorum, Euangelista describit fidem gentilium. Erant inquit gentiles quidam ex his, qui ascenderant ut adorarent in die festo, hi rogauerunt Philippum dicentes, Domine uolumus Ihesum uidere. Diciturus autem sacerdos orationem dignissimam, præmittit salutationem, optans nos tales existere, cum quibus dominus manere dignetur, & illud nobiscum celebrare conuiuium, ad quod mulier attulit alabastrum ungenti nardapisticis præciosi, & illud effudit super caput Domini recubentis. Vnde

Ioh. 12

Finis orationis fit per principium præfationis.

statim

INNOCENTII PP.

- Sursum corda* statim sacerdos subiungit, *Sursum corda*. Chorusq; subiungit, *Habeamus ad dominum*, ut ecclesia sit uere mulier ungentaria, ac sursum ad ipsam uerbi diuinitatem cor eleuet, & illud caput æquale Deo patri fide contingens, ungento catholicæ confessionis perungat. Cuius sane præconium sacerdos prosequitur dicens. *Gratias agamus domino deo nostro*. Chorusq; respondet. *Dignum & iustum est*.
- Gratias agamus.* Gratias enim debemus referre, omnipotenti deo, per Christum dominum nostrum. Credentes & confitentes quod per ipsum maiestatem eius laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates &c. Nimirum hoc diuinitatis archanum eius contingere, est præcipuum super caput eius ungentum effundere, quod ex euangelici pigmenti medulla Ioannes euangelista confecit. In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum,
- Hymnus Angelorum & hominum.* Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Hoc sacre confessionis præconium, ita recte concludit Ecclesia, ut cum angelis & hominibus decantet hinc deuoti pectoris hymnum. Sanctus sanctus sanctus &c. orans iste, uel hymnus partim angelorum partim hominum uerba complectitur. Legitur enim in *Esaia*, quod Seraphim clamabant, alter ad alterum & dicebant. Sanctus sanctus sanctus dominus deus exercituum, plena est omnis terra gloria eius. Legitur quoq; in *Euangelio*, quod qui præbant, & qui sequebantur clamabant dicentes. *Osanna filio Dauid, benedictus qui uenit in nomine domini Osanna in altissimis*. Vox angelorum, trinitatis & unitatis in deo commendat archantum, uox hominum diuinitatis & humanitatis in Christo personat sacramentum. Potest tamen præfationis officium, ad illud referri, quod Ihesus ascendit in coenaculum magnum stratum. In quo multa locutus est cum discipulis suis, & gratias agens hymnum retulit deo patri, quod *Iohannes euangelista* describit, usq; dum egressus esset trans torrentem Cedron, de quo dicit *Mattheus*. Et hymno dicto exierunt in montem oliueti. *Gelasius Papa* tractus & hymnos composuit, & Sacramentorum præfationes cauto & elimato sermone dictauit. *Sixtus* autem hymnum Sanctus sanctus sanctus cantari constituit.

De expositione præfationis. Cap. LXI.

Sursum corda
Colos. 3.
alias + sapite,

Monet ergo sacerdos, ut corda sursum habeamus ad Dominum, secundum exhortationem Apostoli dicentis. *Quæ sursum sunt + quærite, & non quæ super terram*. Nam ubi est thesaurus

est thesaurus tuus, ibi & cor tuum. Multi quidem dum ore loquuntur celestia, corde meditantur terrena. Quibus Dominus improbat per Prophetam. Populus hic me labijs honorat, cor autem eorum longe est à me. In qualibet ergo oratione peccatum est, Sed in ista periculum, cor habere diuisum ab ore, os habere diuisum à corde. Nam qui semetipsum non audit, deus illum non exaudit. Chorus ergo respondens profitetur, se sacerdotis monita suscepisse, cum ait, Habemus ad dominum. Diligenter ergo prouideat, ne cor habens deorsum ad seculum, spiritui sancto damnabiliter mentiat. Sacerdos postquam attentos reddidit & deuotos, hortatur ut gratias agamus domino deo nostro. Quoniam ipse est deus, id est, creator, ipse est dominus, id est, redemptor. Ipse enim est noster Ihesus, id est, saluator. Tunc erit uerissime noster, cū erit omnia in omnibus, id est, sufficientia singulorum. Ipse est ergo Deus qui de nihilo nos creauit. Ipse est dominus, qui sanguine suo nos redemit. Ipse est noster, qui si u munere nos saluabit. Qui creando nobis dedit naturam, qui redimendo dedit gratiam, & saluando dabit gloriam. Chorus ergo respondens, sacerdotis uerbum approbat & affirmat. Dignum (inquit) & iustum est. Dignum quantum ad dominum, quia ipse est dominus deus noster. Iustum est, quantum ad nos, quia nos sumus populus eius & oues pascuæ eius. Vere dignum & iustum est, æquum & salutare. Nos tibi semper &c. Dignum quia nos mera uoluntate fecisti. Iustum, quia nos mera misericordia redemisti, Aequum quia gratuito nos iustificas, Salutare quia nos perpetuo glorificas. Agere gratias domine sancte, ubiq; pater omnipotens, semper æterne deus. Vnde Psalmista. In omni loco dominationis eius benedic anima mea domino. Et iterum. Benedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Per Christum dominum nostrum. Aduocatum enim habemus apud patrem Ihesum Christum dominum iustum, qui interpellat pro nobis, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, qui exauditur in omnibus pro sua reuerentia. Per eum ergo quasi per mediatorem laudes efferimus. Per eum quasi per aduocatum gratias exhibemus. Per quem maiestatem tuam laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates. Per illum itaq; laudant, adorant & tremunt, per quem omnia facta sunt, per quem omnes spirituum ordines sunt creati. Nam dixit deus, fiat lux, & facta est lux. Verbo dixit, & uerbo fecit. Quia uerbo domini coeli firmati sunt. Et in

Matth. 6.

Esa. 29.

Ne sit cor ab ore diuisum.

Gratias agamus domino deo nostro.

Dignum & iustum est.

Psal. 102

Psal. 33.

1. Ioh. 2.

Heb. 5.

Psal. 32.

L principio

INNOCENTII PP.

- principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum. Omnia per ip-
 sum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Laudant. Vnde Psal-
 mista. Laudate eum omnes Angeli eius. Adorant. Vnde Es-
 dras, Exercitus coeli te adorant. Tremunt. Vnde Iob. Columnæ
 coeli contremiscunt & pauent aduentum eius. Tremere uero di-
 cuntur, non metu formidinis, cum sint perfecte beati. Sed admini-
 strationis affectu, uel obedientiæ famulatu, cum secundum Apo-
 stolum, Omnes sunt administratorij spiritus in ministerium desti-
 nati. Coeli dicuntur laudare, quia laudis præstant materiam. Vn-
 de Propheta. Coeli caelorum & aquæ quæ super caelos sunt lau-
 dent nomen domini, uel per caelos hic thronos accepit, quia domi-
 nus ait. Coelum mihi sedes est. Seraphin ardens uel succendens
 interpretatur, eo quod præ cæteris ardent & succenduntur in chari-
 tate. Reperitur autem hoc nomen & neutrum & masculinum. Sed
 neutraliter terminatur in n, ut in hoc loco beata Seraphin. Mascu-
 line terminatur in m, ut in Propheta Seraphim clamabant, alter ad
 alterum. Verum cum nouem sint ordines angelorum, quare tri-
 bus exclusis, tantum sex in præfatione ponuntur? an non illi cum
 cæteris, maiestatem diuinam glorificant & adorant? absit. Nam
 uirtutes caelorum, omnes comprehendunt. Vnde Psalmista. Vete-
 ro domini caeli firmati sunt & spiritu oris eius, omnis uirtus eorū.
 Et iterum. Dominus uirtutum ipse est rex gloriæ, uel forte occulta,
 tam certa prouisum est ratione, Dionysius quippe tres esse tradit or-
 dines angelorum trinos in singulis ponens, ut similitudo trinita-
 tis eis insinuetur impressa. Sunt enim tres ordines superiores, tres
 inferiores, tres medij. Superiores Seraphin Cherubin throni. Me-
 dij, dominationes, principatus, potestates. Inferiores, uirtutes, ar-
 changeli, angeli. De singulis autem hic ordo medius subtrahitur de
 superioribus Cherubin, de medijs principatus, de inferioribus au-
 tem archangeli. Quia ad comparationem trinitatis æternæ (cuius
 maiestas hic præcipue commendatur) omnis alia trinitas diminuta
 reperitur, & imperfecta. Nā quis in nubibus equabitur domino? aut
 quis similis erit deo inter filios dei? Quoddā enim increatæ trinita-
 tis uestigium relucet in omnibus creaturis, tam in angelo quam in
 homine quam in mundo. Nam ad angelum inquit Propheta. Tu
 signaculum similitudinis plenus sapientiæ, & perfectus decore. De
 homine dicit scriptura. Fecit deus hominem ad imaginem & simi-
 litudinem suam, De mundo dicit Apostolus. Inuisibilia dei per ea
 quæ facta
- Psal. 148.*
2. Esd. 19
Iob. 26.
Quomodo tre-
munt Angeli.
Heb. 1.
Quomodo coe-
li laudant deū.
Esa. 66.
Seraphin.
Esa. 6.
Cur in præfa-
tione non ex-
primuntur no-
uem ordines
Angelorum.
Psal. 32.
Psal. 23.
Dionysius de
coelesti Hie-
rarchia.
Psal. 88.
Vestigium Tri-
nitatis in Cre-
aturis.
Eze. 28.
Gene. 1.
Rom. 1.

quæ facta sunt, à creatura mundi conspiciuntur intellecta. Quælibet autem trinitas, siue spiritualis in angelo, siue corporalis in mundo, siue spiritualis & corporalis in homine, similitudinem quandam diuinæ trinitatis ostendit, ipsius tamen similitudinis non perficit ueritatem. Deus enim est spiritus increatus, immensus, incommutabilis, summe potens, summe sapiens, summe bonus. Increatus, quia non incepit in tempore uel ex tempore. Immensus, quia non circumscribitur loco. Incommutabilis, quia non uariatur † in facto. Summe potens, cui nihil est impossibile. Summe sapiens, cui nihil est ignorantia. Summe bonus, cui nihil est inuidentiæ. A quo omnia, in quo omnia, per quem omnia. A quo sunt potenter creata. Per quem omnia sunt sapienter formata. In quo omnia sunt diligenter conseruata. Creata per potentiam, formata per sapientiam, conseruata per diligentiam. Creata per potentiam patrem causam efficientem. Per sapientiam filium causam afficientem. Per diligentiam, per spiritum sanctum causam perficientem. Tres enim sunt qui dant testimonium in cælo, pater, uerbum & spiritus sanctus, & hi tres unum sunt. Tres personaliter, sua quisque uocatione distinctus, Pater generatione, Verbum filiatione, Spiritus sanctus processione, unum † effectualiter. Totum omnes quod singuli natura, potentia, uoluntate. Et omnino quicquid secundum substantiam prædicatur. Hanc æternam & indiuiduam trinitatem laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates. Cum quibus & nostras uoces. Duas enim omnipotens deus rationabiles condidit naturas, angelicam & humanam, quæ laudibus diuinis insisterent, & ei gratiarum actiones redderent, quas dum pari uoto concelebrant, tanquam superiores & inferiores corda in cælesti cithara sociantur. De qua dicit Ioannes. Et audiui uocem citharedorum citharizantium in citharis suis, & cantabant quasi canticum nouum. Supplici confessione. Quasi non superba præsumptione, sed humili laude dicentes. Sanctus sanctus sanctus Dominus deus Sabaoth. Ter dicitur Sanctus, & semel deus dicitur, ut trinitatis & unitatis mysterium comprobetur. Hoc non solum Seraphin clamabant, sub excelsio dei solio secundum Prophetam. Sed & quatuor animalia, secundum Apocalypsim in circuitu sedis, requiem non habebant die ac nocte dicentia. Sanctus sanctus sanctus, dominus deus omnipotens Sanctus dicitur, id est, sanctificans, non autem sanctificatus. Vnde sanctus estote, quia ego sanctus sum dominus deus uester. Sanctus pater

Quid Trinitas.

als † affectu.

Rom. II.

I. Ioh. 5.

als † effectualiter.

Apo. 14.

Esa. 6.

Apoc. 4.

Sanctus dom.

Leui. 19. et 20

INNOCENTII PP.

- Ioh. 17.** dicente filio, Pater sanctifica eos, in ueritate quos dedisti mihi, quia
Luc. 1. tu sanctus es, Sanctus filius angelo testante. Quod nascetur ex te
sanctum, uocabitur filius dei. Sanctus spiritus Christo docente. Ac-
Ioh. 20. cipite spiritum sanctum, quorum remisistis peccata, remittuntur
Deus Sabaoth eis. Dicitur autem dominus deus Sabaoth, id est, dominus exer-
cituum, uidelicet angelorum & hominum, quorum terribilis ut ca-
strorum acies est ordinata, tot enim exercitus deus habet in terra,
quot sunt ordines in Ecclesia, tot habet in cœlis, quot ordines sunt
in Angelis. Pleni sunt cœli & terra gloria tua. Nomine cœlo-
rum & terræ, angeli & homines diuina pleni gratia, perhibentur,
als + diuinitas uel ad litteram cœlum & terra gloria diuina replentur, quia + deitas
Psal. 138. est ubiq̃. Vnde Propheta. Si ascendero in cœlum, tu illic es, Si de-
scendero ad infernum ades. Super omnia non elatus, subter omnia
non prostratus, intra omnia non inclusus, extra omnia non exclu-
Iob. 11. sus. Vnde reperitur in Iob. Excelsior cœlo est, & quid facies? pro-
fundior inferno. Et unde cognosces? longior terra mensura eius, &
altior mari. Quia uero necessarium est ad æternam salutem, incar-
nationis mysterium confiteri, recte subiungitur. Benedictus qui ue-
Ioh. 5. nit in nomine domini. Ego, inquit, ueni in nomine patris mei, no-
Esa. 30. men patris est filius, de quo dicit Propheta. Ecce nomen domini ue-
Osanna. nit de longinquo. Osanna in excelsis. Verbum Hebræum est, quod
signat, salua obsecro, compositum ex Osi, quod est salua, & Anna
quod est interfectio obsecrantis. Vel osi & anna duæ sunt dictiones
per eclipsum prolatae. Bis autem dicitur Osanna propter duas par-
tes salutis, quæ sunt stola mentis & stola carnis, quibus sancti bea-
tificantur in gloria, Hic laudis uersiculus in psalmo cxvñ. reperitur.
Quod enim turbæ dixerunt Osanna, hoc est quod ibi dicitur,
O domine saluum me fac, & eidem uerbis subiungitur,
Benedictus qui uenit in nomine domini.

FINIS Libri secundi.

Incipiunt Capitula Tertij libri.

- 1 De silentio post præfationem, ubi triplex ratio ipsius assignatur, allegorica, tropologica, & historica, agitur etiam de stabbello.
- 2 De his quorum memoria colitur in secreta, ubi dicitur, cur ante Canonem in plerisque sacramentarijs imago Christi depingitur.
- 3 De primis signis quæ fuerunt primo, super oblatam & calicem, ubi agitur de trina Christi traditione quæ facta est, à deo, à Iuda, à Iudæo. Docetur etiam quod ea, quæ sacris offeruntur altaribus, & dona & munera & sacrificia nuncupantur, cur sacrificia pluraliter nominentur, cum unum sit sacrificium singulariter, & quod dicitur sanctum sacrificium illibatum.
- 4 De tribus Ecclesiæ sacrificijs.
- 5 Pro quibus sacrificium offeratur, ubi distinguitur, quibus uide licet, & pro quibus sacrificium altaris sit offerendum, agitur etiam de duplici potestate, spirituali & temporali, ecclesiastica & mundana, cur etiam sacerdos uel presbyter dicat offerimus, cum unus sit ille qui offert.
- 6 In quo loco debeant uiuorum nomina recitari, ubi traditur, quod usque ad finem Missæ, fideles debent in Ecclesia permanere, quid sit deum meminisse & obliuisci, Qua ratione sacrificium laudis eucharistia nuncupatur.
- 7 De tribus bonis pro quibus sacrificium laudis offertur, temporalibus, spiritualibus & æternis.
- 8 Quod sacrificium altaris æqualiter offertur toti Trinitati.
- 9 De trina commemoratione sanctorum quæ fit in Secreta.
- 10 Quare non sit commemoratio in canone confessorum.
- 11 Quod sacrificium soli Deo offerendum est, ubi distinguuntur duæ species seruitutis, uidelicet Latræ & Dulcæ, agitur etiam de tribus petitionibus, quas beatus Gregorius adiecit in canone. Et de triplici pace quæ postuletur in missa.
- 12 De quinque signis quæ secundo fiunt super oblatam & calicem, ubi agitur de Christi uenditione, de persona uenditoris & uenditi & ementis. Exponitur etiam tripliciter & illa clausula, Quam oblationem digneris facere benedictam, ascriptam, ratam, rationabilem & acceptabilem.

Finis Capitulorum. Sequitur

L iij

Liber

INNOCENTII PP.
LIBER TERTIVS.

De silentio post præfationem.
Caput I.

Quid designat
silentium.
Ioh. 12.

Matth. 26
Esa. 53
Ioh. 18.

Orandum in secreto
cordis.

Matth. 6.
1. Tim. 1.

Hier. 17.
1. Reg. 1.

Psal. 4.
Ioh. 4.

Ecces. 10.
Cant. 4.

Ost acclamatum præconium, sequitur secretum silentium. Nam ut Iohannes euangelista describit, ubi Ihesus honorifice fuit receptus à turbis, cum palmis & laudibus, abiit & abscondit se ab eis, non utiq; trepidantis formidine, sed dispensantis officio, quia nondum uenerat hora eius, quæ postquam aduenit, spontaneus ad passionem accessit. Surgite (inquit) eamus, ecce appropinquat qui me tradet, oblatus est enim quia ipse uoluit, unde cum cohors & ministri uenissent cum laternis & facibus & armis, ut comprehenderent illum. Sciens Ihesus omnia quæ uentura erant super eum processit & dixit eis, Quem quæritis. Responderunt ei, Ihesum Nazarenum, dicit eis, Ego sum. Illud ergo latibulum Christi hic secretum silentium repræsentat, in quo cessante uerborum tumultu, sola dirigitur ad deum intenta deuotio. Tunc enim sacerdos debet intrare in cubiculum cordis, & ostio sensuum intercluso, deum patrem orare, non multiloquio sicut Ethnicus faciunt, qui putant multiloquio exaudiri, sed in corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Deus enim non est exauditor uocis sed cordis, nec est admonendus clamoribus, quia renum est scrutator & cordium, Quod Anna typum gerens Ecclesiæ, legitur obseruasse, quæ non petitione clamosa, sed tacita deuotione impetrauit quæ petijt. Scriptum est enim in libro Regum, quod Anna loquebatur in corde suo, tantumq; labia illius commouebantur, & uox penitus non audiebatur. Item in Psal. Dicite in cordibus uestris, & in cubilibus uestris compungimini. Spiritus est deus, & eos qui adorant eum in spiritu & ueritate oportet adorare. Ne uero muscæ morientes perdant suauitatem ungenti, siabello spiritus abigantur. Quatenus aufer adueniens perflet hortum, ut aromata fluant, hoc est ne importunæ cogitationes tollant deuotionem orationis, inspiratione gratiæ repellantur. Quatenus spiritus sanctus accedens, mentem fecundet, ut uirtutes habundent, Cæterum ne sacrosancta uerba uiscescerent,

lescerent, dum omnes pene per usum ipsa scientes, in plateis & vicis, alijsq; locis incongruis decantarent, decreuit Ecclesia, ut hæc obsecratio, quæ secreta censetur, à sacerdote secreta dicatur, unde fertur, quod cum ante consuetudinem, quæ postmodum inoleuit, quidam pastores ea decantarent in agro, diuinitus sunt percussi.

Cur Canon in secreto dicitur.

Vide Rationale diuinorum lib. 4. De secreta.

De his quorum memoria colitur in Secreta.

Cap. II.

IN secreta recolitur memoria passionis, uidelicet eorum quæ gesta sunt per hebdomadam ante Paschalem, à decima luna primi mensis, quando Ihesus adijt Hierosolyman, usq; ad septimam decimam quando resurrexit à mortuis. Propter quod inter præfationem & canonem in plerisque sacramentarijs, imago Christi depictur, ut non solum intellectus literæ, uerum etiam aspectus picturæ memoriam dominicæ passionis inspiraret. Et forte diuina factum est prouidentia, licet humana & non sit industria procuratum, ut ab ea litera canon inciperet, quæ sui forma signum crucis ostendit & exprimit in figura thau. Namq; mysterium crucis insinuat dicente domino per Prophetam. Signa thau in frontibus uirorum dolentium & gementium &c.

Litera T in principio Canonis. lego & sit Ezech. 9

De tribus signis, quæ fiunt super oblatam & calicem.

Cap. III.

TE igitur clementissime pater. Eadem die qua laudes à turbis sunt acclamatae, uidelicet decima luna primi mensis, quando secundum legem typicus agnus, in domos Hebræorum inferrebat, uerus agnus ingressus est Hierosolyman, & à nequissimis sanctis obsessus, multis insidijs querebatur ad mortem. Traditus est autem à tribus, à Deo, à Iuda, à Iudæo. De prima traditione dicit Apostolus, proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum. De secunda scribitur in Mattheo. Querebat Iudas oportunitatem, ut eum traderet, De tertia legitur in Iohanne, Gens tua & pontifices tui tradiderunt te mihi. Prima fuit ex gratia, quia dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis. Secunda ex avaritia, quia constituerunt ei triginta argenteos, & exinde querebat oportunitatem, ut traderet eum sine turbis. Tertia ex inuidia. Sciebat enim Pilatus, quod ex inuidia tradidissent eum. Deus ergo tradidit illum ex dono, Iudas pro munere, Iudæus in sacrificium illibatam

Exo. 12.

Triplex Christi traditio.

Rom. 8.

Matth. 26.

Ioh. 18.

Eph. 5.

Luc. 22.

INNOCENTII PP.

- Matth. 21.** illibatum, quod utiq; non Iudæi libauere sed gens. Quoniam ablatum est regnum à Iudæis, & datum est genti facienti fructus eius.
- Hæc dona, hæc munera, hæc sacrificia.** Ad hoc igitur designandum, sacerdos facit tres cruces super oblatam & calicem, dum dicit. *Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata.* commemorans illam traditionem, quam Deus fecit ex dono, Iudas pro munere, Iudæus in sacrificium illibatum. Singuli tamen ad mortem, mortem autem crucis. Nam licet diuersa fuerunt operantia, tamē unum & idem extitit operatum. Hæc trina traditio tunc incepit, cū filius ex dei patris decreto & ex consilio spiritus sancti, necnon ex proprio beneplacito ueniens Hierosolymam, semetipsum exposuit passioni, qui cum uenisset, ibidē exposuit ad quid uenisset. Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet: Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Et ego si exaltatus fuero de terra, omnia traham ad meipsum, hoc autem dicebat significans, qua morte clarificaturus esset deum. Vel potius quia indiuisa sunt opera trinitatis, potest referri totum ad indiuiduam trinitatem, quæ tota tradidit Christum in mortem, ut tota per Christum redimeret nos à morte. Donū enim est dantis, munus accipientis, sacrificium offerentis. Et pater dedit, filius obtulit, spiritus sanctus accepit. Hinc ergo dicit Apostolus, Christus per sanctū spiritum semetipsum obtulit tunc immaculatū. Singuli tamen obtulerunt, & dederunt, & acceperunt. Sed ad distinctionē dicitur Pater dedisse propter auctoritatē, filius obtulisse propter humanitatē, Spiritus sanctus accepisse propter benignitatem.
- Opera Trinitatis indiuisa.** O liberalis gratia, liberalitas gratiosa, quod deus dedit in donum, hoc accepit à nobis in munus, eadem enim sacrificia dona sunt simul & munera. Dona sunt nobis collata, Munera sunt à nobis oblata. Nam quæ sacris offeruntur altaribus, & munera nuncupantur & dona. Vnde dominus inquit in euangelio. Si offers munus tuum ad altare, uade prius reconciliari fratri tuo. Et Apostolus de Pontifice, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis. Daniel quoq; dixit ad Balthasar. Munera tua tibi sunt, & dona tua alteri da. . Sermonum igitur inculcatio, piæ deuotionis est excitatio uel ineffabilis commendatio sacramenti. Non enim unum aliquod inuenitur uocabulum, quod tantum sacramentum digne ualeat appellare, nisi quod græce dicitur Eucharistia, quod exponitur bona gratia. Dicuntur autem dona pluraliter, munera, sacrificia, quia panis & uinum nunquam consecrentur & diuersæ sunt species substantiarum & diuersæ specierum
- Ioh. 12.**
- Heb. 9.**
- Idem sacrificium & donum & munus dicitur.**
- Matth. 5.**
- Heb. 5.**
- Dan. 5.**
- Cur pluraliter dona dicuntur**

specierum substantiæ. Sed ubi consecratio cœlestis accesserit, species quidem remanent, sed substantiæ conuertuntur, ita quod diuersa sunt continentia, sed unicum est contentum. Nam idem sub utraq; specie continetur, licet non in idem utraq; substantia conuertatur, sicut infra planius & plenius ostendetur. Dicuntur & sancta & illibata, quia panis & uinum significant sacrosanctum corpus & immaculatum sanguinem Ihesu Christi. Non enim dicuntur illibata quasi nondum gustata. Sed potius illibata dicuntur, id est, immaculata, quæ sine macula cordis & corporis oportet offerri, quatenus cor ab iniquitate purgetur, & corpus ab immundicia. Quoniam (ut inquit Apostolus) Quicumq; manducauerit panem uel biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat & de calice bibat. Qui autem manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non disjudicans corpus domini. Ideo multi sunt infirmi & imbecilles, & dormiunt multi.

Sacrificia illibata.

I. Cor. II.

De tribus sacrificijs Ecclesiæ.

Cap. III.

Porro tria sunt Ecclesiæ sacrificia, quæ significata sunt in ueteri Testamento, per propitiatorium, thuribulum & altare, uidelicet sacrificium poenitentiae, sacrificium iustitiæ, & sacrificium eucharistiæ. De primo †. Sacrificium deo spiritus contribulatus. De secundo. Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ. De tertio. Tibi sacrificabo hostiam laudis. Super altare caro mactatur, infra thuribulum thus adoletur. Ad propitiatorium sanguis infertur. Caro mactatur in contritione, thus adoletur ex deuotione. Sanguis infertur pro redemptione, super altare corporis, infra thuribulum cordis, ad propitiatorium dei patris. In sacrificijs illis, panis & unum & aqua spiritualiter offeruntur. In sacrificio poenitentiae unum doloris & afflictionis, aqua mœroris & plorationis, panis laboris & afflictionis, doloris in corde, mœroris in ore, laboris in opere. In sacrificio iustitiæ, panis fortitudinis & constantiæ, unum rectitudinis & prudentiæ, aqua mansuetudinis & temperantiæ. Fortitudinis inter aduersa, Rectitudinis inter iniqua, Mansuetudinis inter probra. In sacrificio Eucharistiæ panis unitatis, unum charitatis, aqua fidelitatis, panis pro corpore, unum pro anima, & aqua pro populo, sicut infra planius & plenius ostendetur. Inter hæc sacrificia, primum

addo † ait Psal mista.

Psal. 50.

ib.

Psal. 115.

Triplicis sacrificij triplex panis, triplex unum & triplex aqua.

M educit

INNOCENTII PP.

Tria deus requirit ab homine.
Mich. 6.

educit, secundum deducit, tertium autem inducit. Educit incipientes, deducit proficientes, inducit perfectos, ex Aegypto, per desertum in patriam, ex Aegypto confusionis, per desertum peregrinationis, in patriam glorificationis. Hæc tria sacrificia sacerdos offert in missa. Primum in confessione, secundum in præfatione, tertium in actione. Nam & tria sunt, quæ secundum Prophetam deus requirit ab homine, diligere misericordiam, facere iudicium, & sollicitum ambulare cum deo. Diligat ergo misericordiam qui uult offerre sacrificium poenitentiae. Faciat iudicium qui uult offerre sacrificium iustitiae. Cum deo ambulet sollicitus qui uult offerre sacrificium Eucharistiae.

Pro quibus sacrificium offeratur.

Cap. V.

Quibus, pro quibus, qualiter, & quare offerendum est.

In primis igitur &c. Hic primo inuestigandum occurrit, quibus uidelicet & pro quibus, qualiter & quare sacrificium laudis debeamus offerre. Quæ quatuor ex ipso canone possumus euidenter aduertere. Quibus, soli deo scilicet indiuiduæ trinitati. Pro quibus, pro ecclesia sancta catholica, uidelicet pro omnibus orthodoxis. Qualiter, in unitate fidei, uidelicet in communionem sanctorum. Quare, pro beneficijs temporalibus & spiritualibus & æternis, sed omnibus propter deum. Primum notatur cum dicitur, tibi reddunt uota sua æterno deo uiuo & uero. Secundum, pro ecclesia tua sancta catholica. Tertium, communicantes & memoriam agentes. Quartum, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis & incolumitatis suæ. Sacrificium ergo laudis offertur & generaliter pro cunctis, & specialiter pro quibusdam prælatis & subditis ibi, unâ cum famulo tuo Papa nostro, & omnibus orthodoxis, pro uirginibus & mulieribus ibi astantibus. Memento domine famulorum famularumque tuarum, pro sacerdotibus & astantibus ibi, & omnium circumstantium. Et qui tibi offerunt hoc sacrificium, pro nobis & nostris, ibi, pro se suisque omnibus. In primis, id est, principaliter offerimus tibi pro ecclesia sancta tua catholica, id est, uniuersali, toto orbe terrarum diffusa, sed fidei sacramentis unita, quam pacificare digneris, ut pacem habeat, ab hæreticis & schismaticis, & adunare, quæ dispersa est inter paganos & perfidos, quam etiam custodire digneris à uitijs & dæmonijs, & regere in prosperis & aduersis, idiplum tamen uidetur esse pacificare, coadunare, custodire & regere.

& regere. Tunc enim pacificat cum fidelium mentes adunat, ut per spiritum sanctum charitate diffusa, multitudinis sit cor unum & anima una. Tunc custodit, cum inter mundi pericula regit, ut de sancto mittens auxilium, eam de Syon tueatur. Licet enim septem in Apocalypsi scribantur Ecclesiae, una tamen in Canticis est columba, Nam sapientia aedificauit sibi domum excidit columnas septem, una ergo est ecclesia, septem ordinibus distributa, uel septem charismatibus insignita, quam ille pacificat & adunat. Ille custodit & regit, qui propter ipsius regimen & munimen unum praeposuit uniuerfis, ut omnes ab uno, sicut corpus a capite, gubernentur.

Act. 4.
Psal. 9.
Apoc. 1.
Can. 6.
Pro. 9.

Pro quo statim oratur, una cum famulo tuo Papa nostro. Vnde constat (ut inquit Pelagius) ab uniuerfo orbe separatos esse, qui qualibet dissensione, inter sacra mysteria apostolici Pontificis memoriam secundum consuetudinem non frequentant. Qui uero non sunt de Romana diocesi, pro suo quoque dicuntur orare Pontifice, quatenus unitatem spiritus in uinculo pacis obseruent. Orandum

Pro Papa.

etiam esse pro principe Apostolus docet ad Timotheum. Obsecro

Pro Rege.
1. Tim. 2.

(inquit) primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus, & pro omnibus qui in sublimitate sunt constituti, ut quietam & tranquillam uitam agamus in omni pietate & castitate. Sicut enim sunt

Duae uitae, &
duae potestates

duae uitae, coelestis uidelicet & terrena, una qua spiritus uiuit ex deo, altera qua caro uiuit ex spiritu. Sed utraque uita nutritur ut possit subsistere, coelestis spiritualibus, & terrena carnalibus. Ita sunt duae potestates, ecclesiastica & mundana, una quae moderatur spiritualia, & alia quae moderatur carnalia. Ista per clericos, illa per laicos, ut ista uacet coelestibus quantum ad animam, & illa terrenis, quantum ad corpus. Post utramque potestatem, orandum est pro omnibus orthodoxis, qui sub utraque fidem catholicam & apostolicam uenerantur & colunt. Orthodoxi, quasi recte gloriosi dicuntur, qui deum rectae fidei confessione glorificant. Licet autem unus tantum offerat sacrificium presbyter, tamen dicit offerimus. Quia sacerdos non tantum in sua, sed in totius Ecclesiae persona sacrificat. Quapropter in sacramento Corporis Christi, nihil a bono maius, nihil a malo minus perficitur sacerdote, dummodo sacerdos cum caeteris in archa consistat, & formam obseruet traditam a columba. Quia non in merito sacerdotis est, sed in uerbo conficitur creatoris. Non ergo sacerdotis iniquitas effectum impedit sacra-

Pro omnibus
Orthodoxis.

Oblatio sacerdotis in persona Ecclesiae.

INNOCENTII PP.

*Quomodo missa
sa semper est
bona.*

Tit. I.

I. Cor. II.

menti, sicut nec infirmitas medici, uirtutem medicinae corrumpit. Quamuis igitur opus operans aliquando sit immundum, semper tamen opus operatum est mundum. Sed sicut omnia sunt munda mundis, sic omnia sunt immunda immundis. Malus ergo cum uitam accipit, mortem incurrit. Sic econtra Bonus cum mortem sustinet, uitam acquirit. Nam qui manducat indigne, iudicium sibi manducat.

In quo loco debeant uiuorum nomina recitari.

Cap. VI.

Memento famulorum famularumq; tuarum, & omnium circumstantiu. Ex hac iunctura uerborum manifeste coniecitur, quod quasi quidam sit locus ubi sacerdos spiritualiter, quos uoluerit forte † possit. † orbi nominare. Viuorum tamen nomina hic debet recensere, quoniam in sequentibus locus occurret, ubi defunctorum poterit agere memoriam specialem. Hinc euidenter apparet, quam sanctum sit ac salubre missarum interesse mysterijs, cum sacrificium eucharistiae pro circumstantibus offeratur specialius. Vnde cautum est in canonibus, quod omnes fideles, qui conueniunt in sacris solennitatibus ad Ecclesiam. Et scripturas apostolorum & Euangelium audiant. Qui uero non perseuerauerint usq; dum missa peragatur, uelut inquietudines ecclesiae commouentes, conuenit communionem priuari. Verum cum dominus nihil ignoret, nec alicuius ualeat obliuisci, quid est quod petimus ut Deus nostri meminerit.

2. Tim. 2 Porro deus dicitur scire quos approbat. Vnde, Nouit dominus qui sunt eius. Et dicitur nescire quos reprobat. Vnde, Non noui uos.

Mat. 7. & 25 Obluisci. Rursus dicitur obliuisci malorum, cum malus ad bonum conuertitur. Vnde, Si impius egerit poenitentiam, omnium iniquitatum eius non recordabor. Et dicitur obliuisci bonorum, cum bonus ad malum conuertitur sive peruertitur. Vnde, Si iustus a iusticia se auerterit, omnes iusticias eius non recordabor. Deus quandoq; ergo recordatur ad miserendum. Vnde, Memento mei deus, quia uentus est uita mea. Quandoq; recordatur ad puniendum. Vnde, Memento domine filiorum Edom in die Hierusalem. Ergo petimus, ut non tantum meminerit, sed hic petimus ut nostri misereatur. Secundum Psal. 24. illud. Reminiscere miserationum tuarum domine, & misericordiarum tuarum, quae a seculo sunt. Quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio. Quasi qui propitiarius fidelibus & deuotis, qui solus uides in conscientia

in conscientijs, qui recte credant & deuote te diligant, utpote re-
 num scrutator & cordium, deus scientiarum dominus, occultus
 omnium occultorum perscrutator. In cuius conspectu nulla creatu-
 ra est inuisibilis. Pro quibus tibi offerimus, uel qui tibi offerunt, quasi.
 Memento domine eorum pro quibus offerimus, sed & sacerdotum
 qui offerunt. Cum enim sacerdos offert pro populo nihilominus &
 pro se. Vel ideo pro quibus offerimus uel qui tibi offerunt, quia non
 solum offerunt sacerdotes, sed & uniuersi fideles. Nam quod spe-
 cialiter adimpletur ministerio sacerdotum, hoc uniuersaliter agitur
 uoto fidelium. Dicitur autem sacrificium laudis, secundum illud
 Apostoli. Quicquid facitis, omnia in laudem Dei agite, ut Deus lau-
 detur in uobis. Vel sacrificium laudis dicitur, quia cum Deo quic-
 quam offerimus, sua sibi reddimus, non nostra largimur. Vnde. Si
 esuriero non dicam tibi, meus est orbis terra, & plenitudo eius.
 Ergo immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo uota tua.
 Vel potius sacrificium laudis dicitur, quia propter hoc maxime
 Deum laudare debemus, quia non solum se dedit pro nobis in pre-
 cium, sed etiam se dedit nobis in cibum, ut per precium redimeret
 nos a morte. Per cibum ut aleret nos ad uitam. Vnde. Qui mandu-
 cat me uiuit propter me. Pro se suisq; omnibus. Videlicet consangui-
 neis uel affinibus, familiaribus uel amicis. Licet enim diligere tene-
 amur etiam inimicos, secundum illud. Diligite inimicos uestros.
 Seruate tamen debemus ordinem charitatis, secundum illud. In-
 trodixit me rex in cellam unariam & ordinauit in me charitatem.
 Nam & Apostolus ait. Dum tempus habemus operemur bonum
 ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei.

Sacrificium
laudis.

Coloss. 3.

Psal. 49.

Ioh. 6.

Luc. 6.

Cant. 2.

Gal. 6.

De tribus bonis pro quibus sacrificium laudis
 offertur temporalibus, spiritualibus &
 aeternis. Cap. VII.

Pro redemptione animarum suarum, quasi. Non pro temporali lu-
 cro uel appetitu terreno. Sed pro spe salutis & incolumitatis, id est
 pro salute uel incolumitate sperata. Spe namq; salui facti su-
 mus, pro salute mentis & incolumitate corporis. Nam utraq; sani-
 tas est ab illo. Qui dicit Salus populi ego sum &c. Verum utraq; sa-
 nitas prouenit ex redemptione animæ, id est, remissione peccati,
 sicut econtra, de reatu peccati procedit infirmitas utriusq;, Iuxta
 sententiam ueritatis. Ecce sanus (inquit) factus es iam noli peccare

Rom. 8.

Esa. 51.

Ioh. 5.

M tij ne dete-

INNOCENTII PP.

Triplicia ho- ne deterius tibi aliquid contingat. Porro tria sunt hominis bona,
minis bona. corporalia, spiritualia & æterna, uidelicet infima, media & suprema,
 pro quibus sacerdos dicit se offerre. Pro corporalibus, id est, pro in-
 columitate. Pro spiritualibus, id est, pro redemptione. Pro æternis,
 id est, pro salute. Nam & Dominus docet nos pro his tribus orare.
 Pro æternis, unde. Aduentat regnum tuum. Pro spiritualibus, un-
 de. Fiat uoluntas tua, sicut in celo & in terra. Pro corporalibus,
 unde. Panem nostrum da nobis quottidianum. Offerimus ergo sa-
 crificium pro æternis, ut dentur nobis in præmium. Pro spirituali-
 bus, ut dentur nobis ad meritum. Pro corporalibus, ut dentur no-
 bis ad adminiculum, ut per hoc & ista perueniamus ad illa. Ali-
 quando non offerimus Deo sacrificium nisi propter seipsum, quia
 ipse est dominus Deus noster. Vnde Propheta. Confitemini domi-
 no quoniam bonus. Verum cum dicat Apostolus, quod uirtus in
 infirmitate perficitur, & iterum. Cum infirmor tunc potens sum.
 Quid est quod pro corporis incolumitate sacrificium laudis offeri-
 mus? ut conseruata nobis sanitate uel reddita, gratiarum actiones
 in ecclesia referamus.

Quod sacrificium altaris æqualiter offertur toti Trinitati. Cap. VIII.

Bonum opus **T**ibi reddunt uota sua, cum nostra donemus & aliena reddamus.
& dei & no- Quomodo uota si sua sunt reddunt & non potius donant: uel
strum est. si reddunt, quomodo sua sunt & non potius aliena? Sane uo-
 tum bonū & hominis est & dei, sed dei propter auctoritatē gratiæ,
 hominis propter libertatem arbitrii. Propter quod dicit Apostolus.
 Non autem ego, sed gratia Dei mecum, & iterum. Coadiutores
 Dei sumus. Aeterno Deo uiuo & uero. Dii namq; dicuntur homines
 & dæmones & imagines. Sed homines adoptiue, dæmones usur-
 patiuæ, imagines nuncupatiuæ. Per adoptionem ut ibi. Ego dixi dii
 estis & filij excelsi omnes. Per usurpationem ut ibi. Omnes dii gen-
 tium dæmonia. Per nuncupationem, ut ibi. Appellauerunt deos
 opera manuum hominum. Primi sunt ueri & uiui nec æterni. Se-
 cundi sunt uiui, sed nec æterni nec ueri. Sed ille solus est æternus, ui-
 uis & uerus, imo ueritas & uita & æternitas, qui est Deus per essen-
 tiam, qui de se dicit. Ego sum Deus, & non alius, præter me. Licet
 autem + hoc ob se specialiter, dirigatur ad patrem, propter aucto-
 ritatem principij. Nam & filius ita docet nos orare, Pater noster qui
 es in

es in cœlis. Propter hoc in principio Canonis dicitur. Te igitur cle-
 mentiſſime pater per Iheſum Chriſtum filium tuum dominum no-
 ſtrum ſupplices rogamus & petimus. Aequaliter tamen indiuiduæ
 trinitati, ſacrificium laudis offertur tam patri quàm filio quàm utri-
 uſq; ſpiritu. Quorum ſicut indiuiſibilis eſt maietas, ſic indiuiſibilis
 adoratio. Iuxta quod ueritas docet. Veri adoratores adorabunt pa-
 trem in ſpiritu & ueritate. Nam qui Deum ſatagit ueraciter adora-
 re, patrem adoret in ſpiritu ſancto & ueritate, id eſt, filio, quia pater
 eſſentialiter eſt in filio, & filius naturaliter in patre, Spiritus ſanctus
 ſubſtantialiter in utroq; ſecundum illud. Ego in patre & pater in
 me eſt. Quapropter illa † poteſt non indiſcrete diſtingui, cum di-
 citur, æterno, uiuo & uero, ut quod eſt commune ſecundum eſſen-
 tiam approprietur propter notitiam. Aeternitas patri, ratione prin-
 cipij, quia pater à nullo eſt, & omnia ſunt ab eo, filius per generati-
 onem, ſpiritus ſanctus per proceſſionē, cætera per creationem. Ver-
 itas filio qui de ſe dicit, Ego ſum ueritas. Et de quo Pſalmus dicit.
 Veritas de terra orta eſt. Vita ſpiritu ſancto, ſicut habetur in ſym-
 bolo. Credo in ſpiritum ſanctum dominum & uiuificantem, qui ex
 patre filioq; procedit. Totius igitur indiuiduæ trinitatis indiuiſa eſt
 adoratio, quæ principaliter exhibetur in ſacrificio.

*Sacrificium to-
 ti trinitati of-
 fertur.*

Ioh. 4.

*Ioh. 14. & 17
 † poſſunt.*

*Ioh. 14.
 Pſal. 84.*

De trina commemoratione ſanctorum, quæ fit in ſecreta. Cap. IX.

Communicantes &c. ſecreta quæ ſecundum diuerſos & ca-
 non & actio nuncupatur, non tota ſimul ab initio, ſed paula-
 tim à pluribus, ex eo quoq; perpenditur fuiſſe cōpoſita, quod
 ter in ea ſanctorum cōmemoratio reperitur. Licet hoc ipſum per-
 uenerit ad laudem & gloriam trinitatis. In ſecunda quippe com-
 memoracione ſupplentur qui de primitiuis ſanctis deeſſe uideban-
 tur in prima. Verum in ea commemoracione quæ fit ante confe-
 crationem corporis Chriſti poſtulatur ſanctorum ſuffragium. In ea
 uero quæ poſt confeſationem corporis Chriſti ſanctorum confor-
 tium imploratur, quia nimirum antequam corpus Chriſti quod eſt
 uniuerſalis eccleſia confeſetur, id eſt, antequam regnum adueniat,
 neceſſarium eſt nobis in uia ſanctorum ſuffragium, ut meritis co-
 rum & precibus diuinæ protectionis munimur auxilio. Sed ubi cor-
 pus Chriſti fuerit confeſatum, id eſt, ubi regnum aduenerit, aſſe-
 quemur in patria ſanctorum conſortium, ut ſocietatem & partem
 cum

*Triplex com-
 memoratio
 ſanctorum.*

INNOCENTII PP.

Quomodo cō- cum sanctis Apostolis & Martyribus habeamus. In uia quippe
municam⁹ san- communicamus sanctis per fidem, quam ipsi habuerunt & nos ha-
ctis. bebimus. Nos enim fidē habemus & spem. Illi spem habent & rem,
 Nos percurrimus stadiū, illi possident brauium. Nos pugnamus in
 uia, illi triumphant in patria. Communicamus igitur & memoriam
 ueneramur Apostolorum & martyrum, & præcipue gloriosæ geni-
 tricis uirginis Mariæ, ut eorum suffragio de fide perducamur ad
 spem, de stadio uentamus ad brauium, de uia transeamus ad pa-
 triam. In hac quidem commemoratione sanctorum, illud obseruat
 Ecclesia, quod antiquitas consueuit agere, ut in orationibus suis re-
 colat patrum memoriam, quatenus eorum meritis suffragantibus
 facilius obtineat quod implorat. Sic Moyses pro peccante populo
 intercedens patrum memoriā interposuit. Recordare (inquit) Abra-
 ham, Isaac, Israel, seruatorum tuorum &c. Sic Azarias orasse legitur
 in fornace. Ne quæsumus auferas misericordiam tuam à nobis
 domine Deus noster, propter Abraham dilectum tuum, & Isaac
 seruum tuum, & Israel sanctum tuum. Multū enim merita Patrum
 filijs suffragantur. Vnde cum Ezechias diuinum auxilium postu-
 laret, audiuit. Protegam urbem hanc & seruabo eam propter me &
 propter Dauid seruum meum, & alibi. Ecce ego scindam regnum
 de manu Salomonis, ueruntamen una tribus remanebit ei propter
 seruum meum Dauid, ut remaneat lucerna Dauid serui mei coram
 me in Hierusalem cunctis diebus. Vnde, propter Dauid seruum
 tuum non auertas faciem Christi tui. Et quoniam extra unitatem
 Ecclesiæ, non est locus offerendi sacrificium unitatis. Ideo sancto-
 rum memoriæ communicamus in sacrificio, quatenus in commu-
 nione sanctorum sacrificium offeramus, Nam sicut unus panis ex
 multis granis, ita & unum corpus ex multis membris. Sic ex fide-
 libus una constat ecclesia. Scriptum est enim, alienigena non uesce-
 tur ex eis, quoniam sancta sunt. Et ideo solum illum ad esum huius
 agni assumimus, qui nostrę coniunctus est domui, uidelicet omnem
 domesticum fidei à principe usq; ad plebem, à populo usq; ad pu-
 blicanum.

Quare non fit commemoratio Confessorum

in Canone.

Cap. X.

Illud autem oportet inquiri, cur in canone, nulla fit commemo-
 ratio Confessorum, cum inter sanctos eorum memoriam ma-
 gnifice ueneretur Ecclesia? Sed ad hoc potest probabiliter re-
 sponderi,

sponderi, Quod Canon prius fuit editus quàm memoriam sanctorum confessorum Ecclesia celebraret. Nam omnes fere sancti, qui commemorantur in canone, precesserunt Syluestrum, præter Iohannem & Paulum, Marcellinum & Petrum, qui proximo successerunt. Ecclesia uero post tempus beati Siluestri cepit sanctorum confessorum memoriam uenerari. Nam & sedes Episcopales, quæ iuxta dispositionem beati Petri Apostoli sunt in ciuitatibus singulis antiquitus constructæ, non in memoria confessorum, sed ad honorem apostolorum & martyrum, & præcipue beatæ uirginis, ueterum deuotio dedicauit. Nam & in Ecclesiasticis reperitur historijs, quod sanctus Bonifacius, qui quartus à beato Gregorio Romanæ urbis Episcopatum tenebat, suis precibus à Phoca Cæsare impetrauit donari Ecclesiæ Christi templum Romæ, quod ab antiquis Pantheon antea uocabatur. In quo eliminata omni spurcitia fecit Ecclesiam dei genitricis atq; omnium martyrum Christi. Cæ non autem ex eo conicitur præcessisse, quod Apostolorum catalogus non ita reperitur in eo dispositus, sicut in emendatoribus codicibus reperitur. In prioribus enim editionibus (ut inquit Hieronymus) non solum Euangelistarum mutatus est ordo, sed etiam uerborum ac sententiarum erat confusa commixtio. Traditur autem quod Gelasius Papa, quinquagesimus primus à beato Petro, qui fuit post Siluestrum per C LX annos, Canonem principaliter ordinauit. Sed ut beatus Gregorius asserit in Registro, Scolasticus illam orationem composuit, quæ super Eucharistiam dicitur in Secreta.

Templū Pantheon à Phoca donatum.

Autor canonis

Quod sacrificium soli Deo offerendum sit, unde distinguuntur duæ species seruitutis.

Cap. XI.

HAnc igitur oblationem &c. Duæ sunt species seruitutis, una quæ debetur soli Deo creatori, & dicitur latria. Et altera quæ creaturis impenditur, & dicitur Dulia, Vtrancq; speciem determinat dominus dicens. Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Ad latriam pertinent templa, altaria, sacerdotia, sacrificia, & huiusmodi, quæ sunt soli Deo exhibenda, qui glorificatur in consilio sanctorum magnus & metuendus super omnes qui in circuitu eius sunt. Non enim sanctis ad honorem Dei, sed Deo potius ad honorem sanctorum dedicantur templa, consecrantur altaria, sacer-

Latria & Dulia.

Matth. 22.

Psal. 88.

N

ria, sacer-

INNOCENTII PP.

taria, sacerdotia statuuntur, sacrificia offeruntur, ne forte si sectus agatur, non theosebia, sed Ydolatria committatur. Hinc ergo Deus in lege præcepit, Dominum deum tuum adorabis, & illi soli serutes, & soli Deo seruientem orationem impendes. Diesq; nostros &c. Beatus Gregorius has tres orationes in Canone dicitur addidisse, uidelicet. *Dies nostros in tua pace dispone*, per eum qui pro nobis est traditus in manus eorum qui pacem oderunt. *Ab æternâ damnatione nos cripi*, per eum qui pro nobis morte temporali damnatus est, *Et in electorum grege numerari*, per eum qui pro nobis deputatus est cum iniquis. Est autem pax peccatorum, & pax iustorum, pax temporis & pax æternitatis. Porro pax temporis interdum conceditur bonis & malis. Sed pax æternitatis nunquam dabitur nisi bonis. Quia non est pax impijs, dicit Dominus. De pace peccatorum dicit Psal. Zelauit in peccatoribus pacem peccatorum uidens. Aduersus hanc pacem Dominus inquit in Euangelio. Non ueni mittere pacem, sed gladium. De pace iustorum dicit Apostolus. Fructus spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia. Hanc pacem Dominus reliquit Apostolis dicens, Pacem relinquo uobis. De pace temporis inquit Propheta. Orsetur in diebus eius iustitia, & habundantia pacis. Hanc pacem incessanter petit Ecclesia. Da pacem (inquit) in diebus nostris, quia non est alius, qui pugnet pro nobis &c. De pace æternitatis Dominus dixit apostolis. Pacem meam do uobis, non quomodo mundus dat ego do uobis. Hęc secundum Prophetam, pax super pacem, de qua dicit Psalmista. In pace in idipsum dormiam & requiescam, Propter hanc triplicem pacem, ter oramus in Missa. *Dies nostros in tua pace disponas*, Da propicius pacem in diebus nostris, *Dona nobis pacem*, ut de pace temporis, per pacem pectoris transeamus ad pacem æternitatis. Ob hoc etiam sacerdos ter in Missa osculatur altare, in principio, in medio, in fine.

Additio Beati
Gregorij.

Quadruplex
pax.

Esa. 57.

Psal. 72.

Matth. 10

Gal. 5.

Ioh. 14.

Psal. 71.

Ioh. 14.

Psal. 4.

De quinque signis quæ fiunt secundo super oblatam & calicem, & de Christi uenditione,

De persona uenditoris & uenditi & clementis. Cap. XII.

Quam oblationem &c. Quarta feria Iudas unus ex duodecim, à diabolo supplantatus, inmane sacrilegium perpetravit,

trahit, dum filium Dei pro triginta siclis argenteis uendit Phari-
 saeis, in recompensationem damni, quod incurerat propter effu-
 sionem ungenti, quare hoc ungentum non uenit trecentis denarijs,
 & datum est egenis. Dixit autem hoc, non quia de egenis pertine-
 bat ad eum, sed quia fur erat & loculos habens, ea quæ mitteban-
 tur portabat. Quilibet autem argenteus ualebat decem denarios
 usuales, & ita damnum ungenti, quod uoluerat CCC den. trigin-
 ta recompensauit argenteis. Si uero dicamus argenteos denarios
 fuisse usuales, dicemus quod Iudas uendit Christum quasi uile
 mancipium triginta denarijs, qui sunt decima trecentorum denari-
 orum quod ualuerat ungentum, propter quod Dominus † respe-
 ciue loquitur per Prophetam. Appenderunt mercedem meam tri-
 ginta argenteis, quo appreciatus sum ab eis. Ad designandum er-
 go precij quantitatem, quo Christus est uenditus, sacerdos hic facit
 tres cruces communiter super oblatam & calicem, cum dicit, Bene-
 dictam, ascriptam, ratam. Nam & trecenta pariter & triginta mul-
 tiplicationem suscipiunt à ternario. Postmodum autem ad desi-
 gnandum uenditionem & emptionem, duas cruces imprimit sigil-
 latim, unam super oblatam, & altam super calicem, cum dicit, Fiat
 corpus & sanguis, quasi diceret. Illa uenditio fuit maledicta, proscri-
 pta, irrita, iniqua & detestabilis, sed tu Deus hanc oblationē digne-
 ris facere benedictam, ascriptam, ratam, rationabilem & accepta-
 bilem. Iudas enim dilexit maledictionem, & uenit ei & noluit be-
 nedictionem & prolongabitur ab eo, Sed tu Deus digneris hanc
 oblationem facere ascriptam, per quam nos inter electos ascribas.
 Iudas se laqueo suspendit, & episcopatum eius accepit alter. Sed tu
 Deus hanc oblationem digneris facere rationabilem, per quam ra-
 tionabile fiat nostræ seruitutis obsequium. Iudas reddit mala pro
 bonis, & odium pro dilectione retribuit. Sed tu Deus hanc oblatio-
 nem digneris facere acceptabilem, per quam nos tibi reddas acce-
 ptos. Ideo sacerdos facit tres cruces communiter super oblatam
 & calicem, quia Christus communiter tria egit circa panem & ui-
 num, accepit, benedixit & dedit. Postmodum unam crucem facit
 specialiter super oblatam, quia dixit, Comedite hoc est corpus me-
 um, & alteram facit specialiter super calicem, quia dixit, Bibite, hic
 est sanguis meus. Et secundum hunc sensum recte subiungit. Qui
 pridie quàm pateretur &c. i. potius, quia Iudas uendit Christum
 ad crucifigendū sacerdotibus, scribis & Pharisæis, Icirco sacerdos

Christus à Iu-
 da uenditus
 xxx argenteis
 Ioh. 12.

forte † despe-
 ciue.

Zach. 11.

Iude uenditio
 contraria ob-
 lationi nostræ.

Psal. 108.

Quinq; cru-
 ces.

INNOCENTII PP.

ad notandum communiter tres emptores, facit tres cruces cōmuniter super oblatam & calicem, dum dicit, Benedictam, ascriptam, & ratam. Ad notandum uero discrete uenditorem & uenditum, facit duas cruces discrete, super oblatam & calicem, cum dicit, ut fiat corpus & sanguis. Petimus ergo hanc oblationem, ut Deus faciat benedictam, ascriptam & ratam, ut eam consociet, approbet & confirmet in rationabilem hostiam & acceptabile sacrificium, ut ita nobis, id est, ad nostram salutem panis fiat corpus, & uinum sanguis, dilectissimi filij Dei domini nostri Ihesu Christi. Vel oramus, ut Deus hanc oblationem facere dignetur ascriptam, id est, talem quæ de memoria sua nulla possit obliuione deleri, & ratam, id est, talem quæ de memoria sua nulla possit mutatione conuelli. Rationabilem autem eam fieri deposcimus, id est, talem quæ diuinæ rationi conueniat. Refert enim inter rationabile & rationale, quia rationabile dicitur quod de ratione procedit. Et rationale, quod utitur ratione. Vel oblationem ita, quam tu Deus digneris in omnibus facere benedictam, hoc est, transferre in eam hostiam, quæ est in omnibus benedicta, ascripta, rata, rationabilis & acceptabilis. Benedicta dicitur hostia salutaris, id est ab omni causa maledictionis immunis tam originali quàm actuali, tam criminali quàm uentali. Sicut Elisabeth inquit ad uirginem, Benedictus fructus uentris tui. Ascripta dicitur, id est, figuris & scripturis ueteribus designata, tam in agno Paschali, quàm in manna cœlesti, tam in Isaac immolando, quàm in Abel immolato. Quoniam (ut inquit Iohannes) hic est agnus, qui occisus est ab origine mundi. Rata dicitur quasi non transitoria, sicut uetus quæ recessit & noua successit, sed quæ permanet in æternum secundum ordinem Melchisedech. Rationabilis dicitur quasi non pecoralis, sicut erat legalis, quæ sanguine taurorum & hircorum non poterat à peccato mundare, sed quæ sanguine proprio conscientias emundat ab operibus mortuis. Acceptabilis dicitur, quasi non illa de qua dicit Propheta, Sacrificium & oblationem noluiisti, Sed sicut Dominus ait. Sacrificium laudis honorabit me. Secundum hanc dispositionem recte subiungitur, ut fiat corpus & sanguis dilectissimi filij tui domini nostri Ihesu Christi.

Ascripta, rata, rationabilis.

Benedicta.

Luc. 1.

Exo. 12. & 16

Gene. 4. et 22

Apo. 13.

Heb. 9.

Psal. 39.

Psal. 49

et dispositio-

tionem.

Explicit Liber tertius.

Incipiunt

CAPIT. LIBRI QVARTI. 51

Incipiunt Capitula Quarti Libri.

- 1 De sacramento Eucharistiæ.
- 2 De diuersis figuris Eucharistiæ, quæ præcesserunt in ueteri Testamento.
- 3 Quare sacramentum corporis & sanguinis Christi fuit institutum in specie panis & uini, ubi traditur, quia panis debet esse de frumento, & uinum de uite.
- 4 Quod panis non fermentatus, sed azymus in sacrificio debet offerri, ubi ponuntur & soluentur obiectiones, quas Græci contra Latinos inducunt.
- 5 De tribus uerbis, quæ formæ consecratorie uidentur adiecta ubi monstratur, quod tam de uerbis, quàm de factis dominicis, multa prætermiserunt Euangelistæ, quæ Apostoli supplerunt.
- 6 Quando Christus confecit, & sub qua forma.
- 7 De ueritate corporis & sanguinis Christi, sub specie panis & uini, ubi docetur, quod uertitur panis in corpus, & uinum transubstantiatur in sanguinem. Ostendit etiam, quod ipse Christus in Sacramento comeditur, sed integer & illæsus. Et sicut per transubstantiationem omnino non crescit, Ita per commessionem penitus non decrescit.
- 8 Quod sub tota forma, totum corpus existit, Vbi traditur, quod totalis panis in totale corpus conuertitur. Ita quod nulla pars panis transit in aliquam partem corporis. Quæritur etiam utrum corpus Christi sub Sacramento faciat localem distantiam, & habeat situm localem.
- 9 De fractione, ubi dicitur, quare fiat fractio & attritio. Vtrum accidentia panis & uini post consecrationem sint in subiecto.
- 10 De confessione Berengarij.
- 11 Quid etiam à mure comeditur cum Sacramentū corroditur.
- 12 Quale corpus Christus dedit in cœna, super quo triplex opinio recitatur. Innuitur etiam si pars aliqua Sacramenti per triiduum mortis fuisset reseruata, quale permansisset corpus sub illa.
- 13 Vtrum Iudas accepit Eucharistiam, super quo duplex assignatur opinio. Dicitur etiam utrum sacerdos negare debet Eucharistiam criminoso, & Vtrum Christus ad bonum an ad

INNOCENTII PP.

malum Iudæ tradiderit. Traditur etiam quod Eucharistia non debet dari intincta.

14 De duobus modis Eucharistiam comedendi.

15 Quid fiat de corpore Christi postquam sumptum fuerit & comestum, ubi dicitur, quâmdiu præsentia maneat corporalis, quod cibus ille nec sumitur nec digeritur.

16 Vnde secessus aut uomitus, post solam Eucharistiæ perceptionem eueniat. Et utrum Christus localiter descendit de cælo uel ascendit in cælum, cum exhibet aut subtrahit præsentiam corporalem.

17 Quando fiat transsubstantiatio, & quid demonstrauit Christus siue sacerdos cum dicit. Hoc est corpus meum, siue dicendo, manducate ex hoc omnes.

18 De forma uerborum, utrum per additionem uel subtractionem, transpositionem uel mutationem, effectum consecrationis amittat.

19 Vtrum panis transsubstantietur in Christum.

20 De modo transsubstantiationis, utrum sit formalis an essentialis.

21 Cur Eucharistia sub duplici specie consecretur cum sub altera utraque specie sumatur utrunq; ubi quæritur, utrum sanguis sub specie panis aut caro sub specie uini bibatur aut comedatur.

22 Vtrum panis sine uino, uel uinum sine pane ualeat consecrari, ubi quæritur, si post prolationem uerborum istorum, Hoc est corpus meum, & ante prolationem istorum, Hic est sanguis meus, impedimentum accidat sacerdoti, quo minus procedere ualeat, quid sit in hoc articulo faciendum.

23 Et si uinum inueniri non possit, uel in aliquo casu defuerit, utrum necessitate cogente uel casu intercedente, sola panis materia possit in Eucharistiam consecrari.

24 Quid etiam agendum est sacerdoti, si post consecrationem uinum in calice prætermissum comperiat.

25 De diuersis sacerdotibus super eandem oblatam celebrantibus, ubi quæritur, an ille solus conficiat, qui primus consecratoria uerba pronunciat.

26 De hora institutionis, ubi traditur, quare Christus post cœenam hoc sacramentum instituit, & quare nunc ante alium cibum sit rite sumendum,

Quod

- 27 Quod corpus Christi totum est simul in pluribus locis.
- 28 Quare sanguis Christi nouum testamentum dicatur.
- 29 Vtrum aqua cum uino conuertatur in sanguinem, ubi ostenditur, quare cum sacerdos profuderit, eodem die denique sacrificat.
- 30 Queritur etiam utrum Christus resurgens à mortuis, sanguinem illum resumpserit, quem effudit in cruce.
- 31 Quid de circumcisione præputij uel umbilici præcisione dicendum sit. Et an sit irritum sacramentum, si plus apponatur aquæ quàm uini.
- 32 De uino post consecrationem admixto, utrum conuertatur in sanguinem, & an uinū sine aqua in sanguinem conuertatur.
- 33 Vtrum fermentum transsubstantietur in carnem.
- 34 Quare sub alia specie sumitur Eucharistia, cuius triplex assignatur ratio.
- 35 Quod sacramentum altaris simul est & ueritas & figura.
- 36 De sacramento & re sacramenti, ubi tria distincta notantur quorum primum est sacramentum & non res. Secundum est sacramentum & res. Tertium est res & non sacramentum.
- 37 Quod species panis & uini duabus ex causis intelligitur esse Sacramentum corporis & sanguinis Christi. Quia & continet & significat, ubi queritur, cum post consecrationem non sit in altari panis aut uinum, quid tum ibi sit Sacramentum.
- 38 Vtrum forma panis & forma uini, uel species accidentis & ueritas corporis diuisa sint sacramenta. Et cum panis & uini diuersa sint accidentia, quod eorum dicendum est sacramentum.
- 39 De distinctione signorum, ubi ostenditur, quod Sacramentum actiue dicitur & passiue.
- 40 Quod etiam sacramentum consistit in tribus, in rebus, factis & uerbis.
- 41 Quod sanguis Christi dupliciter intelligitur in remissionem peccatorum effusus.
- 42 Quod sumptio Eucharistiæ non est nimium differenda.
- 43 Quod Sacramentum altaris est commemoratio mortis Christi.
- 44 De diuersis causis institutionis.

Finis Capitulum. Sequitur

Liber

INNOCENTII PP. LIBER QVARTVS.

De Sacramento Eucharistiæ. Cap. I.

Iob. 38.
Apoç. 3.
Luc. 11.
forte † huic.
addo † chari-
tas.
Ioh. 14.

Cce nunc ad summum Sacramenti uerticem accedentes, cum ad ipsum cor diuini sacrificij penetramus, quicquid conamur exprimere, uix ullius apparet esse momenti, deficit lingua, sermo disparet, superatur ingenium, opprimitur intellectus. Quis enim nouit ordinem cœli, & ponit rationes eius in terra? Sed pulsemus ad ostium, si forte clauis Dauid aperire dignetur, ut commodet nobis tres panes amicus, qui maxime erunt † hic conuiuio necessarij. Fides enim petit & accipit, spes quærit & inuenit uiam †, pulsat & aperit ueritatem. Is enim est uia, ueritas & uita. Qui pridie quàm pateretur &c.

De diuersis figuris Eucharistiæ, quæ præcesserunt in ueteri testamento. Cap. II.

Quinta decima die mensis primi, quæ tunc extitit sexta feria passus dominus est, & præcedente nocte, uidelicet quarta decima luna primi mensis ad uesperam, ut legis figuras impleret, post typicum pascha, corporis & sanguinis sui Sacramentum instituit, & ecclesiæ tradidit frequentandum. Sic enim fuerat præfiguratum in Exodo, decima die mensis primi tollat unusquisq; agnum per familias & domos suas, & seruabit eum usq; ad quartam decimam diem mensis huius, immolabitq; cum, uniuersa multitudo filiorum Israel ad uesperam, & sument de sanguine agni, & ponent super utranq; postem, & in superliminaribus domorum in quibus comedent illum, & edent nocte illa carnes assas igni & azymos panes, cum lactucis agrestibus, & post pauca. Est enim phase, id est, transitus Domini. Transitum istum Iohannes euangelista determinat dicens, ante diem festum Paschæ sciens Ihesus, quia uenit hora eius ut transeat de hoc mundo ad patrem, cum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos, & facta cœna compleuit ea quæ fuerant figurata. Aegyptus est mundus, exterminator diabolus, agnus Christus, sanguis agni, passio Christi, domus animarum corpora, superliminare domus cogitationum corda.

Agnus Paschalis.

Ioh. 13.

corda + hos sanguine tingimus per passionis fidem. Illa sanguine tingimus per passionis imitationem, signum crucis intus & foris opposites contra aduersarias aereas potestates, denique carnes agni comedimus & in sacramento uerum corpus Christi suscipimus & azymos panes, id est, sincera opera, cum lactucis agrestitibus, id est, amaritudine poenitentiae. Sicut + enim manna fuit datum Hebraeis post transitum maris rubri iam submersis Aegyptiis. Sic Eucharistia datur Christianis post + oblationem baptismi iam deletis peccatis, ut per baptismum mundemur a malo, per Eucharistiam seruemur in bono. Nam sicut manna populum illum + peruastantem inuia solitudinis ad terram promissionis perduxit, Sic Eucharistia populum istum per incolatum uitae praesentis, ad patriam paradisi perducit. Vnde recte iustitiam appellatur, quia reficiens in uia ducit ad patriam. Sane quod in manna praecessit + Eucharistia consumatur. Nam quantanlibet quisque partem accipit, totam percipit Eucharistiam. Sicut euenit de manna, quia nec qui plus collegerat, habuit amplius, nec qui minus parauerat, reperit minus. Hanc ergo praefigurabat panis ille coelestis, de quo sapiens protestatur. Panem de caelo praestitit sine labore, omne delectamentum in se habentem & omnis saporis suauitatem. Quod de se quasi Christus exponens, Ego sum (inquit) panis uiuus qui de caelo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in aeternum. Et panis quem ego dabo caro mea est pro mundi uita. Hinc ergo Apostolus ait. Nolo uos ignorare fratres, quia omnes patres nostri eandem escam spiritualem manducauerunt, & omnes eundem potum spirituales biberunt. Bibebant autem de spirituali consequente eos petra, petra autem erat Christus.

Quare sacramentum corporis & sanguinis constitutum est sub specie panis & uini.

Cap. III.

Accepit panem. Sacrificij ritum Melchisedech primus legitur celebrasse, offerens panem & uinum. Erat enim sacerdos Dei altissimi. Vnde Dauid inquit ad Christum. Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. Sacrificium ergo euangelicum praecessit legale, non solum dignitate, sed etiam tempore. Sicut Apostolus plenius ostendit in epistola ad Hebraeos. Ideo uero panem & uinum in sacrificium corporis & sanguinis sui

O

Christus

+ Hic deest particula, forsitan ista: potestates utriusque intellectus et memoria.

forte + item seu etiam.

Exo. 16.

Manna.

lego + ablutionem.

lego + per uastitatem inuia.

ad do + in.

Sap. 16.

Ioh. 6.

1. Cor. 10

Gen. 14.

Psal. 109

Heb. 7.

Panis et uinum.

INNOCENTII PP.

Psal. 103. Christus instituit. Quia sicut præ cæteris cibis & potibus corporali-
Psal. 22. bus, panis cor hominis confirmat, & unum lætificat cor hominis.
Ioh. 6. Ita corpus & sanguis Christi præ cæteris cibis & potibus spirituali-
Ioh. 12. bus, interiorem hominem reficit & saginat. Vnde poculum tuum
16. 17. inebrians quàm præclarum est. In his enim duobus plena consistit
& perfecta refectio, sicut ipse testatur. Caro mea uere est cibus, &
sanguis meus uere est potus. Panis autem debet esse de frumen-
to & uinum de uite. Quia Christus semetipsum comparauit fru-
mento cum ait. Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum
fuerit, ipsum solum manet. Et uiti cum dixit. Ego sum uitis uera.
Porro nec racemus uuæ, nec granum frumenti debet offerri, nisi
uel expressum in uinum, uel redactum in panem, quia Christus &
panem se dedit & frumento se comparat. Quia uero Christus acce-
pit panem & calicem in sanctas ac uenerabiles manus suas, & sa-
cerdos exemplo Christi panem & calicem in manus accipiens,
utrumq; per se crucis signaculo benedicit. Cum tamen sacerdos plu-
res simul benedicit oblatas, suam pro omnibus in manibus accipit.
Nanq; in unum Christi corpus omnes simul hostiæ conuertuntur.

De azymo & fermentato pane,

Cap. III.

Exo. 12. **P**anis autem non fermentatus sed azymus debet offerri in sa-
crificium, tum ratione facti, tum etiam ratione mysterij. Sic
enim legitur præceptum in Exodo. Primo mense, quartadeci-
ma die primi mensis ad uesperam comedetis azyma. Septem die-
bus fermentatum non inuenietur in domibus uestris, qui comed-
erit fermentatum, peribit anima eius de coetu Israel, tam de aduenis
quàm de indigenis terræ, omne fermentatum non comedetis, in
cunctis habitaculis uestris edetis azyma. Cum ergo Christus quar-
tadecima die mensis ad uesperam coenauerit cum discipulis, &
Christus in azy
mo cōsecrauit.
agnum paschalem comederit, & utiq; ritu legali cum azymis pa-
nibus & lactucis agrestibus, constat quod ea hora fermentatum
non inueniebatur in domibus Hebræorum, Et ita panem azymum
1. Cor. 5. in corpus suum sine dubio consecrauit. Fermentum enim corru-
ptionem signat Apostolo testante qui dicit. Modicum fermenti to-
tâ massam corrumpit. Vt ergo nihil corruptum siue corrumpens,
sed totum sincerum atq; sincerans in hoc esse sacramento monstre-
tur, non fermentatum sed azymum consecramus. Nam secundum
Apostolum

Apostolum, Pascha nostrum immolatus est Christus. Itaq; epulemur non in fermento ueteri, neq; in fermento malitiæ & nequitiae, sed in azymis sinceritatis & ueritatis. Græci autem in suo pertinaces errore, de fermentato conficiunt, asserentes in parasceue lunam quartamdecimam extitisse, in qua uerus agnus est immolatus, ut legis impleretur figura. Dominus ergo ea die se passurum esse prænoscens præcedente uespera necessitate anticipauit comedere Pascha, quia tunc poterat comedi fermentatum, & ipsi corpus domini de fermentato conficiunt. Nam & Iohannes euangelista testatur, quod ante diem festum paschæ, Ihesus cum Apostolis nocte cenauit, dicit etiam Iudæos in parasceue non intrasse prætorium, ut non contaminarentur, sed comederent pascha. Sabbatum quoq; post crucem, magnum diem sabbati nominauit, quod dici non solet nisi cum sabbato festum concurrat. Et Lucas ait, quod mulieres in parasceue parauerunt ungenta, quod eis in die festo facere non liceret. Matthæus quoq; describit, quod principes sacerdotum & seniores populi disposuerant Christum occidere, sed non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo. Porro quæ dicta sunt eorum assertioni non consonant, si sane fiterint intellecta. Pascha namq; dicitur dies, solennitas, agnus & hora. Dies ut ibi, Appropinquat dies festus azymorum qui dicitur pascha. Solennitas ut ibi, Ante diem festum paschæ. Agnus ut ibi, Vbi uis paremus tibi comedere pascha. Hora ut ibi, Scitis quia post biduum pascha fiet. Dies autem festus paschalis erat quartadecima luna, secundum illud. Et in quintadecima die solennitatem celebrabitis altissimo domino. Nam quarta decima non erat solennis nisi tantum à uespera. Ante festum diem hunc, Dominus pascha cum Apostolis celebrauit. Nam (ut inquit Matthæus) prima die azymorum accesserunt discipuli ad Ihesum dicentes, Vbi uis paremus tibi comedere pascha? Et uespere facto discubuit cum duodecim. Marcus autem primum diem azymorum determinauit dicens, quando pascha immolabant. Et Lucas, in qua necesse erat occidi pascha. Constat ergo quod Christus cum Apostolis ea die fecit pascha, quo necessario fiebat ex lege scilicet quartadecima luna primi mensis ad uesperam. Hoc enim incunctanter poterit inuenire, qui tabulam computi percurrit diligenter. Diem magnum sabbati nominabant in tribus solennitatibus hebdomodalibus, quocūq; septem dierum contingeret. Nam omnes erant solennes, & si non adeo sicut primus & ultimus, sed ad eden-

Argumenta
Græcorum.

Ioh. 13. & 18.

Luc. 23.

Matth. 26.

Solutio argu-
mentorum.

Luc. 22.

Ioh. 13.

Matth. 26.

Ib.

Leui. 23.

Vbi supra.

Mar. 14.

Luc. 22.

Magnus dies
Sabbati.

INNOCENTII PP.

dum azyma septem diebus oportebat eos omnes existere mundos. Vnde quolibet septem dierum non poterant introire prætorium, ne contaminarentur, sed comederent pascha. i. in pascha. Vel nomine paschæ possunt & azyma designari. Quod autem mulieres die festo parasceue dicuntur ungenta parasse, non obest, quia nō erant sub lege, sed sub gratia. Verū tamen Lucas ait, quia sabbato siluerūt secundum mandatum. Sed & mandatum erat in lege, quod in diebus azymorum prima & ultima nihil operis facerent, exceptis his quæ pertinent ad uescendum. Præterea nemo tunc etiam uolentibus emere uendidisset aromata, ut uenientes ungerent Ihesum. Vt ergo nihil dubietatis remaneat, Lucas reducatur ad Marcum, ut intelligatur, quod mulieres reuertentes parauerunt secundum Lucam aromata & ungenta non tunc, sed secundum Marcum, cum sabbatum pertransisset. Quid si longe ante parauerant, quia frequenter audierant dominum in proximo uenturum. Nonne Magdalena iam parasse uideretur & per inspirationem præoccupasse mysterium unctionis, teste ueritate, quæ dixit. Mittens hoc ungentum in corpus meum ad sepeliendum me fecit. Et iterum. Sinite illam ut in die sepulturæ meæ seruet illud. Sed ungentum quod prius inceperat, postea consumauit. Porro dispositio sacerdotum dispositioni Dei præualere non potuit qui disposuerat, ut uerus agnus in diebus paschalibus immolaretur, & sicut typicus agnus quartadecima luna primi mensis comedebatur in nocte à Iudæis. Ita uerum agnum discipuli eadem hora comederunt & uerum, Et si uerum esset quod Græci de luna contendunt, credendum tamen est ita ritum legis in hoc sicut in alijs Dominum obseruasse, qui non uenit legem soluere, sed adimplere, natus de muliere factus sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret. Sed ipsi rursus opponunt, quia cum ueritas uenit, figura cessauit, & euauit umbra cum lumen effulsit. Cum ergo ad nostrum pascha peruentum est, quæ præcesserunt in typo cessauerunt, secundum illud. Nouis superuenientibus, uetera proijciatis, & Apostolus ait. Vetera transierunt, Ecce noua facta sunt omnia. Et ideo Christus uerum pascha confecit sine lactucis agrestibus. Sic & absq; panibus azymis, ne ueterem ritum in nouo sacrificio retineret, ac per hoc nos iudaizare doceret. Nam ratum æque pariter erat in lege præceptum. Edent (inquit) carnes nocte illa assas igni & azymos panes cum lactucis agrestibus. Sciendum ergo quod non omnes antiquæ legis consuetudines abiicit Ecclesia,

Luc. 23.

Matth. 26.

Ioh. 12.

forte trinum.

Matth. 5.

Gal. 4.

Alia Græcorū
obiectio.

Leuit. 26

2. Cor. 5

Exo. 12.

Solutio.

Ecclesia, sed quasdam prouida consideratione retinuit. Vnde sponsa dicit ad sponsum in canticis canticorum. Omnia poma noua & uetera dilecte mi seruaui tibi. Adhuc enim faciem plenæ lunæ & ne pascha celebretur in defectu. Adhuc conficit oleum unctionis, & thus suauitatis incendit, adhuc soluit decimas & primitias, adhuc habet candelabrum, & lucernas, & uestes, & uasa, & pontifices, & Leuitas Nam si propterea repudiandum est azymum, quia lex illud admisit, pari ratione repudietur fermentum. Quia lex statuit in Leuitico. Offerent panes fermentatos cum hostia gratiarum quæ offertur pro pacificis. Item in Pentecoste. Offeretis panes primitiarum de duabus decimis similæ fermentatæ. Non solum de constitutionibus legalibus, uerumetiam de scriptis gentilium libenter assumit Ecclesia, si quid in eis probe dictum uel factum agnoscat, & tanquam mulieris captiuae refecat ungues pilosq; superfluos, ut ab aliena superfluitate mundata, thalamum ueritatis digna sit introire. Legales ergo consuetudines non penitus sunt abolitæ, neq; contrarijs superuenientibus sunt destructæ, sed interdum in melius commutatæ. Nam cum Deus circumcisionem mutauit, non superduxit contrarium præputium, sed protulit melius, id est, baptisimū, quia circumcisio nihil est, & ut dicit Apostolus. Sed fides quæ per dilectionem operatur. At azymum & fermentum penitus sunt opposita, sicut immediata contraria, non ergo decebat, ut Deus tanquam sibi contrarius abijceret azymum & assumeret fermentatum, quasi minus bonum præferret. Nec illud ualere putandum est, quod dicunt ideo se fermentatum offerre, quia fermentatum (ut aiunt) spiritus sancti feruorem signat, quo superueniente corpus Christi de uirginis carne conceptum est, sicut angelus prædixerat. Spiritus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoq; & quod nascetur ex te sanctum, uocabitur filius Dei, trahentes hanc significationem fermenti ex illa parabola euangelica. Simile est regnum celorum fermento, quod accepit mulier & abscondit in farina satis tribus donec fermentatum est totum. Nam & fermentatum manifeste signat tumorem uteri uirginalis, & uinculum unionis. Porro multo religiosius insinuat, quod secundum Apostolum de massa peccatrice, corpus sine peccato suscepit, tanquam de fermentato susceperit azymum, & ut inter Christum & populum ita malitiæ & nequitie nihil intersit, sicut inter frumentum & aquam in azymo nihil ueteris massæ alienæ corruptionis interuenit. Nam

Can. 7.

addo & obseruat.

Leuit. 7.

lego & pentecoste.

1b. 23.

Deut. 22.

Gal. 5.

addo & neque præputium aliquid ualeat.

Alia rursus Græcorum ratio.

Luc. 1.

Matth. 13.

Solutio.

INNOCENTII PP.

Ioh. 12.
Esa. 32. nit. Nam per frumentum Christus, per aquam populus designatur, secundum illud. Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Et illud. Beati qui seminatis super aquas. Aqua sine fermento mixta frumento, designat populum sine peccato Christo continctum. Quamquam & illud ualeat designare, quod sicut azymus panis de pura massa sine fermento conficitur, ita corpus Christi de illibata uirgine sine peccato conceptum est.

*Rom. ecclesia
nunquam hære-
tica fuit.*

Cæterum id solum latinis sufficeret contra grecos, quod Constantinopolitanam ecclesiam hæreseon corruptio fermentauit, ut non solum hæreticos, uerumetiam hæresiarchas produceret. Romanam autem ecclesiam super apostolicæ fidei petram, stabili soliditate fundatam, nulla prorsus hæreticæ prauitatis procella potuit conuassare. Sed illud semper integra fide seruauit, quod ab ipsis accepit Apostolis, qui præsentialiter eam sacris uel instituire doctrinis, & ecclesiastici ritus regulam docuere. Ab ipsis ergo beatis Apostolis Petro & Paulo, quos & uiuos habuit & defunctos custodit, hunc sacrificij ritum accepit, quem hactenus inuiolabili cultu seruauit. Græci uero postquam tunicam domini inconsutilem diuiserunt, ut perpetuæ diuisionis scandalum interponerent, sacrificij ritum temere mutauere, quos Leo nonus per Epistolam ad Imperatorem Constantinopolitanum directam super uarijs confutauit hæresibus. Qui latinos inter cætera azymitas uocabant, cum ipsi uerius fermentarij nuncupentur.

Quod Apostoli suppleuerunt, quæ Euangelistæ prætermiserunt, Cap. V.

*Vide c. Cum
Marthæ, ex:
de Celebrati-
one missarum.
1. Cor. 15*

E *Leuatis oculis in caelum.* Tria quidem hic commemorantur in canone, quæ nullus euangelistarum describit, uidelicet eleuatis oculis in caelum, æterni testamenti, mysterium fidei. Quis ergo tantæ presumptionis extitit & audaciæ, ut hoc de corde suo tentauerit interponere? Sane formam istam uerborum, ab ipso Christo acceperunt Apostoli, & ab ipsis Apostolis accepit Ecclesia. Multa quippe tam de uerbis quam de factis dominicis prætermiserunt euangelistæ, quæ tamen Apostoli suppleuerunt, ut est illud quod Apostolus dicit in Epistola ad Corinthios. Visus est plusquam quingentis fratribus simul, deinde uisus est & Iacobo, nouissime omnium tanquam abortiuo uisus est & mihi. Nam inter ipsos, quædam obmittuntur ab uno, quæ suppletur ab alio, Vnde cum
tres

tres Euangelistæ commemorant, Hoc est corpus meum, solus Lucas adiecit, quod pro uobis traderet. Et cum Matthæus & Marcus dicant pro multis, Lucas dicit pro uobis, sed Matthæus addit in remissionem peccatorum. Et tamen ea quæ adduntur in canone, possunt ex alijs locis Euangelij comprobari. Iohannes enim Lazari suscitationem describens testatur, quod Ihesus eleuatis sursum oculis dixit. Pater gratias ago tibi quoniam audisti me. Idem alibi dicit, Hæc locutus est Ihesus & subleuatis oculis in cœlum dixit. Pater clarifica filium tuum. Si enim tunc in cœlum oculos leuauit ad patrem, cum animam Lazari reuocabat ad corpus, quanto magis credendum est, quod tunc oculos in cœlum leuauit ad patrem, cum panem & uinum, in corpus & sanguinem proprium conuertebat. Vtrobique tamen hoc ad nostram instructionem agebat. Vnde & nos oculos cordis ad terram non deprimamus sed eleuemus in cœlum, si quod oramus uolumus impetrare. *Gratias agens.* Hinc quoque colligitur, unde sacrificium laudis dicatur. Quia Christus gratias agens illud instituit. Gratias autem non pro se sed pro nobis, id est, pro reparatione hominum sic futura,

Quædam in Canone superaddita sunt.
Ioh. II.
Ib. 17.

Quando Christus confecit, & sub qua forma.

Cap. VI.

Benedixit. Cum ad prolationem uerborum istorum, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, sacerdos conficiat, credibile iudicatur quod & Christus eadem uerba dicendo confecit. Porro quidam dixerunt, quod Christus confecit cum benedixit, literam construentes hoc ordine. Accepit panem benedixit, subaudiendum est dicens, Hoc est corpus meum, & tunc fregit & dedit & ait, Accipite & comedite, & iterauit hoc est corpus meum. Prius ergo protulit illa uerba, ut eis uim conficiendi tribueret, deinde protulit eadem, ut Apostolos formam conficiendi doceret. Alij uero dixerunt, quod & sacramentum confecit & formam instituit post benedictionem cum dixit, Hoc est corpus meum, intelligentes illam benedictionem fuisse, uel aliquod signum, quod super panem impressit, uel aliquod uerbum, quod super panem expressit. Quibus illud uidetur obsistere, quod prius fregerit quam dixerit, Hoc est corpus meum. Nec etiam est credibile, quod prius dederit quam confecerit. Sane dici potest quod Christus uirtute diuina confecit, & postea formam expressit, sub qua posteri benedicerent. Ipse

Triples opinio.

Prima.

Secunda.

Tertia.

nanque

INNOCENTII PP.

nancq; per se uirtute propria benedixit. Nos autem ex illa uirtute quam indidit uerbis.

De ueritate corporis & sanguinis sub specie panis & uini. Cap. VII.

Quanta uirtus est uerborum.

Psal. 32. et 148

Gene. 19.

Exo. 4. & 6.

Ioh. 2.

4. Reg. 1

Ps + ualebit, Ego potius lego, quod uoluit.

Sensus hereticus. Est, id est significat.

1. Cor. 10

Ioh. 1.

Luc. 22.

Cum enim sacerdos illa Christi uerba pronunciat, Hoc est corpus meum, Et hic est sanguis meus, Panis & uinum in carnem & sanguinem conuertuntur, illa uerbi uirtute, qua uerbum caro factum est, & habitauit in nobis, qua dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Qua foeminam mutauit in statuam, & uirgam conuertit in colubrum. Qua fontes mutauit in sanguinem, & aquam conuertit in uinum. Nam si uerbum Eliæ potuit ignem de cœlo deponere, uerbum Christi non potuit panem in carnem mutare? Quis hoc audeat opinari de illo, cui nullum uerbum est impossibile, per quem omnia facta sunt, & sine quo factum est nihil? Certe maius est creare quod non est, quàm mutare quod est in aliud transmutare. Illud autem nemo quidem dubitet, & de hoc aliquis dubitabit? absit omnino. Incomparabiliter maius est, quod Deus ita factus est homo, quod non desijt esse Deus, quàm quod panis ita fit caro quod desinit esse panis. Illud per incarnationem semel est factum, istud per consecrationem fugiter fit. Sed dixerit aliquis. Certus sum omnino quod ualeat, sed non sum certus aliquo modo quod + ualeat. Aduertat ergo, quod Christus cum accepisset panem benedixit, & dixit, Hoc est corpus meum, Veritas hoc dixit, & ideo uerum est omnino quod dixit. Quod ergo panis fuerat cum accepit, corpus suum erat cum dedit. Panis itaq; mutatus erat in corpus ipsius, & similiter uinum in sanguinem. Non enim ut Hæreticus sapit sed desipit, ita debet intelligi, quod Dominus ait, Hoc est corpus meum, id est, hoc signat corpus meum, sicut quod dicit Apostolus, Petra autem erat Christus, id est, petra significabat Christum. Hoc enim potius dixisset de agno Paschali, quàm de azymo pane. Nam paschalis agnus absq; dubio figurabat corpus dominicum, sed azymus panis, opus sincerum. Sicut enim Iohannes Baptista, qui dixerat, ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. Sic & Christus quod dixerat, Hoc est corpus meum, per adiunctum determinauit, quod pro uobis tradetur. Sicut ergo corpus ueraciter tradebatur, ita uere demonstrabatur, non in figura, quæ iam

quæ iam cessauerat, sed in ueritate quæ iam aduenerat. Sane cum litigarent Iudæi ad inuicem, dicentes. Quomodo hic poterit carnem suam dare nobis ad manducandum. Dixit illis Ihesus. Amen amen dico uobis, nisi māducaueritis carnē filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, habet uitam æternam. Ideo dicit. Amen amen, id est, in ueritate in ueritate, ut non figuratiue, sed uere intelligatur quod dixit. Nisi manducaueritis carnem &c. & ad maiorem ueritatis expresionem adiungit. Caro mea uere est cibis, & sanguis meus uere est potus. Ego uero quod uitam æternam habere desydero, carnem Christi ueraciter comedo, & sanguinem eius ueraciter bibo. Illam utiq; carnem, quam traxit de uirgine, & illum sanguinem quem fudit in cruce. Ego credo corde, & ore confiteor, quod ipsum dominum nostrum Ihesum Christum, in hoc sacramēto manduco, fretus auctoritate qua dicitur. Qui manducat carnem meam, uiuet propter me. Nō enim cū manducatur, per partes diuiditur, nec laceratur sub sacramento, sicut caro quæ uenditur in macello, Sed & illæsus sumitur & integer manducatur. Viuit manducatus, quia surrexit occisus. Manducatus non moritur, quia resurrexit non moriturus. Christus enim resurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur, quod enim mortuus est, pro peccato mortuus est semel, quod autem uiuit, utiuit Deo. Sicut enim uidua Sareptana quotidie comedebat, & nunquam diminuebat farinam de hydria, & oleum de lechno. Sic uniuersalis Ecclesia quotidie sumit & nunquam consumit carnem & sanguinem Ihesu Christi, sub diuersa specie sacramenti. Sicut ergo corpus Christi quotidie manducatur, & non deficit nec decrescit, ita panis quotidie transit in corpus Christi, sed ipsum corpus nec in aliquo proficit nec accrescit. Non enim de pane uel de uino materialiter caro + est uel sanguis, sed materia panis uel uini mutatur in substantiam carnis & sanguinis, nec adiicitur aliquid corpori, sed transubstantiatur in corpus.

Vere est corpus Christi sub specie panis. Ioh. 6.

Confessio catholica.

Rom. 6.

1. Reg. 17.

als + formatur

Quod sub tota forma totum corpus existit.

Cap. VIII.

Verum an partes in partes, an totum in totum, an totale transeat in totale, nouit ille qui facit. Ego quod residuum est igni comburo. Nam credere iubemur, discutere prohibemur. Si

P tamen

INNOCENTII PP.

forte + cōiçio

tamen quærentis instet improbitas, ego salua fide concesserim, quod totalis panis in totale corpus conuertitur, ita quod nulla pars panis transit in aliquam partem corporis. Reor autem salua fidei maiestate, quod ubi panis est consecratus, sub tota specie, totum corpus existit. Sicut enim miraculose tam magnum corpus, sub tam parua forma concluditur, ita miraculose totum corpus in singulis partibus continetur quod inde + cognitio, quoniam in quotcunq; partes species diuidantur, sub singulis partibus totus est Christus, totus in magno, totus in paruo, totus in integro, totus in fracto. Scio tamen quod dicitur à quibusdam, quod quàm diu species panis integra perseuerat, sub totali specie totale corpus existit, Vbi uero diuiditur in singulis diuisionibus incipit esse totum. Sicut in speculo dum est integrum, una tantum apparet inspicientis imago. Sed eo fracto, tot apparent imagines, quot sunt in ipso fracture.

Tutius est credere quàm discutere.

Porro cum Deus illam uirtutem uerbis tulerit, ut ad prolationem eorum corpus dominicum incipiat esse sub specie sacramenti, nec illa uerba proferantur in fractione, non in singulis partibus erat totum, sed sub totali specie totaliter existebat, post fractionem in singulas partes quodammodo secedit & incipit esse singulatim, in singulis partibus quod integraliter erat in integro. Licet autem corpus dominicum sit in loco locale, quæritur tamen, utrum in sacramentum sit locatum localiter, id est, utrum faciat localem distantiam, & an habeat localem situm, ut dici debeat, quia iacet, sedet aut stat: Sed & alia multa circa præsentem articulum possunt inquiri, quæ melius est intacta relinquere, quàm temere diffinire. Nam bestia quæ tetigerit montem lapidabitur, tutius est in talibus + circa rationem subsistere quàm ultra rationem excedere, ne forte (quod absit) ossa regis Idumæe redigantur in cinerem.

*Exo. 19.
forte + citra.
Amos. 2.*

De fractione, ubi dicitur, quare fractio fiat & attritio. Cap. IX.

Falsa opinio, que negat trās substantiatio = nem.

Fregit. Solet à multis inquiri, sed à paucis intelligi, quid Christus tunc in mensa fregit, & quid sacerdos in altari nunc frangit. Fecerunt qui dicerent, quod sicut post consecrationem, uera panis remanent accidentia, sic & uera panis substantia, quod sicut subiectum non potest sine accidentibus existere, sic accidentia non possunt existere sine subiecto. Accidentis esse non est aliud quàm inesse. Sed panis & uini substantijs permanentibus, ad prolationem

lationem illorum uerborum corpus & sanguis Christi ueraciter in-
cipiunt esse sub illis, ita quod sub eisdem accidentibus, utrunq; uere
fufcipitur panis & caro, uinum & sanguis, quorum alterum probat
fensus, reliquum credit fides. Hi dicunt, quod fubftantia panis fran-
gitur & atteritur, inducentes ad hoc illud quod dicit Apoftolus.
Panis quem frangimus. Et Lucas. Vna fabbati cum conueniffemus
ad frangendum panem &c. Hi facile foluunt quæftionem illam,
qua quæritur, quid à mure comeditur cum facramentum corro-
ditur? comeditur fecundum illos, illa panis fubftantia, fub qua
corpus Chrifti effe mox definit. Porro qualem fignificandi mo-
dum habet nomen accidentis in phyfica facultate, talem exiftendi
modum habet accidens nominis in theologica ueritate. Nam ficut
hoc nomen album fignificat accidens in fubftantia, id effe, in adia-
centia, fic hoc nomen albedo fignificat accidens fine fubiecto, id effe
in exiftentia. Sic ante confecrationem accidens effe in fubiecto, quo-
niam exiftit in alio. Sed poft confecrationem accidens effe fine fub-
iecto, quoniam exiftit per fe. Tranfit enim fubftantia, fed remanent
accidentia, nec dicitur accidens in ui participij, fed accipiendum
effe in ui nominis. Sicut enim ibi fubftantia corporis effe, ubi forma
corporis non uidetur, Sic ibi forma panis uidetur, ubi fubftantia pa-
nis non effe, nec effe alius ibi panis nifi caro Chrifti, quæ nomine pa-
nis aliquando designatur. Iuxta quod Dominus ait. Panis quem
ego dabo caro mea effe, pro mundi uita. Et Apoftolus, Quotiens-
cunq; manducabitis panem hunc, & calicem bibetis &c. Non
enim debemus quærere naturam in gratia, neq; confuetudinem in
miraculo. Non folum accidentales, uerumetiam naturales proprie-
tates remanere uidentur, ut Panetas quæ fatutando famem expel-
lit, & uinitas quæ fatiando fitim extinguit. Dicamus ergo quod
forma panis frangitur & atteritur, fed corpus Chrifti fumitur & co-
meditur. Ea + uero quæ notant corruptionem referentes ad for-
mam panis. Ea uero quæ notant acceptionem, ad corpus Chrifti.

Reprobata effe hæc opinio fub hoc Pontifice in Concilio Lateranenfî, Ut patet Extra. de Summa trini. Et fi. Ca. tho. Et longe prius reprobata fuit à S. Ambrosio.

Accidentia in Sacramento fine fubiecto.

Ioh. 6.

I. Cor. II

Conclufio.

*forte + uideli-
cet.*

De Confessione Berengarij. Cap. X.

Berengarius quippe fufpectus habebatur de hærefi, & ne re-
maneret anguis in herba, ad maiorem expreffionem coram
Nicolao Papa multifq; præfulibus effe confeffus, panem & ui-
num, quæ in altari ponuntur poft confecrationem, non folum fa-
cramentum, fed etiam uerum corpus & fanguinem Chrifti effe, &
fensualiter

Vide c. Ego Berengarius. de Consecra. dist. 2.

INNOCENTII PP.

De conse. dist.
2.c. Nos autē.
¶ 6. Hoc est.

sensualiter non solum sacramentum, sed etiam in ueritate in manibus sacerdotum tractari & frangi, etiam fidelium dentibus atteri. Non autem corpus Christi uel in partes diuiditur, uel dentibus laceratur, cum sit immortale & impasibile. Sed in qua re fiat fractio uel attritio beatus Augustinus ostendit dicens. Quando Christus manducatur reficit & non deficit. Nec quando manducamus de illo partem fecimus, & quod in sacramento sic fit. Nam & Christus carnalem sanctorum discipulorum redarguit, qui putabant carnem eius sicut aliam carnem diuidendam in partes, & morsibus lacerandam. Dicitur autem forma panis, non quod sit sed quod fuit. Sicut dicebatur Simon leprosus, non quod talis existeret, sed quod talis extiterat.

Mat. 26.

Quid etiam a mure comeditur cum sacramentum corroditur. Cap. XI.

SI uero quærat, quid a mure comeditur, cum sacramentum corroditur, uel quid incineratur cum sacramentum crematur. Respondetur, quod sicut miraculose substantia panis conuertitur, cum corpus dominicum incipit esse sub sacramento. Sic quodammodo miraculose reuertitur, cum ipsum ibi desinit esse, non quod illa panis substantia reuertatur, quæ transiit in carnem, sed quod eius loco alius miraculose creatur, quamuis huius accidentia sine subiecto possunt sic corrodi, sicut edi. Hic obstante miraculo falso trahitur argumentum a coniugatis uel coniunctis, sicut alibi trahitur falso a contrarijs. Est enim hic color & sapor quantitas & qualitas, cum nihil alterutro sit coloratum aut sapidum, quantum aut quale. Miraculum quippe uincit naturam, & legi detrahit dispensatio. Sane in natura Dei, est trinitas personarum, uidelicet Pater & filius & spiritus sanctus. In Hypostasi filij est substantiarum trinitas, uidelicet deitas, corpus & anima. In sacramento corporis est trinitas specierum, uidelicet Panis, uinum & aqua. In natura Dei, nec est accidens in substantia, nec substantia in accidente. In hypostasi filij est accidens in substantia, & substantia in accidente. In sacramento corporis accidens non est in substantia, sed substantia consistit sub accidente.

Triplex Trinitas.

Quale corpus Christus dedit in coena. Cap. XII.

Dedit

Dedit. Quæri solet quale corpus suum Christus dedit in corna, mortale an immortale, passibile an impassibile, ac cætera quæ ad hanc pertinent quæstionem. Ego diuina sacramenta magis ueneranda quàm discutienda profiteor, simplicitati fidei ratus sufficere. Si dicatur quod tale dedit quale uoluit. Et rursus quale dederit ipse nouit. Fuerunt tamen qui dicerent, quod sicut idem ueraciter ipse erat qui dabat & qui dabatur, ita in eo quod dabat erat passibilis & mortalis, & in eo quod dabatur erat immortalis & impassibilis. Sicut uisibilis gestabat, & inuisibilis gestabatur. Inuisibiliter in quantum ad formam corporis, non quantum ad speciem sacramenti. Nam in eo quod gestabat quod erat hoc apparebat. In eo uero quod gestabatur quod erat ipse non uidebatur. Quia forma panis & uini uelabat formam carnis & sanguinis. Hic est ille uerus Dauid, qui coram Achis rege Geth suis manibus ferebatur. Quoniam immortalis dabatur, incorruptibiliter edebatur. Hi scilicet pro facto concedunt, Posito quod pars aliqua sacramenti per triduum mortis Christi reseruata fuisset, idem corpus simul & iacebat mortuum in sepulchro, & manebat uiuum sub sacramento. In ara crucis patiebatur, & sub forma panis non lædebatur. Sed quoniã incredibile iudicatur, ut secundum eandem naturam, simul esset mortalis & immortalis, quod tum congruebat ei secundum eandem personam. Fuerunt alij qui dixerunt, quod Christus mortalis utiq; fuit, sed uoluntate, nõ necessitate. In eo quippe quod immunitis erat ab omni culpa, liber erat ab omni poena, ut nihil morti deberetur, pro eo quod peccati nihil haberet, sustinuit tamen sponte mortalitatem, quia mortem sustinere uolebat. Quia si mortalitatem non suscepisset, omnino mori nõ potuisset, ut ergo probaret quod mortalis erat, non necessitate sed uoluntate, quando uoluit mortalitatem deposuit, & immortalitatem recepit. Legitur enim in Euangelio, quod cum Iudæi duxissent Ihesum, usq; ad supercilium montis, ut eum præcipitarent, ipse transiens per medium illorum ibat, cum esset dueendus teneri se sicut ⁊ palpabilem tolerabat, sed cum esset præcipitandus sicut impassibilis per medium illorum transibat. Quatuor enim sunt glorificati corporis propriæ qualitates, uidelicet claritas, subtilitas, agilitas, & impassibilitas. De quibus legitur. Fulgebunt iusti & tanquam scintillæ in arundinetis discurrent, & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, & tam non erit amplius neq; luctus neq; clamor &c. Hinc etiam

*Vitandæ sunt
quæstiones cu-
riose.*

1. Reg. 28

*Christus mor-
talis fuit, non
necessitate, sed
uoluntate.*

Luc. 4.

*⁊ ⁊ passibi-
lem.*

*Quatuor do-
tes glorificati
corporis.*

Sap. 3.

Apo. 7. & 21.

INNOCENTII PP.

Luc. 6. Dominus inquit in Euangelio. Mensuram bonam & confertam & coagitatam, & superfluentem reddent in sinum uestrum. Singula sibi Christus singulatim accepit, antequam resurgens à mortuis naturam glorificati corporis induisset. Subtilitatem cum nasceretur ex uirgine. Claritatem cum transfiguraretur in monte. Agilitatem cum incederet super mare. Impassibilitatem cum manducaretur in cœna. Sicut enim signum passibilitatis exhibuit in corpore immortali, cum post resurrectionem ostendit manus & latus, sic in corpore mortali signum immortalitatis, cum carnem & sanguinem ante passionem exhibuit. Potest tamen salua fide concedi, quod tale dedit quale tunc habuit, mortale uidelicet & passibile. Non quod posset pati in sacramento, sed quod sub sacramento poterat pati. Nunc autem sumitur à nobis immortale & impassibile, Nec tamen maiorem habet nunc efficaciam, sicut nec maiorem potentiam. Quod ergo passibilis edebatur & tamen non lædebatur, non erat humanæ naturæ sed diuinæ potentæ, qua ualebat quidquid omnino uolebat.

als + impassibilitatis.

Quale corpus Christus Apostolis dedit.

Vtrum Iudas accepit Eucharistiam.

Cap. XIII.

Quod Iudas affuerit in cœna.

Luc. 22.

Mar. 14.

Mat. 26.

Quod Iudas non affuerit in cœna.

Mat. 26.

Ioh. 13.

Dedit discipulis suis. Dubitari solet, utrum Iudas cum alijs acceperit Eucharistiam. Lucas enim ostendit Iudam interfuisse se cum alijs, quem statim post calicem traditorem commemorat dicens. Hic est calix noui Testamenti in sanguine meo, qui pro uobis effundetur. Veruntamen ecce manus tradentis me, mecum est in mensa. Quotquot autem interfuerunt, eucharistiam acceperunt, Marco attestante, qui ait. Et biberunt ex illo omnes. Iuxta quod Christus ipse preceperat, teste Matthæo, bibite ex hoc omnes. E contra Iudam non interfuisse probatur. Nam secundum Matthæum statim dixit Ihesus bibentibus calicem. Non bibam ammōdo de hoc genimine uitæ, usq; in diem illum, cum illud bibam uobiscum nouum in regno patris mei. Iudas ergo non aderat, qui cum eo non erat bibiturus in regno. Bibentium quoq; nullum excipiens ait, pro uobis effundetur, sed aliorum multos exceptit, cum inquit, pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Vnde cum secundum Iohannem Christus dixisset apostolis. Beati eritis si feceritis, ea statim exceptit, non de omnibus dico, ego scio quos elegerim. Et iterum, uere mundi estis, sed non omnes, Quid ergo est nobis in hoc

in hoc casu tenendum. Illud forte sine præiudicio aliorum, quod Iohannes insinuat, quia cum Iudas accepisset buccellam panis, exiit continuo, erat enim nox. Christus autem post alios cibos tradidit Eucharistiam. Quod autem Lucas post calicem commemorat traditorem, per recapitulationem potest intelligi. Quia sæpe fit in sacra scriptura, ut quod prius factum fuerat, posterius enarretur, Sicut Matthæus commemorat. Biduo ante pascha alabastrum ungenti, quod secundum Iohannem ante sex dies Paschæ mulier effudit in domo Simonis leprosi. Concesso autem quod Iudas accepit Eucharistiam, quod expositorum plerique concedunt. Quærendum est qua ratione medicus salutaris medicinam dabat ægroto, quam ei sciebat esse mortiferam? Sciebat enim quod qui manducat indigne, iudicium sibi manducat. An ut suo doceret exemplo, quod sacerdos non debet illi communionem negare, cuius crimen etsi sibi sit notum, non tamen Ecclesiæ manifestum, ne forte non sit corrector, sed proditor: Vnde cautum reperitur in canone, non prohibeat dispensator domini pingues terræ mensam domini manducare. Sed moneat exactorem timere. Sit ita, si † mihi quod est melius ualeat responderi. Porro cum minus malum sit reddi suspectum de crimine quam committere crimen. Et de duobus malis, si alterum urget, minus sit eligendum, cur discretus sacerdos non neget Eucharistiam criminoso, quatenus minus malum incurrat, ut minus euitet, id est, ut reddatur suspectus, ne manducet indigne. Sane cum nemo debet uitium mortale committere, ne proximus aliud mortale committat, eligendum est potius sacerdoti, non prode peccatorem, quam ut ille non peccet. Sed ille potius debet eligere, ut abstinendo reddatur suspectus, quam communicando manducet indigne. Si uero queratur, Vtrum Christus ad bonum an ad malum Eucharistiam Iudæ tradiderit. Et quidem non uidetur ad bonum dedisse, ne sua fraudatus sit intentione. Qui, teste Propheta, fecit uniuersa que uoluit. Iudas enim non ad bonum, sed ad malum accepit, sed nec ad malum dedisse uidetur. Quia Christus non est auctor malorum, sed ultor. Responderi uerissime potest, quod si propositio intentionem denotet uel affectum, cum dicitur, dedit ad malum, falsa est propositio. Si autem consecutionem insinuat uel effectum, uera est. Quia uero Christus buccellam intinctam Iudæ porrexit. Vnde constitutum est ab Ecclesia, ut Eucharistia non detur intincta. Constitutum est nihilominus & pro hæresi extirpanda,

*Determinatio
quod Iudas nõ
accepit cor-
pus domini.*

Mat. 26.

Ioh. 12.

*Exemplum s̄
cerdoti à Chri-
sto datum.*

lego † nihil.

Questio.

Psal. 113.

Responsio.

*Ne detur Eu-
charistia intin-
cta.*

INNOCENTII PP.

extirpanda, quæ dogmatizauit, Christum sub neutra specie totum existere, sed sub utraq; simul existere totum. Nec debet intelligi, quod sub buccella panis intincta Christus eucharistiam dederit traditori, sed per buccellam intinctam atq; porrectam, suum deniq; traditorem expressit, fortassis per panis intinctionem illius significans fictionem.

De duobus modis Eucharistiam comedendi.

Cap. XIII.

Accipite & manducate. Non est intelligendum, quod sumptum corpus de manu Domini sibi discipuli ministrarent, Sed qui consecrauit & ministrauit, ac si diceret. Comedite, iterumq; comedite, utranq; huius sacramenti comestione in sinuans. Dupliciter enim corpus Christi comeditur, quia dupliciter intelligitur. Verum, quod de uirgine traxit & in cruce pependit, & mysticum quod est Ecclesia, Christi spiritu uegetata. De uero corpore Dominus ait, Hoc est corpus meum quod pro uobis tradetur. De mystico dicit Apostolus. Vnus panis & unum corpus multi sumus. Verum corpus Christi comeditur sacramentaliter, id est, sub specie. Mysticum autem comeditur spiritualiter, id est, in fide, sub specie panis, in fide cordis. De comestione sacramentali Dominus ait. Accipite & comedite, hoc est corpus meum, quod pro uobis tradetur, hoc facite in meam commemorationem. Hoc modo tam boni quam mali corpus Christi manducant. Sed soli boni comedunt ad salutem, mali uero comedunt ad iudicium. Nisi enim mali corpus Christi comederent, non dixisset Apostolus. Qui manducat indigne, iudicium sibi manducat & bibit, nõ dñjudicans corpus Domini. Nam & Iudas traditur cum alijs Eucharistiam accepisse. De spirituali comestione Dominus ait. Nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Hoc modo corpus Christi boni comedunt. Vnde. Qui manducat carnem meam & bibit sanguinem meum, in me manet & ego in eo. Nam qui manet in charitate, in deo manet & deus in eo. Vnde, quid paras dentem & uentrem? crede & manducasti. Qui credit in deum comedit ipsum qui incorporatur Christo per fidẽ, id est, membrum eius efficitur, uel in unitate corporis eius firmiter solidatur. Alibi quod manducatur incorporatur, & qui manducat incorporatur. Hic autem quod manducatur incorporatur, & qui manducat incorporatur.

Vtrunq;

Duplex corp⁹
Christi, Verũ
& mysticum.

Luc. 22.

1. Cor. 10

1. Cor. 11

Spiritualis mā
ducatio.

Ioh. 6.

1. Ioh. 4.

Aug. de Con.
Dist. 2. c. Vt
quid.

Vtrumq; modum Christus edendi insinuat, ubi dicit. Spiritus est qui Ioh. 6.
 uiuificat, caro non prodest quicquam. Quia caro Christi nisi spiri-
 tualiter comedatur, non ad salutem sed ad iudicium manducatur.

Quid fiat de corpore Christi, postquam fuerit
 sumptum & comestum. Cap. XV.

Fortassis cogitatio adhuc pulsat animum, quærens quid fiat
 de corpore Christi, postquam sumptum fuerit & comestum &

Tales sunt cogitationes mortalium, ut uix quiescere uelint, in
 his maxime, quæ quærenda non sunt. Audi consilium sapientis.
 Altiora te ne quæseris, & fortiora te ne scruteris, sed quæ præcepit
 Deus, illa tu semper cogita, & in pluribus operibus eius ne fueris
 curiosus. Si uero præsentia quæritur corporalis, in cælo quærat, ubi
 Christus est in dextra Dei sedens. Ad tempus tamen præsen-
 tiam exhibuit corporalem, ut ad spiritualem præsentiam inuitaret.
 Cum sacramentum tenetur, comeditur & gustatur, Christus corpo-
 raliter adest in uisu, in tactu & in sapore, quamdiu corporalis sensus
 afficitur, corporalis præsentia non aufertur, postquam in percipien-
 do sensus deficit corporalis. Deinceps non est quærenda corporalis
 præsentia, sed spiritualis est retinenda dispensatione completa.

Ecclesi. 3.

Christus de ore transit ad cor. Melius est enim ut procedat in men-
 tem quam ut descendat in uentrem. Cibum est non carnis, sed ani-
 mæ. Venit ut comedatur, non ut consumatur, ut gustetur non ut
 incorporetur. Ore comeditur, sed stomacho non digeritur. Resicit
 animum, sed non effluit in secessum. Illud ergo sane debet intelligi,
 quod Dominus ait. Omne quod in os intrat, in uentrem uadit & in
 secessum emittitur. Cum constat illud fuisse dictum non de spirituali
 cibo, sed de carnali.

Christus spiri-
 tualis est Eua-
 ngelista.

Matth. 15

Quod si secessus aut uomitus post solam Eua-
 ngelista perceptionem eueniat.

Cap. XVI.

Quod si forte secessus uel fluxus aut uomitus post solam Eua-
 ngelista perceptionem euenierit, ex accidentibus & humo-
 ribus generatur. Cum inter humores absq; cuiuslibet cibi
 materia uel effluant in secessum, uel emittantur ad uomitum. Cum
 ergo post dispensationis officium aliquid iterato sentitur. † In hoc
 ergo species ad proprietatem famulatur, ut ueritas similitudinis
 ubiq; fertur.

† hic deesse uide-
 detur particu-
 la quedam, for-
 sitan ita sup-
 plenda. Nō ad
 corporis aut
 sanguinis ueri-
 tatem, sed ad
 specierū corru-
 ptibilitatē re-
 fertur.

INNOCENTII PP.

ubiq; seruetur. Nam in quo similitudo deficeret, in eo sacramentum non esset. Sed ibi se proderet & fidei locum auferret, neq; iam crederetur quod ita fieri non oportet. Itaq; quantum ad nos, seruat per omnia corruptibilis cibi similitudinem. Sed quantum ad se, non amittit inuiolabilis corporis ueritatem. Species quandoq; corroditur uel maculatur, sed ueritas nunquam corrumpitur aut coinquinatur. Si quando tale quid uideris, noli timere sibi, sed esto sollicitus tibi, ne tu male lædaris, si male credideris. Si uero quærat, utrum Christus localiter descendat de cælo uel ascendat in cælum, cum exhibet aut subtrahit præsentiam corporalem, an aliter incipiat uel desinat esse sub specie sacramenti. Respondeo, non oportere nos in talibus curiosos existere, ne plus quàm possumus præsumamus, & non comprehendamus. Salubre consiliū dedit Apostolus. Non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Ego nescio quomodo Christus accedit, sed & quomodo recedit ignoro, nouit ille qui nihil ignorat.

*Questiones
curiose deui-
tandæ sunt.*

Rom. 12.

Quando fiat transsubstantiatio, Cap. XVII.

Hoc est corpus meum. Si ad prolationem istorum uerborum, hoc est corpus meum, panis mutatur in corpus. Et ad prolationem istorum uerborum, hic est sanguis meus, uinum mutatur in sanguinem. Cum prius proferantur ista uerba quàm illa, prius ergo mutatur panis in corpus, quàm uinum in sanguinem. Nunquid enim corpus est sine sanguine, uel sanguis sine corpore? Propterea dicitur à quibusdam, quod cum totum est dictum, totum est factum, nolentes uel non ualentes ipsius conuersionis determinare momentum. Alij dicunt & bene, Quod licet ad prolationem præcedentium, panis à natura mutetur in corpus, & ad prolationem sequentium uinum præterea mutetur in sanguinem, nunquã tamen corpus est sine sanguine, uel sanguis est sine corpore, sicut neutrum est sine anima, sed sub forma panis sanguis existit in corpore, per mutationem panis in corpus. Et econuerso. Non quod panis in sanguinem uel uinum mutetur in corpus, sed quia neutrum potest existere sine reliquo. Est ergo sanguis sub speciebus panis non ex ui sacramenti, sed ex naturali concomitantia, secundum fratrem Egidium. Sed quæritur, quid demonstrauit Christus cum dixit, Hoc est corpus meum? non panem, quia de pane non erat uerum quod

*Naturalis con-
comitantia.*

*Quid demon-
strat Hoc.*

quod corpus eius existeret, nec corpus. quia nondum illa uerba protulerat, ad quorum prolationem panem mutauit in corpus, quid ergo? Similis obiectio fit à logicis, cum dicitur. Hoc uinum est mortuum, posito quod in prolatione subiecti sit uinum, & in prolatione prædicati sit mortuum. Sed quantum distat ortus ab occasu, tantum refert inter miraculum & naturam, Ab huius ergo quæstionis laqueo facile se absoluit, qui dicit, quod Christus tunc confecit cum benedixit. Nam si opponatur de sacerdote qui tunc consecrat, cum illa uerba pronunciat. Respondetur, quod sacerdos nihil demonstrat, cum illis uerbis non utatur enunciatiue, sed recitatiue. Quemadmodum & Christus ait, Ego sum uitis uera, Ego sum lux mundi, & innumera talia. Sed rursus quæritur, quid demonstrauit cum dixit, Manducate ex hoc omnes? Licet in nullo quatuor Euangelistarum hoc legatur de corpore, sed tantum de sanguine, bibite ex hoc omnes. Cum enim iam panem fregisset, si demonstrabat aliquid fragmentorum, illud non debebant omnes comedere, cum singulis singula distribueret. Si demonstrabat corpus non poterat ex isto, sed illud comedere, quia corpus Christi non manducatur per partes, sed integrum. Sane secundum regulam Ticonij debet intelligi, qua frequenter in sacra scriptura uidetur agi de uno, sed agitur de diuersis, ut est illud, Benedixit, fregit & dedit, benedixit panem, formam fregit, & dedit corpus. Eodem modo cum dixit, Manducate ex hoc omnes, pronomen ostendit integrum corpus, & præpositio innuit formam diuisam, ut iste sit sensus, Comedite hoc corpus integrum sub forma diuisa. Nam sola forma per partes diuiditur, & totum corpus integrum manducatur. Simili modo potest intelligi, quod subiunxit, hoc est corpus meum, id est, illud quod prebeo sub hac forma.

De forma uerborum.

Cap. XVIII,

Quæritur etiam, utrum additio uel subtractio, transpositio uel mutatio, si forte fit in illa forma uerborum quam Christus expressit, effectum consecrationis impediatur, ut si dicatur addendo, hoc est corpus meum, quod assumpsi de uirgine, uel subtrahendo, hoc est corpus, uel transponendo, corpus meum hoc est, uel interponendo, hoc est uti corpus meum, siue mutando, hoc est corpus Ihesu. Sane fecit Deus hominem rectum, sed ipse se in finitis miscuit quæstionibus, His itaq; prætermisis, quæ quandoq; subuertunt

Manducate ex hoc omnes.

De septem regulis Ticonij uide B. Aug. de Doctrina Christ. lib. 3. circa finem.

Varie quæstiones de forma uerborum.

Ecclesi. 7

INNOCENTII PP.

*Non est muta-
tunda uerborū
forma.* subuertunt animum, magis quàm ædificent. Illud pro certo sciatur,
quod grauiter peccat, qui quodlibet horum quomodolibet attem-
ptauerit, maxime si formam intendat mutare, uel hæresim intro-
ducere, quia forma uerborum quam Christus expressit per omnia
illibata debet seruari, quàmuis secundum Philosophum nomina &
uerba transposita idem significant. Nec utile per inutile uicietur.

Utrum panis transsubstantietur in Christum.

Cap. XIX.

Porro cum panis transsubstantietur in corpus utiq; rationale
animatum, uidetur quod panis transsubstantietur in homi-
nem, & pari ratione in Christum transsubstantietur, & ita in
creatorem. Sic ergo creatura quotidie fit creator. Quidam uolue-
runt astruere quod panis transsubstantiatur in Christum, non ta-
men in creatorem, quia Christus dicitur secundum naturam huma-
nam, secundum quam panis transsubstantiatur in ipsum. Nam sicut
dicitur Christus manducari, quia corpus eius comeditur, Ita panis
credendus est in ipsum mutari, quoniam in corpus eius conuertitur.

Ioh. 6.

Ego sum (inquit) panis uiuus, qui de cælo descendi, & panis quem
ego dabo caro mea est pro mundi uita. Christus igitur seipsum &
carnem suam nomine panis appellat, ut ostendat ex hoc, quod pa-
nis sicut uere mutatur in carnem ipsius, ita uere mutatur in ipsum.

Exo. 12.

Ego tamen sicut in alijs, ita pariter in hoc, diuina sacramenta ma-
gis ueneranda quàm discutienda profiteor. Scriptum est enim.
Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, sed assum-
igni. Et si secundum uim inferentiæ non sequatur. Quod si panis
transsubstantiatur in corpus humanum, ideo panis transsubstantie-
tur in hominem. Quia non homo sed hominis pars est corpus.

De modo transsubstantiationis.

Cap. XX.

Quæritur autem, utrum ante consecrationem sit conceden-
dum, panis erit corpus Christi, uel post consecrationem, id
quod panis fuit est corpus Christi. Quod inde uidetur, quo-
niam qui sacerdos fit, erit sacerdos, & qui sacerdos est factus, sacer-
dos est. Similiter quod corpus fit, erit corpus, & quod corpus est fa-
ctum, est corpus. Quis enim dixerit, quod hoc sit illud, si nunquam
hoc erit illud. Tradit etiam Augustinus, ante consecrationem
panem

panem esse & uinum quod natura formauit, post consecrationem uero carnem & sanguinem quod benedictio consecrauit. Et Ambrosius in hæc uerba, quod erat panis ante consecrationem, iam est corpus Christi post consecrationem. Nam etsi panis nec erit corpus Christi, nec aliud, panis ibi nihil erit, & ita panis annihilatur, ergo nec fit corpus Christi nec aliud. Si uero dicatur, quod panis erit corpus Christi, statim infertur, aliud fore corpus Christi, quod nec fuit natum, nec passum, nec mortuum, nec sepultum, demon- stratis quoque diuersis panibus, oportebit concedi, quod hoc etiam illud erit idem & non est idem, hoc igitur fiet illud, rursus si hoc erit panis & non est corpus Ihesu, quod est penitus impossibile. Præterea si id quod fuit panis est corpus Christi, profecto corpus Christi est illud quod fuit, panis ergo corpus Christi uel fuit uel est panis. Di- uersa & innumerabilia talia possent inferri, quæ penitus à ueritate discordant. Propter hæc & alia, quæ circa præsentem articulum subtiliter magis quam utiliter possent inquiri, non desunt qui di- cunt, quod ea ratione dicitur panis mutari uel conuerti seu transsub- stantiarî siue transire in corpus Christi, quod corpus Christi sub eis- dem accidentibus loco panis incipit esse, sicut dicitur à Grammati- cis, quod a mutatur in e cum à præsentî formatur præteritum, ago egi, quia loco huius literæ a ponitur hæc litera e. Quidam autem expresse dixerunt, quod ipsa panis essentia, uere mutatur in corpo- ris substantiâ, nec redigitur panis in nihilum, quia desinit esse quod fuit, sed mutatur in aliud, quoniam incipit esse quod non fuit. Erit autem ipsa conuersio, non secundum unionem, sed secundum trans- sitionem, quia nequaquam essentia essentiæ accedat in augmentû, ut per id quod accedit, id ad quod accedit maius aliquid fiat, sed id quod accedit sit unum cû eo ad quod accedit, nec corpus accipit esse panis. Sed panis accipit esse corpus, quia panis trāsît in corpus, non corpus in panem. Cum ergo concluditur, quoniâ aliud erit corpus Christi, quod nec fuit natum, nec passum. Si relatio fiat ad prædica- tum est falsum. Si uero fiat ad subiectû, est uerû, sed inde non pro- uenit. Ergo corpus Christi nec fuit natum nec passum. Sicut non sequitur, aliquid est pater, quod nec genuit nec spirauit, ergo nec pa- ter genuit nec spirauit. Quod autem infertur, hoc & illud erit idem & non sunt idem, hoc igitur fiet illud, non prouenit, sed ita rectius inferretur, hoc ergo fiet aliquid quod illud erit. Sicut pater & filius sunt idem, non tamen pater est filius, sed id quod est filius. Licet

Q u

autem

De Cōse. dist.
z.c. Nos autē.
c. Panis ē.

Argutia nimī
um subtiles.

Simplex res
sponsio.

Subtilis disce-
ptatio.
als ꝛ procedit

INNOCENTII PP.

autem hoc erit illud, nunquam tamen erit uerum hoc esse illud, quoniam hoc desinit esse hoc & incipiet esse illud. Sicut sanum erit ægrum, nunquam tamen erit uerum, sanum esse ægrum, quia sanum desinit esse sanum, & incipiet esse ægrum. Quamuis etiam id quod fuit panis sit corpus Christi, non tamen corpus Christi est aliud quod fuit panis, quoniam id quod fuit panis, est aliud omnino quàm fuit. Sed corpus Christi omnino idem quod fuit. Sicut iniquum quod fuit Saulus est Paulus, non tamen Paulus est iniquum quod fuit Saulus. Quod enim secundum naturam contingit in accidentibus, hoc secundum miraculum accidit in naturis. Est autem duplex conuersio, substantialis uidelicet & formalis. Nam sicut aliando forma conuertitur sine substantia, sic interdum substantia conuertitur sine forma, nonnunquam utraq; cum altera. Substantia uero quandoq; conuertitur in id quod fit, & non erat, ut uirga in colubrum, & tunc forma conuertitur cum substantia. Quandoq; conuertitur in id quod erat & non fit, ut panis in Eucharistiam, & tunc substantia conuertitur sine forma. Sed desinamus scrutari scrutinium, quoniam persecutor maiestatis opprimetur à gloria. Nam accedit homo ad cor altum & exaltabitur Deus. Sicut ineffabilis est illa unio qua Deus factus est homo, sic ineffabilis est illa conuersio qua panis fit caro. Non tamen ita panis dicendus est incarnari, quia panis fit caro. Nam uerbum manens, quod ita erat factum est caro quod carnem assumpsit, non transiit in carnem, sed panis desinens quod erat ita fit caro quod transit in carnem, non assumit carnem.

Cur Eucharistia sub duplici specie consecratur.

Cap. XXI.

Simili modo licet sub alterutra specie sumatur utrunq;, id est, corpus & sanguis, utraq; tamen species consecratur, & neutra superfluit, ut ostendatur quod Christus humanam naturam totam assumpsit, ut totam redimeret. Panis enim refertur ad carnem, & uinum ad animam, quia uinum sanguinè operatur, in quo sedes est animæ. Moyses quippe testatur, quod caro pro corpore, sanguis autem offertur pro anima. Vnde legitur in Leuitico, Anima carnis in sanguine est, quo circa panis & uinum in sacrificio offeruntur, quod ualet ad tuitionem carnis & animæ, ne si sub alterutra specie tantum sumeretur, ad alterius tantū putaretur pertinere salutem.

Duplex conuersio, substantialis & formalis

Exo. 4. & 7.

Psal. 63.

Pro. 25.

Non incarnatur panis.

Leui. 17.

salutem. Et quamuis sub specie panis sanguis sumatur cum corpore. Et sub specie uini corpus sumatur cum sanguine, tamen nec sanguis sub specie panis, nec corpus sub specie uini bibitur & comeditur. Quia sicut nec sanguis comeditur nec corpus bibitur, ita neutrum sub specie panis bibitur, aut sub specie uini comeditur. Et si concessibile uideatur quod corpus bibendo, aut sanguis comedendo sumatur. Est ergo modus sumendi carnem & sanguinem, quo neutrum manducatur & bibitur.

Vtrum panis sine uino, uel uinum sine pane ualeat consecrari. Cap. XXII.

Sed quæritur utrum panis sine uino, uel uinum sine pane, non dico debeat, sed ualeat consecrari, cum enim ad prolationem istorum uerborum, Hoc est corpus meum, panis mutetur in carnem, & ad prolationem istorum uerborum, Hic est sanguis meus, uinum mutetur in sanguinem. Si post prolationem istorum, & ante prolationem illorum, impedimentum accidat sacerdoti quo minus procedere ualeat, uidetur ergo quod panis sit mutatus in carnem, uino in sanguinem non mutato. Quid ergo iudicabitur in hoc articulo faciendum? an alius sacerdos totum repetet à principio, & sic super panem iterabitur consecratio? an ab eo tantum loco incipiet, in quo sacerdos ille dimisit, & sic diuideretur mysterium unitatis? De hoc ita statutum legitur in concilio Toletano. Censuimus conuenire, ut cum à sacerdotibus missarum tempore mysteria consecrantur, si ægritudinis cuaslibet accidat euentus, quo cœptum nequeat consecrationis explere mysterium, sit liberum Episcopo uel presbytero alteri, consecrationem exequi cœpti officij, ut præcedentibus, Libenter alij pro complemento succedant. Porro cum inter Theologos de tempore consecrationis sit diuersa sententia, quibusdam dicentibus, quod panis ante mutatur in corpus, & postea uinum mutatur in sanguinem. Pluribus tutius procedentes affirmant, quod alius sacerdos consecrationem repetere debet atque perficere. Quoniam (ut tradit auctoritas) non dicitur iteratum quod nescitur ante esse factum. Verum ne ulla fiat iteratio, uel diuisio sacramenti, nec aliquis scrupulus erroris uel dubitationis remaneat, consultius & tutius iudicatur, ut illa talis oblatio studiosissime recondatur, & super aliam totum officium celebretur.

*Vide Concil.
Tole. septimū
c. 2.*

*De Con. dist.
4. c. Cū itaq;*

Quæritur

INNOCENTII PP.

Quæritur, utrum necessitate cogente, uel casu
intercedente, sola panis materia possit in
Eucharistiam consecrari. Cap. XXIII.

ET si uinum inueniri non possit, uel aliquo casu defuerit, quæ-
ritur, utrum necessitate uel casu intercedente, sola panis ma-
teria possit in Eucharistiam consecrari. Sicut sub sola panis
specie debet Eucharistia referuari. Sunt sane qui dicunt, quod cum
uerbum & elementum efficiant sacramentum, nec forma uerbo-
rum nec materia rerum, quam Christus expressit, mutari potest siue
dimidiari. Quia sicut uinum sine pane, sic panis sine uino minime
consecratur, cum utrunq; sit de substantia sacramenti, unde siue
aqua pro uino mittatur in calicem, siue ordeum pro frumento for-
metur in panem. Sicut neutrum per se, sic neutrum cum alio trans-
substantiatur in carnem, aut mutatur in sanguinem. Nam si panis
sine uino, uel uinum sine pane, mutari posset in carnem aut in san-
guinem. In his regionibus, in quibus alterutrum inueniri non po-
test, licite posset alterum sine altero consecrari. Minus enim igno-
rantia quam necessitas, uel negligentia quam difficultas excusat.
Alij uero dicunt, quod cum Christus prius conuertit panem in car-
nem, & postea uinum mutauit in sanguinem, sicut Euangelicæ le-
ctionis textus ostendit, & sine uino panem, & sine pane uinum con-
secrari contingit. Grauius tamen offendit, qui negligenter aut
ignoranter alterutram speciem prætermittit, grauius qui scienter aut
sponte, maxime si formam intendit mutare, uel hæresim introdu-
cere.

Cautela quando sacerdos post consecrationem
inuenit prætermisum uinum. Cap. XXIII.

Quid ergo faciendum est sacerdoti, qui post consecrationem
uinum comperiat prætermisum? Dicunt aliqui, quod ui-
num apponere debet, & super illud solummodo consecra-
tionem repetere. Alij, quod apposito uino panem consecratum,
sicut in die parasceue debet immittere, sicq; sumere sacrificium.
Ego uero semper in dubijs quod tutius est iudico præferendum.

De diuersis sacerdotibus super eandem ho-
stiam celebrantibus. Cap. XXV.

Cum autem

Cum autem interdum multi sacerdotes concelebrent, si forte non omnes simul consecratoria uerba pronuncient. Quæritur, an ille solus conficiat, qui primus pronunciat? Quid ergo cæteri faciunt, an iterant sacramentum? Poterit ergo contingere, quod ille non conficit qui celebrat principaliter, & ille conficiet, qui secundario celebrabit, & sic pia celebrantis intentio defraudabitur. Sane dici potest & probabiliter responderi, quod siue prius siue posterius proferant sacerdotes, referri debet eorum intentio, ad inittas prolationis Episcopi, cui principaliter celebranti concelebrent, & tunc omnes simul consecrant & conficiunt. Quanquam nonnulli consentiant, quod qui prius pronunciat ille consecrat, nec aliorum defraudatur intentio, quia factum est quod intenditur. Consiueuerunt autem presbyteri Cardinales Romanum circūstare pontificem, & cum eo pariter celebrare. Cumq; consummatum est sacrificium, de manu eius cōmunionem recipere, significantes Apostolos, qui cum domino pariter discumbentes, sacram de manu eius Eucharistiam acceperunt, & in eo quod ipsi concelebrent, ostendunt Apostolos tunc à domino ritum huius sacrificij didicisse.

Questio.

Responsio.

Missæ Papalis

De hora institutionis. Cap. XXVI.

Postquam cœnatum est. Quartadecima luna primi mensis ad uesperam Christus secundum legis typum pascha cum Apostolis celebrauit, de quo cum dixisset, desyderio desyderauit hoc pascha manducare uobiscum antequam patiar. Cur hoc dixerit statim ostendit, ut scilicet ueteri paschæ imponens finem, nouum paschæ substituerat sacramentum. Accipiens enim panem benedixit ac fregit, deditq; discipulis suis dicens. Accipite & comedite, hoc est enim corpus meum, quod pro uobis tradetur. Similiter & calicem postquam cœnauit dicens, Bibite ex hoc omnes, hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro uobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Hoc facite in meam commemorationem. Hac ergo institutione formati celebremus iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in precium. Nam ubi ueritas uenit, figura cessauit & signum est sublatum de medio, cum iam non erat res aliqua quæ futura significaretur, sed quæ præsens perciperetur, mansit tamen figura donec fuit in ueritate completum, quod in similitudinem prius erat exhibitum. Ob id etiam Christus corpus & sanguinem suum post cœnam dedit Apostolis, ut hoc sacramentum uelut

Exo. 12.

Luc. 22.

Cur post cœnā
Christus instituit.

R. ultimum

INNOCENTII PP.

Luc. 22. Vnde nouissimum condens hæredibus testamentum, Vos (inquit) estis qui mecum permansistis in tentationibus meis, & ego dispono uobis regnum, sicut pater mihi disposuit, ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Patet ergo cum primam acciperunt Apostoli eucharistiam, non eos accepisse ieiunos. Non ideo tamen est calumniandum Ecclesiæ, quod à ieiunis semper accipitur. Placuit enim spiritui sancto, ut in honorem tanti sacramenti, prius in os Christiani dominicum corpus intraret, sicut ubiq; mos iste seruatur. Non enim quia post cibos dominus dedit, ideo pransi uel cœnati debent illud accipere. Quemadmodum illi faciebant, quos arguit Apostolus dicens, Conuenientibus uobis in unum, iam non est dominicam cœnam manducare, unusquisq; suam cœnam præsumit ad manducandum, & alius quidem esurit, alius ebrius est. Saluator ergo præscriptis ex causis post cœnam tradidit Eucharistiam, quo autem deinde ordine sumeretur, disponere Apostolis reuertitur,

Nunc à ieiunis accipiendum est.

Vide Aug. in epistola ad Ianuarium.

1. Cor. II

Quod corpus Christi totum est in pluribus locis simul. Cap. XXVII.

Accipiens hunc præclarum calicem. Continens metonymice, ponitur pro contento. Nam & unus & idem & tunc & nunc & hic & alibi sacrificatur ab omnibus, totus in cœlo, & totus in altari, simul & sedet ad dexteram patris, & manet sub specie sacramenti. Miraris quod uerbum Dei iuxta sacramenti uirtutem totum simul in diuersis locis existit. Et non miraris quod uerbum hominis iuxta uocis naturam totum est simul in auribus diuersorum. Quid quæris naturam in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse natus de uirgine? Sic ergo Christus in diuersis locis est unus, sicut in diuersis partibus totus. Quod autem unum in calice consecrauerit patet ex eo, quod ipse subiunxit. Non bibam ammodo de hoc genimine uitis.

Vide Ambro. de mysterijs inici. c. 9.

Quare sanguis Christi dicatur nouum testamentum. Cap. XXVIII.

Hic est sanguis noui testamenti & æterni. Vetus testamentum, quod hircorum fuit & uitulorum sanguine dedicatum, promittebat homini temporalia, Nouum autem quod fuit Christi sanguine

guine consecratum, promittit æterna. Et ideo testamentum illud fuit uetus & transitorium, hoc autem nouum est & æternum, uel inde probatur æternum, id est, perpetuum, unde nouum asseritur, id est, ultimum. Nouissimum enim hominis testamentum immobile perseverat, quia testatoris firmatur morte, iuxta quod docet Apostolus. Testamentum (inquit) in mortuis confirmatum est, alioquin nondum ualet, dum uiuit qui testatus est. Porro testamentum dicitur non solum scriptura, sed & promissio, quemadmodum dicit Apostolus. Ideo noui testamenti mediator est, ut re promissionem accipiant, qui uocati sunt, æternæ hæreditatis. Et secundum hunc modum dicitur, Hic est sanguis meus noui & æterni testamenti, id est, confirmator nouæ & æternæ promissionis. Sicut Dominus ipse promittit. Qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam. Vnde nec primum testamentum (ut inquit Apostolus) sine sanguine dedicatum est. Lecto enim uniuerso legis mandato Moyses accipiens sanguinem hircorum & uitulorum, ipsum quoque librum & omnem populum asperfit dicens. Hic est sanguis noui testamenti quod mandauit ad nos deus, Ecce quàm proprie Moyses uerba prædixit, quibus Christus usus est in cœna.

Nouum & æternum testamentum.

Heb. 9.
Testamentum & scriptura & promissio dicitur.

Ioh. 6.
Heb. 9.
Exo. 24.

Vtrum aqua cum uino conuertatur in sanguinem.

Cap. XXIX.

Sed quæritur, Vtrum aqua cum uino conuertatur in sanguinem? Si conuertitur ergo sacramentum sanguis est, immo populi, nam aquæ multæ sunt populi multi, & ob hoc aqua uino miscetur, ut Christo populus adunetur. Nam de latere Christi exiit sanguis & aqua. Si non conuertitur, ubi post consecrationem existit? & quomodo separatur à uino, cui fuerat in unum commixta? Præterea non solum sanguinem exhibet sacerdos in hoc sacramento, si post consecrationem aqua pura permanserit, post unam ergo sumptionem iterum eodem die communicare non debet, ac si prius aquam bibisset. Nam iccirco sacerdos postquam perfudit, eodem die iterum non sacrificat, quia uinum purum assumit. An forte sicut unum mutatur in sacramentum redemptionis, sic & aqua transit in sacramentum ablutionis, quæ de latere Christi pariter effluerunt? Quis hoc † ualeat diffinire?

Ioh. 19.

† a'ls † audeat.

R ij

Vtrum

INNOCENTII P.P.
Vtrum Christus resurgens, sanguinem resum-
psit quem effudit in cruce.
Cap. XXX.

LUC. 21. **I**am & illud inquiratur, utrum Christus resurgens à mortuis, sanguinem illum resumpsit, quem effudit in cruce? Si enim capillus de capite uestro non perit, quanto magis sanguis ille non perijt, qui fuit de ueritate naturæ.

De circumfisione præputij, & præfione um-
bilici. Cap. XXXI.

*Præputium
Christi.*

*Falsa opinio
de aqua ex late-
re Christi.*

*Ioh. 3.
Recta opinio
de aqua in Ca-
lce sacramen-
ti.*

Quid ergo de circumfisione præputij uel umbilici præfione dicetur? an in resurrectione Christi similiter redijt, ad ueritatem humanæ substantiæ? Creditur enim in Lateranensi basilica, scilicet in sancto sanctorum conseruari. Licet à quibusdam dicatur, quod præputium Christi fuit in Hierusalem delatum ab angelo, Carolo Magno qui sustulit illud & posuit Aquisgrani. Sed post à Carolo Caluo positum est in ecclesia saluatoris apud Carosium. Melius est tamen Deo totum committere, quam aliud temere diffinire. Illud omnino nephas est opinari, quod quidam dicere præsumpserunt, uidelicet aquam in flegma conuerti. Nam & de latere Christi non aquam sed humorem aquaticum, id est, flegma mentiuntur exiuisse, non attendentes, quod de latere Christi, duo præcipua Ecclesiæ sacramenta fluxerunt, uidelicet & sacramentum redemptionis in sanguine, & sacramentum regenerationis in aqua. Non enim baptizamur in flegmate, sed in aqua, iuxta sententiam Euangelij. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei. Quibusdam uero non absurdum uidetur, quod aqua cum uino transit in sanguinem, ea uidelicet ratione, quod aqua per admixtionem transit in uinum, & uinum per consecrationem transit in sanguinem. Quis enim ambigat aquam in uinum transire, cum multo uino modicum infunditur aquæ? Alioquin tota uini substantia propter guttam aquæ mutatur, ut quoddam fiat ex illis confusum, quod nec sit aqua nec uinum. Sic ergo tota fontis uel fluminis aqua propter modicam uisni stillam in confusionis speciem mutaretur, nec panis ille posset in Eucharistiam consecrari, qui factus est de frumento, cui forte mixtum fuerat unum granum ordeï uel auenæ. Quid autem si plus apponatur

apponatur aquæ quàm uini, erit irritum sacramentum? Oportet quidem, quod tantum uini ibi ponatur, quod aqua commixtum saporem uini retineat. Licet autem diligentî studio uinum optimum sit quærendum, ut sacrificium offeratur, uicium tamen uini non maculat mundiciam sacramenti. Quo circa siue uinum nouum, quod dicitur mustum, siue uinum acidum, quod appellatur acetum, in sacrificium offeratur, sacramentum conficitur & diuinitus consecratur.

De uino post consecrationem admixto.

Cap. XXXII.

Suero post calicis consecrationem aliud uinum mittatur in calicem, illud quidem non transit in sanguinem, nec sanguini commiscetur, sed accidentibus prioris uini commixtum corpori, quod sub eis latet, undiq; circumfunditur, non madidans circumfusum. Ipsa tamen accidentia unum appositum uidentur afficere, quod inde coniicitur. Quia si aqua pura fuerit apposita, uini saporem assumit. Contingit accidentia permutare subiectum, sicut subiectum contingit accidentia permutare. Cedit quippe natura miraculo, & uirtus supra consuetudinem operatur. Quidam autem uoluerunt astruere, quod sicut aqua pura per aquæ benedictæ contactum efficitur benedicta. Sic uinû per sacramenti contactum efficitur consecratum, & transit in sanguinem, quorum assertioni ratio minime suffragatur. Quæritur autem, an irritum sit quod geritur, si forte prætermittitur aqua. Cautum est enim in Canone, quod non potest Calix domini aqua sola esse neq; uinum solum, nisi utrunq; misceatur. Et Cyprianus. Calix domini non est aqua sola, neq; unum solum, sicut neq; corpus domini potest esse farina sola, nisi fuerit utrunq; adunatum, & panis unius compage solidatum. Hoc quidam constanter affirmant dicentes, Quod sicut aqua sine uino consecrari non potest. Sic uinum sine aqua transsubstantiari non potest, quia de latere Christi simul utrunq; manauit. Alij uero concedunt, quod si quisquam non intendens heresim introducere, obliuione uel ignorantia prætermiserit aquam, ille quidem uehementer est corripendus & grauiter, non tamen fit irritum sacramentum. Quod ergo prædictum est, hoc est, uerum uinum solum offerri non posse, determinari debet, quia recipit exceptionem, hoc modo, non potest nisi fiat simpliciter uel ignoranter, uel nõ potest,

R iij id est,

De Consecra.
dist. 2. c. 1. 2.
et 3.

INNOCENTII PP.

*Cypri. in epi-
stolis lib. 2. ep.
3.*
als + instructi.

Id est, non debet, quia non dicitur posse fieri, quod de iure non fit, Nam & Græcorum ecclesia dicitur aquam non apponere sacramento. Ait enim Cyprianus, si quis de antecessoribus uel ignoranter uel simpliciter non obseruauerit, quod nos Dominus exemplo facere, uel magisterio docuit, potest simplicitati eius indulgentia domini uenia concedi, nobis uero non potest ignosci, qui nunc a domino + instituti sumus, ut calicem domini cum uino mixtum, secundum quod Dominus obtulit, offeramus. Hinc ergo colligitur, quod uinum aqua mixtum Christus in cena discipulis tradidit.

Vtrum fermentatum transsubstantietur.

Cap. XXXIII.

Quæritur autem, utrum qui fermentatum sacrificat, sacrificium conficiat, præsertim si negligenter uel ignoranter hoc faciat? Superius enim sufficienter ostensum est, quod Christus azymum consecrauit, cum sacramentum instituit. Sed adhuc multi sacrificant de fermentato, quibus tanquam uere catholicis ecclesia Romana communicat. Verum hæc quæstio melius soluenda differtur, ut aliàs competentius soluatur.

Quare sub alia specie sumitur Eucharistia.

Cap. XXXIII.

*Tres cause in
stitutionis.*

Tribus autem ex causis sacramentum corporis & sanguinis sui Christus sub alia specie sumendum instituit, ad augendum meritum, ad fouendum sensum, ad uitandum ridiculum. Ad augendum meritum, Quoniam aliud ibi cernitur, & aliud esse creditur, ut fides habeat meritum, cui humana ratio non præbet experimentum. Ad fouendum sensum, ne abhorreret animus, quod cerneret oculus, Quia non consueuimus carnem crudam comedere, uel sanguinem humanum potare. Ad uitandum ridiculum, ne insultaret paganus, cum id ageret Christianus, ut ita ueritas adsit & ridiculum desit. Ad hoc ergo Christus sub specie principalis edulsi sumendam proposuit Eucharistiam, ut sensus foueretur in uno, & fides ædificaretur in altero. Fouetur enim sensus in uno, dum solita percipit, ædificatur fides in altero, dum in eo quod uidet quale sit illud quod non uidet agnoscit. Proponitur autem species panis & uini, quatenus in sumptione corporis & sanguinis Christi doceatur esse perfecta refectio, plena quippe refectio cibus & potus est, Cibi autem

autem & potus, panis & uini est + principalis substantia.

Quod sacramentum altaris simul est ueritas
& figura. Cap. XXXV.

Mysterium fidei. Ex his alijsq; scripturæ uerbis, quidam munimentum erroris ducere putauerunt, dicentes, in sacramento altaris ueritatem corporis & sanguinis Christi non esse, sed imaginem tantum & speciem & figuram, pro eo quod scriptura memoret aliquotiens id quod in altari suscipitur, esse sacramentum & mysterium & exemplum. Qui profecto laqueum erroris incurunt, quia nec sacramenta dei reuerenter suscipiunt, nec auctoritates scripturæ conuenienter intelligunt, nescientes scripturas neque uirtutem Dei. Quid enim, Nunquid ideo sacramentum altaris ueritas non est, quia figura est? ergo nec mors Christi ueritas est, quia figura est. Et resurrectio Christi ueritas & imago est. Nam & mortem & resurrectionem Christi figuram & imaginem & similitudinem manifeste declarat Apostolus dicens, Christus mortuus est pro delictis nostris, & resurrexit propter iustificationem nostram. Et Petrus apostolus. Christus passus est pro nobis, uobis relinquens exemplum, ut sequamini uestigia eius. Ergo mors Christi exemplum fuit, ut peccato moriamur, & resurrectio eius exemplum fuit, ut iustitiæ uiuamus. Nunquid ideo ueritas non fuit? ergo Christus uere mortuus non fuit, & uere non resurrexit. Si mors eius uel resurrectio eius uera non fuit, absit. Nam Propheta de ipso prædixit. Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Altaris ergo sacramentum est & ueritas & figura.

De sacramento & re sacramenti, quorum tria
notantur + distincta. Cap. XXXVI.

Tria quippe in hoc sacramento sunt discreta, uidelicet forma uisibilis, ueritas corporis, & uirtus spiritualis. Forma panis & uini, ueritas carnis & sanguinis, uirtus unitatis & charitatis. Primum oculo cernitur, secundum animo creditur, tertium corde percipitur. Primum est sacramentum & non res, secundum est sacramentum & res, tertium est res & non sacramentum. Sed primum est sacramentum geminæ rei, tertium uero res gemini sacramenti, secundum autem est sacramentum unius & res alterius. Nam forma panis utranq; carnem Christi significat, id est, ueram & mysticam.

als + principaliter.

Error negantium ueritatē in sacramento.

Reprobatio.

Rom. 4.

1. Pet. 2.

Isa. 53.

als + discreta.

Vide c. Cum Martha. Ex. de celebratio. miss.

INNOCENTII PP.

& mysticam. Sed ueram carnem & continet & significat. Mysticam uero significat, sed non continet. Sicut unus panis ex multis granis conficitur, & unum uinum ex diuersis acinis confluit, Sic corpus Christi ex multis membris componitur. Et unitas ecclesiastica ex diuersis consistit. In predestinatis, uocatis, iustificatis & glorificatis.

Rom. 8.
I. Cor. 10
Exo. 25.

Nam quos predestinauit hos & uocauit, & quos uocauit hos & iustificauit &c. Propter quod dicit Apostolus, Unus panis & unum corpus multi sumus. In cuius rei typo facta est Arca domini de lignis Cethim que sunt imputribilia, & albæ spinæ similima. Unum autem in quantum liquet & rubet, similitudinem sanguinis significat. In quantum calet & redolet, proprietatem charitatis significat & ostendit. Nam unum & sanguinem operatur, & excitat charitatem, quia cor bibentis exhilarat & dilatat. Patet ergo quod substantia corporis & sanguinis Christi est sacramentum & res, Sed alterius sacramenti res, & alterius rei est sacramentum. Est enim res primi quia significatur & continetur à primo, uidelicet à forma uisibili. Et est sacramentum tertij, quia significat & efficit tertium, uidelicet unitatem ecclesiasticam. Illud ergo sane debet intelligi quod

Quo Christi
nobiscum habemus.

Mat. 26. et 28
addo & semper

Mysterium fidei.

2. Cor. 3.
Abac. 2.
Ioh. 6.

Dominus ait, pauperes semper habetis uobiscum, me autem non semper habebitis. Ne uideretur esse contrarium illi, quod alibi dicit, Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad consumationem seculi. Christum enim & habemus nobiscum, sub diuini specie sacramenti, & non semper habemus nobiscum in propria forma personæ. Dicitur ergo mysterium fidei, quoniam aliud ibi cernitur & aliud creditur. Cernitur species panis & uini, & creditur ueritas carnis & sanguinis domini. Quod autem hic dicitur mysterium fidei, alibi dicitur spiritus & uita. Spiritus enim est mysterium, secundum illud. Litera occidit, spiritus autem uiuificat. Fides est uita secundum illud. Iustus ex fide uiuit. Hinc ergo Dominus ait. Verba que locutus sum uobis, spiritus & uita sunt.

Quod species panis & uini duabus ex causis intelligitur sacramentum. Cap. XXXVII.

Verum cum consecratio perficiat sacramentum, & post consecrationem non sit panis in altari aut uinum, qui panis est corporis, aut quod uinum est sanguinis sacramentum? Si dicitur quod panis qui fuit, uel uinum quod extitit, profecto nec illud est corporis, nec illud est sanguinis sacramentum, quia panis transiit in corpus,

In corpus, & uinum transiunt in sanguinem. Si uero dicatur, quod species quæ remansit, illa quidem nec consistit ex granis, nec consistit ex acinis, quoniam ex his non prouenit accidens, sed substantia. Quam ergo similitudinem assignabimus inter sacramentum rei & rem sacramenti? Nam si sacramenta non haberent similitudinem rerum, quarum sunt sacramenta, non dicerentur proprie sacramenta, sicut sacramentum baptismi, quod est ablutio carnis exterior, similitudinem habet significati, quod est ablutio mentis interior. Sane sacramentum istud in hoc gerit similitudinem corporis, in quo panis similitudinem representat. Species ergo panis sacramentum est corporis, non solum ratione rei significatæ, uerum etiam ratione contentæ.

Vtrum forma panis & uini, uel species accidentis & ueritas corporis diuisa sint sacramenta. Cap. XXXVIII.

Sed queritur, Vtrum species panis & ueritas corporis unum sunt sacramentum, an diuisa sunt sacramenta? Scriptum est enim. Perficiant in nobis tua quæsumus sacramenta quæ continent, sed & alibi legitur. Presta tui corporis & sanguinis sacramentum non sit nobis reatus ad pœnam, præterea cum eandem rem sanctam significant, uidetur quod sit idem sacramentum. Sed cum diuisa sint signa, uidetur quod diuisa sunt sacramenta. Sunt sane qui dicunt, quod forma panis & uini sunt unum sacramentum, non propter unum significatum, sed propter unum contentum. Species autem panis & ueritas corporis sunt unum sacramentum, non propter unum contentum, sed propter unum significatum, hi debent concedere, quod sicut diuersæ res propter idem significatum idem sunt sacramentum, sic eadem res propter diuersa significata diuisa sunt sacramenta. Quibus obijcitur, quod si species panis & ueritas corporis idem sunt sacramentum, cum species panis sacramentum sit corporis, ergo ueritas corporis idem est sacramentum, & ita sacramentum est sui. Non prouenit quia species panis est quoddam sacramentum, quod est ueritas corporis, & est quoddam quod non est illa, quoniam est duo + sacramenta diuisa. Alij uero dicunt, quod siue sint diuisa significata, siue diuisa sint significantia, semper diuisa sunt sacramenta. Quos oportet concedere, quod in altari ad minus sunt quatuor sacramenta,

Obiectio.

Dilutio.

forte + significata.

S uidelicet

INNOCENTII PP.

videlicet species panis, & species vini, ueritas carnis & ueritas sanguinis. Præterea cum panis & uini diuersa sint accidentia, ut sapor, odor, pondus & color, ueritas & figura, uidetur quod singula per se sint uaria sacramenta. Nam qua ratione potius unum, quàm aliud dicendum est sacramentum? Sed cuius rei sacramentum est odor aut sapor? Potest non incongrue responderi, quia omnia simul accepta sunt unum Eucharistiæ sacramentum, eo quod nullum sacramentum + solum significet per se, sed omnia simul panis speciem repræsentant, quæ corpus Christi continet & significat.

*Vera determinatio.
forte + totum.*

De distinctione signorum, ubi ostenditur, quod Sacramentum actiue & passiue dicitur.

Cap. XXXIX.

Signorum alia sunt naturalia alia positiua.

Signorum autem alia sunt naturalia, & alia positiua. Naturalia sunt, quæ secundum naturam significant. Quorum quædam sunt quæ per antecedens significant consequens, ut rubore uespertino significatur serenitas matutina. Alia sunt quæ per consequens significant antecedens, ut fumo uel cinere significatur ignis. Positiua sunt illa quæ secundum impositionem significant, quorum alia sunt signum rei sacræ, ut serpens æneus erectus in heremo, Alia sunt signa rei non sacræ, ut arcus triumphalis erectus in biuio. Signorum rei sacræ, alia sunt sacra, ut Baptismus, alia non sacra, ut agnus paschalis. Sacra sunt signa noui testamenti, non sacra ueteris. Quamuis enim utraq; sint signa rei sacræ, id est, rem sacram significantia, non tamen utraq; sunt sacra signa, id est, iustificantia. Licet nonnulli dixerunt, legalia iustificasse. Hæc est enim differentia inter legalia & inter euangelica sacramenta, quod illa significant tantum & non iustificabant, hæc autem significant & iustificanc. Verum quandoq; large quandoq; stricte sacramentum accipitur. Large secundum quod omne signum rei sacræ, siue sit sacrû, siue non sacrum dicitur sacramentum. Vnde signa legalia sacramenta dicuntur. Stricte secundum quod sacrû solummodo signum dicitur sacramentum. Sacramentum autem & actiue & passiue dicitur, quasi sacrum signans, uel sacrum signatum. Nam nomine sacramenti quandoq; signum rei, quandoq; res signi uarie nuncupatur, secundum quod sacramentum accipitur pro re signi, sacramentum dicitur à sacro & secreto, quasi sacrum secretum. Species ergo panis dicitur sacramentum actiue, id est, sacrum significans,

Num. 21

Signa no. test. meliora sunt quàm uet. test.

Sacramentum & actiue & passiue dicitur

Vnitas

Vnitas autem Ecclesie dicitur sacramentum passiuæ, id est, sacrum signatum. Corpus domini cum utroque modo dicitur sacramentum, id est, sacrum significans, & sacrum signatum.

Quod Sacramentum consistit in tribus, in rebus, factis & uerbis. Cap. XL.

Sacramentum uero consistit in tribus, in rebus, factis & uerbis, secundum proprietatem, similitudinem & interpretationem.

Leo namque secundum proprietatem designat diabolum. Vnde. Aduersarius uester diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret. Seminare secundum similitudinem significat prædicare. Vnde. Exiit qui seminat seminare semen suum, & aliud cecidit in terram bonam, aliud supra petram, aliud inter spinas. 1. Pet. 5.
Luc. 8.

Emanuel secundum interpretationem significat Christum, Vnde uocabitur nomen eius Emanuel, quod interpretatur nobiscum Deus. Res ut aqua baptismi uel aqua. Factum ut signaculum crucis. Verbum ut inuocatio trinitatis. Singula reperiuntur in hoc excellentissimo sacramento. Res, id est, corpus & sanguis. Factum, id est, esus & potus. Verbum, Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus. Matth. 2

Quod sanguis Christi dupliciter intelligitur in remissionem peccatorum effusus.

Cap. XLI.

Qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Pro solis prædestinatis effusus est, quantum ad efficientiam.

Sed pro cunctis hominibus est effusus quantum ad sufficientiam. Effusio quippe sanguinis iusti pro iniustis tam fuit diues ad precium, ut si uniuersitas cederet in redemptionem, nullum omnino diaboli uincula retinerent. Peccatum autem duobus modis remittitur, quo ad meritum culpæ, & quo ad debitum pœnæ. Meritum culpæ remittitur per sanguinis fidem, qua iustificamur à culpa. Debitum pœnæ remittitur per sanguinis precium, quo redempti sumus à pœna. Omnes enim quasi oues errauimus, & inuisitauerunt in uiam suam declinauit. Et Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum. Vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Vere languores nostros ipse tulit, & dolores

Duplex remissio peccati.

Esa. 53.

INNOCENTII PP.

dolores nostros ipse portauit. Quia ergo iustus iniuste punitus, iniustus iuste sunt liberati. Assumpsit enim poenam in se pro omnibus, ut daret per se gratiam uniuersis.

Quod sumptio Eucharistiæ non est nimium differenda. Cap. XLII.

H^{Aec quotienscunq; feceritis.} In perceptione corporis & sanguinis Christi, magna est nobis adhibenda discretio. Cauendum est enim ne si nimium differatur, mortis periculū incurratur, domino protestante. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Si uero quis indigne suscipiat, iudicium damnationis incurrat, Apostolo testante, qui manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Ideoq; iuxta uocem eiusdem Apostoli, Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Ingens itaq; nobis uidetur uel indicitur bene uiuendi necessitas, ne corpus domini uel indigne sumendo sumamus iudicium, uel sumere cessando, nihilominus incurramus periculum, Necessario quippe sumendus est agnus, ut à uastante angelo protegamur, nec exire possimus de Aegypto nisi celebrando phase, paschalem agnum edamus. Dixerit ergo quispiam, communicandum esse quotidie, dixerit alius quotidie comunicandum non esse, faciat uniuersiq; quod pie crediderit faciendum. Non enim litigauerunt ad inuicem, nec alter alteri se preposuit, Zachæus & ille centurio, cum alter eorum gaudens in domo sua Christum recepit, & alter eorum dixit. Domine non sum dignus ut intres sub tectum meum. Audi quid super hoc sentiat Augustinus. Quotidie (inquit) Eucharistiam recipere nec laudo nec uitupero, omnibus diebus tamen dominicis hortor. Si tamen mens in affectu peccandi est, grauari magis dico eucharistiæ perceptione quàm purificari. Et licet quis peccato mordeatur, si tamen peccandi decepto non habeat uoluntatē, & satisfaciat lachrymis & orationibus, securus accedat. Sed hic de illo loquor quē mortalia peccata non grauant. Cautum est enim in canone, quod si non frequentius, saltem ter in anno omnes communicent, qui nolunt ecclesiasticis carere luminibus, In Pascha, Pentecoste & Natali.

Quod sacramentum altaris est commemoratio mortis Christi. Cap. XLIII.

In mei

IN *mei memoriam faciatis.* In hoc sacramento nobis quotidie mortis Christi memoria renouatur. Sicut Apostolus determinat dicens. Quotienscunq; manducaueritis panem hunc & biberitis calicem, mortem domini annūciabitis donec ueniat. Propter quod ipse dicebat Apostolis, hoc facite in meam commemorationem.

1. Cor. II.

Luc. 22.

Hanc ultimam sui memoriam dominus nobis dereliquit, quemadmodum si quis peregre proficiscens, aliquod pignus ei quem diligit derelinquat, ut quotiens tunc illud aspexerit, ipsius debeat amicitias memorari, quoniam is si perfecte dilexerit, absq; magno fletu uel desiderio nequit illud aspicere. Ideoq; hoc saluator instituit Sacramentum, ut quia uenerat eius hora, qua de mundo transiret ad patrem, quia uerum erat quod dicebat Apostolis. Quo ego uado uos non potestis uenire. Nam & Petro dicenti, Domine quo uadis, respondit, Quo ego uado, me sequi non potes. Competentem illis hereditatem proscribens, uisibilem sui memoriam commendarat.

Cur ultio loco instituit Christus hoc sacramentum.

1oh. 13.

Hoc inquit facite in meam commemorationem. Non enim solum scripturarum commemorationem ad hæc sufficere iudicabat, qui letargicum uenerat ægrotum sanare. † Quarta namq; pars nostri capit illud, quod in Euangelio optimis ungentis fragrat, antidotum, uerbum quod erat in principio apud deum, per quē omnia facta sunt, quodq; caro factum est, & habitauit in nobis: Nam illud quidem ruminare, medela salubris est, super mel & fauim, dulcis faucibus animæ diligentis. Sed tantus cibus ualde paucorum, & solius mentis pabulum, quo tunc anima plenissime satiabitur, cum uerbum ipsum in æterna felicitate gustabit. At ille qui corpus assumpsit & animam, ut sanaret & animam & corpus, pigmenta sua prouida charitatis arte composuit, quibus letargicam mentē ægroti renouata quotidie suæ salutis commemoratione percelleret, & edentulam, id est, sine dentibus plebem (quæ uerbum antiquum & æternum principium, quasi solidum cibum ruminare non poterat) hic dulcissimo confecto liquamine in panis & uini sacramento consuefaceret sorbillare.

lego † Quarta Cibus solidus.

Psal. 16.

Cibus edentulæ plebi aptus.

De diuersis causis institutionis. Cap. XLIII.

Sapientia dei, quæ se per uisibilia manifestat, uolens euidenter ostendere, quod ipsa cibus est animarum, carnem assumptam proposuit in edulium, ut per cibum humanitatis inuicaret ad gustum diuinitatis, de quo dicit Psalmista. Gustate & uidete quoniam

Psal. 33.

S iij niani

INNOCENTII PP.

Dupliciter nos cibatur dominus. niam suavis est dominus. Totum ergo Christus se exhibet nobis in cibum, ut sicut diuinitate nos reficit, quam spiritualiter gustamus corde, Ita nos humanitate reficiat, quam corporaliter ore comedimus, ut ita de uisibilibus ad inuisibilia, de temporalibus ad aeterna, de terrenis ad caelestia, de humanis ad diuina nos transferat.

Ioh. 6. Ego sum (inquit) panis uiuus qui de caelo descendi. Ecce cibus diuinitatis, Et panis quem ego dabo, caro mea est. Ecce cibus humanitatis. Panis igitur angelorum factus est cibus hominum, secundum illud propheticum: Panem angelorum manducauit homo. Quatenus qui secundum animam cibum diuinitatis accipimus, etiam secundum carnem cibum humanitatis sumamus, quoniam sicut anima rationalis & caro unus est homo, Ita deus & homo unus est Christus. Et quia homo per gustum mortem incurrit, per gustum quoque uitam acquirit, quatenus unde mors oriebatur, inde uita resurgeret, dictum est quippe de illo, Quaecumque die comederis morte morieris. Dicitur autem de isto. Si quis manducauerit ex hoc pane uiuet in aeternum. Cibus ille mortalis pependit in ligno scientiae boni & mali. Cibus iste uitalis pependit in ligno uitae, quod est in medio paradisi. Illud fuit lignum inobedientiae, ad quod homo manus extendit, ut fieret sicut deus, iuxta quod illi serpens promiserat, Eritis sicut dii, scientes bonum & malum. Illud autem lignum est obedientiae, in quo deus manus extendit, & factus est homo. Iuxta quod dicit Apostolus. Exinaniuit semetipsum formam serui accipiens in similitudinem hominum factus, & habitus inuentus ut homo, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Ut ergo suam erga nos charitatem ostenderet, & nostram erga se charitatem accenderet, qui dedit se pro nobis in precium, ipse tribuit se nobis in cibum, ac per precium se dedit pro nobis in mortem, & per cibum se tribuit nobis ad uitam, ut mortem nostram sua morte perimeret, & uitam nostram sua uita nutrirer. Panis iste si digne manducatur, inpinguat, & calix iste si digne bibitur, inebriat, non corpus sed cor, non uentrem sed mentem. Unde. Poculum tuum inebrians quam praeclarum est. Per huius ergo sacramenti uirtutem, uniuersae uirtutes augentur, & omnium gratiarum fructus exuberant. Is enim in hoc sacramento sumitur totus & integer, qui est fons & origo totius uirtutis & gratiae. Per crucis mysterium eripuit nos a potestate peccati, Per Eucharistiae sacramentum liberat nos a uoluntate peccandi, Nam Eucharistia si digne

Duplex lignum, scientiae & uitae.

*Gene. 3.
Ioh. 6.*

Phil. 2.

Christus dedit se et in precium et in cibum.

*Psal. 22.
Virtus et effectus huius sacramenti.*

si digne sumatur à malo liberat, & confirmat in bono, uenialia de-
 let & cauet mortalia. Vnde cū præmittimus in oratione dominica,
 Panem nostrum epuision, id est, supersubstantialialem, da nobis ho-
 die, statim adiungimus, Et dimitte nobis debita nostra, Et ne nos
 inducas in tentationem, Sed libera nos à malo amen. Quia per pa-
 nem istum cœlestem liberamur à malis præteritis, præsentibus &
 futuris. Dedit ergo nobis hoc sacramentum salutis, ut quia nos quo-
 tidie peccamus, & ipse iam mori non potest. Per hoc sacramentum,
 quod in memoria mortis eius accipimus, remissionem peccatorum
 quotidie consequamur. Non enim solum lauit nos à peccatis no-
 stris in sanguine suo, quando sanguinem suum fudit pro nobis in
 crucis patibulo, uerumetiam quotidie nos lauit à peccatis nostris in
 sanguine suo, quando eius sanguinem nos accipimus in calicis po-
 culo. Ascensus ergo Christus ad patrem, quia promissit Apo-
 stolis eorumq; sequacibus, Vobiscum ero cunctis diebus, usq; ad
 consumationem sæculi. Voluit remanere cum illis non solum per
 inhabitantem gratiam, nec per diuinam tantum essentiam, uerum
 etiam per corporalem præsentiam. Et ideo istud sacramentum in-
 stituit, in quo præsens est nobiscum, sub alia quidem forma, sed in
 propria uere substantia. Congruum erat enim, ut deus qui homi-
 nem quem plasmauit, fecit ad imaginem & similitudinem suam,
 expressius insigniret. Disposuit ergo cœlestis altitudo consilij, Si-
 cut tres sunt personæ in unitate substantiæ, Pater, Verbum & Spiri-
 tus, ita tres essent substantiæ in unitate personæ, Diuinitas, Corpus
 & Anima. Cum ergo Christus secundum naturam diuinam tribus
 modis in rebus existeret, localiter in cœlo, personaliter in uerbo,
 sacramentaliter in altari. Sicut enim secundum diuinitatem totus
 essentialiter est in omnibus rebus. Ita secundum humanitatem to-
 tus sacramentaliter est in pluribus locis. Huius sacramenti uirtute
 possibile fit ut qui de terra sunt in cœlum ascendant. Ait ipse enim
 saluator. Nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit fi-
 lius hominis, qui est in cœlo. Vnus & idem est filius Dei, qui
 de cœlo descendit, filius hominis qui ascendit in cœlum Chri-
 stus Ihesus, cui tanquam suo capiti cuncta membra corporis an-
 nectuntur, omnes qui per fidem huius sacramenti seruant unita-
 tem spiritus in uinculo pacis, Et sicut unum corpus, una persona,
 unus Christus cum suis membris in † cœlis ascendit, dicitq; gratu-
 labundus gloriosam deo repræsentans Ecclesiam. Hoc nunc os ex
 osibus

Matt. 6.

Christus semper nobiscum.
Matth. ult.

Trinitas sub-
stantiarum in
una persona
Christi.

Ioh. 3.

Per hoc sacra-
mentū unimur
Christo sicut
membra Capiti.
† cœlum.
Eph. 5.

INNOCENTII PP.

osibus meis, & caro de carne mea, & ostendens se cum illa in unam conuenisse personam. Erunt (inquit) duo in carne una. Hoc autem (ut inquit Apostolus) magnum sacramentum est in Christo & in Ecclesia. Quod Eucharistia simul efficit & figurat. Secundum quod dominus ait. Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in eo. Per id ergo quod & suscipit ipse de nostro, accipimus ipsi de suo, tam insolubili nexu coniungimur, ut qui est unum cum patre per ineffabilem unitatem, fiat unum nobiscum, per admirabilem unionem, ac ipso per hoc communitate mediante cum patre unum efficiamur. Pater (inquit) sancte serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi, ut sint unum sicut & nos. Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro illis qui credituri sunt per uerbum eorum in me, ut & ipsi in nobis unum sint, & mundus credat quia tu me misisti. Rogat unitas pro unione, uerbum cum patre unum est in natura. Homo cum uerbo unum est in personis, membra sunt unum cum capite. Primum in iustitia, postmodum autem in gloria, quoniam qui adhæret deo unus spiritus est cum eo. Ut ergo iustitia unum sint, cognoscat mundus quia tu me misisti, ut autem & gloria unum sint, uolo ut ubi ego sum & illi sint mecum, ut uideant claritatem quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem mundi.

Ioh. 17.

*Rogat Christus
pro unione
nostri.*

1. Cor. 6.

Explicit Liber quartus.

Capitula Libri quinti incipiunt.

- 1 De signis quæ tertio loco fiunt super oblatam & calicem, ubi agitur de quinque plagis. Ostenditur etiam quod nunquam in crucis signaculo panis separatur à calice, nisi cum separatim nominatur in canone.
- 2 Quare post consecrationem signa super Eucharistiam fiant, ubi distinguitur inter uerbum & signum.
- 3 De figuris noui testamenti, quæ præcesserunt in ueteri testamento, ubi tam in offerentibus quam in oblationibus similitudo ꝑ uocatur.
- 4 De signis quæ quarto loco fiunt super oblatam & calicem, ubi agitur de Christi oratione, deinde prodicione, de uinculis & flagellis, de spinis & alapis, de profunda aliorum uerborum intelligentia.

lego notatur

Iube

- 5 Iube hæc perferri per manus angeli tui, ubi agitur de ministerio angelorum, qui semper in sacrificio præsentés existunt. Vbi traditur, quare mors in sacra scriptura somno comparetur.
- 6 De secunda commemoratione sanctorum. Vbi docetur, quare Iohannes repetitur, & quare Stephanus sociatus Iohanni præmittitur Mathiæ ac Barnabæ.
- 7 De signis, quæ quinto loco fiunt super corpus & sanguinem, & in latere calicis. Vbi agitur de crucifixione, quæ facta est hora tertia linguis Iudæorum, & crucifixione quæ facta est hora sexta manibus gentilium.
- 8 De extensione manuum Saluatoris in cruce.
- 9 De tribus cruciatibus quos Christus sustinuit.
- 10 De aqua & sanguine quæ de latere Christi fluxerunt.
- 11 De scissione ueli.
- 12 De sepultura Christi, & quare parumper sacrificium exaltatur.
- 13 De saxo aduoluto ad ostium monumenti.
- 14 Ostenditur etiam, quare diaconus mensam altaris & armum pontificis osculatur.
- 15 Epilogus de numero & ratione signorum, quæ fiunt super oblatam & calicem.
- 16 De uocis expressione & pectoris tunctione.
- 17 De oratione dominica, ubi agitur de dignitate orationis, ad quid ualeat uocalis oratio. Etiam pro quibus orandum sit.
- 18 De numero petitionum & ordine.
- 19 De adaptatione septem petitionum, & septem donorum, & septem uirtutum, & septem beatitudinum.
- 20 De captatione beniuolentiæ.
- 21 De triplici malo à quo petimus liberari.
- 22 De diuersis tentationibus in quas petimus non induci.
- 23 De tribus debitis quæ petimus nobis dimitti.
- 24 De quinque panibus quos petimus nobis dari.
- 25 De uoluntate Dei quam in terra sicut in cælo fieri postulamus.
- 26 De regno Dei quod petimus aduenire.
- 27 De sanctificatione nominis patris, quod quatuor modis sanctificatur in filiis, duobus in uita, duobus in patria.
- 28 Quod duplex ordo notandus est in oratione dominica, unus
- T in descen-

INNOCENTII PP.

in descendendo qui concordat cum donis, & alter in ascendendo qui conuenit cū uirtutibus. Ostenditur etiam quis dominicam orationem post canonem super hostiam censuit recitari.

29 De silentio post orationem dominicam. Vbi agitur de quiete dominicæ sepulturæ, & de descensu saluatoris ad inferos,

Finis Capitulorum. Sequitur

LIBER QUINTVS.

De signis quæ tertio loco fiunt super oblatam
& calicem. Caput primum.

Tria de Christo commemoranda.

VINDE ET MEMORES. Quia Dominus ipse præceperat, ut in sui memoriam hoc faceremus. Iecitque tria ibi commemoranda proponit Ecclesia scilicet, Eius beatam passionem, necnon ab inferis resurrectionem, sed & in caelos gloriosam ascensionem. Quorum primum, id est, passio excitat charitatem, Secundum, id est, resurrectio corroborat fidem, Tertium, id est, ascensio lætificat spem. Quid enim magis in nobis charitatem accendit, quàm quod proprio filio suo non peperit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum? Christus autem pro nobis factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Quid in nobis magis fidem confirmat, quàm quod Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientium? Quoniamquidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur. Quid magis in nobis amplificat spem, quàm quod Christus ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus, ut ubi est ipse, illic sit & minister ipsius? Quia uero dicit Ecclesia, memorem se dominicæ passionis, statim acerbiorum speciem illius passionis commemorat, recolens in quinque crucibus quinque plagas. Deinde per partes dominicæ passionis prosequitur, sicut subsequens expositio declarabit. Abhinc igitur usque dum corporale desuper calicem remouetur domini passio memoratur. Nam ubi dicit sacerdos, hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum uitæ æternæ,

te aeternae, & calicē perpetuae salutis. Quinarium crucis signaculum *Quinq; Crucis signacula.* imprimi super oblatam & calicem, significans illa uiuentis petrae foramina, in quibus refidet immaculata columba fructuose nidificans. Cum inter praedicta crucis quinq; signacula, quinq; dilecti sui plagas, uidelicet duas manuum, totidem pedum, & unam lateris, fida tenet & contemplatur memoria. Tres autem sacerdos communiter facit super oblatam & calicem, quoniam in tribus uerbis utrunq; pariter intelligitur. Nunquam enim in crucis signaculo panis separatur à calice, nisi cum separatim nominatur in canone. Verum erecta pars crucis solummodo super panem, transuersa uero usq; super calicem debet protendi, quoniam erecta pars crucis corpus Christi sustinuit, & brachia transuersa distendit.

Quare post consecrationem signa super Eucharistiam fiunt. Cap. II.

Hinc oritur quaestio non praetereunda silentio, cum enim plene & perfecte sit consecratio celebrata (Nam materia panis & uini iam transiit in substantiam carnis & sanguinis) quare super eucharistiam benedictam & plenissime consecratam, adhuc benedictionis signum imprimitur, aut aliud uerbum consecrationis profertur. Immo talia quaedam subiunguntur in canone, quae uidentur innuere, quod nondum sit transsubstantiatio consummata: Ego super hac quaestione uellem potius doceri, quam docere, magisq; referre quam proferre sententiam. Verum quia neq; à maioribus aliquid dictum super hac re potui reperire, dicam salua fide quod sentio sine praetudicio sententiae melioris. In canone siquidem aliud uerba significant, & aliud signa praetendunt. Verba namq; principaliter spectant ad eucharistiam consecrandam, signa uero principaliter ad historiam recolendam. Nam uerbis utimur ad consecrandum panem & uinum in corpus & sanguinem Ihesu Christi. Signis utimur ad recolendum ea quae per hebdomadam ante pascha gesta sunt circa Christum. Patet ergo quantum ad ordinem Eucharistiae consecrandae, quod capitulum istud, Qui pridie quam pateretur, in fine canonis subijci debuisset, quoniam in eo consecratio consummatur. Sed quoniam impedisset ordinem historiae recolendae, quia quod fuit gestum in medio, poneretur in fine. Propterea canonis ordinator, ut ordinem seruaret historiae, quasi quadam necessitate compulsus, capitulum illud, Qui pridie quam pateretur,

Quaestio.

Responsio.

In Canone alia est ratio uerborum quam signorum.

T ij quasi

INNOCENTII PP.

quasi cor canonis, in medio collocavit, ut quæ sequuntur intelligantur præcedere, secundum illam figuram, qua sæpe fit, ut quæ narratione succedunt, intellectu præcedunt. Vel potius, ut tam litera quam historię suus ordo seruetur. Dicatur itaq; , quod signa pertinent ad historiam recolendam. Sed uerba non pertinent ad eucharistiam consecrandam, immo pertinent ad eucharistiam consecratam hoc modo. Nos tui serui, uidelicet sacerdotes, & plebs tua sancta, scilicet populus Christianus (Nam quod populus agit uoto, sacerdotes peragunt mysterio) offerimus præclare maiestati tuæ, id est, præ cæteris claræ, Nam si iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum, quanto clarius diuina præfulget maiestas. De tuis donis, id est, de frugibus segetum, quantum ad panem qui consecratus est in carnem. Ac datis, id est, de frugibus arborum, quantum ad uinum quod est consecratum in sanguinem. De his inquam & illis offerimus, hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, id est, eucharistiam, immunem ab omni culpa uel peccato originali, ueniali, & criminali, uel puram quantum ad cogitationem, & sanctam quantum ad locutionem, immaculatam quantum ad operationem, quia peccatum non fecit, nec est inuentus dolus in ore eius. Hoc est, panem sanctum, id est, sanctificantem, datorem uitæ æternæ quantum ad stolam carnis, & calicem salutis perpetuæ quantum ad stolam animæ, Secundum illud. Ego sum panis uiuus qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane uiuet in æternum. Super qua propitio domine nobis tuo sereno uultu, id est, placabili respectu digneris respicere. Nō quod uultus eius mutetur aliquando, Sed tunc Deus illuminat suum uultum super nos, & serenat, cum misericordiam suam super nos exhibet & declarat. Secundum illud Psalmistæ. Illuminet uultum suum super nos & misereatur nostri.

De figuris noui Testamenti quæ præcesserunt in ueteri testamento. Cap. III.

Sicuti, similitudinem dicit, non quantitatem.

Sicuti accepta habere dignatus es munera Abel &c. Aduerbum istud sicuti similitudinem innuit, non exprimit quantitatem. Multo quippe acceptius est hoc sacrificium, quam quod obtulit Abel, quod obtulit Abraham, quod obtulit Melchisedech. Videtur enim amplius res quam umbra, ueritas quam figura. Ipsam ergo similitudinem magis quam quantitatem debemus attendere. Similes ergo

ergo offerendo sumus Abel, si recte quid offerētes, recte nihilominus diuidamus, quod quia Caim non egit, peccauit. Sua namque re-
 de, cui debebat, obtulit Deo, sed retinuit sibi seipsum, & cor suum
 auferens Deo, male diuisit. Abel autem acceptum Deo iustus in
 corde obtulit holocaustum, quia non se sibi retinuit, sed Deo se to-
 tum subdidit & impendit. Et ideo respexit Deus ad Abel & ad
 munera eius. Ad Caim autem & ad eius munera non respexit. Prius
 respexit ad Abel, & postea respexit ad munera, quia non offerens
 placuit à muneribus, sed munera placuerunt ab offerente. Semper
 Abraham egregia fide totum se prius offerebat altissimo, & postea
 cum sua duceret offerenda, placidas hostias offerebat, quod ut nos
 imitaremur, patrios ab illo Deus exegit affectus. Tolle (in-
 quit) filium tuum unigenitum quem diligis Isaac, & offer illum in
 holocaustum super unum montium quem dixerō tibi, statimque
 promptum & obedientem inuenit, immo nobis ostendit. Melchi-
 sedech quoque, nisi se prius acceptum Deo sacrificium obtulisset, fu-
 turorum causas minime praeuidisset, quarum intuitu mysticum pa-
 nis & uini primus obtulit sacrificium. Erat enim Dei sacerdos altis-
 simi. Nos ergo assistentes ad offerendum, si recte diuidimus prius,
 nos ipsos in sacrificium offeramus, arietinam proteruiam, feritatem
 taurinam, hircinamque luxuriam iugulantes. Iuxta quod in psalmo,
 cantauimus, holocausta medullata offeram tibi cum incenso arie-
 tum, offeram tibi boues cum hircis. Ac deinde sicut munus Abel,
 sicut sacrificium Abraham, sicut hostiam Melchisedech, uota nostra
 Dominus acceptabit. Verum non solum in offerentibus, sed etiam
 in ipsis oblationibus debemus similitudinem intueri. Nam illa ue-
 tera sacrificia, hoc nouum sacrificium figurabant. Quod enim per
 munus Abel offerentis de primogenitis gregis nisi Christus exprimi-
 tur primogenitus in multis fratribus. Quia sicut Abel inuidiose
 fuit interfectus à fratre, sic ipse malitiose fuit occisus à populo Iu-
 daeorum. Nam secundum Apocalypsim Iohannis, Ipse est agnus
 qui occisus est ab origine mundi. Quid per sacrificium Abraham di-
 lectum & unicum filium offerentis, nisi passio domini designa-
 tur? De quo dicit Apostolus. Dilecto filio tuo non pepercit Deus,
 sed pro nobis omnibus tradidit illum. Hic est (inquit) filius meus
 dilectus in quo mihi complacuit. Oblatio uero Melchisedech tam
 proprie nouum sacrificium praeignauit, ut inde praedictum sit, Tu
 es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. Qui per

Oblatio Abel.
 Gen. 4.

Oblatio Abra-
 ha.

Gen. 22.

Oblatio Mel-
 chisedech.

Quo nos of-
 ferre debemus

Psal. 65.

Per munus
 Abel.

Rom. 8.

Apoc. 13.

Per sacrificiū
 Abraham.

Rom. 8.

Mat. 3. & 17.

Per oblationē
 Melchisedech.

Psal. 109.

INNOCENTII P.P.

Heb. 7. omnia, secundum Apostolum, assimilatus filio Dei, manet sacerdos in perpetuum. Abel dicitur puer, non tam à pueritia, quam à **Abel puer.** puritate, secundum illud. Ecce puer meus electus quem elegi, posui **Esai. 42.** super ipsum spiritum meum. Abraham dicitur patriarcha, non **Abraham pa-** tam Israelitice plebis quam populi Christiani: Illius per carnem, **triarcha.** huiusque per fidem, secundum illud. Non ultra uocabitur nomen tuum **Gen. 17.** Abram, sed appellaberis Abraham, quia patrem multarum gen- **Melchisedech** tium constitui te. Melchisedech interpretatus est rex iustitiæ, deinceps **rex.** rex salem, id est, pacis, propter illud quod legitur. Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec auferatur luna. Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam, hoc addidit in canone **Leo Papa.**

De signis quæ quarto loco fiunt super oblatam & calicem. Cap. III.

Luc. 22. **S**upplices te rogamus &c. Dicto hymno post cenam exiit Iesus in montem oliueti trans torrentem Cedron & progressus pusillum, procidit in faciem suam orans & dicens. Pater si fieri potest, transfer hunc calicem à me. Sed & secundo & tertio abiit & orauit eundem sermonem dicens. Et factus in agonia prolixius orabat, & factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram, tunc uenit ad discipulos suos dicens. Surgite, eamus, ecce appropinquat qui me tradet. Traditor autem dedit eis signum dicens, quem osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Et confestim accedens osculatus est eum. Iesus igitur quia procidit orans & dicens, Pater si fieri potest &c. Sacerdos inclinans orat dicens. Supplices te rogamus &c, Per osculum altaris representans osculum proditoris. Quia uero factus in agonia prolixius orabat tertio dicens sermonem eundem, sacerdos facit tres cruces, primam & secundam distincte super oblatam & calicem dicendo. Sacrosanctum filij tui corpus & sanguinem, tertio signando seipsum in faciem, cum dicit, Omni benedictione coelesti & gratia repleamur. Forte propter sudorem corporis crucem imprimens super corpus, & propter guttas sanguinis crucem imprimens super sanguinem, & quia procidit in faciem suam orans, imprimit sibi crucem in faciem. Vel potius per duas cruces, quas facit sacerdos super corpus & sanguinem, designantur uincula & flagella. Vincula quibus ligatum est corpus, flagella quibus illis est sanguis eius. Nam de uinculis legitur. **Mini-** stri Iudæo-

Osculum altaris.

Tres Cruces.

Mar. 15.

stri Iudæorum comprehenderunt Ihesum & ligauerunt & uincientes duxerunt & tradiderunt Pilato. De flagellis legitur. Apprehendit Pilatus Ihesum & flagellauit. Cuius liuore sanati sumus. Per tertiam uero crucem, quam sacerdos sibi in faciem facit, recolitur illud, quod expuebant in faciem eius, & alapas in faciem ei dabant, & uelantes faciem eius dicebant, Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit.

Ioh. 19.

Luc. 22.

De ministerio angelorum, qui semper in sacrificio præsentés existunt. Cap. V.

Iube hæc perferri per manus etc. Tantæ sunt profunditatis hæc uerba, ut intellectus humanus uix ea sufficiat penetrare. Nam & beatus Gregorius tanti sacramenti dignus interpretés quodam in loco de illis tanquam de re ineffabili pene ineffabiliter loquens. Quis (inquit) fidelium habere dubium possit in ipsa immolationis hora, ad sacerdotis uocem cælos aperiri, & in Ihesu Christi mysterio, angelorum choros adesse, summis una sociari, id est, terrena cælestibusungi, unum quid ex inuisibilibus & uisibilibus fieri. Idem alibi dicit. Vno eodemq; tempore ac momento & in cælo rapitur ministerio angelorum consociandum corpori Christi, & ante oculos sacerdotis in altari uidetur. Saluo tamen occulto cælestis oraculi sacramento, possunt hæc uerba licet simpliciter, tamen securus sic intelligi. Iube hæc, uota fidelium uidelicet & preces, perferri per manus sancti angeli, hoc est, per ministerium angelorum, secundum illud quod ait Angelus ad Tobiam. Quando orabas cum lacrymis, ego obtuli orationem tuam domino. In sublimi altare tuum, hoc est, in conspectum diuinæ maiestatis tuæ. Porro sicut beatus Augustinus determinat, non dicitur angelus orationes nostras offerre Deo, quasi tunc primo Deus nouerit quid uellemus, quia Deus omnia nouit antequam fiant, sed quia necesse habet rationalis creatura temporales causas ad æternitatem referre, siue petendo quid erga se fiat, siue consulendo quid faciat, ut quod Deo iubente implendum esse cognouerit, hoc nobis uel euidenter uel latenter reportet. Hinc etiam euidenter apparet, quod angeli semper in sacrificio præsentés existunt, uel assunt. Multiplex autem altare legitur in scripturis, superius & inferius, interius & exterius. Quodlibet autem est duplex. Nam altare superius est Dei trinitas, de quo legitur. Non ascendes ad altare meum per gradus, Est & altare

Verba Gregorius
rij Papæ.Lib. 4. Dialo:
c. 58.

Tob. 12.

Quo angeli of
ferunt deo pre
ces nostras.Multiplex al
tare.

Exo. 20.

INNOCENTII PP.

- Psal. 50.** altare superius, triumphans ecclesia, de qua dicitur, tunc imponent super altare tuum uittulos. Altare inferius, est ecclesia militans, de
- Exo. 20.** quo dicitur, Si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus. Est & altare inferius, mensa templi, de qua dicitur.
- Psal. 117.** Constituite diem solennem in condensis, usq; ad cornu altaris. **Altare interius** est cor mundum, de quo præcipitur, Ignis in altari meo semper ardebit. Est & altare interius, fides incarnationis, de qua iuratur.
- Exo. 20.** Altare de terra facietis mihi. Altare exterius, ara crucis, hoc
- Num. 28** est altare holocausti, super quod cremabatur sacrificium uespertinum. Est & altare exterius ecclesiastica sacramenta, de quibus scriptum est, Altaria tua domine uirtutum &c. Quæ uero sint illa quæ petit in sublime altare perferri, determinat subdēs, ut quotquot &c.
- Psal. 83.** Memento domine. Orat pia mater Ecclesia non solum pro uiuis sed etiam pro defunctis, & eos sacræ oblationis intercessione commendat, certissime credens, quod sanguis ille preciosus, qui pro multis effusus est in remissionem peccatorum, non solum ad salutem uiuentium, uerumetiam ad absolutionem ualeat defunctorum. Qui cum signo fidei procedunt ad Dominum. Non quod ibi sit fides aut spes, ubi + spes est & res. Nam fides euacuatur, charitas autem nunquam excidit, sed signum fidei pro charactere Christianitatis accipitur, quo fideles ab infidelibus discernuntur, secundum illud. Audiui numerum signatorum, centum quadragintaquatuor milia signati, ex omni tribu filiorum Israel. Et dormiunt in somno pacis.
- Psal. 4.** Secundum illud. In pace in idipsum dormiam & requiescam. Frequenter enim sacra scriptura defunctos dormientes appellat, pro eo quod sicut dormientes euigilant, ita defuncti resurgent. Propter quod dicit Apostolus. Nolo uos ignorare de dormientibus, ut non contristemini, sicut & cæteri qui spem non habent. Et dominus inquit in Euangelio. Lazarus amicus noster dormit. *Ipsis domine & omnibus in Christo quiescentibus.* In hoc loco sacerdos, quorum maluerit, defunctorum debet agere memoriam specialem. *Locum refrigerij.* In quo non est ardor poenarum. *Lucis,* in quo non est obscuritas tenebrarum. Et *pacis,* in quo non est conflictus pugnarum. Nam absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum &c. Sed delectabuntur in multitudine pacis, complacebunt coram domino, in lumine uiuentium. Nobis quoq; peccatoribus. Nam si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & ueritas in nobis non est, Licet enim omni tempore nos debemus ex corde nos reco-

Memoria pro defunctis.

Signum fidei. lego + species.

1. Cor. 13

Apoc. 7.

Psal. 4.

Dormiunt mortui.

1. Thes. 4

Ioh. 11.

Apo. 21.

Psal. 36.

1. Ioh. 1.

nos
toru
num
mif
nor
qui
run
ro
sing
Par
fin
fit
fal
H
fil
ru
a
m
pa

h
th
li
I
t
t
n
c
n
c
n

nos reco-

nos recognoscere peccatores, precipue cum pro remissione peccatorum sacrosanctum mysterium celebratur. De multitudine miserationum tuarum sperantibus. Juxta quod inquit Psal. Secundū multitudinē miserationum tuarū domine &c. Vna tantū est Dei misericordia, non aliud quidē quā ipse misericors. Sed multi sunt eius † effectus qui miserationes dicuntur. Vnde. Remiscere miserationum tuarum domine, & misericordiarum tuarum quæ à seculo sunt. Porro cum ipse Deus sit omnia in omnibus, salus & premium & gloria singulorum, Salus (inquit) populi ego sum, quid est quod dicitur, Partem aliquam & societatem donare digneris. Tanquam non omnes sint unum eundem denarium accepturi? Sane licet unum & idem sit premium singulorum, uidelicet ipse Deus, in cuius cognitione salus æterna consistit, secundum illud quod ipse dicit in Euangelio. Hęc est uita æterna quod cognoscant te uerum Deum & quem misisti Ihesum Christum. Tamen secundum † diffinitionem meritorum, alij plus, alij minus diuina uisione fruuntur. Nam stella differt à stella in claritate, propter quod ipse Dominus ait. In domo patris mei mansiones multæ sunt. Sicut unus est sol, cuius lumine participant uniuersi, alij plus, alij minus, secundū differentiā intuentium.

Multæ miserationes dei.

Psal. 50
alij † affectus.
Psal. 24

Psal. 34.

Mat. 20.

Ioh. 17.

alij † differentiā.

1. Cor. 15

Ioh. 14.

De secunda commemoratione sanctorum.

Cap. VI.

Cum Iohanne, Stephano, Mathia, Barnaba &c. In hac secunda commemoratione sanctorum, ex magna parte suppletur, qui de primitiuis sanctis deesse uidebantur in prima. Sed qualiter Iohannes repetitur, & Stephanus sociatus Iohanni præmittitur Mathiæ ac Barnabæ? Sane Iohannes in prima commemoratione disponitur, & cum alijs numeratur propter dignitatem apostolatus. In hac autem commemoratione repetitur & cum Stephano sociatur, propter priuilegium cœlibatus. Virgines enim sunt & sequuntur agnum quocūq; ierit, & propterea cæteris præmittuntur. Virginitas enim Iohannis inde maxime commendatur, quia Christus in cruce matrem discipulo uirginem uirgini commendauit. Ex illa hora accepit eam discipulus in suam. Stephani uero uirginitas ex eo maxime commendatur, quia ipse est qui ab Apostolis deputatus est ad ministerium uiduarum, & in hoc quod fœminis est præpositus testimonium meruerit sincerissimæ castitatis. Possent autem non euangelista, sed baptista Iohannes intelligi, nisi præmitteretur cum

Virginitas Iohannis & Stephani.

Apoc. 14

Ioh. 19.

Act. 6.

Iohānes Bap.

V tuis

INNOCENTII PP.

tuis sanctis apostolis ac martyribus. Vnde consicitur, quod apostoli tantum ac martyres subnotentur, quamuis Iohannes baptista merito inter martyres possit numerari. *Non estimator meriti*, quia non secundum exigentiam meritorum retribuís, sed minus puniendo, uel magis remunerando, quam quisq; meruerit. Vnde, *Non secundum peccata nostra facias nobis*. Et alibi. *Mensuram bonam, conferam & coagitatam & supereffluentem dabunt in sinum uestrum.*

*Psal. 107
Luc. 6.*

De signis quæ quinto loco fiunt super corpus
& sanguinem, & in latere calicis.

Cap. VII.

*Ioh. 1.
Gene. 1.*

Per quem hæc omnia domine semper bona creas, Nam per eum omnia facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Et uidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant ualde bona. Creas ergo condendo naturam, & sanctificas consecrando materiam, uiuificas transsubstantiando creaturam, & benedicis accumulando gratiam. Est autem simplex pronominis demonstratio, sicut tempus uerbi confusum. Nam præsens confusum præsentis non tenet usum. Hæc enim omnia, id est, panem & uinum & aquam semper bona creas, secundum causas primordiales, & sanctificas secundum causas sacramentales, uiuificas ut transeant in carnem & sanguinem, & benedicis ut

alis + conferat

addo + Tertia

Mar. 15.

Ioh. 19.

Luc. 23.

Tres Cruces.

*Iterum tres
cruces.*

+ conseruent charitatem & unitatem. *Per ipsum* tanquam per mediatorem, *cum ipso* tanquam cum æquali, *in ipso* tanquam in consubstantiali. In patre quippe notatur auctoritas, in filio æqualitas, in spiritu sancto communitas. Auctoritas in patre propter principium, Æqualitas in filio propter medium, Communitas in spiritu sancto propter consortium. + Sexta hora crucifixus est dominus, hora tertia linguis Iudæorum, quod narrat Marcus: hora sexta manibus gentilium, quod narrat Iohannes. Et circa horam nonam inclinato capite tradidit spiritum. Ad recolendam uero crucifixionem, quæ hora tertia facta est linguis Iudæorum, ter clamantium crucifige crucifige eum, & rursus tolle tolle crucifige eum. Sacerdos facit tres cruces super oblatam & calicem cum dicit. Sanctificas, uiuificas & benedicis. Ad recolendam uero crucifixionem, quæ post interuallum trium horarum facta est manibus gentilium, Milites enim crucifixerunt Ihesum, sacerdos iterum facit tres cruces cum hostia super calicem dicendo, per ipsum, & cum ipso, & in ipso.

Postmodum

Postmodum autem ad designandam diuisionem carnis & animæ domini morientis facit duas cruces in ore calicis cum dicit, tibi Deo patri omnipotenti, in unitate spiritus sancti. Cum enim in Christo tres sunt unitæ substantiæ, uidelicet diuinitas, corpus & anima, duæ tantum, id est, corpus & anima fuerunt in morte diuisæ. Nam diuinitas à neutra est diuisa & separata, propterea non tribus crucibus, sed duabus mors domini designatur.

De extensione manuum Saluatoris in cruce.

Cap. VIII.

Sacerdos igitur super mensam altaris manus extendit, quia Christus super aram crucis manus expandit, secundum illud propheticum. Expandi manus meas ad populum non credentem mihi, subtilius tamen atq; profundius hoc possumus figurare.

Esa. 65.

De tribus cruciatibus quos Christus sustinuit.

Cap. IX.

Tres quippe cruces significant tres cruciatus, quos Christus in cruce sustinuit, uidelicet passionem, propassionem & compassionem. Passionem in corpore, propassionem in mente, compassionem in corde. De passione corporis ait Dominus per Prophetam. O uos omnes, qui transitis per uiam, attendite & uide- te, si est dolor sicut dolor meus. Foderunt manus meas & pedes meos, & dinumerauerunt omnia ossa mea. De propassione mentis dominus inquit apostolis. Tristis est anima usq; ad mortem. Coepit Ihesus pauere & tædere, coepit contristari & mœstus esse. Ex compassionem cordis pro crucifixoribus orauit ad patrem, Pater (inquit) ignosce illis quia nesciunt quid faciunt. Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Ideo uero sacerdos facit has tres cruces cum hostia super calicem, quia Christus sustinuit huiusmodi cruciatus in corpore super patibulum, per calicem enim passio designatur, secundum illud quod ipse dominus ait. Domine pater, si fieri potest, transeat à me calix iste.

*Passio, propas-
sio & compas-
sio in Christo.*

Thren. 1.

Psal. 21.

Mat. 26.

Mar. 14.

Luc. 23.

1. Cor. 2.

Mat. 26.

De aqua & sanguine quæ de latere Christi fluxerunt. Cap. X.

Dvæ uero cruces, quas facit sacerdos in latere calicis, designant duo sacramenta quæ de latere domini profluxerunt, uidelicet aqua regenerationis, & sanguis redemptionis, iuxta

INNOCENTII PP.

Ioh. 19. testimonium Iohannis dicentis. Vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis & aqua.

De scissione ueli. Cap. XI.

Mat. 27. **C**orporale desuper calicem remouetur, quia uelum templi scissum est à summo usq; deorsum. Immo quod de illo scriptum fuerat, hætenus clausum erat, sicut dicitur de quibusdam. Et illud uerbum erat absconditum ab eis, ubi consuminatum etiam reuelatum est. Nam lignum missum in Marath, aquas dulcorauit amaras.

Luc. 18.
Exo. 15.

De sepultura Christi & sacrificij exaltatione.

Capo. XII.

addo † Quod **T**unc accedit Diaconus & exaltat aliquantulum sacrificium de altari, † tam ipse quàm sacerdos deponit. Quia uenit Ioseph ab Arimathia, uenit & Nicodemus, & impetratum à Pilato corpus Ihesu deponentes sepelierunt.

Luc. 23.
Ioh. 19.

De saxo aduoluto ad ostium monumenti.

Cap. XIII.

Mat. 15. **E**T quia ille aduoluit saxum magnum ad ostium monumenti, Diaconus super os calicis corporale reponit.

Ostenditur quare Diaconus mensam altaris & armum Pontificis osculatur. Cap. XIII.

psal. 75.
Esa. 9. **Q**uia uero in pace factus est locus eius, Diaconus osculatur mensam altaris. Et quia factus est principatus super humerum eius, Diaconus armum Pontificis osculatur, ut in utraq; significet Christum, & quiesuisse post mortem, & uicisse post mortem, iuxta quod ipse prædixit in Psalmo. In pace in idipsum dormiam & requiescam. Et alibi. O mors ero mors tua, morsus tuus ero inferne. Christus enim per mortem triumphauit de morte. Nam quia factus est obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis. Ideo Deus exaltauit illum &c. Hoc ipsum figurauit, quod Ioh. 19. Christus sibi crucem super humerum baiulauit.

psal. 4.
Osee. 13.
1. Cor. 15.
Phil. 2.

Ioh. 19.

Epilogus de numero & ratione signorum, quæ fiunt super oblatam & calicem.

Cap. XV.

Sacrificium

Sacrificium itaq; septem uicibus signatur in Canone. Prima uice ter, ubi dicit, Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata, propter ternam Christi traditionem, quæ facta est à Deo, à Iuda, à Iudæo. Secunda uice quinquies, ubi dicitur, Quam oblationem tu Deus digneris facere benedictam, ascriptam, ratam, ut fiat corpus & sanguis, propter quinque personas, uenditoris, uenditi, & emptorum, uidelicet sacerdotum & scribarum & pharisæorum. Tertia uice bis, ubi dicitur, Accipiens Ihesus panem benedixit ac fregit, deditq; discipulis. Similiter & hunc præclarum calicem. Item tibi gratias agens benedixit: propter benedictionem panis qui transubstantiatur in carnem, & uinum quod transubstantiatur in sanguinem. Quarta uice quinquies, ubi dicitur, Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum uitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ. Quinta uice bis, ubi dicitur, Sacrosanctum filij tui corpus & sanguinem, propter uincula quibus ligatum est corpus, & flagella quibus allisus est sanguis. Sexta uice ter, ubi dicitur, Sanctificas, uiuificas & benedixit, propter crucifixionem quæ facta est hora tertia linguis Iudæorum, ter clamantium crucifige eum. Septima uice quinquies, ubi dicitur, Per ipsum & cum ipso & in ipso est tibi deo Patri omnipotenti, in unitate spiritus sancti. Ter super calicem, propter tres cruciatus quos Christus sustinuit, passionis, propassionis & compassionis. Et bis in latere calicis, propter aquam & sanguinem, quæ de latere Christi fluxerunt. Inter has septem uices sacrificium signatur uicibus duabus bis, & duabus uicibus ter, & duabus uicibus quinquies, septima bis & ter, simul omnibus quinquies quinque, quæ sunt simul uiginti quinque, qui numerus per se ductus semper in seipsum reducit in infinitum. Quantumlibet enim multiplicetur Eucharistiæ sacramentum semper est idem sacrificium. In hoc etiam sacramento quinque sensus corporis exercentur, uisus, auditus, odoratus, gustus & tactus. Circa colorem, saporem, odorem, fractionem & summationem. Si tamen caro procedat in spiritum. Quia spiritus est qui uiuificat, caro non prodest quicquam. Vnde quinque sensus animæ spirituales exuberent, uisus intelligentiæ, auditus obedientiæ, odoratus discretionis, gustus delectationis & tactus operis. De quibus reperitur in Euangelio. Domine quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum. Sed & binarius & ternarius bene congruunt sacramento, Binarius, propter carnem & sanguinem.

V iij

Ternarius

I
Septem uicibus
signatur cruce
II
sacrificium al
taris.

III

IIII

V

VI

VII

Mysterium
numeri.

25

.....

.....

.....

.....

.....

Quinq; sensus
Ioh. 6.

Matt. 25

Binarius &
ternarius.

INNOCENTII PP.

Ternarius propter panem & uinum & aquam. Binarius propter duplicem modum edendi, sacramentalem sub specie panis, & spirituales in fide cordis. Ternarius propter tria quæ sunt in hoc sacramento discreta, uidelicet forma uisibilis, ueritas corporis, & uirtus spiritualis. Forma panis & uini, ueritas carnis & sanguinis, & uirtus unitatis & charitatis, ut ita ternarius per binarium, id est, fidei trinitatis per dilectionem dei & proximi operetur.

De uocis expressione & pectoris functione.

Cap. XVI.

Non solum autem crucis impressio, uerum etiam uocis expressio, quæ sunt iuxta crucem, insinuat. Cum enim ad uentum est. *Nobis quoque peccatoribus famulis tuis, sacerdos paululum expressa uoce percusso pectore silentium interrumpit, representans contritionem & confessionem latronis, in illo passionis dominicæ articulo increpantis alterum & dicentis. Nos digna factis recipimus, hic uero nihil mali gessit, & dicebat ad Ihesum. Domine memento mei dum ueneris in regnum tuum, propter quod dixit illi Ihesus. Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Vel per exaltationem uocis & percussione pectoris exprimitur illud quod Centurio & qui cum eo erant, uisis his quæ fiebant, timuerunt ualde, dicentes. Vere filius dei erat iste. Et omnis turba quæ simul aderant ad spectaculum istud, percutientes pectora sua reuertebantur. Quia Ihesus uero clamans uoce magna tradidit spiritum, leuat sacerdos uocem dicendo. Per omnia secula seculorum. Et quia mulieres lamentabantur flentes dominum. Chorus quasi lamentando respondit Amen. Representans fideles qui dominum & toto corde lamentabantur ac lugebant, uel quondam Abel inuidi fratris furore parentes eius lamentabantur occisum. Ihesus ergo uoce magna clamauit, Pater in manus tuas commendo spiritum meum, & sacerdos eleuata uoce pronunciat. Pater noster qui es in cælis.*

Luc. 23.
Mat. 27.
Luc. 23.
et s. trito.

De oratione dominica, ubi agitur de dignitate orationis, & ad quid ualeat.

Cap. XVII.

Hæc oratio in quatuor excellit ceteras omnes.

Hæc oratio multis ex causis, cæteris orationibus antecellit, Auctoritate doctoris, breuitate sermonis, sufficiencia petitionum & fecunditate mysteriorum. Auctoritate doctoris, quæ fuit

fuit ipsius saluatoris ore prolata. Os enim domini locutum est. Breuitate sermonis, quia facile dicitur & profertur. Cum (inquit) oratis nolite multum loqui, sicut ethnici faciunt. Sufficientia petitionum, quoniam utriusque uitæ continet necessaria. Pietas enim promissionem habet uitæ, quæ nunc est & futura. Fœcunditate mysteriorum, quoniam immensa continet sacramenta, pertransibunt enim pluri & multiplex erit scientia. Scit autem Dominus, quid uelimus, sed uult nos orare uocaliter pro excitanda deuotione. Quia quod facit flatus carboni, hoc facit pronuntiatio deuotioni. Vnde. Ad ipsum ore meo clamavi, & exaltaui sub lingua mea. Pro aliorum instructione, ut cortina cortinam trahat, & qui audit dicat, ueni. Vnde, Lux uestra luceat coram hominibus. Pro linguæ obsequio, ut quod lingua peccamus, satisfaciamus lingua. Vnde. Sicut exhibuisti membra uestra seruire iniquitati ad iniquitatem, ita exhibeas ea seruire iustitiæ in sanctificationem. Pro rei petendæ obtentione, quia facilius obtinetur quod instantius postulatur. Vnde. Petite & accipietis, pulsate & aperietur uobis. Pro impetratæ rei custodia, quia quod sepius requiritur, diligentius custoditur. Vnde. Tene quod habes ne alius accipiat coronam tuam. Oratur autem & pro bonis adipiscendis, & pro malis uitandis. Pro bonis temporalibus, spiritualibus & æternis. Pro malis præteritis, presentibus & futuris. De bonis æternis, Adueniat regnum tuum. De spiritualibus, Fiat uoluntas tua, sicut in coelo & in terra. De temporalibus, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Aeterna petuntur in premium, spiritualia petuntur in meritum. Temporalia petuntur in sustentaculum. De malis præteritis, Dimitte nobis debita nostra. De presentibus, Libera nos à malo. De futuris, Ne nos inducas in tentationem. Præterita sunt dolenda, presentia sunt uincenda, futura sunt præcauenda.

De numero petitionum & ordine.

Cap. XVIII.

Septem sunt petitiones orationis dominicæ, præter captationem beniuolentiæ, quarum tres primæ spectant ad patriam, tres ultimæ ad uitam. Media uero pertinet ad utranque. Porro tres primæ succedunt ordine temporis, sed præcedunt ordine dignitatis. Tres ultimæ succedunt ordine dignitatis, sed præcedunt ordine temporis. Dominus autem in oratione secutus est ordinem dignitatis

Matth. 6

1. Tim. 4

Dan. 12.

Quare uult
deus, nos ora-
re uocaliter.

Psal. 65.

Matth. 5

Rom. 6.

Matth. 7

Apoc. 3.

Pro quibus bo-
nis orandū est.Duplex ordo,
scilicet tempo-
ris & digni-
tatis.

INNOCENTII PP.

dignitatis qui est artificialis, ut de maioribus ad minora descendat. Doctores in expositione sequuntur ordinem temporis, qui est naturalis, ut de minoribus ad maiora condescendant, uel de temporalibus ad æterna.

De adaptatione septem petitionum & septem donorum. Cap. XIX.

FIt autem hic adaptatio septem petitionum & septem donorum, septem uirtutum, & septem beatitudinum, contra septem uitia capitalia. Nam dona petitionibus, uirtutes donis, & beatitudines uirtutibus obtinentur. Septem dona sunt ista, Sapientia, intellectus, consilium, fortitudo, scientia, pietas & timor, de quibus inquit Propheta. Requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientie & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientie & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini. Septem autem uirtutes sunt hæc, paupertas spiritus, mansuetudo, iustus, esurientes iustitie, misericordia, mundicia cordis & pax. Septem autem beatitudines istæ sunt, Regnum cœlorum, possessio terræ, consolatio, saturitas, misericordie consecutio, uisio dei, & filiatio dei. De quibus coniunctim ait dominus. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Beati misericordes, quoniam misericordiam consequentur. Beati mundo corde quoniam deum uidebunt. Beati pacifici, quoniam filij dei uocabuntur. Hæc autem sunt septem uitia principalia, inanis gloria, ira, inuidia, accidia, auaritia, gula, luxuria. Quæ significata fuerunt in septem populis qui terram Israel promissam tenebant, uidelicet Etheus, Gergeseus, Amorreus, Cananeus, Pherezeus, Eucus & Iebuseus. Homo igitur est ægrotus, & deus medicus, uitia sunt languores, & petitiones sunt plactus, dona sunt antidota, & uirtutes sunt sanitates, beatitudines uero sunt felicitates & gaudia.

De captatione beniuolentie. Cap. XX.

addo † pater
Deus tripliciter
est pater.
Ephe. 3.

Pater noster qui es in cœlis &c. Deus † generaliter & specialiter & singulariter. Deus est pater generaliter omnium per creationem, specialiter iustorum per adoptionem, singulariter Christi per generationem. Per creationem ut ibi, Flecto genua mea ad dominum Patrem omnipotentem, a quo omnis paternitas in cœlo

in caelo & in terra nominatur. Per adoptionem ut ibi. Si uos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis uestris, quanto magis pater uester de caelo dabit spiritum bonum petentibus se: Per generationem ut ibi, Nemo nouit filium nisi pater, neq; patrem nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Per hoc quod dicit Pater noster qui es in caelis, dehortatur nos à duobus, à superbia, ne dicamus Pater mi, representantes proprium quod est commune. Ab indignitate, ne reddamur indigni tanto patri qui consistit in caelis. Deus igitur solius Christi pater est per naturam, cui soli licet competenter dicere, pater mi. Fidelium autem est pater per gratiam, quibus competit dicere, pater noster. Ille dicit, Pater mi, si possibile est, transfer hunc calicem à me. Isti dicunt, Pater noster qui es in caelis, sanctificetur nomen tuum. Hinc ipsemet dicit, Vado ad patrem meum & patrem uestrum. Meum per naturam, uestrum per gratiam. Hortatur etiam nos ad duo, ad seruandam gratiam adoptionis, cum dicit Pater, & unionem fraternitatis, cum ait, noster. Beneuolentia uero captatur à tribus, à persona cognitoris, petitoris & assessoris. Cognitor enim est deus, petitor homo, assessor est angelus. A persona cognitoris cum ait Pater, petitoris cum ait noster, assessoris cum ait, qui es in caelis, id est, in angelis uel in sanctis, de quibus habetur. Coeli enarrant gloriam dei. Vnde nobis spes tribuitur, ut sanctos nos faciat uel in caelis, id est, in secreto maiestatis diuinae, per quod datur fiducia obtinendi donum occultum, quod nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Dat ergo fiduciam impetrandi bonum. Non dicit, Domine, cui seruitur in timore, sed pater, cui seruitur amore, quasi diceret. Pater es, uis quia in caelis es, potes ergo nos liberare à malo.

De triplici malo, a quo petimus liberari.

Cap. XXI.

Triplex est malum, à quo petimus liberari, innatum, additum, & insitum. Primum contrahimus, secundum committimus, tertium suscinemus. Primum est originale, secundum actuale, tertium poenale. Malum autem uitamus per spiritum timoris. Nam (ut inquit scriptura) timor domini peccatum expellit. Porro triplex est timor quo cessamus à malo, seruilis, initialis & filialis. Timore seruili cessamus à malo formidine poenae, Filiali timore cessamus à malo amore iustitiae, Initiali timore cessamus à malo, par-

Luc. ix.

Matt. ii.

Christus ait, pater mi, Nos autem, pater noster.

Mat. 26.

1b. 6.

Ioh. 20.

Beneuolentiae captatio.

In caelis.

Psal. 18.

Esa. 64.

Ecclesi. i.

Triplex timor

INNOCENTII PP.

*Spiritus timoris & pauper-
tatis spiritus.*

timor formidine pœnæ, partim amore iustitiæ. Serulis timor est incipientium, initialis est proficientium, filialis est perficientium. Quasi dicetur, Da nobis spiritum timoris & paupertatem spiritus, ut per spiritum timoris utemur mala, per paupertatem spiritus abdicemus bona, quatenus exclusis uitæ & contemptis terrenis, habeamus æterna scilicet regnum cœlorum, quod Lucifer & primi parentes per inanem gloriam amiserunt, à qua nos retrahunt timor, spiritus paupertatis & ueritas. Duo uero sunt bona, quæ paupertate spiritus abdicamus, interiora uidelicet & exteriora. Interiora de illis corde non præsumendo, exteriora cor illis non apponendo, secundum illud, Diuitiæ si affluent, nolite cor apponere. Illis ergo compressis ne præsumamus, uel istis despectis ne deficiamus, regnum cœlorum consequimur, secundum illud. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Quod dæmones & homines, per inanem gloriam amiserunt, Illi dei similitudinem, isti dei scientiam inaniter appetendo. Lucifer enim dixit, Ascendam in cœlum, & ponam sedem meam ad aquilonem, & ero similis altissimo. Primis autem parentibus dictum est, Eritis sicut dii, scientes bonum & malum.

Psal. 61.

*Matth. 5
Inanis gloria
malum.*

Esa. 14.

Gene. 3.

De diuersis tentationibus, in quas petimus non induci. Cap. XXII.

Triples tentator.

NE nos inducas in tentationem. Tentat Deus, tentat homo, tentat diabolus. Deus tentat ut probet, homo tentat ut sciat, diabolus tentat ut fallat. De primo legitur, tentauit Deus Abraham. De secundo dicitur, tenta nos obsecro diebus decem. De tertio legitur, Cur tentauit sathanas cor tuum. Porro duobus modis tentamur, interior & exterior. Interior per delectationem, exterior per suggestionem. Verum interior tentatio parum efficit, & exterior multum proficit, si non consentiatur sed resistatur. Scriptum est enim, Tentatio uos non apprehendat nisi humana. Rursus, Beatus uir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam uitæ. Cum ergo citra consensum tentamur, ducimur in tentationem: cum consentimus, in tentationem inducimur, sicut piscis ante capturam in rete. Cum autem inducitur, capitur & tenetur, tunc impletur quod Iacobus apostolus ait. Unusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus, deinde cum concupiscentia conceperit, parit peccatum, peccatum uero cum

Interior exteriorque tentatio.

1. Cor. 10

Iac. 1.

Ado + ducitur

Iac. 1.

cum consummatum fuerit, generat mortem. Porro cum idem Apostolus dicat, quia deus est intentator malorum, quid est quod petimus, ne deus nos in tentationem inducat? Sed deus quodammodo tentat, & deus quodammodo non tentat. Tentat ut probe, secundum illud. Proba me deus, & tenta cor meum. Non tentat ut fallat, secundum illud. Deus neminem tentat. Petimus ergo ne deus nos in tentationem inducat, id est, ne permittat induci, sicut dicitur, Quod non est malum in ciuitate quod Dominus non faciat, id est, quod fieri non permittat. Scriptum est enim. Fidelis est deus qui non patietur uos tentari supra id quod potestis. Quasi +. Da nobis spiritum pietatis, & mansuetudinem spiritus, ut per spiritum pietatis uincamus tentationem, exercendo nos ad pietatem. Et per mansuetudinem spiritus uincamus iram, non reddendo malum pro malo, ut ita possideamus terram uiuentium, quam per spiritum pietatis & mansuetudinis obtinebimus. Nam pietas promissionem habet uitæ quæ nunc est, & futuræ. Et beati moyses, quoniam ipsi possidebunt terram. Vnde Psalmista. Mansueti possidebunt terram & delectabuntur in multitudine pacis.

Quo deus est
intentator ma-
lorum.

Psal. 25.

Iacob. 1.

Amos. 3.

1. Cor. 10

addo + dica-
mus.

Spiritus pieta-
tis & mansue-
tudinis.

1. Tim. 4

Matth. 5

Psal. 36.

De tribus debitis, quæ petimus nobis dimitti.

Cap. XXIII.

Debita dicuntur peccata, quæ nos debitores pœnæ constituunt. Non enim hic agitur de debitis pecuniarum, sed de debitis offensarum. Tria uero sunt debita quæ petimus nobis dimitti, uidelicet peccatum in deum, peccatum in proximum, & peccatum in nos ipsos. Vnde, Peccauimus cum patribus nostris, in deum: iniuste egimus, in proximum: iniquitatem fecimus, in nos ipsos. Sed quia peccamus in deum, ideo petimus ut ipse dimittat nobis debita nostra. Quia peccamus in proximos, ideo petimus, ut dimittat nobis sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hoc pacto & ea cautione nobis debita dimittuntur, si nos debitoribus dimittimus, alioquin etiam dimissa reuocantur in debitum, secundum illud. Serue nequam, omne debitum dimissi tibi, quoniam rogasti me, nonne ergo oportuit & te misereri conseruo tuo, sicut & ego tui misertus sum? Et iratus dominus eius tradidit eum tortoribus, quoad usque redderet uniuersum debitum. Sic & pater meus celestis faciet uobis, si non dimiseritis unusquisque fratri suo de cordibus suis. Vt ergo dominus euidenter ostenderet, quod nullus

Debita offen-
sarum.

Psal. 105.

Si non dimitti-
mus, reuocan-
tur peccata di-
missa.

Mat. 18.

INNOCENTII PP.

Matth. 6. totius orationis fructus est, nisi debitoribus dimittamus. In fine subiunxit ad omnia, Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet uobis pater uester coelestis delicta uestra. His qui debitoribus non dimittunt, hæc oratio non uidetur prodesse, quinimo uidetur obesse. Nam qui sic petit sibi dimitti, sicut debitoribus suis ipse dimittit, profecto si non dimittit ipse debitoribus suis, uidetur sibi petere, ut sibi non dimittatur. Quid ergo debet illi dimittere, qui nec satisfacere uult, nec ueniam postulare? Sane distinguendum est inter perfectum & imperfectum. Is qui uiam perfectionis arripuit, debet etiam non petenti ueniam omnibus modis indulgere. Qui uero nondum perfectionis uotum assumpsit, tenetur quidem rancorem cordis deponere, sed non tenetur satisfactionem debitam condonare. Quanquam omnes teneamur uniuersaliter diligere inimicos nostros, & benefacere his qui oderunt nos, & orare pro persecutibus & calumniantibus nos. Quia uero sunt culpæ, in quibus culpa est, relaxare uindictam. Et si peccatum in nos teneamur dimittere, peccatum tamen in deum & peccatum in proximum debemus punire. Quisquis ergo laborat odio uel inuidia, grauatur magis hac oratione quam adiuuetur, nisi forte iam propositum habeat dimittendi. Veruntamen non in sua quisque, sed in totius Ecclesiæ persona uidetur orare. Vnde non dicit. Dimitte mihi debita mea, sicut ego dimitto debitoribus meis, Sed dicit, dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quidam tamen etiam uolunt intelligi, dimitte nobis &c. id est, sic dimitte nobis debita nostra, ut & nos dimittamus debitoribus nostris, quasi da nobis donum & scientiam & luctum & uirtutem, quatenus tam nostra quam aliena peccata cognoscamus & desicemus, ut nobis debita nostra dimittas, & ita consolationem habebimus aduersus inuidiam, quæ facit hominem de alieno bono tabescere. Per scientiam enim & luctum in præsentem remissionem accipimus, & in futuro consolationem habebimus. Iuxta quod legitur, A delicto meo munda me, quoniã iniquitatem meam ego cognosco. Et beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Luctus autem distinguitur in irriguum superius & inferius, quæ Caleph Axæ filiæ suæ dedit in dotem. Inferius pro peccatis tam nostris quam alienis. Vnde. Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis scandalizatur & ego non uror? Superius pro incolatu uitæ præsentis & desiderio uitæ coelestis. Vnde. Cupto dissolui & esse cum Christo, Sed heu mihi quia incolatus

Quomodo dimittendum est ei qui ueniam non petit.

Luc. 6.

Oramus singuli in persona Ecclesiæ.

Psal. 50.

Matth. 5.

Luc. 9 duplex.

Ios. 15.

2. Cor. 11.

Phil. 1.

Psal. 119.

Incolatus meus prolongatus est.

De quinque panibus quos petimus nobis dari.

Cap. XXIII.

Panem nostrum &c. Quinque panes sunt nobis necessarij, quatuor in uia, & quintus in patria, Corporalis, spiritualis, doctrinalis, sacramentalis & eternalis, Corporalis uero ad sustentationem, spiritualis ad informationem, doctrinalis ad eruditionem, sacramentalis ad expiationem, eternalis ad fruitionem. De primo. Non in solo pane uiuit homo. De secundo. Amice commoda mihi tres panes. De tertio. Venite, comedite panem meum. De quarto. Qui panem domini manducat indigne, reus erit corporis domini. De quinto. Ego sum panis uiuus qui de caelo descendi. Cum enim homo fuerit liberatus à malo, cum uicerit tentationes, cum fuerint dimissa peccata, necessarius est ei spiritus fortitudinis, ne premium expectando deficiat. Et ideo dicit, Panem nostrum quotidianum da nobis, id est, nobis quotidie necessarium. Alioquin quod nostrum esset, nobis dari non posset, nisi prius desineret esse nostrum. Da nobis hodie, quasi dicat, da nobis spiritum fortitudinis, qui multiplici pane roboret animam ne deficiamus in presentia, esuriendo iusticiam, per quam expellentes accidiam, plena iusticia saturabimur in futuro, secundum illud. Beati qui esuriunt & sitiunt iusticiam, quoniam ipsi saturabuntur. Matthæus dicit, panem nostrum supersubstantialem, quod duobus modis potest intelligi. Vel ut una sit dictio, uel ut duæ sint dictiones, quasi + Panem da nobis supersubstantialem, id est, Christum, qui est supersubstantialis, id est, super omnes substantias, qui panis est in altari. Vel ita, Da nobis panem nostrum, id est Christum, qui proprius cibus est fidelium, & hoc super panem, id est, præter panem substantialem, id est, necessarium ad sustentationem, q.d. Da nobis nostrum panem, mentis & corporis. Lucas dicit, Panem nostrum quotidianum, quod tam de corporali quam de sacramentali pane potest intelligi, uide licet de uiatico. Græcus habet epiuston, quod interpretatur supersubstantialem. Hebræus uero sogolla, quod interpretatur egregium uel peculiarem, ob hoc forte Lucas uidens Matthæum sogolla dixisse, quod sonat peculiarem, dixit quotidianum. Græcus autem interpres Matthæi, quia uidit eum dixisse sogolla, quod sonat egregium, dicit epiuston, id est, supersubstantialem.

Matt. 4.

Luc. 11.

Pro. 9.

1. Cor. 12

Ioh. 6.

Panē nostrum
id est, nobis ne-
cessarium.

Matt. 5.

Panis super-
substantialis.
addo + dica-
mus.

INNOCENTII PP.

De uoluntate dei, quam in terra sicut in caelo
fieri postulamus. Cap. XXV.

Fiat uoluntas tua. Voluntas dei multipliciter intelligitur, & beneplacitum dei aeternum, & signum beneplaciti temporale. Beneplacitum dei semper impletur. Vnde. Voluntati eius quis resistet? & omnia quaecumque uoluit dominus fecit in caelo & in terra. Signa beneplaciti quinque sunt, Praeceptio, prohibitio, promissio, consilium & operatio. Vnde. Magna opera domini, exquisita in omnes uoluntates eius. Haec non semper implentur, sed ut impleantur oratur, Fiat uoluntas tua, id est, opere compleatur quod praecipis, quod consulis, quod suades. Quia non sufficit uoluntas ubi adest facultas. Sicut in caelo & in terra, id est, sicut in angelis, ita in hominibus. Vel sicut in perfectis, ita & in conuersis. Vel sicut in Christo, ita & in Ecclesia. Vel sicut in mente, ita pariter & in carne, ut caro non concupiscat aduersus spiritum, secundum illud. Cor meum & caro mea exultauit in deum uiuum. Q. d. Da nobis spiritum consilij, ut faciamus uoluntatem tuam, maxime misericordiam quae perimit auaritiam, quatenus misericordiam consequamur, secundum illud. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequuntur. Sicut enim auaritia consistit in acquirendo & retinendo, ita misericordia consistit in dando & dimittendo. Huius petitionis & aliarum duarum impletio inchoatur in uia, & consummatur in patria. Ibi nihil uelle poterimus, nisi quod deum uelle sciamus, tunc diligemus deum ex toto corde, & ex tota mente, & ex tota anima. Ex corde, id est, intellectu, diligemus filium, ex toto, id est, sine errore. Ex mente, id est, memoria, diligemus patrem, tota, id est, sine obliuione. Ex anima, id est, uoluntate, diligemus spiritum sanctum, tota, id est, sine contrarietate, patrem potentiam, filium sapientiam, spiritum sanctum benignitatem.

De regno Dei, quod petimus aduenire.
Cap. XXVI.

Regnum Dei
uere accipitur.

Adueniat regnum tuum. Regnum dei dicitur militans Ecclesia, quia regitur, & triumphans Ecclesia, quia regnat. Item regnum dei dicitur & gratia fidei & gloria speciei. Rursus regnum dei dicitur intellectus scripturae & locus patriae. De regno militantis Ecclesiae scriptum est, Exhibunt angeli messorum, & colligent de

gent de regno eius omnia scandala. De regno triumphantis ecclesie reperitur. Venient & recumbent cum Abraham, Isaac & Iacob in regno caelorum. De regno fidei dicit scriptura. Regnum dei intra uos est. De regno speciei Dominus ait. Percipite regnum quod uobis paratum est ab origine mundi. De regno scripturae legitur. Auferretur a uobis regnum dei, & dabitur genti facienti fructus eius. De regno patrie reperitur. Fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorum. Sed & ipse Christus dicitur regnum dei secundum illud. Si ego in digito dei eicio daemonia, profecto peruenit in uos regnum dei. Adueniat igitur regnum tuum, id est, ueniat regnum ad regnum, militans ad triumphans, regnum tuum adueniat, id est, ad uidendum te ueniat, ut regnum fidei, ad regnum traiceat speciei, quoniam haec est uita aeterna, ut cognoscant te solum uerum deum, & quem misisti Ihesum Christum. q. d. Da nobis spiritum intellectus, quo mundati corde, intelligamus te in praesenti regnare per fidem, ut in futuro te uideamus regnantem in nobis per speciem, Quod est contra gulam, de qua dicit Propheta. Quia uinum & ebrietas aufert cor. Tunc cognoscemus sicut & cogniti sumus, uidentes non per speculum in aenigmate, Sed tunc facie ad faciem uidebimus deum deorum in Syon.

1b. 8.

Luc. 17.

Mat. 25.

1b. 21.

1b. 13.

1b. 14.

Adueniat regnum tuum.

Ioh. 12.

Osee. 4.

1. Cor. 13

De sanctificatione nominis. Cap. XXVII.

Sanctificetur nomen tuum. Nomen patris quatuor sanctificatur modis in filiis, duobus in uia, & duobus in patria. In uia per efficientiam & perseuerantiam. In patria per consummationem & ostensionem. In uia namque nomen patris sanctificatur in filiis, quando sanctificationis effectum operatur in eis, uel quando sanctificatio quam acceperunt in nomine patris perseuerat in illis. In patria uero nomen patris sanctificatur in filiis, quia sancitur & confirmatur in eis, ut nunquam possint a filiationis gratia separari. Hic est enim quasi mobile nomen patris in filiis. Nam & Iudas quandoque fuit filius, quandoque non fuit. Pro qua possibilitate manendi dixit Apostolus. Castigo corpus meum & in seruitutem redigo, ne forte cum alijs praedicauero, ipse reprobus efficiar. Ibique nomen patris sanctificatur in filiis, quia tales ibi sunt filij, in quibus spiritus sanctus apparet, tunc erunt manifesti qui nunc sunt occulti, secundum illud. Nos insensati uitam illorum aestimabamus insaniam, & fuisse sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios dei, & inter

Sanctificetur
nomen patris in
filiis. sicut in uia,
tunc in patria.

1. Cor. 9.

Sap. 5.

INNOCENTII PP.

Spiritus sapi- & inter sanctos fors illorum est. Quasi dicat. Da nobis spiritum
entie. sapientie pro ut dicitur a sapore, id est, iocunditatem aeternam, ut
gustemus quam suavis est Dominus, generantem in nobis pacem,
Galat. 5. id est motuum interiorum quietem, ut caro non concupiscat aduer-
Psal. 37. sus spiritum, quia non est pax oisibus, a facie peccatorum, Vt ita
sanctificetur nomen tuum, id est, pater in filiis, quatenus in presens
ti difficile, in futuro nequaquam a filiationis gratia separentur.
Quod est manifeste contra luxuriam, qua qui laborat non iocunda-
tur in deo, id est, pacem dei non habet, filius dei non est, sed iumentum
Iob. 1. to assimilatur, quia quasi iumentum in stercore suo computrescit.

De duplici ordine, Cap. XXVIII.

*Duplex ordo
petitionum in
oratione ista.*

Esa. 11.

Iob. 7.

*forte aliquo.
1. Iob. 1.*

*Amen, Sela,
Salem.*

Verum duplex est ordo notandus in oratione dominica, unus in descendendo, qui concordat cum donis. Et alter in ascendendo qui concordat uel conuenit cum uirtutibus. Donna namq; de summis ad ima descendunt. Vnde, Requiescet super eum spiritus sapientie & intellectus &c. Homo quidem multis malis circumdatus, primo petit ut liberetur a malo, quia uero tentationem non inducatur. Et quia dum in hac uita consistit semper est in + quocumq; peccato. Nam si dixerimus, quod peccatum non habemus, nosiplos seducimus, & ueritas in nobis non est. Ideo petit ut debita dimittantur. Cum autem fuerit liberatus a malo, cum uiderit tentationes, cum debita fuerint dimissa, quia per se stare non potest, ne diu expectando deficiat, petit ut sibi panis quotidianus donetur. Deinde cum fuerit liberatus a malis & roboratus in bonis, petit ut fiat uoluntas dei, sicut in caelo & in terra. Quae quoniam in hac uita perfecte fieri non potest, mox petit ut regnum adueniat, in quo nomen patris sanctificetur in filiis, ut nunquam de caetero possint a sanctificatione separari. AMEN, Hebraeus unum ex his tribus ponit in fine, Amen, Sela, Salem, quae sonant, uere, semper, pacem. Beatus Gregorius orationem dominicam post canonem sua per hostiam censuit recitari.

De silentio post orationem dominicam. Cap. XXIX.

Quod

Quod hic sequitur secrete, silentium innuit dominicæ sepul-
 turæ, mediante sabbato, quo dominus in sepulchro quie-
 uit. Vnde Luca testante, Mulieres quæ parauerant ungen- *Luc. 23.*
 ta, sabbato quidem siluerunt secundum mandatum, sed in sepul-
 chro secundum carnem quieuit, Secundum animam descendit ad *Mat. 12.*
 inferos, ut fortior superueniens fortem spoliaret armatum. Tunc *Zach. 9.*
 ergo momordit infernum, ut educeret suos uinctos de lacu, in quo
 non erat aqua, liberans eos à malis præteritis, præsentibus & futu-
 ris. Et dans eis pacem perpetuam, in qua sunt semper & à peccato
 liberi, & à perturbatione securi. Hæc oratio, Libera nos &c. dicitur
 Embolismus, & est expositio nouissimæ petitionis orationis
 dominicæ.

Explicit Liber quintus. Sequuntur

Capitula Libri sexti.

- 1 De resumptione patenæ, quam sacerdos accipiens osculatur,
 & cum ea signum crucis sibi facit in facie. Vbi agitur de mu-
 lteribus dominum in sepulchro quærentibus.
- 2 De fractione hostiæ, cuius particulam sacerdos mittit in cali-
 cem. Vbi agitur de reuolutione lapidis ab hostio monumen-
 ti, & de Christi resurrectione, & de apparitione quæ facta est
 duobus discipulis euntibus in Emaus.
- 3 Quid significant partes illæ quæ fiunt de sacrificio, quarum
 duplex ratio assignatur.
- 4 De Agnus dei. Vbi traditur cur tertio decantetur. Agitur &
 de apparitione quæ facta est ianuis clausis, quando uenit Ihesus
 & stans in medio, salutauit Apostolos.
- 5 De osculo pacis, quod ab ore sacerdotis accipitur, & in pecto-
 re figitur, & per fideles diffunditur. Vbi agitur de inflatione
 per spiritum sanctum, quem dedit Apostolis.
- 6 De diuersis osculis quæ dantur in Missa.
- 7 Quod Episcopus Diacono & Subdiacono communicat Eu-
 charistiam, Vbi agitur de eo quod Christus post resurrectio-
 nem coram

INNOCENTII PP.

nem coram Apostolis manducauit, sumentes reliquias dedit illis.

- 8 De ablutione manuum post Eucharistæ sumptionem. Vbi agitur de ablutione baptismi, cuius formam post resurrectionem Christus instituit. Exprimitur etiam trina sacerdotis ablutio quam facit in missa.
- 9 Quod Romanus Pontifex alium in communicando morem obseruat. Vbi traditur quare non communicat ubi frangit, Nam ad altare frangit, & ad sedem communicat.
- 10 De post communionem, ubi gaudium Apostolorum de Christi resurrectione describitur.
- 11 De oratione nouissima, ubi agitur de benedictione, quam Christus ascensurus dedit Apostolis. Et de ascensione, ubi exponitur *Ite missa est, atq; Benedicamus domino.*
- 12 Vnde dicitur *Missæ*, ubi ponitur *Missæ distinctio.*
- 13 Quare sacerdos Pontificis humerum osculatur. Vbi ponitur *tripartita distinctio.*
- 14 De benedictione nouissima. Vbi agitur de Christi missione.

FINIS Capitulum, Sequitur

Libes

LIBER SEXTVS.

De resumptione patenæ, quam sacerdos accipiens osculatur.

Caput I.

Post passionis tristitiam, ad resurrectionis gaudium peruenitur, secundum illud quod legitur. Ad uesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Subdiaconus quidem & Diaconus representant patenam, quam sacerdos accipiens osculatur, & cum ea signum crucis sibi facit in facie. Hi tam numero quàm obsequio

Psal. 29.

sanctas illas mulieres significant, de quibus narrat Euangelista Matthæus, Quod uespere sabbati quæ lucefcit in prima sabbati uenit Maria Magdalena & altera Maria uidere sepulchrum. Præsentantes patenam, id est, cor patens latitudine charitatis in obsequium sepulturæ. Iuxta quod legitur. Quia mulieres emerunt armata, ut uenientes ungerent Ihesum, & ualde mane uno sabbatorum ueniunt ad monumentum, orto iam sole. Et dicebant ad inuicem, Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Hanc ergo patenam, id est, cor amplum latitudine charitatis sacerdos accipit, id est, Christus acceptat, quia uero crucifixus ardenti desyderio querebatur. Iuxta quod Angelus inquit mulieribus. Scio quod Ihesum quæritis crucifixum. Iccirco crux eius cum patena signatur in facie sacerdotis, statimq; sacerdos osculatur patenam, ostendens quod Christus confestim impleuerit desyderium mulierum, mox enim occurrit illis dicens, Auete, quæ procidentes tenuerunt pedes eius & adorauerunt, haud dubium quin pedes fuerint osculatæ.

Mat. 28.

Mar. 16.

Patena latitudinem charitatis designat.

Mat. 28.

ib.

De fractione hostiæ, cuius particulam, sacerdos mittit in calicem.

Cap. II.

Tunc sacerdos frangit hostiam in tres partes, & duabus extra calicem reseruatis, cum alia signum crucis ter efficit, super calicem, de cuius ore Diaconus remouerat corporale, & alta

Y. ij uoce

INNOCENTII PP.

uoce dicendo, Pax domini sit semper uobiscum, particulam hostiæ
Fractio. dimittit in calice. Frangit igitur sacerdos hostiam, ut in fractione
Luc. 24. panis Dominum cognoscamus, sicut illi duo discipuli Dominum
Commixtio. cognouerunt, quibus ipso die resurrectionis Ihesus apparuit in
 Emaus transeuntibus. Commixtio panis & uini designat unio-
 nem carnis & animæ, quæ in resurrectione Christi denuo sunt uni-
 tæ. Nam ut prædictum est, panis ad carnem, & uinum refertur ad
 animam. Et ideo ter signum crucis producitur cum hostia super ca-
 licem, quia uirtus trinitatis animam crucifixi reduxit ad carnem,
Psal. 15. ne delinqueret animam eius in inferno, nec daret carnem eius ui-
Psal. 3. dere corruptionem. Iuxta quod ipse dicit in Psalmo. Ego dormiui
Tres cruces su & somnum cœpi & exurrexi, quoniam Dominus suscepit me. Ideo
per os calicis. tres cruces fiunt cum hostia super os calicis, quia tres mulieres quæ
Luc. 24. rebant crucifixum ad ostium monumenti. Vnde, Quid quæritis ui-
 uentem cum mortuis? Os ergo calicis in hoc loco significat ostium
 monumenti, de quo Diaconus remouet corporale, designans,
 quod angelus Domini reuoluit lapidem ab ostio monumenti. Il-
 lud sane debet intelligi, quod dicit sacerdos, cum hostiam mittit in
 calicem. Fiat (inquit) commixtio corporis & sanguinis Domini,
 Quod utiq; referendum est ad species panis & uini, quibus conti-
 netur corpus & sanguis.

Quid significant partes illæ quæ fiunt de sacrificio. Cap. III.

*Triforme cor-
pus Christi.* **Q**uid autem illæ partes significant, Sergius Papa determinat
 dicens, triforme esse corpus Christi, pars oblatae in calicem
 missa, corpus Christi quod iam resurrexit monstrat. Pars
 comesta, ambulans adhuc super terram, Pars in altari usq; ad finem
 remanens, corpus iacens in sepulchro, quia usq; ad finem seculi,
*Tres partes
catholicæ Ec-
clesiæ.* sanctorum corpora in sepulchro erunt. Potest & aliter hoc myste-
 rium explanari. Est enim corpus Christi, uniuersalis Ecclesia scilicet
 caput cum membris. Iuxta quod dicit Apostolus. Vnus panis &
1. Cor. 10 unum corpus multi sumus. Et inueniuntur in isto corpore, quasi
 tres partes, ex quibus totum corpus consistit. Vna pars est ipsum
 caput, uidelicet Christus, qui & caput est & pars corporis, Altera
 pars

pars sunt illi, quorum corpora requiescunt in tumultis, & animæ regnant cum Christo, Et sunt quasi simul hæc duæ partes uidelicet & hæc pars corporis altera, sicut scriptum est. Vbi cunq; fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ. Propterea in altari duæ partes seorsum extra calicem reseruantur, quasi extra passionem, quæ per calicem designatur. Christus enim resurgens à mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Et qui cum ipso sunt sancti, non esuriunt amplius neq; sitiunt, neq; cadet super illos sol neq; ullus æstus, quoniam priora transierunt. Tertia pars in calicem ponitur, significans eos qui adhuc in passione consistunt, donec de hac uita migrantes, ad caput suum transeant, nec moriantur amplius, neq; ullatenus patiantur.

addo + caput.

Mat. 24

Rom. 6.

Apoc. 7. & 21

De agnus Dei. Cap. III.

Non solum autem per signa sed etiam per uerba, resurrectio- nis gaudium intimatur. Sacerdos enim alta uoce pronun- ciat, Pax domini sit semper uobiscum, cum insinuat quod die illo una sabbatorum uenit Ihesus & stetit in medio discipulo- rum suorum, & dixit eis, Pax uobis. Quia uero Ihesus statim ut sa- lutauit Apostolos, dedit eis potestatem remittendi peccata. Quo- rum (inquit) remisistis peccata, remittuntur eis, & quorum reti- nueritis, retenta sunt. Idcirco chorus clamat ad ipsum & postulat, Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miserere nobis. Lauit enim nos à peccatis nostris in sanguine suo. Agnus græce dicitur ab agnon quod est plium, latine ab agnoscendo. Quoniam in magno grege solo balatu matrem agnoscit. Christus autem in ara crucis, & patrem agnouit & matrem, Patrem obedientia, matrem cura, Ibiq; pius obtulit se pro nobis, Et ob hoc in altaris immolatione ter di- citur agnus dei, quasi agne qui agnouisti patrem miserere nobis, pie qui redemisti mundum, da nobis pacem. Porro secundum consuetudinem antiquam scolæ cantorum, quam adhuc ipsi con- seruant, & in pluribus seruatur ecclesijs, ut in Lateranensi nullate- nus uariatur, sed tribus uicibus uniformiter dicitur miserere nobis, propter tria genera peccatorum quæ petimus nobis remitti, cogita- tionis, locutionis & actionis. Cogitationis in corde, locutionis in

Ioh. 20.

Apoc. 1.

Ab agnoscen- do dicitur Ag- gnus.

Antiquitus di- cebatur ter, Miserere no- bis.

Y iij ore,

INNOCENTII PP.

ore, actionis in opere. Vel propter tres ordines fidelium in Ecclesia, qui sunt Noe, Daniel & Iob, quos Ezechiel uidit in uisione saluandos. Et secundum parabolam euangelicam, duo sunt in lecto, duo sunt in agro, & duo in mola, quorum unus assumetur, & alter relinquetur. Postmodum autem multis & uarijs aduersitatibus & terroribus, Ecclesie ingruentibus, coepit ad dominum clamare de tribulatione, dona nobis pacem. Et ut clamor eius facilius audiretur, in ipsa & dixit immolationis hora damandum. Hæc tamen uarietas non discrepat à consuetudine ueteris testamenti, ubi cum Iob. 2. secundo reperitur, parce domine, parce populo tuo, tertio uariatur, & ne des hæreditatem tuam in opprobrium. Dicamus ergo miserere nobis, quantum ad animam. Item miserere nobis, quantum ad carnem, dona nobis pacem, propter utranq; ut habeamus pacem: pectoris spiritualem, & pacem corporis temporalem. Sergius autem Papa statuit, ut inter communicandum Agnus dei à clero canatur.

De osculo pacis. Cap. V.

Ioh. 20. **P**ostquam dominus salutauit Apostolos, iterum dixit, Pax uobis, ostendens quod non solum debemus habere pacem in ore, uerum etiam pacem debemus habere in pectore, ne simus de illis qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. Ideo cum hoc dixisset Apostolis, insufflauit & ait, accipite spiritum sanctum. Ad quod utiq; designandum sacerdos præbet osculum oris ministro, qui reuerenter inclinans, pectus osculatur ipsius, & planetam extendit, ut per pacis osculum attendatur charitas, quam planetam supra diximus designare. Quia ergo charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Ideo pacis osculum per uniuersos fideles diffunditur in Ecclesia. Nam & Apostolus admonet, salutare nos inuicem in osculo sancto. In primitiua quidem Ecclesia singulis diebus, qui celebrationi missarum intererant, communicare solebant, sed crescente multitudine fidelium, traditur institutum, ut tantum diebus communicarent dominicis. Postmodum autem quia nec hoc potuit obseruari, tertia secuta est institutio, ut ter saltem in anno, quilibet Christianus debeat accipere Eucharistiam, hoc inuento remedio.

Osculum per omnes fideles sub missa.

Rom. 5.

1b. 16.

medio, ut singulis diebus osculum pacis daretur pro mysterio unitatis. Quia uero per immolationem hostiæ salutaris dimissis peccatis reconciliamur altissimo, recte pacis osculum decreuit Ecclesia, cum pro peccatis immolatur hostia salutaris. Innocentius autem Papa primus aliam causam assignat. Pacem (inquit) asseris ante consecrata mysteria quosdam populis imperare, uel sibi sacerdotes inter se tradere, cum post omnia quæ aperire non debeo, pax necessario sit indicenda, per quam constat, populum ad omnia quæ mysterijs aguntur, atq; in ecclesia celebrantur præbuisse consensum ac finita esse pacis concludentis signaculo demonstrantur.

Innocentius I.
ad Decentianum
c. I.

De diuersis osculis quæ dantur in Missa.

Cap. VI.

Osculum in sacra scriptura significat unionem, charitatem, pacem & reuerentiã. De osculo unionis sponsa dicit in canticis. Osculetur me osculo oris sui. De osculo charitatis Isaac inquit ad filium suum, accede ad me, & da mihi osculum fili mi. De osculo pacis dicit Apostolus in epistolis, Salutate uos inuicem in osculo sancto. De osculo reuerentiæ inquit Dominus ad Simonem, Osculum mihi non dedisti. Hæc autem ex quo intraui non cessauit osculari pedes meos. Ad designandum ergo tres uniones in Christo, sacerdos ter osculatur altare, uidelicet unionem diuinitatis ad animam, diuinitatis ad carnem, & carnis ad animam, uel unionem qua unita est Christo humana natura, sancta ecclesia, & fidelis anima. Ad significandum triplicem pacem, temporalem, spiritualem & æternalem, Episcopus solenniter celebrans ter osculatur ministrum, uel ministros semel, & secundo Diaconum, & tertio sacerdotem. Ad notandum quoq; duorum testamentorum concordiam, Episcopus duabus uicibus codicem osculatur, quia rota continetur in medio rotæ, & duo Cherubin sese respiciunt uersis uultibus in propitiatorium. Ad notandum charitatem sacerdos osculatur patenam, quæ designat cor patens ad altitudinem charitatis. Vnde. Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in uia. In signum reuerentiæ, diaconus & subdiaconus pedes & manus summi Pontificis osculantur, pedes subdiaconus osculatur, post lectam epistolam. Et diaconus ante legendum Euangelium manum osculatur

Cant. 1.

Gen. 27

Rom. 16.

Luc. 7.

Ter osculandum altare.

Ezech. 1

Esa. 6.

lego + latitudinem.

Luc. 24.

INNOCENTII PP.

osculatur, offerens anpullam cum aqua, calicem cum uino. Et subdiaconus offerens patenam cum hostia, thuribulum cum incenso, uterq; uero de manu Pontificis accipiens eucharistiam. Illud quoq; uacare non creditur quod summus Pontifex à ministro septem modis accipit osculum, ad os, ad pectus, ad humerum, ad manus, ad brachia, ad pedes, ad genua, expressum mysterium, sed aliàs exprimendum.

Septies à ministro pontifex osculum accipit.

Quare Episcopus subdiaconum & diaconum communicat.

Cap. VII.

LUC. 24. **T**unc Episcopus communicat cum ministris, insinuans quod Christus post resurrectionem manducauit cum discipulis. Nam conuescens præcepit eis ab Hierosolymis ne discederent. Quod autem unam partem accipiens, reliquas ministris impendit, illud insinuat, quod Lucas Euangelista commemorat, quia Ihesus accipiens panem manducauit coram suis discipulis, sumensq; reliquas dedit illis. Et quoniam eodem Euangelista testante, Ihesus accepit panem ac fregit & porrigebat illis, quorum cor ardens erat in eis. Iccirco Pontifex integram Eucharistiæ medietatem accipiens super patenam, frangit in partes, & eas porrigit ministris comedendas.

De ablutione manuum post Eucharistiæ sumptionem.

Cap. VIII.

lego & incaute **P**ost sumptum eucharistiæ sacrificium sacerdos abluit & perfundit manus, ne quid intante remaneat ex contactu diuiniissimi sacramenti, non quod quicquam immundum ex contactu sacramenti contraxerit, sed ut suam potius indignitatem commemoraret, qui se iudicauit tantis sacramentis celebrandis indignum, Secundum quod Dominus ait. Cum omnia bona feceritis, dicite, serui inutiles sumus. Indignum quidem existeret, ut manus, quæ corpus incorruptibile tractauerunt, corpus corruptibile contingant, donec studiose lauentur. Ablutionis autem aqua debet in locum mundum diffundi honeste, ut altitudo sacramenti reuerentius honoretur.

LUC. 17.

honoretur. Trina uero sacerdotis ablutio, quæ fit in principio, in medio, in fine, designat mundationem cogitationis, locutionis & actionis. Vel purgationem originalis peccati criminalis & uenialis. Siue quod agitur per ignorantiam, negligentiam & industriam, ad quorum emundationem offertur sacrificium salutare. Hæc tamen ablutio potest referri ad ablutionem baptismi, cuius formam Christus post resurrectionem instituit. Euntes (inquit) docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit.

Matt. 28

Mar. 16.

Quod Romanus Pontifex alium in communicando morem obseruat.

Cap. IX.

VT autem in perceptione corporis & sanguinis Christi nulla possit fallacia + subornari, sed in utroq; perceptionis ueritas euidenter appareat, summus Pontifex non statim particulam hostiæ dimittit in calicem, sed eam post trinum crucis signaculum in patenam reponit, & post osculum pacis ad sedem ascendens, ibi consistens, uniuersis cernentibus partem maiorem suscipit oblatæ de patena, quam ei Diaconus representat, ipsamq; uidentibus diuidens, unamq; particulam sumens, aliam mittit in calicem, quem tenet coram ipso Subdiacono, de quo sanguinem haurit cum calamo, deinde particulam unam cum osculo tradit Diacono, aliamq; Subdiacono sine osculo, quem ad altare ministrantem ei calicem Diaconus osculatur. Et tunc Subdiaconus particulam dimissam in calice sumit cum sanguine. Huius rei causam, non allegoricam, sed historicam à nonnullis audiui, quam quia nunquam in autentico scripto potui reperire, melius reticendam censui quàm temere asserendam. Et licet non omnium, quæ à maioribus introducta sunt, ratio reddi possit. Reor tamen quod in his profunda lateant sacramenta. Romanus Pontifex ideo non communicat ubi frangit, sed ad altare frangit, & ad sedem communicat. Quia Christus in Emaus coram duobus discipulis fregit. In Hierusalem coram undecim Apostolis manducauit. In Emaus fregisse legitur, sed manducasse non legitur. In Hierusalem non legitur fregisse, sed legitur comedisse. Ministri representant Pontifici oblatam

ali + suboriri.

Luc. 24.

Z

INNOCENTII PP.

*Ordinum di-
stinctio.*

fici oblatam & calicem, quia discipuli obtulerunt Christo partem piscis aſi & fauum mellis. Pars piscis aſi corpus domini crucifixi, qui fuit in ara crucis aſſatus, fauus mellis ſanguis Chriſti, ſuper mel & fauum dulcis faucibus animæ diligentiſ. Ad notandum uero diſtinctionem inter ſacros ordines & non ſacros, Diaconus & qui ſuperioris ſunt ordinis, cum percipiunt Euchariftiam, oſculum ſuſcipiunt ab Epifcopo. Acolytus & qui ſunt inferiorū ordinum non ſuſcipiunt. Subdiaconus uero, quia character huiusmodi quondam inter non ſacros, nunc autem inter ſacros ordines reputatur, in perceptione corporis non ſuſcipit oſculum à Pontifice, ſed in percepti-
one ſanguinis ſuſcipit oſculum à Diacono, ut qui non ſacri ſunt minus, & qui ſacri ſunt amplius honorentur. Quamuis in hoc & myſtica poſit aſſignari ratio.

De poſt communionem.

Cap. X.

Antiphona quæ poſt communionem concinitur, Apoſtolorum gaudium de Chriſti reſurrectione ſignificat. Secundum *Ioh. 20.* illud quod legitur, Quod gauifi ſunt diſcipuli uiſo domino, & præ gaudio mirabantur. Quod autem reciprocando cantatur, inſinuat, quod diſcipuli reſurrectionis gaudium ſibi mutuo nunciabant. Vnde duo diſcipuli cum inueniſſent undecim congregatos, & eos qui cum ipſis erant dicentes, Quia reſurrexit Dominus uere & apparuit Simoni, & ipſi narrabant quæ geſta erant in uia, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. Hæc eſt ergo dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea. *Pſal. 117.*

De oratione nouiſſima.

Cap. XI.

Peracto orationis myſterio, Pontifex cum miniſtris ad altare procedit, & altare deoſculans eleuatis manibus ultimam orationem exequitur. Benedictionem illam ſignificans, quam *Luc. ult.* Chriſtus aſcendurus in coelum legitur dixiſſe diſcipulis ſuis. Nam ut Lucas commemorat, eduxit eos foras in Bethaniam, & eleuatis manibus benedixit eos. Et factum eſt cum benedixiſſet illis, receſſit ab eis, & ferebatur in coelum. Vnde poſt ſalutationem nouiſſimam, quam

mam quam sacerdos facit ad populum, Diaconus alta uoce pronunciat, Ite missa est, representans illud quod dictum est ad Apostolos. Hic Ihesus qui assumptus est a uobis in caelum &c. Chorus *Act. 1.* autem qui Deo gratias gratulando respondet, imitatur Apostolos qui adorantes regressi sunt in Hierusalem cum gaudio magno, & erant semper in templo, laudantes & benedicentes Deum. Et ad hoc respicit quod in diebus profectis dicitur Benedicamus domino, Deo gratias, statimq; hymnus & psalmi illi dicuntur Benedicite & Laudate. Notandum uero quod Christus post resurrectionem bis legitur salutasse discipulos dicens, Pax uobis, in signum *Bis ait Ihesus, Pax uobis.* duplicis pacis, uidelicet pectoris & aeternitatis, quae secundum Prophetam est pax super pacem, de qua Dominus inquit Apostolis. *Esa. 66.* Pacem relinquo uobis, pacem meam do uobis. Hanc duplicem pacem, per duplex osculum sacerdos insinuat, cum prius osculatur ministrum, & postea altare. *Ioh. 14.*

Vnde dicitur Missa.

Cap. XII.

Missa dicitur & ministerium & mysterium, id est, officium quod profertur & sacrificium quod offertur. Officium uero diuiditur in missam cathecuminum & fidelium missam. Missa cathecuminum est ab introitu usq; post offertorium. Et dicitur missa ab emittendo, quia tempore quo sacerdos incipit eucharistiam consecrare, cathecumini foras de ecclesia emittuntur. Perlecto siquidem euangelio, diaconus clamare solebat, Si quis cathecumini adest, exeat foras. Cathecumini sacris mysterijs interesse non debent, quae non nisi baptizatis fidelibus committuntur. Sicut de quibusdam, qui cathecuminum & nondum renatorum typum gerebant, scriptum est. Ipse autem Ihesus non credebat se illis. *Ioh. 2.* Missa fidelium est ab offertorio usq; post communionem. Et dicitur missa a dimittendo, Quia tunc ad propria fidelis quisq; dimittitur. Constitutum est enim in Aureliensi concilio, ut cum ad celebrandas missas in Dei nomine conuenitur, populus non ante discedat quam missae solennitas compleatur. Totum autem officium dicitur missa, quasi transmissio, eo quod populus fidelis per ministerium sacerdotis (qui fungitur ministerio mediatoris inter deum & homines) preces & supplicationes & uota transmittat altissimo. *Missa Cathecuminum.* *Missa fidelium.* *Concil. Aurel. c. 22.* *De con. dist. 1. c. Oes fideles.* *Missa dicitur quasi transmissa.*

Z ij Ipsum

INNOCENTII PP.

Ipsium uero sacrificium, id est, hostia missa uocatur quasi transmissa. Primum nobis à patre ut esset nobiscum, postea patri à nobis, ut intercedat pro nobis ad ipsum. Primum nobis à patre per incarnationem, postea patri à nobis per passionem. Et in sacramento primum nobis à patre per sanctificationem, postea patri à nobis per oblationem, Hæc est sola sufficiens & idonea missio seu legatio ad soluendas inter deum & homines inimicitias & offensas. Cum ergo diaconus ait, Ite missa est, idem est ac si diceret, redite ad propria, quia oblata est hostia salutaris.

Quare sacerdos Pontificis humerum osculatur.

Cap. XIII.

Principatus
Christi super
humerum eius.
Leui. 7. & 8.

Oratione finita sacerdos, qui Episcopo mensam altaris & aram Pontificis dextrum osculatur, ostendens hunc esse illum Pontificem, qui secundum legem figurate dextrum aram separare debet de hostijs salutaribus uel pacificis. Sane per humerum exprimitur principatus, secundum illud propheticum. Et factus est principatus super humerum eius. Principatum uero saluatoris expressit uox angelica, prophetica, & legalis. Angelus enim inquit ad uirginem. Dabit ei Dominus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Jacob in æternum, & regni eius non erit finis. Propheta dicit in Psal. Sedes tua in seculum seculi uirga recta & uirga regni tui, propterea unxit te Deus oleo laticie præ confortibus tuis. Moyse inquit in lege. Lætamini simul coeli cum eo, & adorent eum omnes angeli Dei. Ad quod designandum, tres humerum Pontificis in signum reuerentiæ osculantur, Primicerius in principio, Diaconus in medio, sacerdos in fine.

Esa. 9.

Luc. 1.

Psal. 44

Deut. 32.

De benedictione nouissima.

Cap. XIII.

Vltima benedictio quam facit Episcopus super populum, missio spiritus sancti significat, quem de cælo misit dominus in Apostolos. Iuxta quod et ipse promisit. Accipietis (inquit) uirtutem superuentis spiritus sancti in uos. Hæc benedictio per uerbum oris, & signum crucis exprimitur. Quoniam illa missio per sonum aeris & linguam ignis innotuit. Iuxta quod legitur. Factus est repente de cælo sonus, tanquam aduentus spiritus uehementis

Act. 1.

ib. 2.

uehementis. Et apparuerunt illis dispersitæ linguæ tanquam ignis &c. Licet autem spiritus sanctus specialiter missus fuerit in Apostolos, quia tamen indiuisa sunt opera trinitatis, missionem illam tota fuit trinitas operata. Ideoq; benedictionem istam facit Episcopus in nomine trinitatis, auctoritate Psalmistæ dicentis. Benedicat nos deus deus noster, & benedicat nos deus. Benedictionis formam legis expressit auctoritas, domino dicente per Moysen. Inuocabis nomen meum super filios Israel, & ego dominus benedicam.

Psal. 66.

Num. 6. in fi.

Libelli conclusio.

Nemo cum expositionem istam audierit, hoc sacrificium sufficienter æstimet expositum. Ne forte cum opus humanum extulerit, diuinum extenuet sacramentum. In hoc enim officio tot & tanta sunt inuoluta mysteria, ut nemo, nisi per unctionem edoctus, ea sufficiat explicare. Quis enim nouit ordinem cœli, & ponet rationes eius in terra? Nam perscrutator maiestatis opprimitur à gloria. Ego quippe non preualens lippientibus oculis solem in rota conspicerem, tanti mysterij maiestatem, quasi per speculum in ænigmate, mihi uisus sum intueri, nec penetrans ad interiora cœnaculi, sed præ foribus assidens in uestibulo, feci diligenter ut potui, non sufficienter ut uolui. Præsertim cum ex officio, tot causarum sim impeditus incurfibus, tot negociorum nexibus irretitus, ut infra breue temporis spacium, nec ad meditandum ocium, nec ad dictandum quiuerim nancisci quietem. Et quidem minor in singulis, diuisus ad singula, uix potui meditata dictare, necdum meditata concipere. Quocirca non solum benignum imploro lectorem, uerum etiam desidero liberum correctorem. Hanc solum apud homines huius opusculi mercedem expectans, ut apud misericordem iudicem pro meis peccatis, deuotas orationes effundant. Qui perfecte cognoscit qua cordis intentione tractatum istum exegerim. Et si non multis, saltem aliquibus, aut etiam mihi soli uel in modico profuturum. Quia uero canonem Missæ particulatim exposui, ne quid additum uel subtractum seu transpositum uideatur, ut legentibus ipsius expositionis plenior pateat intellectus, totum continue censui subscribendum. Explicit.

Auctoris modestia.

Iob. 38.

Pro. 25.

I. Cor. 13.

Papa occupatus.

Intentionis cordis inspector Deus.

Finito libro sit laus & gloria Christo.

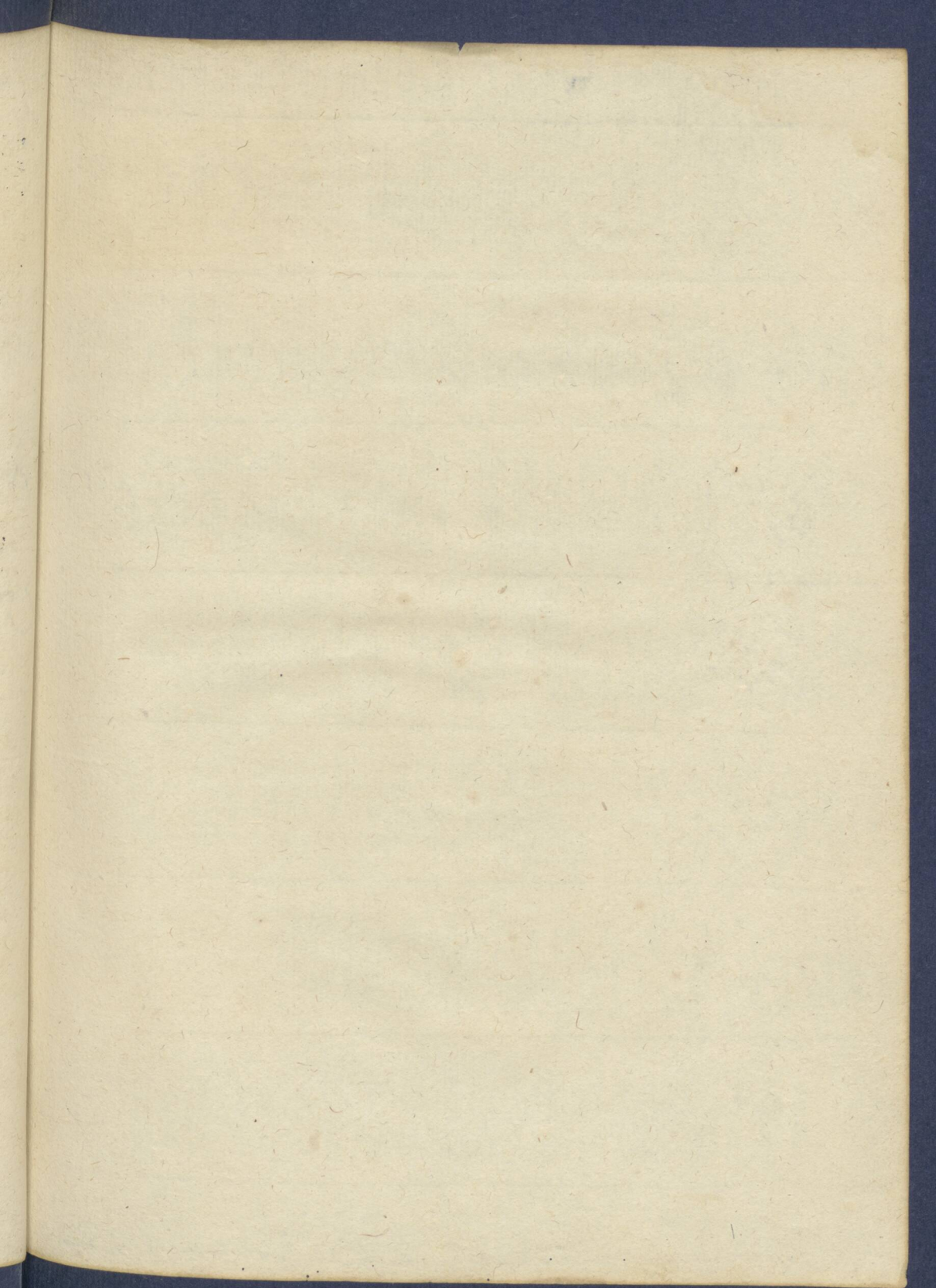
LIPSIÆ IN AEDIBVS NICO-
LAI FABRI SVMMA CVRA

ac diligentia typis expressum, Anno post
restitutam humano generi salutem scilicet

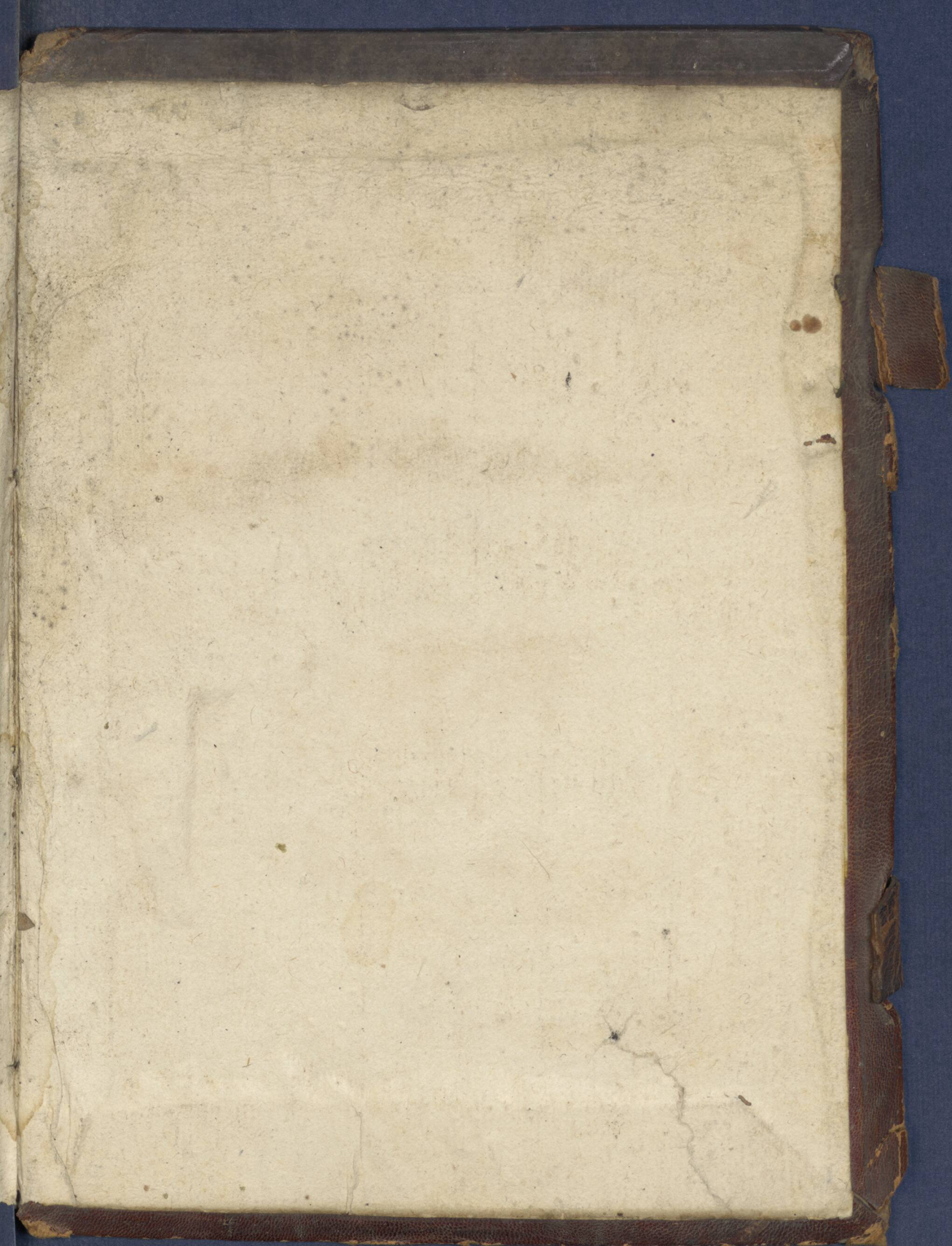
quimillesimo tricesimoquarto,

Mense uero Martio.

C
S
P
P

BIBLIOTEKA UNIW. W POZNANIU
234239 II
234236 II
C. 10714

